

SALUTEM

7

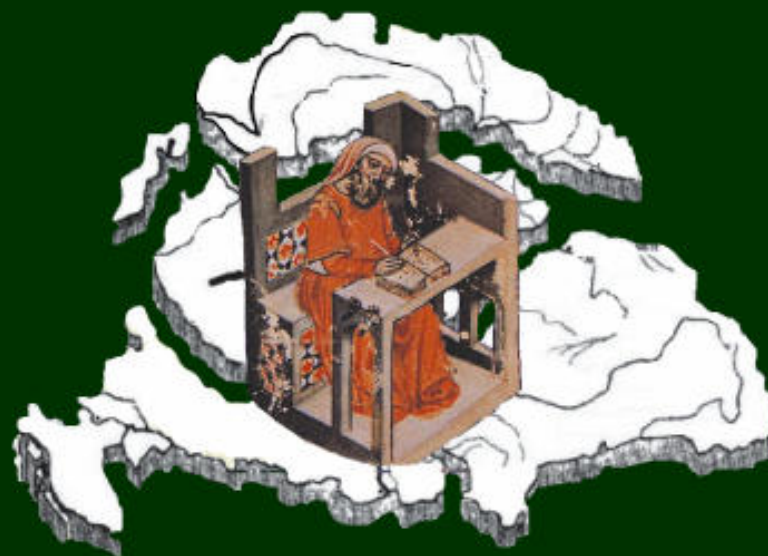
Salutem EMLÉKKÖNYV KESERŰ ISTVÁN SZÜLETÉSÉNEK 90. ÉVFORDULÓJA TISZTELETÉRE

EMLÉKKÖNYV

KESERŰ István

SZÜLETÉSÉNEK 90. ÉVFORDULÓJA

TISZTELETÉRE

Emlékkönyv

KESERŐ ISTVÁN

**születésének
90. évfordulója**

tiszteletére

Salutem, 7.

sorozatszerkesztő

PARÁDI József

sorozatgondozó

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

Budapest

HU-ISSN 2416-2078

HU-EISSN 2560-094X

DOI 10.31626/HU-EISSEN2560-0494X

Emlékkönyv
K E S E R Ő I S T V Á N
születésének
90. évfordulója
tiszteletére

Szerkesztette:
PARÁDI József

Budapest
2019
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

HU-EISBN 978 615 59 3601 2

Emlékkönyv
K E S E R Ő I S T V Á N
születésének
90. évfordulója
tiszteletére

© Szerzők, 2019
© Szerkesztő, 2019

HU-ISSN 2416-2078
HU-EISSN 2560-094X
HU-EISBN 978 615 59 3601 2

Néhai D r. univ. KESERŐ István CsC
bölcsezdoktor, a hadtudomány kandidátusa,
nyugalmazott főiskolai tanár
a magyar rendvédelem-történet magistere
a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság örökös tiszteletbeli elnöke

Piktogram A rendvédelem-történeti elismerések

25 éves Emlékérme

Rendvédelem-történetért Díj

Rendvédelem-történetért Érdemrend
a rendvédelem-történet kiváló művelőjének

Rendvédelem-történetért Érdemrend
a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának

Rendvédelem-történetért Érdemkereszt
a rendvédelem-történet kiváló művelőjének

Rendvédelem-történetért Érdemkereszt

a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
Rendvédelem-történetért Érdemérem

TARTALOMJEGYZÉK

PARÁDI József Laudatio	15.p.
BODA József (orcid: https://orcid.org/0000-0002-4010-896X) Az afganisztáni mérleg.....	19.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.19-56.p)
ERNYES Mihály (orcid: https://orcid.org/0000-0001-7819-1781) Szilánkok a rendőrkutyaképzés történetéből.....	57.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.57-84.p)
PARÁDI Ákos (orcid: https://orcid.org/0000-0002-1873-0605) A Magyar Királyi Folyamórség.....	85.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.85-112.p)
PARÁDI József (orcid: https://orcid.org/0000-0003-3368-2944) A polgári magyar állam rendvédelmi modellje 1867-1944.....	113.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.113.-p)
SUBA János (orcid: https://orcid.org/0000-0002-2310-7746) Magyarország államhatárai a trianoni békediktátum előtt és után.....	197.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.197-234.p)
VEDÓ Attila (orcid: https://orcid.org/0000-0001-7382-5001) A Magyar Királyi Csendőrség közreműködése az adóvégre- hajtásban.....	235.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.235-266.p)
ZEIDLER Sándor (orcid: https://orcid.org/0000-0002-4056-4025) A ZRÍNYI-sisak születése. Rendőrfelügyelő, vagy történel- mi festőművész a tervező?.....	267.p. (doi: 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.267-278.p)
A kötet tanulmányainak jegyzetapparátusaiban egységesen alkalmazott rövidítések.....	279.p.
A kötet szerzői.....	280.p.

„*Vestigal quodam speculantes.*”
Tisztelgés a tudós előtt

LAUDATIO

KESERŰ István 1929.XII.1-én kishivatalnoki család gyermekeként, Budapesten született. Egyetlen gyermekként nőtt fel, gimnazistaként élte át Budapest ostromát. Az érettségi vizsgái letétele nyomán a bölcsészkaron folytatta tanulmányait, ahol történelemszakos diplomát szerzett. A történelem iránti érdeklődése és szeretete az egész életében végig kísérte.

Egyetemi tanulmányai befejezését követően a folyam-
őrségnél kezdte katonatiszti pályafutását, ahonnan a határőr-
séghez került át.

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc idején egyik oldalon sem vett részt az eseményekben. Semleges magatartását a határőrség vezetői a magyar forradalom és szabadságharc leverése után zokon vették és a testülettől eltávolították, ahová csak az 1960-as években többszöri próbálkozás után sikerült visszakerülnie. A civil életben történelemtanárként dolgozott. Mivel ízig-vérig katona volt, nem tudta elviselni, hogy hazáját ne fegyveres egyenruhás testület tagjaként szolgálja. Egyenruháját szívesen és büszkén viselte. Utolsó útjára a kórházba, ahol elhalálozott is egyenruhában ment.

A határőrséghez visszakerülve az országos parancsnokságon teljesített szolgálatot. Innen került át az 1970-es évek elején felállított Rendőrtiszti Főiskolára, ahol a társadalomtudományi tanszék munkatársaként végezte oktatómunkáját.

A Rendőrtiszti Főiskolán eltöltött éve alatt szerezte meg bölcsészdoktorátusát, melyet 1977-ben — „*A felszabadult Magyarország rendőri és határőrizeti szerveinek megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában.*” 1944-1948 címmel, majd 1985-ben a Magyar Tudományos Akadémián kandidátusi disszertációját „*A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában.*” címmel védte meg. Kandidátusi disszertációja megvédése nyomán nevezték ki főiskolai tanárnak. Ezt

követően mintegy 10 évvel az 1990-es évek közepén vonult nyugdíjba határőr alezredesi rendfokozattal.

KESERŰ István hűséges típus volt. Élete végéig kitartott egy betegségből fakadóan súlyosan mozgáskorlátozottá vált felesége mellett. Ez a körülmény egyben lehetetlenné tette, hogy a házaspárnak gyermekei szülessenek.

Több évtizedes tudományos munkásságát az 1945-1950 közötti magyar határország története témakörének művelése által fejtette ki. Kutatómunkájának tudományos eredményei olyan ismereteknek bizonyultak, amelyek azóta a magyar közgondolkodás részévé váltak. A magyar határörizet 1945-1950 közötti időszakára kiterjedő történetében a későbbi nemzedékek kutatói sem tudták a témakört lényeges és új ismeretekkel gyarapítani.

Személye körül szellemi alkotóműhely alakult ki. Oktatótársai és hallgatói egyaránt szerették. Számos diplomamunka témavezetőjeként szélesítette a hallgatók látásmódját, hozzásegítve őket az eredményes diplomaszerzéshez. Az Országos Tudományos Diákköri Mozgalom egyik vezéralakja volt a Rendőrtiszti Főiskolán. Oktatói pályafutása során az Országos Diákköri Mozgalom két évente megrendezésre kerülő országos konferenciái mindegyikén részt vettek a hallgatói, ahol rangos elismerésben részesültek.

A személyére azonban a leginkább illő jelző a szeretet volt. Szerette családját, szerette a kutatási területét, szerette a hivatása mindkét elemét, azaz az oktatást és a határörizetet egyaránt, szerette hazáját és szerette nemzetét. A szeretetéből fakadóan mélységesen bántotta, ha hivatali és szellemi környezetében disszonanciát érzelt. Ezen érzését kifejezésre is juttatta azok irányában, akik a személyes és csoportérdekeiket a haza, illetve a tudomány érdekei elé helyezték. Ebből a magatartásából fakadóan ellenségeket is szerzett magának. Környezete egyfajta választóvonalat jelentett az etikai szellemiségű és a kevésbé etikus magatartást tanúsító személyek tekintetében.

KESERŰ István oly korban élt, amikor a magyar állam hivatalos állásfoglalása, a magyar rendvédelmi testületek leendő tisztjei történelmi felkészítését illetően az volt, hogy a hivatás-történeti képzés a magyarországi tanácsköztársaságra és az 1945 utáni időkre terjedhet ki. A hivatalos elvi állásfoglalás lényegéhez tartozott, hogy a magyarországi proletárdiktatúrát megelőzően a magyar rendvédelmi testületek tulajdonképpen a vagyonos rétegek hatalmát fenntartó erőszakszervezetek voltak, melyek rettegésben tartották a nemzetet a nép kizsákmányolhatóvá tétele érdekében. A történelemtudományt művelők, illetve a történelmet oktatók talán még emlékeznek arra, hogy ezen „ideológiai direktíva” időszakában valóságos művészete alakult ki a tudományokban — elsősorban a társadalomtudományokban, így a történelemtudományban is — annak, hogy miként lehet a politikai prekonceptiók okozta károsodásokat minimálisra csökkenteni. Számos nehézség leküzdése érdekében különböző fondorlatokat alkalmazva azonban általában sikerült elérni, hogy a hallgatók a történelmi igazság birtokába kerüljenek.

Úgy gondolom KESERŰ István életművének lényege, hogy a saját és mások kutatási eredményeinek a történelmi igazságmagvát sikerült megismertetnie a hallgatókkal. Lehetővé tette, hogy a rendvédelmi testületek leendő tisztjei tanulmányozhassák és elsajátíthassák hivatásuk valódi történelmi tapasztalatait.

KESERŰ István fejéből pattant ki a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság létrehozásának a gondolata. Az ötletet tett követte. A magyar rendvédelem történetét művelő szellemi bajtársaival 1990-ben hozták létre a tudományos társaságot. Az immár három évtizedes múltú visszatekintő Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságban vezető szerepet játszó személyek meghatározó része ma is az alapítók köréből kerül ki. A tudományos társaság alapszabályzatában rögzített hivatása a magyar rendvédelem-történet kutatása és a kutatási eredmények közkinccsé tétele ma is az a vezérfonal, amely köré szerveződik a társaság tevékenysége és amely megvalósítása

eredményeként nemzetünk történelmét és a történelemtudomány tagjaink új eredményekkel gazdagítják.

KESERŰ Istvánt rövid betegség nyomán 75 éves korában ragadta el a halál. Nem adatott a számára hosszú élet. Munkássága mégis jelentős, pedig nem oly korban élt, amely kedvezett a politikai preconcepciómentes szellemi alkotómunkának. Úgy gondolom, hogy életstílusa, szellemi munkássága, etikai beállítottsága, méltán állítható példaként nemzeti rendvédelem-történetünk jövő művelői elé.

KESERŰ Istvánnak nem adatott meg a gyermekáldással, a családdal való boldogság. Gyermekai a tudományos kutatómunkásságának a gyümölcsei, családja pedig mi voltunk, akik vele közösen műveltük az általa oly nagyon szeretett és tisztelt magyar rendvédelem-történetet. Az ifjabb nemzedékeknek az lehet a kötelessége, hogy óvja és védje azt a szellemi hagyatékot, amelyet KESERŰ István által létrehozott új tudományos eredmények testesítenek meg, egyben pedig fejlessze tovább azokat. Úgy gondolom — a több évtizedes közös alkotómunkánk nyomán — hogy az ő kívánsága is valami hasonló volna.

Non obiit, abiit.
(Nem halt meg, csak eltávozott.)

Budapest, 2019.

Dr. PARÁDI József CsC

BODA József *
Az afganisztáni mérleg
(*Afghanistan results.*)

Absztrakt

Afganisztán a világpolitikában egyre nagyobb szerepet kapott a XXI. században. A szovjet megszállás, majd kivonulás továbbá a terrorista mozgalmak háttérterületeként a nagy nemzetközi erőkoncentrátumok arra törekedtek, hogy az ország a vonzáskörükbe tartozóan konszolidálódjon. Ebből fakadóan 2003-tól az Európai Unió, a NATO fokozott szerepvállalást valósított meg a térség rendvédelmi struktúrájának felépítése és fenntartása tekintetében is. Ebben vettek részt Magyarország részéről a magyar rendvédelmi szakemberek. Az új afgán rendvédelmi struktúrát nehéz körülmények között az alapokról kiindulva kellett újjáteremteni, amely embert próbáló feladatot jelentett a magyar misszió tagjai számára. A magyar kontingensek feladataikat mégis példamutatóan teljesítették.

Kulcsszavak:

afgán rendőrség ; Egyesült Nemzetek Szervezetének Különleges Afganisztáni Missziója ; Egyesült Nemzetek Szervezetének Afganisztáni Segélynyújtó Missziója ; Egyesült Nemzetek Szervezetének Afganisztáni Különleges Misszió ; Egyesült Nemzetek Szervezetének Jószolgálati Missziója Afganisztánban és Pakisztánban

Abstract

Afghanistan has a growing role in the 21 century. The Soviet occupation, the withdrawal and the power concentration of terrorist groups tried to influence the country to establish themselves in Afghanistan. Since 2003 the European Union and the NATO are increased their activities to develop and sustain an effective law enforcement structure. As a member of the two organization Hungarian law enforcement officers were involved in those operations. To rebuild the new Afghan law enforcement system was very challenging for the Hungarian Officers. The Hungarian Contingents performance were exemplary!

Keywords:

afghan police ; United Nations Special Mission to Afghanistan [UNSM] ; United Nations Assistance Mission in Afghanistan [UNAMA] ; United Nations Special Mission to Afghanistan [UNSM] ; United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan [UNGOMAP]

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)
<https://orcid.org/0000-0002-4010-896X>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar és Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar.

@: Boda.Jozsef@uni-nke.hu

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.19-56.p

A magyar rendvédelmi szervek tevékenysége az afganisztáni biztonsági erők fejlesztésében a kevésbé publikált témák közé tartozik, pedig Magyarország afganisztáni szerepvállalásával kapcsolatban számos tanulmány, cikk, sőt könyv is napvilágot látott.¹ Ezek a közlemények azonban túlnyomóan csak a magyar katonák munkáját, helytállását mutatták be, és csak elvétve hallottunk arról, hogy a magyar rendvédelmi testületek tagjai is kivették a részüket az afganisztáni rendvédelmi szervek felkészítéséből, fejlesztéséből és ez által az ország demokratikus átalakításából.

A Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központja (BM NOK)* 1999. évi megalakulása óta foglalkozott a válságkörzetekben megvalósuló rendvédelmi békefenntartás feladataival. Javaslatokat dolgozott ki a belügyminisztérium vezetése számára a magyar rendvédelmi szervek nemzetközi békefenntartói és polgári válságkezelői részvételére.

Afganisztánnal kapcsolatban már 2001 közepén kaptunk egy megkeresést, hogy delegáljunk szakértőt az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT)* Afganisztánnal foglalkozó 2001. évi határozata alapján létrehozott ellenőrzési szervezetébe, amely egy New York-i székhelyű megfigyelő csoportból, és egy Afganisztánba telepített, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)* szankciókat kikényszeríteni hivatott támogató csoportból állt.

2003 áprilisában, az ENSZ Békefenntartó Főosztályáról (ENSZ BF)*, a Magyarország New York-i ENSZ nagykövetségén keresztül érkezett egy felkérés a magyar belügyi tárcához, hogy jelöljünk egy fő — legalább ezredesi rendfokozattal rendelkező — rendőrtisztet, az ENSZ Főtitkár Afganisztáni Különleges Képviselője, rendőri főtanácsadói beosztására.

Figyelemmel a közelgő Európai Unió (EU)* csatlakozásunkra, létrehozták a Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Főosztályt*, azzal a feladattal, hogy hazánk nemzetközi fejlesztéspolitikáját anyagilag is támogassa, és hozzájáruljon a fej-

* Glosszárium

lódó országok felzárkóztatásához. Velük együttműködve készítette elő, és indította el a BM NOK* az afganisztáni rendvédelmi szervek fejlesztésével kapcsolatos tevékenységét.

2003 októberében háromfős delegáció egy hetes afganisztáni előkészítő útjával olyan összetett tevékenység kezdődött el, amelyre addig még nem volt példa a magyar rendvédelmi szervezetek békefenntartói tevékenységének történetében.²

A kormány 2003 decemberében határozatot hozott az afgán rendőrség kiképzésében való magyar részvételről. Hozzájárult ahhoz, hogy a Magyarországnak a nemzetközi terrorizmus elleni harc terén vállalt kötelezettségei teljesítése keretében az újjászervezett afgán rendőrség személyi állományának kiképzésében — háromszor tíz hetes időtartamra — legfeljebb hat főből álló magyar kiképző csoport vegyen részt. Ebben a határozatban felhatalmazta a belügyminisztert a kiképzésben részt vevő magyar kontingens tagjainak kijelölésére, felkészítésére és útba indításuk előkészítésére.³

Történelmi visszatekintés és földrajzi környezet

Az országban végzett régészeti kutatások azt bizonyítják, hogy ezen a területen már 50 000 évvel ezelőtt is éltek emberek, és egyes kutatók szerint a világon elsőként itt alakultak ki olyan közösségek, amelyek mezőgazdasági művelést folytattak.⁴

Afganisztán történelme során a térséget uraló birodalmak alárendeltségébe került. Először a Perzsa-birodalom részévé vált, majd *Nagy Sándor* hódította meg, később a mongolok igázták le. Az iszlám létrejötte nyomán az iszlám vallás hódított Afganisztán területén, jelenleg is az ország lakosságának a döntő többsége mohamedán. A XIX. századtól az orosz és a brit birodalom vetélkedett egymással azért, hogy Afganisztán melyik birodalom befolyási övezetévé váljon. Ebben a játszmában a britek tettek szert előnyre.

Az utolsó uralkodó az afgán trónon ZAHIR király volt, akit Mohammed DUAD Kán 1973-ban fosztott meg a trónjától elnökként átvéve tőle a hatalmat.

* Glosszárrium

Az Afgán Népi Demokratikus Párt 1978-ban puccsal vette át a hatalmat, mellyel párhuzamosan felkelés jött létre a kommunista hatalomgyakorlás ellen.

1979-ben a szovjet hadsereg bevonult Afganisztánba, majd 10 év után 1989-ben kivonultak az országból. Ezt követően a mudzsahedinek, majd a tálibok uralták az országot, ahol erőteljes vallási orientáltságú közigazgatást valósítottak meg.

A 2001. IX. 11.-ei Amerikai Egyesült Államok New York városában lezajlott terrortámadás nyomán az amerikai hadsereg légitámadásokat intézett Afganisztán ellen, mint az Oszama bin LADEN-féle terrorszervezet hátszaga ellen. Ezt követően a nyugati világ eskalációja kiszélesedett és elmélyült, melynek során a vallási fanatikusokat fegyveres harcok eredményeként kiszorították a hatalomból és hozzákezdtek a nyugati mintájú államalakulat kiépítéséhez az ENSZ* és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organisation [NATO])* és az EU* segítségével.

Az ország nyugati típusú újjászervezésében vettek részt Magyarország részéről rendvédelmi szakemberek az afgán rendvédelem kiépítése és beindítása érdekében.

Kétszeri halasztás után a következő választások 2019 szeptemberére vannak kitűzve. Jelenleg magas szintű tárgyalások folynak az amerikai diplomácia és a Taliban képviselői között. ⁵ **(I.sz. melléklet)**

Afganisztánnak nem csupán a történelmi és az abban fejlődő kultúrája más, mint az európai országoké, hanem természeti körülményei is jelentősen eltérnek az Európában megszokottaktól. A 4 500 – 6 000 méter magas Hindukus hegységben húzódó, hosszú, keskeny keleti nyúlvány választja el egymástól a tőle északra fekvő Tádzsikisztánt Pakisztántól és Indiától. Az ország északon Üzbegisztánnal és Türkmenisztánnal, keleten Kínával, nyugaton pedig Iránnal határos. Tengerpartja és tengeri kijárata nincs. Területének túlnyomó része mély völgyekkel szabdalt, magas hegyvidék. Legmagasabb pontja a Hindukusban található Novsak csúcs (7 485 méter). Területe 625 225 négyzetkilométer. Lakossága: 29 929 000 fő.

Ásványkincsekben igen gazdag. Délkeleten arany, ezüst, réz, ón, vasérc lelőhelyek találhatóak, míg északkeleten drágaköveket és féldrágaköveket (lazurit, smaragd, azurit) bányásznak, északon pedig jelentős kőolaj- és földgázkészlettel rendelkezik. Az országban ezen kívül található még urán, szén, króm, talkum, barit, kén, grafit és kősó.

Afganisztán vízrajzát alapvetően a központi hegyvidék határozza meg: jelentősebb vízfolyásai – az ettől északra, a Hindukus-hegységben eredő Amu-darja folyó kivételével – ezen a hegyvidéken erednek és innen áradnak szét sok-sok irányba. Az Amu-darja folyó 960 km hosszan képezi az ország északi határát.

Afganisztán legnagyobb részének időjárása száraz kontinentális, mivel a Hindukus hegylánc elzárja az országot az Indiai-óceán felől érkező esőktől. Az ország nagy részén mind az évszakos, mind a napi hőingadozás igen nagymértékű. Eső általában csak március – május között hullik. Afganisztán déli és délnyugati része félsivatag, illetve sivatag, kivéve a Kabul folyó völgyét és az északi határvidéket, amely mediterrán éghajlatú. A hegységekben az éghajlat természetesen hegyvidéki, és az ország területének jelentős része a hóhatár fölött terül el.

Fővárosa: Kabul. Államformája: iszlám köztársaság. Hivatalos nyelve: az afgán (pastu) és a perzsa (dari), beszélt nyelvek még az arab, a hazara és az üzbég.

Pénzneme: az afgani (AFN)= 100 puls. Az egy főre jutó hazai össztermék (GDP): 800 USD. Vallások: szunnita mohamedán (84%), és síita (15%) egyéb (1%).⁶

Az afganisztáni békefolyamat alakulása

Afganisztánt 1946-ban vették fel az ENSZ* tagállamai közé.

A Szovjetunó az 1979-es inváziót az ENSZ Alapokmány 51-es pontjára, és a Szovjet Afgán Barátsági és Együttműködési Egyezményre hivatkozással a kabuli kormány felkérésére hajtotta végre. 1980. I. 14-én az ENSZ Közgyűlés a Szovjetunió diplomáciai elszigeteléséről határozott és felszólított minden

* Glosszárrium

idegen csapat Afganisztánból történő kivonására. A csapatkivonásra végül csak közel tíz év után került sor, 1989. II. 15-én.

Az ENSZ Biztonsági Tanács (BT)* 1988. X. 31-ei — 622. számú — határozatával engedélyezte az ENSZ Jószolgálati Irodájának Misszióját Afganisztánban és Pakisztánban (United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan [UNGOMAP])*.⁷

Afganisztánban 1989 - 1992 között polgárháború zajlott.

Az ENSZ Afganisztáni Különleges Missziója (United Nations Special Mission to Afghanistan [UNSMIA])* 1993 decemberében indult az ENSZ Közgyűlés döntése alapján.

A Taliban Iszlám Mozgalom vezetői Kabul elfoglalása után (1996 szeptember) azonnal követelték, hogy az ENSZ Közgyűlés ismerje el hatalmukat, és hogy hivatalosan is ismerjék el őket Afganisztán törvényes képviselőjének. Ezeket a követeléseiket azonban nem teljesítették. 1996-2001 között továbbra is Burhanuddin RABBANI kormánya képviselte Afganisztánt az ENSZ-ben.

Az ENSZ BT* 1996. X. 22-én hozott határozatában felhívott az ellenségeskedések abbahagyására, a külső beavatkozás és a fegyver szállítások befejezésére, valamint a nők és gyermekek elleni diszkrimináció beszüntetésére.

Az 1998. VIII. 28-ai ENSZ BT* határozat ismét az ellenségeskedés beszüntetését követelte, valamint nyomozás lefolytatását a megölt két ENSZ* alkalmazott és a katonai tanácsadó gyilkossági ügyében. A ENSZ BT* 1998. XII. 8-án kelt határozata ismételten követelte a ENSZ BT* korábbi, 1193-as határozatának teljesítését, valamint támogatásáról biztosította az UNSMA* missziót.

Az ENSZ BT* 1999. X. 15-én kelt határozata követelte, hogy a Taliban vezetés adja ki Oszama bin LADENT, megtöltött repülőgépek fel- és leszállásának engedélyezését a Taliban uralta területeken, valamint elrendelte a Taliban kormány bankszámláinak befagyasztását. Az ENSZ BT* 2000. XII. 17-ei határozata ismételten követelte Oszama bin LADEN kiadatását, és

* Glosszárium

további gazdasági és katonai szankciókat vezetett be. Az ENSZ BT* újabb, 1363-as határozata egy megfigyelő mechanizmus felállításáról döntött, beleértve a két előző határozatban foglaltak teljesítésére vonatkozó megfigyelést, ellenőrzést is.

Mivel ezek sem hozták meg a kívánt eredményt az Amerikai Egyesült Államok szintén az ENSZ Alapokmány 51-es pontjában foglalt önvédelmi jogra hivatkozva, de ENSZ* felhatalmazás nélkül 2001. X. 7-én támadást indított az országban található terrorista bázisok felszámolására, Oszama bin LADEN elfogására, és a Talib rendszer megdöntésére.

Az ENSZ* által előkészített és 2001. XII. 5-én megkötött Bonni Egyezmény volt az első, az egyezmények sorában, amely Afganisztán újjáépítésével foglalkozott. Itt határoztak az országban létrehozandó demokratikus intézményrendszeréről, a 2004-es elnökválasztásról és a 2005-ös parlamenti voksolásról, amelyek az ENSZ* segítségével kerültek végrehajtásra.

Az ENSZ BT* 2001. XII. 20-án hozott határozata az Afganisztánba kiküldendő nemzetközi békefenntartó egységről, hogy az betöltse a tálib rezsim veresége után keletkezett biztonsági űrt. A Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (ISAF)* feladata eltért a hagyományos békefenntartó erők feladatától: elsődlegesen támogatói szerepköre volt, az új afgán vezetés biztonsági feladatait kellett segítenie.

Kofi ANNAN ENSZ főtitkár kezdeményezésére 2002. I. 21-22-én egy nemzetközi donor konferenciára került sor Tokióban, ahol az afganisztáni újjáépítéshez 4,5 000 000 000 amerikai dollárt ajánlottak fel a támogató országok, köztük hazánk is felajánlott 1 000 000 amerikai dollárt.

2002. III. 28-án indult az ENSZ Támogató Missziója Afganisztánban (United Nations Assistance Mission in Afghanistan [UNAMA])* , amely ma is folytatódik.

A NATO* 2003-ban kezdte meg ISAF* néven a katonai missziót, működésüket pedig az ország egész területére kiterjesztették. Huszonhat tartományi újjáépítési csoportot hoztak

* Glosszárrium

létre, melyek közül a bagláni csoport 2007-ig holland, majd magyar vezetés alatt állt.

Az ország történetében először demokratikus választások során 2004-ben, Hamid KARZAI-t választották meg Afganisztán elnökének, akit 2009-ben újraválasztottak.

2010-ben a lisszaboni NATO-csúcson született megállapodás arról, hogy a közép-ázsiai ország biztonságának megőrzéséért viselt felelősséget fokozatosan átadják az afgán biztonsági erőknek, az ISAF pedig 2014 végéig teljesen felhagyott a harci műveletekkel. A terv az volt, hogy 2014 után a NATO* elsősorban „ . . . a biztonsági struktúrák kialakításához. ”, afgán katonák kiképzéséhez fog támogatást nyújtani.

Ekkor az ISAF* mintegy 130 000 katonája — köztük 90 000 amerikai — segítette az afgán kormányt.

A Taliban uralom 2001 végi megdöntésével megnyílt a lehetőség arra, hogy az ENSZ* politikai és anyagi támogatást nyújtson a 2001. XII. 21-én létrejött Afgán Átmeneti Hatóság számára.

Akkor az országban közel 20 ENSZ* szervezet tevékenykedett. Ezek egyike az UNAMA*, és azon belül a Rendőri Tanácsadó Csoport (RTCS)* volt. Az ENSZ Biztonsági Tanács* 2002-ben — 1 401. számú határozatával — rendelte el a misszió létrehozását és határozta meg mandátumának alapjait. A misszió mandátumát évente felülvizsgálják, és új irányokat határoznak meg.

A misszió fő feladata a politikai jószolgálati tevékenység volt. Ezen belül feladatát alkotta még a demokratikusan megválasztott kormány, a békefolyamat és az újjáépítés támogatása, az alapvető emberi jogok betartásának, megvalósulásának ellenőrzése, a polgári lakosság védelme a fegyveres konfliktusok során, a jó kormányzás elősegítése és a regionális együttműködés erősítése.⁸

Az UNAMA* rendőri tanácsadók száma nyolc-tíz fő körül változott az eltelt időszak alatt.

Fő feladataik közé tartozott tovább a stratégiai szintű tanácsadó munka, mind az ENSZ főtitkár afganisztáni különmegbízottja, mind a helyi belügyminisztérium vezetése számára. Részt vettek az országban működő Nemzetközi Rendőri Koordinációs

* Glosszárium

Testület (International Police Coordination Board [IPCB]) * munkájában. Az UNAMA* tevékenységének kiemelt területei a nemzeti kábítószer stratégia támogatása, az emberi jogok érvényre juttatása, technikai segítségnyújtás és koordináció a segélyezés, az újjáépítés, a gazdasági fellendülés területén. Ezen kívül a rendőri főtanácsadó elnökkölt a RTCS*-ben, amelynek tagja volt minden olyan nemzetközi szervezet, amely a helyi rendvédelmi szervek fejlesztésével kapcsolatos tevékenységet végzett. Sajnos a folyamatosan romló biztonsági (célzott támadások, öngyilkos merényletek, robbantásos merényletek stb.) helyzet nehéz feladat elé állította az UNAMA* Rendőri Tanácsadó Csoportját is. A tanácsadó csoportban rendőri szakértők mellett, büntetés-végrehajtási és jogi szakértők is helyet kaptak. Az RTCS* segítségével már 2002-ben létrehozták az Afgán Független Emberi Jogi Bizottságot*, amely — az Afgán Igazságügyi Reform Bizottságnak* nyújtott tanácsaival és támogatásával — újjáépítette az ország igazságügyi rendszerét. Kezdeményezésük nyomán hozták létre a Jogi és Rendészeti Vagyonkezelői Alapot, amely arra volt hivatott, hogy két évre biztosítsa az afgán rendőrség képzését és a személyi állomány fizetését.

A magyar rendőri komponens

2002-től az ENSZ* felkérése alapján Németország vezette az afgán rendőrség és határőrség újjáalakítását ezzel is támogatva az Afgán Átmeneti Hatóságot. Mivel Afganisztán újjáépítése nem volt lehetséges a biztonság feltételeinek megteremtése nélkül, ezért a biztonsági szektor reformját a nemzetközi közösség a legsürgesebb feladatának tartotta, és kiemelt jelentőségűként kezelte.

A biztonsági szektor reformját egy-egy résztvevő állam vállalta fel. Az Amerikai Egyesült Államok az afgán hadsereg átalakítását, az Egyesült Királyság a kábítószer elleni küzdelmet, Japán a különböző fegyveres alakulatok leszerelését és a polgári életbe való visszaülleszkedésük megszervezését, Németország a rendőrség reformját, Olaszország pedig az igazságügyi rendszer, és a büntetés-végrehajtás reformját valósította meg.

* Glosszárrium

Hamid KARZAI már a 2002 márciusi németországi látogatásán aláírt egy megállapodást, amelyben a német fél vállalta az afgán rendőrség újjáépítését, amibe beletartozott a kabuli Rendőr Akadémia átépítése, a rendőri alapképzés megszervezése, 15 új rendőrállomás felépítése a fővárosban.⁹

A Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalás alapján vett részt az afganisztáni helyzet rendezését célzó erőfeszítésekben. Ebben a munkában kívánt segítséget nyújtani a magyar kormány, amely létrehozta — a külügyminiszter elnökletével működő — Nemzetközi Fejlesztési és Együttműködési Tárcaközi Bizottságot.*

A Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Főosztályával (KÜM NFF) * együttműködésben a magyar rendőrség 2004-től vett részt az afgán rendőrség újjászervezésében és oktatásában. 2004-2005-ben, hat-hat fős rendészeti kiképző kontingens tartott oktatást a *kabuli Rendőr Akadémián*.¹⁰ Fő feladatuk az új afgán rendőrség felső és középfővezetőinek a képzése volt. Munkájukat az afganisztáni Német Rendőri Projekt Iroda (German Police Projekt Office for Afghanistan - GPPO) koordinálta és szervezte.

Az eredeti megállapodástól eltérően újonc rendőrök és kiképzők oktatása helyett, az afgán rendőrség tábournoki karának a kiképzésében kellett részt venniük. Ennek oka az volt, hogy az amerikai kormány által támogatott DynCorp magáncég, Nemzetközi Bűnügyi Nyomozási Képzést Támogató Programjával (International Criminal Investigative Training Assistance Program - ICITAP) teljes egészében átvette az alapképzést, és ugyanezt a képzést adta a kabuli Rendőr Akadémia is.

Az afgán belügyminisztérium ezért a fő hangsúlyt a felsőszintű vezetők, tábournokok és ezredesek képzésére helyezte: 80 tábournok és mintegy 600 ezredes kiképzését kellett a tervek szerint rövid időn belül megoldani.

A csoport által otthonról hozott oktatási anyagokból, valamint a kontingens tagjainak szakmai tapasztalatainak felhasználásával, egy hét alatt összeállítottak egy képzési programot a

* Glosszárium

tábournokok részére, amelyet a német fél nagyon jónak talált, és azonnal elfogadott, mely alapján megindulhatott az oktatás. A német és a norvég kiképzőkkel közösen hajtották végre ezt a feladatot a magyar kiküldöttek. A norvég csoport végezte az alapvető rendőrségi szervezési, ellenőrzési, menedzsmenti feladatok oktatását, a német kiképzők kriminológiai, és bűncselekmény felderítési képzést adtak. A magyar csoport feladata volt a taktikai és műveletirányítási képzés. Ezen belül a fő témakörök voltak a demonstrációkkal kapcsolatos rendőri feladatok, váratlan veszélyhelyzetekre történő reagálás, biztosítási feladatok állami vezetők látogatása esetén, terrorizmus és terror ellenes tevékenység, magas kockázatú rendőri akciók tervezése, valamint az ezekhez kapcsolódó közlekedés rendészeti feladatok.

A program 2004. V. 18-án kezdődött, és 11 hónapig tartott. A programban résztvevők a befejezést követően oklevelet kaptak. Két fő magyar közlekedési rendőr szakember, az ezredesi tanfolyam mellett az akadémián tartott továbbképzést az akadémia oktatóinak, valamint a minisztérium közlekedésrendészeti felelős munkatársainak.

A tábornoki tanfolyamok befejeztével kezdődött meg annak a 600 fő ezredesi, illetve alezredesi rendfokozatú afgán rendőrtisztnek a kiképzése is, amely az új afgán rendőrség közepvezetésének gerincét képezte.

A választások közeledtével a képzés meggyorsítása miatt főleg elméleti foglalkozások kerültek túlsúlyba ezért a képzési anyaghoz kapcsolódó filmeket, képekkel illusztrált képzési anyagokat használtak, főleg személyvédelem, rendőri akciók, elfogások tervezése végrehajtása, katasztrófa helyzetekre, váratlan eseményekre történő rendőri intézkedésekkel kapcsolatos témakörökben.

Az akadémián folyó képzést állandó nemzetközi érdeklődés kísérte. Látogatást tett az akadémián többek között az amerikai és angol nagykövet, valamint az iráni belügyminiszter. A német belügyminiszter a Rendőr Akadémián tett látogatása alkalmával nagyra értékelte az itt végzett munkánkat, megköszönte Magyarország segítségét az afgán újjáépítésben, valamint Európa újra egyesítésében. Szinte naponta érkeztek kül-

földi televízió társaságok, hogy riportot készítsenek a kiképzésekről. A bizonyítványok átadását a kabuli televízió is közvetítette. A kiküldetés 11 hónapja során több mint 1 100 fő felső- és középvezetői beosztásban lévő afgán rendőrtiszt vett részt a csoport által szervezett felkészítő tanfolyamokon. A rendőri vezetőknek nyújtott felkészítés mellett a német programiroda felkérésére a csoport tagjai tanácsadóként és megfigyelőként részt vettek az új afgán határőrség szakembereinek kiképzésében is.¹¹

A Magyar Tartományi Újjáépítési Csoport Rendőri Tanácsadó és Szakértői Kontingense is derekasan kivette a részét az afgán rendőrség újjászervezéséből. A Tartományi Újjáépítési Csoport egy újszerű megoldás volt a katonák és civilek közös tevékenységére az újjáépítéshez nyújtott segítség összetett feladatában. Összetételüket a nemzetek a saját értelmezésük szerint határozzák meg, ezért egyes nemzeteknél a katonai oldal volt sokkal hangsúlyosabb, míg másoknál a civil irányítás volt a főszerep.

A Külügyminisztérium által megfogalmazott célok elérése érdekében, 2007-től az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM) 2006. évi kormányhatározata alapján, három fő szakértőt vezényelt Afganisztán Baghlan tartományában tevékenykedő magyar Tartományi Újjáépítő Csoport mellé.¹² A határozat nyolc minisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal számára írt elő feladatot, az eredményes nemzeti szerepvállalás megvalósítása érdekében.

Az IRM a vezénylést megelőzően döntött arról, hogy az afgán rendőrség hivatásos személyi állományának tartandó képzésekkel valamint tárgyi, technikai fejlesztésekkel részt vesz a Tartományi Újjáépítő Csoport munkájában szakemberei által. A NOK* 2007. II. 26. és 2007. III. 3. között ki is küldött egy előkészítő csoportot a helyszínre, akik hasznos információk birtokában tértek haza, amelyet a kiutazásra tervezett kontingens kiválasztásánál, felkészítésénél, a felszerelés és a képzési programok összeállításánál hatékonyan tudtak alkalmazni.

A rendvédelmi szakértők külföldi vezénylésének, a képzések és fejlesztések költségeire a fenti 2006. évi kormányhatározat alapján létrehozott tárcaközi bizottság, 120 000 000 forintot

* Glosszárium

biztosított. A rendészeti kontingens tagjainak kiválasztását, felkészítését, a programok tervezését és összeállítását az IRM Nemzetközi Oktatási Központ végezte.¹³

Hazánk európai uniós csatlakozásával újabb önálló felajánlást tett, miszerint a Magyarország 2006-tól aktívan részt vállalt a Tartományi Újjáépítési Csoportok támogatásában. A budapesti diplomácia — ezen belül is, mint a projekt szakmai irányítója és kivitelezője az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Nemzetközi Oktatási Központ (IRM NOK) — vállalta, hogy az Európai Unió ekkor szerveződő rendőri (EUPOL Afghanistan)* missziójába kiképzőket küld az afganisztáni rendvédelmi szervek folyamatos felkészítéséhez.

Mivel azonban a többnemzetű EUPOL meglehetősen lassú ütemben szerveződött, hazánk 2007. VII. 15-én — az EUPOL jóváhagyásával — három fővel a közép-afganisztáni Baghlan tartomány Pol-e Khomri városban települt „Camp Pannonia” magyar katonai tábor bázisán beindította a missziót. A kontingens fő feladata a tartomány rendvédelmi felsővezetőivel történő folyamatos kapcsolatkeresés, kapcsolattartás és kapcsolatépítés mellett a helyi rendvédelmi szervezeteknek történő tanfolyamok szervezése volt.

A — főképpen kéthetes — képzési programokat a kontingens állította össze, a tanrendet, a leadásra kerülő szakmai előadások órarendjét pedig az IRM NOK készítette el. A tanfolyamok angol nyelven történő levezénylésére alkalmas, nemzetközi békeművelési missziókban előzőleg tapasztalatot szerzett előadók, rövid felkészítést követően kerültek kiküldésre. Kiutaztatásukat, illetve minden, a képzésekkel összefüggő háttérfeladat előkészítését, és végrehajtását is az IRM NOK végezte.

2007. IX. 22 és 2008. XII. 15. között 325 fő afgán rendőr vett részt a kontingens által szervezett különböző tanfolyamokon. A tanfolyamokon összesen 13 témakört oktattak, amely képzésen Baghlan tartomány 1 100 fős rendőrségének 30%-a vett részt.¹⁴ **(II. sz. melléklet)**

2007. IX. 12-én Pol-e Khomriban került átadásra a képzések helyszínéül szolgáló, magyar pénzből épült tantermi bázis-épületet, illetve több más felújított helyiség is.

A felújított épületekben még a 2007-es esztendő végén beindult a rendszeres írás-olvasásoktatás, valamint az informatikai alapképzés. A 2007-2008-as esztendőben számos kéthetes, úgynevezett „nagykurzus” sikeres lebonyolítása került megszervezésre.¹⁵

A képzések 2009-ben is folytatódtak, melyek általában egy-két hetes időtartamot öleltek fel, és a résztvevők létszáma 15-30 fő között mozgott. Ennek keretében került sor:

- tűzoltók képzésére;
- kábítószer ellenes képzésre;
- rendőrök képzésére;
- számítástechnikai alapképzésre;
- taktikai képzésre;
- jogi alapok képzésére;
- és nyomozók képzésére.

A Rendőri Tanácsadó és Szakértői Kontingens az oktatási tevékenység mellett ugyanolyan súllyal és fontossággal bíró fejlesztési feladatokat is ellátott. A projektek lényege, hogy a tartományi rendőrség technikai eszközparkját és infrastruktúráját a kontingens anyagi lehetőségeihez képest fejlessze és javítsa. A fejlesztések összhangban álltak a képzésekkel, ennek megfelelően egy végrehajtott tanfolyamhoz legtöbbször fejlesztésekre is sor került, olyan formában, hogy ezt a végzett hallgatók kapták meg a tanfolyamok végén. **(III. sz. melléklet)**

A bekövetkezett változások — az EUPOL színre lépése, és a KÜM támogatás csökkenése — következtében a 2009-es év programjait már csak két fős oktató csoport szervezte, tervezte és irányította. Folytatódott a tartományi rendőrségének oktatása, képzése és a különböző, az afgán rendőrség tevékenységét elősegítő fejlesztési feladatok végrehajtása. 2009-ben 12 tanfolyam keretében 580 fő helyi rendőr képzését biztosította a kontingens, és 11 kisebb-nagyobb értékű fejlesztést hajtott végre a tartományi rendvédelmi szervek (büntetés-végrehajtás, rendőrség, tűzoltóság) számára. A csoport a munkáját 2010. április végével befejezte, tagjai sapkát cseréltek és csatlakoztak az Európai Unió afganisztáni rendőri missziójához.

Az Európai Unió Afganisztáni Rendőri Missziója 2007. V. 30-án vette kezdetét. A missziót három éves időtartamra ter-

vezték. Fő feladatát hatékonyan működő afgán rendőrség felállításának támogatása, a közigazgatás-építés és ezáltal a jogállamiság erősítése képezte. Hazánk az EU 210 főszerevezett műveletében öt fővel vett részt, emellett kétoldalú alapon különböző szakmai tanfolyamok megtartásával is hozzájárult az afgán rendőrség fejlesztéséhez, képzéséhez.

2008 január közepén az EUPOL AFGHANISTAN* misszió készen állt a magyar EUPOL-os kontingens fogadására, így 2008. I. 14-én egy fővel, majd 2008. II. 8-tól még két fővel¹⁶ már ebben az újjáépítési misszióban is képviseltette magát Magyarország. A két magyar kontingens tehát egymástól szakmailag függetlenül tevékenykedett.¹⁷

A jogállamiság talaján működő, demokratikus, szakképzett, jogkövető afgán rendőrség kialakítása volt a cél. A korábbi évek tapasztalatai azt mutatták, hogy rengeteg energia és fejlesztésre szánt összeg veszett kárba Afganisztánban mivel a különböző nemzetközi szervezetek között hiányzott az együttműködés. Az EUPOL AFG* és a vele párhuzamosan létrehozott Nemzetközi Rendőri Koordinációs Testület (International Police Coordination Board [IPCB])* fő feladata a koordináció megszervezése és az afgán rendőrség meghatározott szintjein mentori és tanácsadói feladatok ellátása volt.

Az IPCB*-t az EUPOL delegáltjai valamint az amerikai hadsereg Afganisztáni Egyesített Biztonsági Átmeneti Parancsnokság (Combined Security Transition Command Afghanistan [CSTC-A])* egységének tagjai alkották. Feladata részben megegyezett az EUPOL feladataival, azzal a különbséggel, hogy az IPCB* nem végzett tanácsadói feladatokat, csak koordinált.

A misszió vezetése Kabulban kapott helyett. A misszió vezetőjét két helyettes és több civil (helyi és nemzetközi) alkalmazott segítete. Szintén Kabulban helyezték el a belügyminisztériumban és a kabuli rendőrségen, határőrségen dolgozó mentorokat és tanácsadókat is (emberi jogi, kiképzési, kábítószert ellenes büntetőjogi, politikai), valamint itt kapott helyet az IPCB* titkársága is.

* Glosszárrium

Afganisztánt öt rendőri régióra osztották fel:

- Központi Régió (RC Central),
- Északi régió (RC North),
- Déli Régió (RC South),
- Keleti Régió (RC East),
- Nyugati régió (RC West.).

Minden egyik régiót vezető afgán rendőr tábornokhoz egy-egy EUPOL rendőri tanácsadót delegáltak, akiknek a feladata a régión belüli tartományokban működő EUPOL mentorok és tanácsadók munkájának irányítása volt, valamint kapcsolattartás a különböző nemzetközi civil és katonai szervezetekkel.

Afganisztánban a biztonsági helyzet és a szélsőséges életkörülmények miatt az EUPOL rendőri tanácsadókat csak katonai táboraiban lehetett elhelyezni. Egy táboron belül általában egy mentor, egy bűnügyi tanácsadó és egy kiképzési tanácsadó dolgozott. Ahol erre szükség volt, ott a létszám kiegészül egy határőr tanácsadóval is.

2013 februárjában kezdődött meg a Pol-e-Khomri Területi Iroda felszámolása, és az irodát 2013. III. 10-én hivatalosan is bezárták.

2016. VIII. 30-31-én az EUPOL AFGHANISTAN* és az Afgán Belügyminisztérium két napos konferenciát rendezett az afganisztáni rendőri tevékenység jövőjéről. A konferencián áttekintették az elért eredményeket, és a jövőbeli feladatokat.

Az eredetileg három évre tervezett misszió 2016. XII. 31-él ért véget.

Az Európai Unió Külügyi Szolgálat szerint a misszió által elért eredmények voltak:

- profi szervezetté alakította az Afgán Nemzeti Rendőrséget,
- bevezette a közösségi rendőri munkát az országban,
- növelte az afgán belügyminisztérium hatékonyságát,
- az afgán jogszabályokat a nemzetközi emberi jogi szabályokhoz alakították.

Ezek az eredmények nem jöhettek volna létre a magyar kontingens tagjainak példamutató tevékenysége nélkül. **(IV. sz. melléklet)**

A magyar rendőri kontingensek kiválasztása, felkészítése

Hazánkban a békefenntartói feladatokra induló szakemberek felkészítése a BM NOK* megalakításáig (1999) nem működött egységes elvek alapján. Ugyan minden egyes kiküldetés előtt volt valamilyen felkészítés, azokat azonban elsősorban a kijelölt kontingensek parancsnokaira bízta.

A BM NOK* megalakulásától 2012-ig alapfeladatként végezte a rendőri, katonai és polgári békefenntartói, válságkezelői feladatokra induló rendvédelmi, katonai és polgári szakértők, alegységek kiválasztását és felkészítését. 2000 és 2012 között mintegy 350 fő részesült a nemzetközi szervezetek által előírt két-három hetes missziós alapképzésben és több mint 1 000 szakértő pedig egy-két hetes célfelkészítésben.¹⁸

Az alapképzés során a misszióban szükséges alapismereteket sajátították el a kiküldetésben résztvevők, míg a célfelkészítésen az adott konfliktus övezettel kapcsolatos részletes információkat kapták meg.

Az utóbbi években nagy igény mutatkozott a fejlődő országok részéről a rendvédelmi szervek demokratikus átalakítása során szerzett, és az EU* csatlakozással kapcsolatos magyar tapasztalatok iránt. A BM NOK* szervezésében ezért az érdeklődő országok parlamentjeinek Rendészeti Bizottságai (Finnország, Indonézia, Koszovó, Macedónia) és oktatási szakértői (Afganisztán, Bosznia-és Hercegovina, Horvátország, Irak, Koszovó, Montenegró, Szerbia) jártak hazánkban tanulmányúton.

Gondot fordított a BM NOK* a missziókban felgyülemlt tapasztalatok feldolgozására, a *missziós állomány felkészítésére*, a hazatérők visszailleszkedésének segítésére és a missziós hagyományok ápolására.

Kidolgozásra került a felkészítés teljes rendszere. **(V. sz. melléklet)**

A képzési tematikát az ENSZ*, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)* és az EU* elvárásainak megfelelően, a missziókban szerzett gyakorlati tapasztalatok felhasználásával dolgozták ki. Oktatóként olyan magyar és külföldi

* Glosszárium

előadókat alkalmaztak, akik már teljesítettek külszolgálatot, jól beszéltek angolul és elismert szakemberek voltak a téma oktatásában.

Az Európai Unió csatlakozás küszöbén átértékelésre kerültek hazánk nemzetbiztonságával kapcsolatos témái, és állásfoglalás született a világ válságócainak hazánk biztonságára gyakorolt hatásairól, valamint azok kezelésében való részvétel prioritásairól. Egyben pedig a missziós élet során várható helyzetek kezelése érdekében a megfelelő ismereteket tartalmazó alaptanfolyamok témái is kidolgozásra kerültek. **(VI. sz. melléklet)**

A kontingensek személyi állományának összeállítása, a parancsnoki állomány kiválasztása során a fő szempont mindig a meghívó szervezet által kiadott irányelveknek való megfelelés volt. Ezek általában a következők voltak:

- egészségügyi alkalmasság,
- pszichológiai alkalmasság,
- fizikai alkalmasság,
- a missziós nyelv (általában az angol) tárgyalóképes ismerete,
- legalább 2 éves gépkocsivezetői gyakorlat,
- minimum 5 éves rendvédelmi tapasztalat (vezetőknél 8 év).

Fontos szempont volt egy-egy kontingens összeállításánál, hogy a résztvevők legalább 30%-a már missziót megjárta tapasztalt személyekből álljon. Ők képesek voltak segíteni a kevésbé tapasztaltaknak a missziós területre való kikerkezéskor és a kezdeti időszakban. A missziós területen a konkrét beosztásba helyezések során úgy osztották el a személyi állomány tagjait, hogy minden kisebb létszámú és azonos helyre kerülő csoportba kerüljön tapasztalattal rendelkező „veterán” is. Ez a módszer nagyon jól bevált.

A kontingens parancsnoka minden esetben körültekintően került kiválasztásra. Afganisztán esetében ezt mindig saját magam végeztem! Az általános elvárásokon túl a parancsnokokkal szemben többletkövetelmények is felállításra kerültek:

- vezetői alkalmasság,
- legalább nyolc éves szakmai gyakorlati tapasztalat,
- legalább öt éves vezető gyakorlat,
- missziós tapasztalat.

A rendvédelmi válságkezelő missziókra folyó felkészítést jelenleg az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Oktatói és Kiképző Központja* szervezi.

Összességében megállapítható, hogy a magyar katonák afganisztáni szerepvállalása széles körben ismert, köszönhetően a honvédelmi minisztérium és a magyar honvédség sajtótevékenységének, a külügyi szolgálatot teljesítő rendvédelmi szakemberek tevékenységét csak a szakterület művelők és a közvetlen környezet, a Család ismerte, ismeri!

Munkájukat politikailag bonyolult, sokszor életveszélyes, és fizikailag is embert próbáló környezetben végezték! Teljesítményüket az EUPOL misszió és a hazai szakmai vezetés is magasra értékelte, ezért többen közülük megkapták a „Szent György Érdemjelet”, a „Bátorságért Érdemjelet”, a „Békefenntartásért Emlékérmet”, a NATO* és az EU* érdemjeleket.

Végezetül a magyar rendvédelmi szervek tevékenységét az afganisztáni biztonsági erők fejlesztésében, azt a megállapítást lehet tenni, hogy a korlátozott anyagi lehetőségek dacára mind a három kontingens jelentős eredményeket ért el, elsősorban Baghlan tartományban, az afgán rendvédelmi szervek felkészítésében és technikai fejlesztésében.

* Glosszárium

Jegyzetek:

¹ SZLANKÓ

² A delegáció tagjai voltak: dr. BODA József r.ezds. a belügyi tárca részéről, DÖMÖLKI Zsolt r.örgy. a leendő kontingens parancsnoka és JAKAB Péter belügyminisztériumi főosztályvezető helyettes.

³ 2 323/2003. (XII. 13.) Korm.hat.

⁴ FÜLÖP — HAJDÚ — HOSSZÚ: 30.p.

⁵ MARSDEN

⁶ FARAGÓ

⁷ KOOPS — MACQUEEN — TARDY — WILLIAMS: 269-274.p.

⁸ JONSTON: 55-75.p.

⁹ *Assistance in rebuilding the police force in Afghanistan.* 8-10.p.

¹⁰ A kontingens tagjai voltak: KOTRICZ János r.alez. kontingens parancsnok, BARNA Zsolt, KOLLÁR Zsolt, PAPP András, SERE Zoltán, TORDA Sándor, akik az első 2004. V. 9-én Kabulba érkezett kontingensben dolgoztak. A 2004 augusztusi váltással DELY Péter, SZABÓ Zoltán és TÓSA Péter lépett, a hazautazó KOLLÁR Zsolt, SERE Zoltán és PAPP András helyére.

¹¹ KOTRICZ: 153-155.p.

¹² KOTRICZ János. r.alez. kontingens parancsnok, BARNA Zsolt r.alez. és GYŐRI Gábor r.szds. voltak az első csoport tagjai.

¹³ DÖMÖLKI: 59-60.p.

¹⁴ SZABÓ: 169-171.p.

¹⁵ A kontingens tagjai voltak 2008-ban DÖMÖLKI Zsolt r.alez. kontingens parancsnok, GYŐRI Gábor r.szds., MÁJER János r.ftzls., KRAJ CZÁR Ferenc r.tzls. és KÁROLYI Róbert. r.zls.

¹⁶ KOTRICZ János r.alez. kontingens parancsnok a Központi Régió rendőri főtanácsadója volt, DELY Péter r.alez. a misszió kábítószer ellenes tanácsadójaként, MÁRTON Csaba r.örgy. pedig az Északi Régióban mentorként dolgozott.

¹⁷ KOTRICZ: op.cit. 133-135.p.

¹⁸ BODA: Nemzetközi oktatás és képzés a magyar rendvédelmi szerveknél. 66-68.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):**MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- MARSDEN (5.;) — MARSDEN, Peter: *A talibok titkai, háborúk Afganisztánban.* [Tha Taliban: War and religion in Afghanistan.] Ford.: DURY Zsuzsa — MAJOROS Etelka — PATAT Bence. Budapest, 2002, Carving Kiadó. 168 p. HU-ISBN 963 00 9128 3.
- SZLANKÓ (1.;) — SZLANKÓ Bálint: *Maximum nulla áldozattal. A Magyar Honvédség afganisztáni háborújának igaz története.* Budapest, 2011, Athenaeum Kiadó. 319 p. HU-ISBN 978 963 29 3132 6.

TANULMÁNYOK

- BODA: Nemzetközi oktatás és képzés a magyar rendvédelmi szerveknél. (18.;) — BODA József: Nemzetközi oktatás és képzés a magyar rendvédelmi szerveknél. *Belügyi Szemle*, XLIX.évf. (2001) 10. sz. 59-79.p. HU-ISSN 1218-8956.
- KOTRICZ (11.;17.;) — KOTRICZ János: Külügyminisztérium (NEFE) és Belügyminisztérium nemzetközi rendőri kiképző misszió, Afganisztán, 2004. május 18. - 2005 április. In SZABÓ Miklós (szerk.): *A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében.* Budapest, 2010, IRM NOPVK. 182. p.
- SZABÓ (14.;) — SZABÓ Miklós: Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT). A Magyar Köztársaság uniós felajánlásaként, Pol-e Khomri, Baghlan, Afganisztán. 169-171.p. In SZABÓ Miklós (szerk.): *A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében.* Budapest, 2010, IRM NOPVK. 182. p. HU-ISBN —

TANKÖNYVEK

FÜLÖP — HAJDÚ —
HOSSZÚ
(4.:

FÜLÖP Sándor — HAJDÚ T. László —
HOSSZÚ István: *Afganisztán földrajza
biztonságpolitikai összefüggésben*. Bu-
dapest, 2007, Magyar Honvédség Geo-
információs Szolgálat – Magyar Hon-
védség Katonai Biztonsági Hivatal Tu-
dományos Kutatóhely. 198 p. HU-ISBN
978 963 06 3800 5.

KÉZIKÖNYVEK

KOOPS — MACQUEEN —
— TARDY — WILLIAMS
(7.:

KOOPS, A. Joachim – MACQUEEN,
Norrie – TARDY, Thierry – WILLIAMS,
D. Paul (szerk.): *The Oxford Handbook
of United Nations Peacekeeping Opera-
tions*, [Az Egyesült Nemzetek béke-
fenntartó műveleteinek Oxfordi kézi-
könyve.] Oxford, 2015, Oxford Univer-
sity Press. 800 p. GB-ISBN 978 019 96
8604 9.

ATLASZOK

FARAGÓ
(6.:

— FARAGÓ Imre (szerk.): *Nagy képes
földrajzi világtalasz*. Budapest, 2005,
Hibermia Nova Kiadó Kft. 58. p. HU-
ISBN 963 95 5536 3.

JELENTÉSEK, BESZÁMOLÓK, TÁJÉKOZTATÓK

JONSTON
(8.:

— JONSTON, Jan (szerk.): *Annual Review of
Global Peace Operations 2007*. [A 2007.
évi nemzetközi békefenntartás éves tájé-
koztatója.] London, 2007, Lynne Rienner
Publishing. 391 p. GB-ISBN 978 158 82
65098.

*Assistance in rebuild-
ing the police force in
Afghanistan*.
(9.:

— *Assistance in rebuilding the police
force in Afghanistan*. [Segítségnyújtás
az afganisztáni rendőrség újjáépítésé-
hez.] Berlin, 2004, Szövetségi Belügymi-
nisztérium Munkacsoportja „Segítségnyúj-
tás az afgán rendőri erők újjáépítéséhez”.
28 p. DE-ISBN —

KÉZIRATOK

- DÖMÖLKI (13. ;) — DÖMÖLKI Zsolt: *Az Európai Unió Rendészeti modellje Afganisztánban*. Diplomamunka. (Nemzeti Közszerzői Társaság) Budapest, 2014.

JOGSZABÁLYOK

- 2 323/2003. (XII. 13.) Korm.hat. (3. ;) 2 323/2003. (XII. 13.) Korm.hat. az afgán rendőrség kiképzésében való részvételről.
Határozatok Tára, LII.évf. (2003) 56.sz. 502.p. HU-ISSN 2063-0395.

Glosszárium:

*- Afgán Független Emberi Jogi Bizottság: a szervezett 2001-ben alakították meg. Fő feladata az emberi jogok érvényesülésének megfigyelése, védelme, és fejlesztése. Ezzel kapcsolatban konferenciákat és kutatásokat szervez, időszaki és éves jelentéseket készít.

*- Afgán Igazságügyi Reform Bizottság: 2002 novemberében alapították, azal a céllal, hogy nemzetközi jogi és pénzügyi segítséggel átalakítsa az afganisztáni igazságügyi rendszert. Az átalakítás és a hatékonyság növelése az EU támogatásával jelenleg is zajlik.

*- Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központja (BM NOK): a belügyminisztérium 1999-ben alapított képzési intézménye. A NOK felelős a rendvédelmi oktatást végző nemzetközi szervekkel kötött szerződésekből, megállapodásokból, jogszabályi kötelezettségekből eredő feladatok végrehajtásáért, továbbá továbbképzések megszervezéséért és lebonyolításáért aktuális igényeknek megfelelően két vagy többoldalú nemzetközi együttműködésben. A NOK önállóan és nemzetközi partnereivel együttműködve, magyar és külföldi rendvédelmi testületek tagjai részére különleges képzési lehetőségeket kínál, ami alkalmat ad a résztvevőknek a közbiztonságot érintő legújabb kihívások és az azokra született válaszok megismerésére, a legjobb gyakorlatok elsajátítására, és a hosszú távú együttműködést támogató és elmélyítő kapcsolatépítésre. Jelenleg az Országos Rendőr Főkapitányság alárendeltségében működik.

*- Afganisztáni Egyesített Biztonsági Átmeneti Parancsnokság (Combined Security Transition Command Afghanistan [CSTC-A]): egy 2006-ban létrehozott, az Amerikai Egyesült Államok által vezetett többnemzetiségű katonai szervezet Afganisztánban. Jelenleg is működik.

*- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ): a világ legnagyobb biztonsági szervezete, amely Európa, Észak-Amerika és Közép-Ázsia 57 részt vevő államát fogja össze. Eredetileg 1975-ben értekezletként hozták létre, annak érdekében, hogy a Helsinki záróokmány értelmében alkalmi fórumot teremtsenek a többoldalú, de főképp a kelet-nyugati párbeszédnek. 1992-ben alakították állandó intézménnyé, az 1994-es budapesti konferencián vette fel a jelenlegi nevét. A bécsi székhelyű szervezet célja a korai figyelmeztetés, a válságmegelőzés, a válságkezelés, a válság utáni rehabilitáció. A legátfogóbb páneurópai biztonsági szervezet, 57 résztvevő + 11 partner állammal. Az EBESZ ENSZ Alapokmány VIII. fejezete által meghatározott regionális szervezet. Az európai biztonság és stabilitás megőrzése érdekében gyakorolt fő funkciói: a korai előrejelzés, a konfliktus megelőzés, a válságkezelés és a válságok megoldását követő rehabilitáció. A biztonságot átfogó és kooperatív módon kezeli, mivel a biztonság minden szektorával egységesen foglalkozik. Hivatalos nyelvei: angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz

*- Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ): a legnagyobb nemzetközi szervezet, amely az államok közti együttműködést hivatott elősegíteni a nemzetközi jog és biztonság, a gazdasági fejlődés, a szociális ügyek és az emberi jogok terén, valamint a világbéke elérésében. A II. világháború után, 1945-ben a Nemzetek Szövetsége utódjaként azzal a céllal alapították, hogy megelőzzék a háborúkat és lehetőséget adjanak az országoknak problémáik megtárgyalására. Jelenleg 193 tagja van.

*- Egyesült Nemzetek Szervezetének Afganisztáni Különleges Missziója (United Nations Special Mission to Afghanistan [UNSMIA]): a misszió 1993 decemberében indult az ENSZ Közgyűlés döntése alapján. Fő feladat a bizalom erősítése és a kapcsolatok létrehozása volt az afgán fél és az ENSZ Afganisztánban működő szervezetei között. 2001-ben került bezárásra.

*- Egyesült Nemzetek Szervezetének Békefenntartó Főosztálya (ENSZ BF): a szervezetet 1992-ben alakították meg. Felelős azért, hogy támogassa a tagállamok és a főtítkári erőfeszítéseit a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, elérésében és erősítésében. Ezt – a tagállamoktól kapott megbízásoknak megfelelően – az ENSZ békefenntartó műveleteinek tervezésével, előkészítésével és irányításával végzi. A főosztály vezetője a főtitkár nevében irányítja a békefenntartó műveleteket; műveleti politikát és irányelveket dolgoz ki és tanácsot ad a főtitkárnak a békefenntartással és az aknamentesítéssel kapcsolatos valamennyi kérdésben.

*- Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT): az ENSZ egyik fő szervezete. A BT az ENSZ Alapokmány 23. cikkelye alapján jött létre. Első ülését 1946. I. 17-én tartotta a londoni Church House-ban. Öt állandó és tíz választott tagja van. A Közgyűlés meghatározta a földrajzi összetételt is: a 10 választott tag közül 5 Ázsia vagy Afrika, 1 Kelet-Európa, 2 Latin-Amerika, 2 pedig Nyugat-Európa, vagy más, fel nem sorolt régió (pl. Ausztrália, Új-Zéland, Kanada) képviselője. A tagokat a közgyűlés 2 évre választja, minden évben 5 új tagot választanak. A lelépő tag nem választható azonnal újra. A Tanács folyamatosan ülésezik. A Biztonsági Tanácsot úgy szervezték meg, hogy bármikor összehívható legyen, ezért tagjai állandó képviseletet tartanak fenn New Yorkban.

*- Egyesült Nemzetek Szervezetének Jószolgálati Irodájának Missziója Afganisztánban és Pakisztánban (United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan [UNGOMAP]): a misszió 1988 májusa és 1990 márciusa között működött. Fő feladata a szovjet csapatok kivonásának, és a menekültek önkéntes visszatérésének a megfigyelése volt.

*- ENSZ Támogató Missziója Afganisztánban (United Nations Assistance Mission in Afghanistan [UNAMA]): egy politikai támogató misszió, amely az Afgán Kormány kérésére 2002-ben kezdte meg a működését és jelenleg is tart. Fő feladata, hogy az Afgán Kormánnyal közösen vezesse és koordinálja az ország érdekében a nemzetközi polgári összefogást.

*- Európai Unió Afganisztáni Rendőri Missziója (European Union Police Mission in Afghanistan [EUPOL Afghanistan]): 2007. V. 30-án indult a misszió, mivel az Európai Unió is tévőlegesen részt kívánt venni az afganisztáni újjáépítésben, s mivel a biztonsági szektor reformja az egyik kulcstényezője volt a változásoknak. Az EUPOL AFG és a vele párhuzamosan létrehozott Nemzetközi Rendőrségi Koordinációs Bizottság (IPCB) fő feladata a koordináció megszervezése és az afgán rendőrség meghatározott szintjein mentori és tanácsadói feladatok ellátása. Az eredetileg három évre tervezett misszió 2016. XII. 31-el ért véget.

*- Európai Unió (EU): gazdasági és politikai egyesülés, tagállamok szervezete, melyet 28 európai ország alkot. A regionális integráció iránt elkötelezett szervezett 1993. XI. 1-jével jött létre az 1992. II. 7-én aláírt maastrichti szerződéssel az Európai Gazdasági Közösség 12 tagországából. Nemzetközi szervezetként az unió működésében a nemzetek föléltetés és a kormányköziség jegyei keverednek. A döntéseket egyes területeken a tagállamok közötti tárgyalások alapján hozzák, míg más területek független, nemzetek feletti intézmények felelősségi körébe tartoznak, ahol nem szükséges a tagállamok teljes egyetértése. Az EU fontos intézményei és szervei között található az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa, az Európai Tanács, az Európai Bíróság és az Európai Központi Bank. Az Európai Parlament tagjait öt évre választják a tagállamok állampolgárai.

*- Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organisation [NATO]): katonai egyesülés, 29 észak-amerikai és európai ország szövetsége, amelyet a második világháború után, 1949. IV. 4-én alapítottak Washingtonban. A szervezet célkitűzéseit az Észak-atlanti Szerződés foglalja magában, amelynek értelmében a tagállamok minden politikai és katonai eszközt igénybe vesznek a tagországok szabadságának és a biztonságának megőrzése érdekében. Hivatalos nyelvei az angol és a francia. A NATO a hidegháborús fegyverkezési verseny egyik közvetlen eredménye. Napjainkban a tagországok határain túl is végez békefenntartói feladatokat.

- Jogi és Rendészeti Vagyonkezelői Alap: olyan pénzügyi támogatási rendszer, amely arra hivatott, hogy két évre biztosítsa (2002-2004) az afgán rendőrség képzését és a személyi állomány fizetését.

*- Külgyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Főosztály (KÜM NFF): feladata, hogy hazánk nemzetközi fejlesztéspolitikáját koordinálja, és ezáltal külpolitikai és külgazdasági célkitűzéseinkkel összhangban hozzájáruljon a fejlődő országok felzárkózásához. A nemzetközi fejlesztési együttműködés küldetése a fejlődő országok helyzetének fenntartható javítása, a szegénység elleni küzdelem, valamint a biztonság és stabilitás megteremtése. A politika ezáltal a nemzetközi béke egyik elismert sarokkövévé vált.

*- A Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (International Security Assistance Force [ISAF]): egy NATO vezetésű nemzetközi stabilizációs haderő Afganisztánban. Az ISAF felállítására és működésére 2001. XII. 20-án az ENSZ Biztonsági Tanácsa adott felhatalmazást a NATO számára. Kezdetben csak a főváros, Kabul környékének biztosítása volt a feladata, de később az egész ország területére kiterjesztette a tevékenységét. A NATO 2003. VIII. 11-én vette át az ISAF felett a parancsnokságot. A misszió 2015 I. 1-jén ért véget.

*- Nemzetközi Fejlesztési és Együttműködési Tárcaközi Bizottság: A Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról szóló 1682/2014. (XI. 26.) Korm. határozat szerint a NEFE TB Magyarország nemzetközi fejlesztési együttműködési és nemzetközi humanitárius segítségnyújtási szakpolitikája kapcsán tanácsadó jogkörrel felruházott testülete.

*- Nemzetközi Rendőri Koordinációs Testület (International Police Coordination Board [IPCB]): az IPCB 2007 januárjában került felállításra, Kabulban. Az EUPOL AFG 2007-es telepítése után annak delegáltjai valamint az amerikai hadsereg Afganisztáni Egyesített Biztonsági Átmeneti Parancsnokság (Combined Security Transition Command Afghanistan [CSTC-A]) egységének tagjai alkották a Testületet. Feladata részben megegyezett az EUPOL feladataival, azzal a különbséggel, hogy az IPCB nem végzett tanácsadói feladatokat, csak koordinált. Vezetője az afgán belügyminiszter. Az IPCB jelenleg is folytatja koordinációs tevékenységét az afgán rendvédelmi szervek fejlesztése érdekében

*- Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Oktatási és Kiképző Központja (ROKK): az Országos Rendőr-főkapitányság irányítása alá tartozó, önálló jogi személyiséggel rendelkező, önálló központi költségvetési szerv, amelyet az országos rendőrfőkapitány alárendeltségébe tartozó igazgató vezet.

*- Rendőri Tanácsadó Csoport (RTCS): az UNAMA részeként működik. Az UNAMA rendőri tanácsadók száma nyolc-tíz fő körül változott az eltelt időszak alatt. Fő feladatai közé tartozik a stratégiai szintű tanácsadó munka, mind az ENSZ főtitkár afganisztáni különmegbízottja, mind a helyi belügyminisztérium vezetése számára.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet

Afgán történelmi kronológia.

II. sz. melléklet

A Magyar Tartományi Újjáépítési Csoport Rendőri Tanácsadó és Szakértői Kontingense által Baghlan tartományban tartott képzésének témái.

III .sz. melléklet

A kontingens által megvalósított fejlesztések Baghlan tartományban.

IV. sz. melléklet

Az afganisztáni missziókban résztvevők névsorai.

V. sz. melléklet

A rendvédelmi békefenntartói kontingensek tagjai számára kidolgozott felkészítési rendszer elemei.

VI. sz. melléklet

A missziós tanfolyamra jelölt személyi állomány alaptanfolyamának témái.

Afgán történelmi kronológia.

- **kr.e. 522-330** Afganisztán területét *Nagy Dareiosz* perzsa király (kr.e. 522 - kr.e. 486) és utódai, az AKHAMENIDA-birodalom uralta.
- **kr.e. 330-327** *Nagy Sándor*, III. Alekszandrosz (kr.e. 356-323) hódította meg a területet.
- **kr.u. 64-220** A KUSÁN-dinasztia uralkodásának korszaka. A Selyemút mentén a kereskedelem virágzott.
- **kr.u. 224-651** Afganisztán uralkodóit a SZÁSZÁNIDA-dinasztia és a heftaliti birodalom adta.
- **kr.u. 699-700** Az iszlám meghódította Afganisztánt. A hindu SAHI- és más dinasztiák a Damaszkuszban székelő OMAJJÁD-kalifák hűbéreseiként tevékenykedtek.
- **kr.u. 977-1186** A Ghazniból származó GHAZNEVIDA-dinasztia egy Iszfahánytól Északnyugat-Indiáig húzódó birodalmat hozott létre.
- **kr.u. 1155-1227** *Dzsingisz* kán, eredeti nevén *Temüdzsin*, (1162-1227) elfoglalta egész Közép-Ázsiát és tágabb környezetét.
- **kr.u. 1370-1506** A TIMURID-dinasztia (alapítója *Timur Lenk*) uralkodásának kora Afganisztánban.
- **kr.u. 1506-1747** Afganisztán a MOGUL- és SZAFAVIDA-birodalomra bomlott szét.
- **kr.u. 1747-1772** Ahmed sah DURRANI (1722-1772) Kandaharból elindulva uralma alá hajtotta Afganisztán egész területét.
- **kr.u. 1809** Nagy-Britannia kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött SUDZSA Sah afgán emírrrel, Oroszországgal és Franciaországgal szemben.
- **kr.u. 1839-1842** Az első angol-afgán háború. A britek segítségével ismét SUDZSA Sah uralkodott.
- **kr.u. 1878-1880** Az második angol-afgán háború. Az 1879-es Gandamaki szerződés alapján Nagy-Britannia ellenőrizte az ország külügyeit.

- **kr.u. 1880-1901** Abdur RAHMAN Khan (1830-1901) a „Vas Emír” átfogó hódító hadműveletet hajtott végre és pastukat telepített le az ország északi részén. Nemzetközi szerződés alapján akkor alakultak ki Afganisztán jelenlegi határai.

- **kr.u. 1901-1919** HABIBULLAH KHAN emír (1872-1919) uralkodásának időszaka az országban.

- **kr.u. 1919-1929** AMAMULLAH Kán (1892-1960) uralkodása. Uralkodása idején az ország ismét elnyeri függetlenségét. Afganisztán európai típusú modernizálására törekedett, amely a vallási és hagyománypárti ellenzék ellenállásán megbukott.

- **kr.u. 1929** januárjától-októberéig a tadzsik Bahha-e-SZAKKAO irányította az országot, Kabul székhellyel.

- **kr.e. 1929-1933** között Muhammed NADIR Sah (1863-1933) volt Afganisztán királya, aki a törzsi és a vallási vezetők utasítására váltotta le Bahha-e-SZAKKAO-t.

- **kr.u. 1933-1973** Mohammed ZAHIR Sah (1914-2007) az ország utolsó királyaként irányította Afganisztánt.

- **kr.u. 1973** júliusában Mohammed DAUD Khan (1909-1978) megfosztotta trónjától ZAHIR királyt, és az ország első elnökeként átvette a hatalmat.

- **kr.u. 1978** áprilisában az Afgán Népi Demokratikus Párt (ANDP) élén Nur Muhammad TARAIVAL (1917-1979) katonai puccsal átvette a hatalmat. Az országban felkelés indult a kommunista hatalom ellen.

- **kr.u. 1979.** IX. 14-én TARAKIT, párttársa Hafizullah AMIN (1929-1979) utasítására meggyilkolták. Hafizullah AMIN-t azután decemberben a szovjetek ölték meg, az ország elfoglalásával egy időben. A hatalmat Babrak KARMAL (1929-1996) vette át, mint az (ANDP) főtitkára és egyben a Forradalmi Tanács elnöke is 1986-ig. 1986-ban szovjet nyomásra Mohammad Najibullah AHMADZAI (1947-1996) került hatalomra, mint a köztársaság elnöke, és mint a párt főtitkára.

- **kr.u. 1989** februárjában a szovjet csapatok kivonultak Afganisztánból.

- **kr.u. 1992** áprilisában egy mudzsahed* kormány vette át a hatalmat Kabulban. A háború a hatalomért továbbfolytatódott.

- **kr.u. 1994** novemberében a Taliban mozgalom harcosai (Taliban)** elfoglalták Kandahart.

- **kr.u. 1995** szeptemberében a Taliban elfoglalta Heratot.
- **kr.u. 1996** szeptemberében a Taliban elfoglalta Dzsálalábádot és Kabult. Az országot 2001-ig vezetőjük, Mohammed OMAR mollah (1959-2013) irányította, mint a Legfelső Tanács vezetője.
- **kr.u. 1998** augusztusában a Taliban elfoglalta Mazar-i -Sharifot. Az Amerikai Egyesült államok légereje Afganisztáni célpontokat támadott, válaszul a Dar es Salaam-i és nairobi nagykövetségük elleni terrortámadásra.
- **kr.u. 1999** októberében az ENSZ Biztonsági Tanácsa szankciókat vezetett be Afganisztán ellen.
- **kr.u. 2000** szeptemberében a Taliban elfoglalta az ország északkeleti részén fekvő Talokant is.
- **kr.u. 2001.** IX. 09. merénylet következtében életét vesztette a Taliban mozgalom elleni Északi Szövetség legendás vezetője, Ahmad Sah MASZUD parancsnok.
- **kr.u. 2001.** IX. 11-én terrortámadás érte az Amerikai Egyesült Államok New Yorkban lévő Világkereskedelmi Központját, a Washingtonban székelő Hadügyminisztériumot, és lezuhant egy terroristák által elfoglalt repülőgép Pennsylvania államban. A támadásért az Afganisztánban bujkáló szaúdi származású multimilliomos terroristavezért, Oszama bin LADENT (1957-2011) tartják felelősnek, ezért októberben az Amerikai Egyesült Államok, brit támogatással légitámadásokat indított Afganisztán ellen. Ezzel megkezdődött a terroristavezért rejtegető Mohammad OMAR mollah vezette radikális iszlám állam az Afgán Iszlám Emirátus elleni háború.
- **kr.u. 2002** a törzsfőnöki tanácskozás, a Nagy Tanács (Loja Dzsirga) Hamid KARZAIT (1957-) elismerte Afganisztán ideiglenes elnökének.
- **kr.u. 2003** augusztusában a NATO átvette az Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (International Security Assistance Force-ISAF) főparancsnokságát.
- **kr.u. 2004** októberében megtartott választásokon Hamid Karzai győzött és az Afganisztáni Iszlám Köztársaság elnöke lett.
- **kr.u. 2006** szeptemberében MÁTYUS Sándor személyében magyar nagykövet került kinevezésre Kabulba.
- **kr.u. 2009** novemberében lezajlott választásokon ismét Hamid KARZAIT választották öt évre az ország elnökévé.

- **kr.u. 2011.** V. 2. a pakisztáni Abbotábád városában az amerikai különleges erők haditengerészeti kommandója (Navy SEAL) megölte az akkor már közel tíz éve bujkáló Oszama bin LADENT.

- **kr.u. 2011.** megkezdődött a nemzetközi erők kivonása Afganisztánból.

- **kr.u. 2013.** III. 28-án levonták a magyar zászlót a Pol –e Khumriban lévő Tartományi Újjáépítési Csoport (Provincial Reconstruction Team-PRT) táborában.

- **kr.u. 2014.** A választások után mindkét induló fél — Abdullah ABDULLAH és Ashraf GHANI — magát kiáltotta ki győztesnek, és az amerikai diplomáciának komoly erőfeszítésébe került, hogy békésen oldja meg a kialakult helyzetet. Végül is egységkormány alakult GHANI vezetésével, ABDULLAH pedig egy újonnan létrehozott beosztást kapott, ami a miniszterelnök helyettesi beosztásnak feleltethető meg.

* Mudzsahedek azok az iszlám harcosok, akik részt vesznek a Szent Háborúban, a dzsihádban.

** A tálibok (a vallási iskolákban tanuló diákok) mozgalma, a Taliban eredetmítosza szerint az alapító, Mohammed Omár mullah saját, Kandahárhoz közeli kicsiny falujából, Szanghiszárból indította el a lelkes fiatalok háborúját a korrupt, kommunista (!), egymást gyilkoló mudzsahedinek ellen. Valóban, a Taliban népi mozgalomként indult, de semmi esélye sem lett volna, ha nem kap komoly támogatást külföldről.

Forrás ! MARSDEN, Peter: *A talibok titkai, háborúk Afganisztánban.* [The Taliban: War and religion in Afghanistan.] Ford.: DURY Zsuzsa — MAJOROS Etelka — PATAT Bence. Budapest, 2002, Carving Kiadó. 168 p. HU-ISBN 963 00 9128 3.

II. sz. melléklet

A Magyar Tartományi Újjáépítési Csoport Rendőri Tanácsadó és Szakértői Kontingense által Baghlan tartományban tartott képzésének témái.

1. 2007. IX. 22 – X. 4. (létszám: 30 fő), „Bűnügyi helyszínelői ismeretek – alapképzés”
2. 2007. X. 15-24. (létszám: 28 fő), „Közlekedési balesetek helyszínelése – alapképzés”
3. 2007. XI. 5-15. (30 fő), „Közlekedésrendészeti ismeretek”
4. 2007. XI. 24 – XII. 6. (30 fő), „Bűnügyi nyomozói ismeretek – alapképzés”
5. 2007. XII. 8-13. (30 fő) „Rendőrök taktikai képzettségének szintfelmérése, és alapképzés”
6. 2007. XII. 8-13. (15 fő), „Rendőrök képzettségi szintjének felmérése és alapképzés” (Ez az általunk szervezett képzés jóval megelőzte a többi nemzet, vagy akár az EUPOL AFGHANISTAN hasonló tanfolyamait. Korábban csak a kabuli rendőr akadémián képeztek rendőröket, vidéken nem. A későbbiek folyamán (2008) az EUPOL is túlnyomórészt magyar rendőrök bevonásával hajtotta végre, a saját női rendőri képzését).
7. 2008. I. 16 – II. 28. (40 fő), „Operatív ismeretek”
8. 2008. III. 22 – IV. 10. (20 fő), „Taktikai kiképzők kiképzése”
9. 2008. V. 10-22. (30 fő), „Rendőrségi középvezetők képzése”
10. 2008. V. 31. – VI. 12. (30 fő), „Kábítószer-bűnözés elleni képzés”
11. 2008. VI. 21 – VII. 3. (30 fő), „Lőkiképzők kiképzése”
12. 2008. VII. 26 – VIII. 7. (30 fő), „Női rendőrképzés”
13. 2008. X. 11-23. (30 fő), „Bűnügyi nyomozói tanfolyam”.

Forrás ! SZABÓ Miklós: Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT). A Magyar Köztársaság uniós felajánlásaképpen, Pol-e Khomri, Baghlan, Afganisztán. 169-171.p. In SZABÓ Miklós (szerk.): *A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében.* Budapest, 2010, IRM NOPVK. 182. p. HU-ISBN —

III. sz. melléklet

A Magyar Tartományi Újjáépítési Csoport Rendőri Tanácsadó és Szakértői kontingense által megvalósított fejlesztések Baghlan tartományban.

1. Oktatástechnikai eszközök (fénymásoló, projektor, tábla, nyomtató) vásárlása.
2. Vizesblokk építtetése a tanépülethez.
3. Számítás-technikai tanterem kialakítása a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányságon.
4. 13 db számítógép-konfiguráció vásárlása a számítás-technikai terembe.
5. Tanterem kialakítása, kifestetése és bebútorozása az írás-olvasás tanfolyam részére.
6. Irodák felújítása a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányságon.
7. Nagyteljesítményű (14 kilowatt) dízel generátor vásárlása és a szükséges generátorház felépíttetése a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányságon kialakított számítás-technika terem energiaellátása érdekében, egyidejűleg a villamosvezeték-rendszer felújításával.
8. Benzín üzemű generátor vásárlása a tanépület energiaellátása érdekében, majd feleslegessé válása után fejlesztésként átadva a Gyorsreagálású Rendőri Erő (QRF) részére.
9. Épületbérlet a Deh-e-Sallah-i rendőrség elhelyezésére 2008. márciustól 2009. III. 31-ig folyamatos jelleggel.
10. Oktatástechnikai segédeszközök vásárlása a tanfolyamok eredményes megtartása érdekében (pendrive, CD lemezek, fénymásoló papír).
11. Toyota Hiace típusú, műszaki mentő gépkocsi átadása a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányság részére, teljes felszereléssel.
12. Toyota Hiace típusú, bűnügyi helyszínelő gépkocsi átadása a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányság részére.
13. Négy darab bűnügyi helyszínelői táska átadása Baghlan megye, járási rendőrkapitányságai részére.
14. Laptop vásárlása az afgán belügyminisztérium – PRT összekötője részére.
15. A végrehajtó járóállomány napi tevékenységéhez szükséges eszközök vásárlása (viharlámpák, bilincsek, taktikai tükrök, kézi-lámpák, elemek, övek, pólók, karabinerek, lámpaizzók, termoszok, ágyneműk, kályhák).
16. Irodai eszközök vásárlása (kábelek, lámpaizzók, párologtatók, mobil légkondicionáló a tanterembe, függönyök).
17. Egyéb technikai eszközök beszerzése (porszívó, vizes tömlő, vasrács ajtóra, ventilátor, falióra).
18. Nagyteljesítményű, korábban használhatatlan tűzoltóautó teljes körű felújítása a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányság tűzoltósága részére.
19. 184 db télikabát és 120 db takaró vásárlása a rendőrség különböző rendőrőrsi és a helyi börtön őrszemélyzete részére.
20. 12 db kézi fémkereső detektor vásárlása a biztonsági feladatok hatékony végrehajtásáért.
21. Alvávizsgáló tükrök beszerzése a hatékony gépkocsi-ellenőrzések érdekében.
22. Egészségügyi anyagok, kötszerek és felszerelések átadása a helyi kórház számára.
23. A vizesblokk víznyerő kútjának kitisztítása és felújítása a Pol-e-Khomri Rendőrkapitányságon.

IV. sz. melléklet

Az afganisztáni missziókban résztvevők névsorai***I. Külügyminisztérium és Belügyminisztérium
nemzetközi rendőri kiképző missziójának tagjai******Az első kiképző csoport névsora 2004. V. 9. – 2004. IV. 9.***

KOTRICZ János r. őrgy. kontingens-parancsnok
BARNA Zsolt hőr. őrgy.
KOLLÁR Zsolt r. őrgy.
PAPP András r. szds.
SERE Zoltán r. szds.
TORDA Sándor. r. tzls.

A második kiképző csoport névsora 2004. VIII. 21. – 2004. XII. 22.

KOTRICZ János r. őrgy. kontingens-parancsnok
BARNA Zsolt hőr. őrgy.
DELY Péter r. őrgy.
SZABÓ Zoltán r. tzls.
TORDA Sándor. r. tzls
TÓSA Péter r. ftzls.

A harmadik kiképző csoport névsora 2005. III. 5. – 2005. VIII. 1.

KOTRICZ János r. őrgy. kontingens-parancsnok
BARNA Zsolt hőr. őrgy.
DELY Péter r. őrgy.
TORDA Sándor. r. tzls

***II. A Magyar Tartományi Újjáépítési Csoport,
Rendőri Tanácsadó és Szakértői Kontingensének tagjai******Az első csoport névsora 2007***

KOTRICZ János r. alez. kontingens-parancsnok (2007. VII. 8. – 2007. IX. 8.)
BARNA Zsolt r. alez. (2007.07.08. – 2007.12.31.)
GYÖRI Gábor r. szds. (2007.07.08. – 2008.07.08.)
DÖMÖLKI Zsolt r. alez. kontingens-parancsnok (2007. IX. 6. – 2008. IX. 7.)

A második csoport névsora 2008

DÖMÖLKI Zsolt r. alez. kontingens-parancsnok (2007. IX. 6. – 2008. IX. 7.)
HEGEDŰS János r. alez. kontingens-parancsnok (2008. VIII. 25. – 2009. III. 4.)
GYÖRI Gábor r. szds. (2007. VII. 8. – 2008. VII. 8.)
MÁJER János r. ftzls.
KRAJJCZÁR Ferenc. r. tzls. (2008. VII. 14. – 2009. VII. 14.)
KÁROLYI Róbert. r. zls. (2008. VII. 14. – 2010. I. 15.)

A harmadik csoport névsora 2009

HEGEDŰS János r. alez. kontingens-parancsnok (2008. VIII. 25. – 2009. III. 4.)
KRAJJCZÁR Ferenc. r. tzls. (2008. VII. 14. – 2009. VII. 14.)
KÁROLYI Róbert. r. zls. (2008. VII. 14. – 2010. I. 15.)
LÁSZLÓ Tamás r. alez. kontingens-parancsnok (2009. II. 14 – 2010. II. 14.)

A negyedik csoport névsora 2010

LÁSZLÓ Tamás r.alez. kontingens-parancsnok (2009. II. 14 – 2010. II. 14.)
KÁROLYI Róbert. r.zls. (2008. VII. 14. – 2010. I. 15.)

III. Az Európai Unió afganisztáni Rendőri Missziója magyar kontingensének tagjai:

Az első csoport névsora 2008

KOTRICZ János r.alez. kontingens-parancsnok (2008. II. 4. – 2009. I. 11.)
DELY Péter r.alez. (2008. II. 04. – 2009. II. 6.)
MÁRTON Csaba r.örgy. (2008. II. 4. – 2009. I. 19.)
BEBŐK Viktor polgári szakértő

A második csoport névsora 2009

KOTRICZ János r.alez. kontingens-parancsnok (2008. II. 4. – 2009. I. 11.)
DELY Péter r.alez. (2008. II. 4. – 2009. II. 6.)
MÁRTON Csaba r.örgy. (2009. V. 16. – 2011. V. 29.)
Dr. VÁRALJAI Tímea r.szds. (2009. V. 16. – 2010. IX. 16.)
ÁCS Imre. r.fhdgy. (2009. V. 16. – 2011. V. 29.)
SZABOLCS Attila r.tzls. (2009. II. 23. – 2010. II. 24.)

A harmadik csoport névsora 2010

LÁSZLÓ Tamás r.alez. kontingens-parancsnok (2010. II. 14. – 2011. II. 14.)
MÁRTON Csaba r.örgy. (2009. V. 16. – 2011. V. 29.)
Dr. VÁRALJAI Tímea r.szds. (2009. V. 16. – 2010. IX. 16.)
ÁCS Imre. r.fhdgy. (2009. V. 16. – 2011. V. 29.)
SZABOLCS Attila r.tzls. (2009. II. 23. – 2010. II. 24.)
CZENE Zsolt r.hadgy. (2010. II. 23. – 2011. II. 24.)
HORVÁTH Balázs r.zls. (2010. II. 23. – 2011. II. 24.)
KONDÁS Tibor r.örgy. (2010. II. 23. – 2012. II. 23.)
BALASSA Bence r.örgy. (2010. VI. 26. – 2011. XI. 30.)
Dr. HARMATHY József r.örgy. (2010. VI. 26. – 2011. XII. 31.)

A negyedik csoport névsora 2011

KONDÁS Tibor r.alez. kontingens-parancsnok (2010. II. 23. – 2012.02.23.)
MÁRTON Csaba r.örgy. (2009. V. 16. – 2011. V. 29.)
CZENE Zsolt r.hdgy. (2010. II. 23. – 2011. II. 24.)
HORVÁTH Balázs r.zls. (2010. II. 23. – 2011. II. 24.)
BALASSA Bence r.örgy. (2010. VI. 26. – 2011. XI. 30.)
Dr. HARMATHY József r.örgy. (2010. VI. 26. – 2011. XII. 31.)
Dr. SZALAY Zsolt r.örgy. (2011. II. 23. – 2013. IV. 1.)
DÖMÖLKI Zsolt r.alez. (2011. II. 23. – 2012. X. 17.)
ÁCS Imre. r.szds. (2009. V. 16. – 2011. V. 29.)
FEKETE Tamás r.örgy. (2011. XII. 09. – 2013. VI. 10.)

Az ötödik csoport névsora 2012

KONDÁS Tibor r.alez. kontingens-parancsnok (2010. II. 23. – 2012. II.23.)
DÖMÖLKI Zsolt r.alez. kontingens-parancsnok (2011. II. 23. – 2012. X. 17.)
Dr. SZALAY Zsolt r.örgy. kontingens-parancsnok, (2011. II. 23. – 2013. IV. 1.)
FEKETE Tamás r.alez. (2011. XII. 09. – 2013. VI. 10.)

PATAKY Attila r.szds. (2011. II. 23. – 2012. III. 22.)
Dr. KEMÉNY Gábor r.alez. (2012. IV. 4. – 2014. V. 14.)
Dr. KAPRONCZI Mihály r.örgy. (2012. VIII. 18. – 2014. II. 18.)
VELÉNYI Balázs r.örgy. (2012. VIII. 18. – 2013. VIII. 18.)
TÖRÖK Péter r.fhdgy. (2012. VIII. 18. – 2014. VIII. 18.)
HRABOVSZKI József r.zls. (2012. IX. 14. – 2014. V. 14.)

A hatodik csoport névsora 2013

Dr. SZALAY Zsolt r.örgy. kontingens-parancsnok, (2011. II. 23. – 2013. IV. 1.)
FEKETE Tamás r.alez. kontingens-parancsnok (2011. XII. 9. – 2013. VI. 10.)
Dr. KEMÉNY Gábor r.alez. kontingens-parancsnok (2012. IV. 04. – 2014. V. 14.)
Dr. KAPRONCZI Mihály r.örgy. (2012. VIII. 18. – 2014. II. 18.)
VELÉNYI Balázs r.örgy. (2012. VIII. 18. – 2013. VIII. 18.)
TÖRÖK Péter r.fhdgy. (2012. VIII. 18. – 2014. VIII. 18.)
HRABOVSZKI József r.zls. (2012. IX. 14. – 2014. V. 14.)
MÁRTON Csaba r.alez. (2013. II. 11 – 2015. XII. 11.)
BALASSA Bence r.örgy. (2013. VI. 30. – 2014. VI. 30.)
STELMACH László r.örgy. (2013. VII. 13. – 2014. VII. 13.)
KERTÉSZ Ágnes r.örgy. (2013. XII. 28. – 2015. XII. 28.)

A hetedik csoport névsora 2014

Dr. KEMÉNY Gábor r.alez. kontingens-parancsnok (2012. IV. 04. – 2014. V. 14.)
MÁRTON Csaba r.alez. kontingens-parancsnok (2013. II. 11 – 2015. XII. 11.)
Dr. KAPRONCZI Mihály r.örgy. (2012. VIII. 18. – 2014. II. 18.)
BALASSA Bence r.örgy. (2013. VI. 30. – 2014. VI. 30.)
KERTÉSZ Ágnes r.örgy. (2013. XII. 28. – 2015. XII. 28.)
STELMACH László r.örgy. (2013. VII. 13. – 2014. VII. 13.)
TÖRÖK Péter r.fhdgy. (2012. VIII. 18. – 2014. VIII. 18.)
HRABOVSZKI József r.zls. (2012. IX. 14. – 2014. V. 14.)
Dr. HARMATI József r.örgy. szerződéses
KONDÁS Tibor r.alez. szerződéses
SZALAY Zsolt r.örgy. szerződéses

A nyolcadik csoport névsora 2015

MÁRTON Csaba r.alez. kontingens-parancsnok (2013. II. 11 – 2015. XII. 11.)
DÖMÖLKI Zsolt r.alez. kontingens-parancsnok (2015. VI. 26. – 2016. VII. 15.)
KERTÉSZ Ágnes r.örgy. (2013. XII. 28. – 2015. XII. 28.)
BENUS Dávid. r.tzls. (2015.IV. 28. – 2016. IV. 27.)
SZALAY Zsolt r.örgy. szerződéses

A kilencedik csoport névsora 2016

DÖMÖLKI Zsolt r.alez. kontingens-parancsnok (2015. VI. 26. – 2016. VII. 15.)
BENUS Dávid. r.tzls. (2015. IV. 28. – 2016. IV. 27.)
Dr. PAPNÉ Végső Julianna r.alez. (2016. V. 27. – 2016. VIII. 6.)
SZALAY Zsolt r.örgy. szerződéses

V. sz. melléklet

***A rendvédelmi békefenntartói kontingensek tagjai számára
kidolgozott felkészítési rendszer elemei.***

- pályázatás,
- felmérések (nyelvi, fizikai, egészségügyi, pszichológia),
- alapképzés (3 hét),
- konkrét misszióra történő felkészítés (1 hét),
- a hozzátartozók felkészítése (1 nap),
- visszailleszkedési program (2-3 nap),
- kiképzők felkészítése (3 hét),
- parancsnoki tanfolyam (2 hét),
- katonai rendőri, rendfenntartó felkészítés (1-2 hét),
- rendőri mesterlövő képzés (3-4 nap),
- békefenntartással foglalkozó szemináriumok, konferenciák szervezése (1-4 nap),
- nemzetközi békefenntartó tanfolyamokon, szemináriumokon való részvétel (1-3 hét).

VI. sz. melléklet

A missziós tanfolyamra jelölt személyi állomány alaptanfolyamának témái.

- A békeműveletekkel foglalkozó szervezetek történeti áttekintése (EBESZ, ENSZ, EU, MFO, NATO, NYEU) és a rendvédelmi békefenntartás kialakulása.

- Emberjogi ismeretek, a rendőri munka nemzetközi követelményei.
- Stressz-kezelés.
- Elsősegély nyújtási ismeretek.
- Fizikai felkészítés (testnevelés).
- Nemzetközi protokoll és diplomácia.
- Kihallgatási módszerek alkalmazása.
- Jelentésírási gyakorlatok.
- Békefenntartói gyakorlat.
- Aknaismeret.
- Telekommunikációs ismeretek, rádióforgalmazási gyakorlat.
- Térképolvasási gyakorlat.
- Gépjármű- és terepvezetési gyakorlatok.
- Lövészeti gyakorlatok.
- Taktikai képzés.
- Számítógépes ismeretek.
- Angol nyelvi képzés.

ERNYES Mihály*

Szilánkok a rendőr-kutyaképzés történetéből

(*Shards from the history of police dog training.*)

Absztrakt

A kutya, mint a magyar rendvédelmi testületek személyi állománya tagjai szolgálatellátásának segítője a XIX. században fordult elő először, alapvetően az akkoriban nemrég kitenyésztett németjuhász kutyákra alapozva. Mint minden új jelenségnek, a szolgálati kutyáknak is megvoltak az ellenzői és a támogatói egyaránt. Fokozatosan azonban — a világháborúk és a gazdasági válságok ellenére — szélesedett és megerősödött a szolgálati kutyák alkalmazásával szimpatizálók köre. A magyar szakirodalom is gyarapodott, a kezdeti németből fordított kiadványok mellett egyre több olyan szakkönyv is megjelent, amely már a magyar tapasztalatokat osztotta meg az érdeklődőkkel.

Kulcsszavak:

Országos Magyar Rendőr-kutya Egyesület ; rendőr-kutyatelep ;
Magyarországi Rendőr- és Védőkutya Egyesület ; szolgálati kutya ;
csendőr-kutyatelep ;

Abstract

The dog, in the first part of the XIX. century appeared than helper of the hungarian law enforcement bodie's staff member's service, first of all german sheperds what were bred recently. Than all new phenomena, the dogs of service had them opponents and his supporters equally. Service dogs were accepted gradually despite the world wars and the worldwide crisis. The hungarian literature increased, more technical books like that appeared beside the publications what were translated from german, that shared the Hungarian experiences already.

Keywords:

National Hungarian Policedog Association ; police dog settlement ;
Hungarian police-, and rescue dog association ; dog of service ;
gendarme dog settlement

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0001-7819-1781>

Institutional attachements

= Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: ermi_uiroda@freemail.hu

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.57-84.p

A rendőr-kutyák története¹ nem bír oly időbeli távolsággal, mint a kutyáké általában, ámbár „*Az ó- és újkor legalsóbb népénél is megtaláljuk a kutyát, mint társát, barátját és védőjét. Származását azonban mély homály borítja még most is.*”²

Már 1908-ban olvasható volt „*Történelmi tények alapján megállapítható, hogy az első rendőr, az első éjjeliőr, az első testőr, és az első detektív a kutya volt. A rendőr-kutya a XX. század vívmánya.*”³

TISZA Miksa⁴ (1864-1945) a magyarországi rendőrségek történetének egyik feldolgozója szerint „*Logikus föltevés az, hogy az első rendőr nem is ember, hanem állat: kutya volt. . . . A kutya tehát akkor lép föl, amikor az ősember annyira fejlődött, hogy már kunyhóban vagy sátor alatt találjuk. Az ember éjjel gond nélkül lehajtja a fejét . . . a kutya pedig a kunyhó, sátor előtt őrködik.*”⁵ TISZA Miksa e munkája miatt, azért is kapott kritikát, mert első rendőrként az ősember kunyhóját őrző kutyát említette.⁶

A rendőr-kutya-képzés Európa szárazföldi bölcsőjének tekinthető a belgiumi Gent városa, a flandriai régió központja, ahol a XX. századhoz közeledő helyi rendőrség komolyan foglalkozott az ebeknek elsősorban járőrtársként történő alkalmazásával.⁷

Ezidőtájt a német városok is felfigyeltek a kutyák bűnmegelőző, bünfelderítő tevékenységben való részvételére és a járőrök, örök mellé társként ebeket vezényeltek. 1896-ban Hildesheim rendőrigazgatója, Európában elsőként, vezényelt az éjszakai szolgálatot teljesítő rendőrök mellé kutyát. Három év múlva Genfben és Schumelben is rendszeresítettek ebeket éjjeli járőrszolgálatra. A rendőr-kutyamozgalom jelentős szereplőinek tekinthetők a rajnawesztfáliai iparkerület rendőrhivatalnokai, akikhez fűződik a *Rendőr-kutyák nevelését és alkalmazását támogató egyesület* megalakítása. A századfordulón, német területen több mint 300 rendőrkerületben alkalmaztak szolgálati ebeket.⁸

A kutyák alkalmazása nem volt ismeretlen a katonaság előtt, a földművelők, az állattenyésztők körében sem. A terelő kutyák a nyájukat tartották össze, a területőrzők a gazdaságokat,

létesítményeket védtek. Az idő múlásával egy-egy főbb terület alá tartozóan több ága, elnevezése alakult ki az ebek által végzett tevékenységeknek. Az őrző, védő, nyomkövető munkát végzők lettek a rendőrakutyák, később pedig megjelent a polgári akutyák csoportosítás, elnevezés.⁹

ZAJCSEK Alfons 1925-ben közbiztonsági-, hadiszolgálati- és terelőebek felosztásról, csoportosításról írt. E szerint a közbiztonsági szolgálati ebek a kíséző- és a nyomozóebek, a hadiszolgálati ebek a vontató-, a figyelő-, a felderítő-, a küldőnc-, a jelentő és az egészségügyi szolgálati ebek. Mindegyik akutyák szakkiképzése más és más.¹⁰

Később a rendvédelem kötelékébe tartozó és a honvédségnél alkalmazott akutyákhoz a „szolgálati” jelző társult. A szolgálati ebek közé soroltak az általános rendőrakutyák/járőrakutyák, az elfogóakutyák, a hullakereső akutyák, a kábítószerkereső akutyák, a nyomozóakutyák, az őrakutyák, a robbanószerkereső akutyák, a szagazonosító akutyák. E besorolás változó, az adott időszak alkalmazhatóságai területeinek megfelelően.

Rendőrakutyáknak jobbára a német juhászokat, a dobermannokat, a boxereket, a rottweilereket, a schnauzereket, az air-da-leterriereket tartották alkalmasnak, de folytak kísérletek a magyar pulikkal és pumikkal is.¹¹

Hazánkba német, osztrák közvetítéssel jutott el a rendőrakutyák alkalmazásának témája. Ausztriában lendített az ügyön a kriminalisztika alapítójának tartott Hans GROSS (1847-1915) grazi egyetemi professzor általi szorgalmazás. Az 1896-os Osztrák Csendőrségi Évkönyvben *A csendőrség egy segédje* címmel jelent meg tanulmánya, majd 1907-ben az osztrák csendőrség folyóiratának *A rendőrakutyák mellékletében*, egy ösztönző dolgozata.¹²

Erre az időszakra esnek a magyar kezdetek is, valamint a közös munkálkodást célzó Osztrák-Magyar Rendőrakutyák Egyesület – Titkársága Wien, I. Fleischmarkt 10. – születése, amelynek elnöke több éven át PANAJOTT Sándor (1849-1933) volt.¹³

GEGUS Dániel (1869-1942) 1917-ben közreadott értékelő visszaemlékezésében arról is írt, hogy „*Isten tudja miért, nálunk maguk a rendőrség vezető emberei is animozitással visel-*

tettek a rendőr-kutya iránt... Itt már régebb idő óta él és virágzik az »osztrák-magyar rendőr-kutya egyesület« Wien székhellyel. Hogy ennek az egyesületnek a címében miért van benne a »magyar« is, azt a legszorgosabb nyomozásom dacára sem sikerült megtudnom.”¹⁴

A magyar civil rendőr-kutyakiképzésről

A hazai rendőr-kutyakiképzés egyik területét a polgári rendőr-kutyakiképzést és tenyésztést is folytató magáncégek jelentették, melyeknek tagjai között jelentős számban voltak nyugállományú rendőrök is.

Az 1910-es évek elején, Budapesten két vállalat foglalkozott rendőr-kutyatenyésztéssel. Egy vagyonzó vállalat saját célra és a Dunaparti Rendőr-kutyatelep üzletszerűen. Utóbbi tulajdonosa a nemes fajkutya kereskedéssel, tenyésztéssel és idomítással foglalkozó német HIRSCHBERGER Henrik 28 kutyával, hat hónapja érkezett a magyar fővárosba és már hat ebet értékesített is. A Dunaparti Rendőr-kutyatelep székhelye Budapest I. kerület Budafoki út 81. szám alatt volt. A deszkakerítéssel körülvett kiképzőpálya egyik oldalán, a szintén fából készült, nagyobb épület mellett tucatnyi kennelel sorakozott. A főépület udvarfelőli homlokzatán, messziről olvasható, öles betűk mutatták az intézmény jellegét, az újságokban megjelentetett apróhirdetések pedig az üzletkötést célozták¹⁵ „*Ajánl rendőri őrző-, védő-, luxuskutyákat, és mindenfajta elfogad idomításra.*”¹⁶

E területen megjelentek a kutyaegyesületek – esetenként ingyenes – tanfolyamai is. Az egyesületek, a közösséghez tartozás élményének biztosítása mellett, igen komoly szerepet vettek fel a kiképzésben/idomításban, a vizsgák és versenyek megszervezésében, követelményeik kidolgozásában, ezáltal az ebek minősítésében valamint az ebtörzskönyvek vezetésében.

Az Országos Magyar Rendőr-kutya Egyesület (OMRE)¹⁷ 1935 nyarán díjtalan kiképzési tanfolyamot hirdetett a Budapest XI. kerület Budaörsi út 45. szám alatti gyakorlótérre. A vasárnap délelőttönként 8 órakor kezdődő foglalkozásokat KOLONITS Ferenc nyugállományú államrendőrségi detektív a telep tulajdonosa vezette, aki, mint évek óta tevékenykedő elismert

rendőrkutyaatenyésztő és betanító, igen jó hírnévre tett szert. 1938-ban egy tőle vásárolt vizsla Vatikánba is eljutott.¹⁸

A civil kutyaoképzés mellett tetten érhetők a rendvédelmi szervezetekhez kapcsolódó kutyaoképzés és kutyaoképzés mozzanatai, amelyek részben az állami, részben az önkormányzati testületekhez, nem ritkán csupán azok tagjai lelkesedéséhez köthetők.

A magyar csendőrségi kutyaoképzés kezdetei

PANAJOTT Sándor 1896-ban a Székesfehérvár székhelyű VI. csendőr kerület parancsnokaként — MATEKOVITS Lajos cső.szds. és SÁNDOR László cső.fhdgy. közreműködésével – a kincstár megterhelése nélkül, Szombathelyen felállított egy kis kennelt és az akkori német szakmunkák felhasználásával írt egy rövid kiképzési utasítást. Egy év elteltével elérték, hogy a kerület 170 őrén, 40 kutya teljesített szolgálatot. Az első szolgálati kutyaatelep azonban igen rövid életű lett, mivel a csendőrség felügyelője JABLÁNCZY Sándor altábornagy az 1897. évi őszi szemléje során észlelte a szabálytalanságot „*Macskát csak is a szobákon kívül, kutyát pedig épen nem szabad tartani; kivételesen azonban megengedhető, hogy egészen magánosan álló laktanyákban házőrző kutya láncon tartassék.*”¹⁹ és megtiltotta, hogy a csendőr szolgálatban kutyát vigyen magával. Teret biztosított az 1899-ben kiadott Csendőrlexikon is kutya alkalmazás tiltásának „*Állatok tartása a laktanyában. A csendőrlaktanyában, a hol szükséges, házőrző-eb és macska, továbbá éneklő-madarak is tarthatók. Más fényűzési, nem a közigazgatás vagyonaéhoz tartozó állatot, a legénység a laktanyában nem tarthat.*”²⁰ Ezzel a csendőrség berkeiben a rendőrkutya gyakorlati alkalmazása mintegy évtizednyi alvársra ítéltetett, viszont a gondolkodásban ébren maradt.²¹

PANAJOTT Sándor a hozzá eljutott szakirodalmi alkotásokból és személyes tapasztalatai alapján kiválóan ismerte a német és az osztrák rendőrkutyaügy helyzetét. Sohasem tett le arról, hogy a magyar csendőr megbízható segítői között kiemelkedő helyet foglaljanak el a szolgálati ebek. Mint a csendőrség felügyelője indítványozta, hogy a gyakorlatban tanulmányozhassák a rendőrkutyaok szolgálatban történő igénybevételét. Javaslatára

a honvédelmi miniszter 1907-ben engedélyezte, hogy az I. (Kolozsvár) és a VII. (Brassó) csendőr kerület határmenti őrssein kipróbálhassák a kutyákat a csendőrség szolgálatában.²²

Ennek szellemében folytak kísérletek, amelyek a következőkre vezettek.

Az I. számú (Kolozsvár) csendőr kerület zágrai őrsén idomítás alatt álló kutya a járőr tagjait, ha egymástól elbújtak, felkutatta, kisebb távolságra elküldhető, apportíroz, engedelmes, figyelmes és tanulékony. A marosborgói őrs kutyája a lövéstől félt, később sikerült az eldobott tárgyak felkutatására idomítani. A macuracalului őrs kutyája makacs, engedetlen. A kosnai, a palotailvai, pojánarotundai őrsök kutyái az idomításra alkalmatlanok.

A III. számú (Budapest) csendőr kerület rákosszentmihályi őrsén, a VII. számú (Brassó) csendőr kerület breázai, szurduk-szorosi, csimpai, rakottýástelepi, ósánczi őrssein kisebb sikerrel folytak az idomítások, de a végeredmény az, hogy a honi kutya-fajok csendőrségi járőrök használatára nem alkalmasak, e célra nemesített fajkutyák volnának beszerzendők és szaporítandók.²³

PANAJOTT Sándor szerint *„Sok még a tennivaló, tájékozódni kell a külföldi eredményekről. Aki egy rendőr-kutyát eredménnyel akar használni, annak idomítani is kell tudnia. Nagy hiba volna tehát idomításhoz nem értő embernek idomított rendőr-kutyát venni, valamint az is elhibázott dolog volna, ha idomításban jártas ember egy idomított kutyát akként vesz át, hogy előző gazdájának idomító módszerét teljesen nem ismeri. . . . A Magyar Királyi Csendőrséget tökéletesen idomított kutyákkal minél rövidebb idő alatt és lehetőleg minél csekélyebb kiadás mellett kellene ellátni. Szükséges egy megfelelő idomító utasítás összeállítása is.”*²⁴

1911 nyarán annak a reményének is hangot adott, hogy hamarosan magyar rendőr-kutya egyesület fog létesülni. Utalt az 1898-ban kiadott *Utasítás a rendőr-kutya idomítására* című kis füzetére és arra, hogy nincs nagyobb terjedelmű magyar nyelvű idomítási, kiképzési szakanyag. Talán azért, mert saját tapasztalaton alapuló ismeretekkel rendelkező magyar szakember sincs. Segítésképpen lefordította MOST Konrád porosz királyi

rendőrbiztos, elismert német kutyaidomító szakíró könyvét, amelynek magyarnyelvű kiadása szeptember végére várható *Vezérfonál a rendőr- és védőkutya idomításához lélektani bizonyítékokkal* címmel. Amikor pedig 1916-ban felkérést kapott egy rövid idomítási útmutató elkészítéséhez, megjegyezte, hogy a MOST-féle könyv az őrsökön megtalálható a bővebb tartalommal. Egyben örömet fejezte ki a felett, hogy a belügyminiszter egyes csendőr kerületekhez szolgálati használatra kutyákat adott ki.²⁵

Közben 1912-ben a szigorú szabályok enyhítéseként engedélyezetté vált a határmenti őrsökön az őrkutyák tartása. „*A határmenti őrsök őrkutyákat tarthatnak.*”²⁶

Ebben az időszakban tág teret nyújtott a *Csendőrségi Lapok* szerkesztősége a rendőrakadémia kapcsolatos történeteknek, véleményeknek, észrevételeknek, amelyek esetenkénti elterőrségük mellett, végkicsengésükben szorgalmazták a csendőrségnek szolgálati ebekkel történő ellátását.

Tervezett kiképzőtelep Esztergomban

PETERDY Kálmán (1867-1922) esztergomi rendőrkapitány elkötelezettségének eredményeképpen 1914 tavaszán felmerült, hogy a városban az általa létrehozott kutyatelepét tovább fejlesztve rendőrakadémia-kiképző bázist állítsanak fel. Tájékozódás végett 1914. III. 25-én délután a belügyminiszter megbízásából megtekintette a rendőrkapitány lakóházának udvarán kialakított kenneleket NAGY Gábor tbk. a csendőrség felügyelője, LÓRÁNT Dénes cső.alez., VÁSÁRHELYI Gyula belügyminiszteri osztálytanácsos és TÓTH István belügyminiszteri titkár. Ezt követően végig nézték a szigeten az idomított rendőrakadémia mutatóanyagait.

A kiküldöttek kifejezték elismerésüket a látottak felett és közölték, hogy feltétlenül érdemes a telepet tovább fejleszteni. Ha véleményüket a belügyminiszter is osztani fogja, az országos rendőr akadémia-iskolát Esztergomban állítják fel. Ennek várható ideje még a nyár folyamán eléri az azt követően a kiképzőbázison 30-30 csendőr altiszt fog rendőr-akadémia-iskolából előadásokat hallgatni.²⁷

Némiképpen eltérő szöveggel ugyan, de az újságok hírt adtak arról a belügyminiszter által az alispánokhoz küldött leíratról, amelyben a vármegye első tisztviselőit felkérte, hogy jelenjenek a városok rendőr-legénységeiből egy-egy főt a 1914. IX. 1-én kezdődő hat hetes rendőr-kutyaidomító tanfolyamra. A beiskolázásra tervezett létszámot 50 főben határozták meg, ők az állam részéről megfelelő díjazásban részesülnek, egy-egy rendőr-kutyát is kapnak, amelyek a kiképzést követően a küldő városok tulajdonába kerülnek. Az elképzelések szerint előadásokat fog tartani JURISCH Frigyes iserholni rendőrkomisszár, aki az Esztergomban tartott rendőr-kutyaversenyt is vezette. A tanfolyam a Magyarországi Rendőr- és Védőkutya Egyesület (MRVE) felügyelete alatt került lebonyolításra.²⁸

A Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) 1914 nyarán, Szatmárnémetiben tartott évi rendes közgyűlésén PEKÁRY Ferenc (1859-1925) miniszteri tanácsos bejelentette, hogy a rendőr-kutya ügy hazánkban is nagy lépésekkel nyomul előre. A belügyminiszter ősszel egy kutyaképző tanfolyamot nyit Esztergomban, ahol már létezik egy rendőr-kutyatelep.²⁹

A háború következtében a rendőr-kutyamozgalom szinte teljes egészében – néhány elhivatott rendőrt leszámítva – a civil kutyabarátok kezeiben összpontosult. Ugyanakkor a rendőr-kutyákkal foglalkozó egyesületek működése visszaesett, nemegyszer le is állt.

Csendőr-kutyatelep Gödöllőn

1920 őszén érhető tetten az állami rendőr-kutyaképzés megvalósítási lépéseinek a kezdete, amikor a belügyminisztérium és a honvédelmi minisztérium Budapesten közösen szervezett rendőr-kutyaidomító tanfolyamot. A nemzeti hadsereg által felállított hadikutyatelep az antant-ellenőrzés miatt változtatott nevet és telephelyet, így jött létre a csendőr-kutyaképzés gödöllői bázisa.³⁰

A főleg visszaemlékezéseken alapuló források említenek egységes tanfolyamot és külön-külön induló tanfolyamokat.³¹

A következő év tavaszán arról számolt be a sajtó, hogy a nemzeti hadsereg és a Magyar Királyi Állami Rendőrség szakközegei, a magyar juhászakutyák idomítása során, kitűnő eredményeket értek el, a magyar ebek rendkívül tanulékonyak bizonyultak.³²

Az bizonyos, hogy a már érdemi munkát felölelő tevékenység – melynek induló helye a Ferenc József lovassági laktanya volt a Hungária körút és Kerepesi út kereszteződésénél – két szálon követhető. Az egyik a gödöllői csendőrakutyatelep megszületéséhez vezetett, a másik irány a rendőrség kebelén belüli akutyaképzés.

A gödöllői telepen főleg a csendőrség részére tenyésztettek és idomítottak rendőrakutyákat, továbbá a testület személyi állományába tartozók számára szerveztek akutyavezetőképzést. A megvalósítás fáradhatatlan harcosaként tevékenykedett LENZ Albin (1878-1958) altbgy., akinek meggyőződése volt az, hogy a rendőrakutya megkönnyíti, mint a csendőr, mint a rendőr munkáját.³³

Amíg a hadiakutyatelep nevet viselte a budapesti telep parancsnoka, FÉLIX Endre³⁴ népfelkelő főhadnagy, kynológus, a *Nimród, Magyar Vadász* rovatvezetője volt, akinek több monográfiája és számos írása gazdagította a vadász- és a kutyaszakirodalmat. Eredeti — *Vezérfonál a rendőrakutya nevelésére és idomítására* című magyar nyelvű munkáját, amely a *Rendőrakutyavizsga és rendőrakutyaverseny szabályzat* függelékeként jelent meg — a Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete (MEOE) rendőrakutya szakosztályának titkáraként írta.³⁵ A kiadvány rendkívül gyorsan elfogyott és igen hasznos volt a rendőrakutyamozgalom számára.

Az újságíró által bázisalapító parancsnoknak titulált ZAJCSEK Alfonz nyá.szds.1925-ben arról emlékezett, hogy a „... telepet a hadügyminisztérium 1920-ban építette főképpen a csendőrség és katonaság akutyáinak kiképzésére. Tartunk azonban háromhónapos privát tanfolyamokat is.”³⁶

A kormány működéséről és az ország közállapotairól szóló *Jelentés és Statisztikai Évkönyv* szerint „Az 1921. évben nyomozó akutyák kiképzésére Gödöllőn egy csendőrakutyatelep létesült.”³⁷

A *Csendőrségi Lapok* szerint a telep 1922-ben épült a gödöllői királyi koronauradalom erdejében Gödöllőtől négy, Isaszegtől három kilométerre, közigazgatásilag az utóbbihoz tartozóan. A kutyakiképzéshez ideális nyolc hold terület szélén fehér barakk épületek voltak, magukba foglalva három kennelt 10-10 boksszal, távolabb a betegkutyától 10 boksz orvosi vizsgálóhelyiséggel, műtővel, ápolószobával.³⁸

1924 decemberében a belügyminiszter körrendeletet adott ki a csendőrség szervei tagozásáról. Ebben a központi szervek között szerepel a Magyar Királyi Egyesített Csendőriskolák Cegléd (Ecsi.), amelynek 1/d. alpontja alatt rögzítésre került, hogy csendőrkyatelepre tagozódik, parancsnoka százados, aki mellé 1 főhadnagy oktatótisztt és több segédoktató van beosztva. A kutyatelep feladata csendőrkyák tenyésztése és idomítása, továbbá a csendőrség tagjainak a csendőrkyák vezetésében és alkalmazásában való kiképzése és továbbképzése.³⁹

A Magyar Királyi Csendőrség Gödöllői Csendőrkyatelep átlagosan 60 rendőrkyája – német juhászkyák, magyar juhászkyák, pulik és terrierek – rendszeresen részt vett a különböző versenyeken és bemutatókon, illetve a kiképzőbázis nem egyszer e rendezvények létrehozásában szervezőként is részt vett. ZAJCSEK Alfons parancsnok elismert kynológus volt a magyar rendőrkyatelepek köreiből, mint kutyavezető több alkalommal nyert díjat és gyakran látott el a versenyeken bírői szerepet is. *Az eb nevelése és kiképzése. A közbiztonsági és hadiszolgálati ebek vezetése* című, az első nagyobb terjedelmű, magyar szerzőtől napvilágra került szakkönyve évtizedeken át keresett volt a kutyaidomítók körében s napjainkban is elismert munka.⁴⁰

1929 tavaszán egy olvasói kérdésre adott válaszban került megfogalmazásra, hogy az érdeklődő, kötelezvény ellenében kaphat kutyát a gödöllői telepről.⁴¹

Az ugyanez évi Csendőrségi Zsebkönyv viszont már nem tartalmaz a csendőrkyatelepre és ZAJCSEK Alfonzra vonatkozó adatot. 1929 őszén a *Csendőrségi Lapok* olvasói kérdésére válaszolva üzent, hogy „A Gödöllői Csendőrkyatelep megszűnt. A honvédség kutyaosztaga a Károly Király Laktanyában

Budapesten van (Budaörsi út). Az okmányok másolatai ott megvannak."⁴²

A Magyar Királyi Csendőrség Gödöllői Csendőrakutyatelepe megszűnésének okaként felhozták azt, hogy a akutyatelepek nem alkalmasak a tenyésztésre és a kiképzésre, mert egy-egy betegség, járványszerűen elpusztíthatja az egész állományt.⁴³

Napvilágot látott az is, hogy a „*szolgálati eb alkalmazását a csendőrség több éven át kipróbálta; 1923-tól 1928-ig Gödöllőn csendőrségi akutyatelep is működött.*”⁴⁴ A akutyáknak a közbiztonsági szolgálatban is értékesíthető képessége a csendőrségi szolgálatban nem vált be. „*Ezért kellett a meglehetősen nagy költséggel folytatott kísérletezést abbahagyni.*”⁴⁵ Az eredménytelenség nem annyira az „*idomított ebek alkalmatlanságában, hanem inkább a csendőrség sajátos területi és szolgálati viszonyaiban leli magyarázatát.*”⁴⁶ Külön gondot okozott a szolgálati ebeknek az őrön való tartása is. Kár lenne újra kísérletezgetni, hiszen az eredménytelenség kétséget kizáróan megállapítást nyert. Minden csendőr beláthatja, hogy a „*kis előnnyel, amit a akutyák alkalmazása itt-ott esetleg jelenthetne, nem áll arányban a sok hátrány, ami bizonyosan bekövetkeznék.*”⁴⁷

Az igazi okok pedig minden bizonnyal takarékosági szempontok voltak, bár az sem zárható ki, hogy feléledt illetőleg ismét túlsúlyba került az ellenzők álláspontja.

A rendőrség központi akutyatelepe

1920 nyár végén a belügyi tárca elhatározta saját ebtenyésztő akutyatelepének felállítását, amelyhez a Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete (MEOE) segítséget nyújtott. E végből felhívást intéztek a rendőri állományhoz azért, hogy akinél rendőrakutyák van, jelentse azt. GEGUS Dániel a Fővárosi Rendőrség főtanácsosa, a Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete (MEOE) alelnökének nyilatkozata szerint az egyesület számára megszületett a döntés, de a terület még nem került kijelölésre. Célként meghatározták a magyar fajták megmentését is, mivel a németjuhászakutyák meglehetősen kiszorították őket. A rendőrakutyatenyésztés és a rendőrakutyaal alkalmazás sikeréért oktatótanfolyamot is indítanak.⁴⁸

A központi rendőrkyatelep – még 1920-ban, 20 kennel-
lel, kutyakonyhával, melegvizes kutyafürdővel – a Mária Valé-
ria barakkban (Kutya-telep)⁴⁹ az Ecseri út sarkán, került kiala-
kításra és működtetésre PETERDY Kálmán kerületi főkapitány –
majd az 1922 őszen bekövetkezett halála után – SOLTY Béla
(1878-1924) főkapitányhelyettes felügyelete alatt. Az alegység
a Budapestvidéki Kerületi Rendőrfőkapitányság szervezetébe
tartozott. Az oktatói kar élén WACZULA Rezső rendőrfelü-
gyelő,⁵⁰ a rendőrkyatelep parancsnoka állt, aki kynológus
múltsal bírt és ismert volt a magyar kutyatenyésztők és idomítók
körében. Építész-mérnöki foglalkozásából PETERDY Kálmán
felkérésére lépett át a rendőrfelügyelői posztba, ahol s amikor-
tól, életét a kiképzőtelep létrehozásának, az ebek idomításának
és a kutyavezetők képzésének áldozta. 1923 tavaszán, ötven-
egynehány évesen elhunyt, elragadta a háborúból magával ho-
zott kór.⁵¹

WACZULA Rezső után a telep vezetését GOBUDY Sándor
(1890-1941) rendőrfelügyelő vette át. 1924-ben elkészült a ba-
rakk-tető, így a telep 69 ebnek nyújtott otthont és 76 kiképzőnek
illetőleg berendelt rendőrnek biztosított tartózkodási helyet. A
telep fedezte a költségeket a magánszemélyeknek tartott négy
hónapos tanfolyamok bevételeiből. Ekkor tervezték, hogy min-
den kapitányságra négy-öt kiképzett rendőrkyatát adnak ki. A
kiképzett ebek az év addig eltelt időszakában eredményesen te-
vékenykedtek. A rendőrkyaták három gyilkosság elkövetőinek
felderítésében és sok tolvaj elfogásában jeledkedtek.⁵²

A jelentős költséggel kialakított központi rendőrkyatelep
is – akár a miskolci és a pécsi kerületi főkapitányságok – áldo-
zatául esett a takarékosági intézkedéseknek és 1924 év végén
felszámolásra került. Az ott tartott ebeket vidéki rendőrkapi-
tányságokhoz helyezték át.⁵³

Budapesti rendőrkyatelepek

A meghozott döntések és intézkedések mellett, vagy ellenére a
sajtó foglalkozott a rendőrkyaták témájával, nevezetesen azzal,
hogy a régebbi belügyminisztériumi terveknek megfelelően a
vidéki rendőrkapitányságokat ellátják kiképzett ebekkel, to-
vábbá felhozták azt is, hogy a csendőrségnek van kutyakiképző

bázisa, a rendőrségnek pedig a fővárosban nincs. Igaz, nem hallgatták el azt sem, hogy rendőrtisztviselők birtokában vannak rendőrakadémiák. Közben arról is írtak, hogy szükségesek a kiképzett rendőrakadémiák, mint a járőrszolgálatot ellátó rendőrök, mint a helyszínen munkálkodó nyomkutatók, nyomozók mellett.⁵⁴

Míg FÉLIX Endre a német kiképzési elvek túlzott követésének elvetéséről nyilatkozott, addig, mintegy évtizeddel később, KOTOFF Olivér tanulmányúton szerzett tapasztalataira építetten arról írt, hogy német mintára kell átszervezni a magyar rendőrakadémia képzést. Írásának erős kicsengése volt az állam szerepvállalása a költségek fedezésében.⁵⁵

A Kiszepesi Rendőrkapitányság osztály-parancsnokságán 1926-ban, kísérletképpen megkezdtek egy kutyatelep kiépítését. Ehhez három németjuhászakutya kaptak ajándékba SÓLYMOSSY János rendőrfelügyelőtől. A jól haladó kiképzést azonban megszakította az ebek elpusztulása, mivel a környéken megjelent veszettség őket sem kerülte el. BERTICS [BERTY] József rendőrfelügyelő osztály parancsnok vezetésével és VARGA Károly rendőr tiszthelyettes buzgó közreműködésével, tovább haladtak a megkezdett úton, melyhez kilenc ajándékozott eb — pulik, dobermannok, németjuhászok — képében, komoly segítséget kaptak az Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület (OMRE) közösségétől, melynek tagjai segítettek a kiképzésben és a versenyeken való részvételben. Az ebeknek a Kiszepes, HORTHY Miklós úti őrzsoba, Pestszentlőrincen pedig, a Nagyenyed utcai őrzsoba adott otthont. Az egyesület segítette a kiképzésben és a versenyeken való részvételben. 1927-ben már három eb után utaltak ki élelmezési táppénzt, 1933-ban pedig már 10 után. A következő évben 25 kiképzett rendőrakadémia teljesített szolgálatot a Kiszepesi Kapitányságon. Az eltelt nyolc év alatt az Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület (OMRE) szervezésében kiállításon, versenyen 78 arany, ezüst és bronzérmes, valamint 72 tiszteletdíjat nyertek, amelyek a Mosonyi utcai laktanya vitrinjébe kerültek. Szegedi KÓBI Bikfic négy éves puli a magyar bajnokság megnyerését követően részt vett az 1934. X. 5-7-én tartott osztrák rendőrakadémia bajnokságon, ahol 18 verseny-

társának legyőzésével jutott az első helyre. Ezért kitűnő minősítést és aranyérmét kapott. A Kispesti Őrszem ARA a nyolcadik helyezést érte el, mellyel nagyon jó minősítést és ezüstérmét nyert. Alapvetően a kispesti osztály-parancsnokságot látták el kiképzett rendőrökutyákkal a külső kerületi kapitányságokat.

Ekkor a berlini rendőrségnek 1 600 rendőrökutyája volt, a Budapesti Rendőrfőkapitányságon 138 eb látott el szolgálatot.⁵⁶

Az 1938-ban végzett őrszemélyzeti tevékenységről készített jelentésében TÖRÖK János főparancsnok kellő mélységig ismertette a fővárosi szolgálati kutya helyzetet illetőleg az ebek eredményes teljesítményét.⁵⁷

E szerint a kispesti mellett három helyen volt még olyan jelentősebb telep, ahol kiképzést is végeztek és öt kerületi kapitányságon (I. II. III. XI. XIV.) teljesítettek szolgálatot rendőrökutyák. 1938-ban a zsúfolt szolgálati elfoglaltságok miatt, indokoltsága ellenére, megvalósíthatatlan maradt az ebek és a kutyavezetők összevonása egységesítő tanfolyamon történő részvételre. Sajnos a kutyák fenntartására kiutalt ellátmányok nem fedezték a rájuk fordított kiadásokat, ezért amellett, hogy a kutyavezetők saját jövedelmükből is juttattak hozzájárulást, különböző intézményekből (kórház, vágóhíd) szereztek élelmet.

Az újpesti osztály kutyatelepén élő 30 ebből, 16 részesült kincstári ellátásban, hét fiatal volt, hét pedig kölyök. A 21 németjuhász közül kilenc idomított volt, hat idomítás alatt állt és hat kölyök volt. A hat puli közül három idomított, egy idomítás alatt álló, egy kölyök és egy tenyésznő volt. Szolgált még egy bernáthegyi, egy schnautzer és egy rottweiler. Idomításuk hetenként kétszer egységesen történt, továbbá a kutyavezetők minden kínálkozó alkalmat felhasználták a kiképzésre. Az 1938. III. 23-28-án lefolyt Országos Mezőgazdasági Kiállítás kutyabemutatóján részt vett 20 eb nagy sikert aratott. Az 1938. X. 12-14-én megtartott vizsgákon, a nevelési vizsgán egy kutya kitűnő, két nagyon jó, egy jó, a bevezető vizsgán egy kutya nagyon jó, két jó, a fővizsgán egy kutya nagyon jó osztályzatot nyert.

A *kispesti osztály* telepén 20 idomított, törzskönyvezett és hat ellátásban nem részesülő kutya élt. Az Országos Mezőgazdasági Kiállítás kutyabemutatóján és a szokásos őszi vizsgán, igen jó osztályzatokat kaptak.

A *pestszenterzsébeti osztályon* 16 kutya teljesített szolgálatot. Fenntartásukat a város vezetősége évi 400 forinttal segítette. A mezőgazdasági kiállításon és az őszi vizsgán eredményesen teljesítettek.

A *csepeli osztály* kutyatelepén 29 eb élt, közülük 20 kapott kincstári ellátmányt. Csepel község újjáépítésének 100. évfordulóján a Országos Magyar Rendőrakutya Egyesület (OMRE) bemutatót rendezett, amelyen az osztály-parancsnokság 12 kutyája vett részt, igen szép teljesítményt nyújtva.

A szolgálati kutyahelyezettel kapcsolatban a főparancsnok jelezte, hogy „ . . . *nem lehet ennek a kérdésnek pénzügyi megoldása az a felfogás, hogy a szolgálati kutyával ellátott rendőr úgysem nézi tétlenül, hogy kutyája éhezik s juttat neki a sajátjából. . . . A kutyatelepek fejlesztése szükséges, indokolt és kívánatos, azonban ezt csak anyagi segítséggel tudjuk megvalósítani.*”⁵⁸

Némi túlzással ugyan, de összecsengő az előzőkkel, egy három évvel később megjelent munka szerzőinek a véleménye is „*Nagy múltja is van Magyarországon a rendőrakutya tenyésztésének, idomításának és az elért nagy eredmények bizonyítják, hogy az ügyért érdemes további áldozatokat hozni.*”⁵⁹

Pillantás a vizsgakövetelményekbe

A rendőrség kezelésében lévő ebek elnevezésére vonatkozóan különböző javaslatok láttak napvilágot. Ilyenek voltak a rendőrakutya, a közbiztonsági szolgálati eb, a védőakutya, a védő eb. Ezek nem kerültek elfogadásra, de az egységességre törekvés 1939-re meghozta a szolgálati akutya elnevezést. Ugyanakkor kimondták azt is, hogy rendőrakutya megnevezést csak kiképzett eb kaphat.⁶⁰

A Pozsonyban 1911. VI. 11-én, mintegy 2 000 fős közönség előtt lefolyt nemzetközi rendőrakutya vizsgán feladatok voltak: pórázon vezetés, nyomon követés, lefekvés, tárgyak őrzete, eledel megtagadása idegen kézből. Hangadás parancsra,

jelentés áthozása, eldobott tárgyak előhozása, elveszett tárgyak keresése, előhozás akadályokon át, gonosztevők által eldobott tárgyak előhozása. Ugrás legalább 1,5 méteres falon át, lövésbiztonság, a vezető nyomát követni, kiküldés meghatározott irányba és a terep átkutatása természetes akadályok mögött is, mint kerítés, falárok. A jelzett gonosztevő megállítása, üldözése és megugatása. A vezető megvédelmezése. Megragadni és elereszteni parancsszóra. Általános fegyelem. Különös ténykedés a biztossági és nyomozási szolgálatban. A versenyen — amelyen megjelent *Figyes főherceg*, a felesége és a lányai is — három airedale-terrier, négy német juhász, hat dobermannpincs indult illetőleg tett vizsgát és 25 tiszteletdíj valamint öt pénzjutalom került kiosztásra.⁶¹

E követelmények a későbbiekben, nagyobb számban és csoportosításokban mutatkoztak, mivel az idők folyamán a „*kutyaegyesületek*” törekedtek saját elképzelésüket érvényre juttatni, tevékenységükről egyedi képet kialakítani. A vizsgák és a versenyek jelentős állomásai voltak a kutyatenyésztés, nevelés, kiképzés céljai elérésének. A rendőr-kutyabemutatók, vizsgák résztvevői rendkívül komoly felkészültségről tettek tanúbizonyságot, mint a kutyavezetők, mint az ebek részéről. Az 1940-es évekig alkalmazott egyes vizsga- és versenyszabályzatok megnevezéseikben eltérőek ugyan, de követelményeik sok azonosságot mutatnak, tartalmukat tekintve lényegében lefedik egymást.

Az ebek minősítésére a kitűnő, a nagyon jó, a jó, a kielégítő és az elégséges érdemjelöléseket alkalmazták.

1929-ben elkészült az *Országos Magyar Rendőrkutya Egyesület rendőrkutya vizsga és verseny szabályzata: útmutató rendőrkutya nevelésre és idomításra* címmel. A 63 oldal terjedelmű kiadvány a rendőrkutya nevelésről és vizsgáról szólt, mely megmérettetés nyomán kiképzés alatt álló rendőrkutyák rendőrkutya minősítést szerezhettek. Ennek sikeres teljesítését követően léphettek a rendőrkutya fővizsgára, ahol indulniuk kellett a rendőrkutya-, a nyomozókutya- és a védőkutya vizsgán. A vizsgák három területet öleltek fel, folyamatosan bővülő követelményekkel, nevezetesen a szimatmunkát, a fegyelmi és ügyességi gyakorlatokat, az őrző és védő valamint a támadó

munkákat. E szabályzatot alkalmazták a rendőrségi szolgálati ebek vizsgáztatásánál is. Soroltak rendőrakadémia főversenyt, rendőrakadémia közversenyt, rendőrakadémia alapversenyt.⁶²

Összességében megállapítható, hogy a magyarországi rendőrakadémia-mozgalom német, osztrák közvetítéssel érkező ismeretek alapján a XX. század első évtizedében léphetett a kiteljesedés útjára. A korábbi kezdeményezések — a „szabályzatokra” történő hivatkozással, de inkább a felsőbb vezetői körökben élő ellenérzések miatt — elutasításra találtak. Később ezekhez csatlakozott a takarékoság mindenre ráhúzható követelménye is. Az állami finanszírozásra épülő akadémia-vezetőképzés és akadémia-akadémia programok lelkes csendőr tisztek és rendőr tisztviselők küzdelmének eredményeképpen az 1920-as években éltek virágkorukat. A szolgálati ebek alkalmazásának szakmai és társadalmi igénye a közönség előtt is megjelent és pártfogásra lelt, azonban a kiváló minősíthető eredmények és népszerűség mellett is jelentkeztek nehézségek, amelyek a finanszírozás elégtelenségében csúcsosodtak ki.

Jegyzetek:

¹ A teljességre törekvés nehézségei, de inkább lehetetlensége folytán e tanulmány a dualizmus és a két világháború közötti időszak rendőr-kutyavezető és rendőr-kutyakiképzésének történetébe való bepillantást célozza, a hadi-kutyakiképzést csupán megemlítve. Megjegyzendő, hogy KOVÁTS Zsolt (1941-1997) szerzőségével 2016-ban megjelent egy könyv *A rendőrkutya története* címmel, sok érdekességet tartalmazva, sajnos forrásmegjelölések mellőzésével.

KOVÁTS

² ZAJTAY: 1.p.

³ A kutya a közbiztonság szolgálatában (1908). 73.p.

⁴ ERNYES ; TISZA

⁵ TISZA: op.cit. 13.p.

⁶ KATONA: 5.p.

⁷ ZAJTAY: op.cit. 2-3.p.

⁸ - Egy érdeklődő. I.rész. 62.p.

- A szövegkörnyezetből valószínűsíthető, hogy a cikk szerzője PANAJOTT Sándor, aki „Protector Securitatis”, valamint „Egy érdeklődő” néven is tett közzé írásokat;

- WITZELHUBER: 241.p.

⁹ BAGYÓ

¹⁰ ZAJCSEK: 1.p.

¹¹ RAITSITS: 134.p.

¹² A kutya a közbiztonság szolgálatában (1908). op.cit. 73.p.

¹³ Kutya a közbiztonság szolgálatában (1911). 214.p.

¹⁴ Itt GEGUS arról is tett említést, hogy a bécsi rendőrfőnök egyébként 1914-ben rögzített viselkedési szabályokat, a rendőrkutyával való nyomozás sikere érdekében. 1. Ha egy bűncselekmény felfedezésekor sejtethető, hogy a tettes vagy bűnjelek a közelben felkutathatók, azonnal telefonálni vagy táviratozni kell rendőrkutyáért. 2. A helyszínt nagy körben le kell zárni. Épület esetén annak ajtóitól, ablakaitól szükséges mindenkit távol tartani, mert az elkövető azokon át menekülhetett. 3. A tettes által hátrahagyott tárgyakat senki se érintse. A lábnyomokat izolálni kell. Fatárgyak mozgatását kerülni kell, mert azok idegen szagokat terjesztenek és a nyersfa abszorbeálja az elkövető szagát. 4. A bűntény felfedezőjének előadását pontosan le kell jegyezni. 5. Nem szabad közhírré tenni a rendőrkutya érkezését, nehogy a kíváncsi közönség zavarólag hasson.

GEGUS: A kutya mint rendőr. 20.p.

¹⁵ S. L. 14-15.p.

¹⁶ Apróhirdetések. 641.p.

¹⁷ Az Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület (OMRE) 1925-ben alakult, s belügyminiszteri döntéssel 1949-ben szűnt meg. Taglétszáma 1934-ben ke-reken 300 volt, 1937-ben közelített az 500-hoz. Elnöke volt TÖRÖK János rendőr főparancsnok, ügyvezető elnöke KUBINYI Géza rendőr tanácsos. Alelnökei GERGELYFFY Gábor rendőr tanácsos és DATKY Lajos rendőrkapitány. Az egyesület folyóirata az 1934-1936 között megjelent *A rendőrakadémia* KOTOFF Olivér detektív, felelős szerkesztésével.

¹⁸ A vevő, a Budapesten tartott 34. Eucharisztikus Világkongresszus pápai legátusa Eugenio PACELLI bíboros volt, akit érsegi PALLAVICINI György kísért. PACELLI bíboros, államtitkár, 1939-1958 között XII. PIUSZ pápa.

- Paccelli bíboros magyar akadémia vett 3.p.

- MNL.OL. K-428. Díjtalan kiképzési tanfolyam. 21. ka.

¹⁹ *Laktanya-szabályok a Magyar Királyi Csendőrség részére.* 1.§

²⁰ *Csendőrtankönyv.* 13.p.

²¹ Protector Securitatis (Az írói álnév mögött valószínűleg PANAJOTT Sándor állt.) : *A rendőrakadémia.* 400.p. ; PRESZLY. 13.p. ; FORRÓ: 40.p.

²² Egy érdeklődő. op.cit. I.rész. 152.p.

²³ Loc.cit. II.rész. 62.p.

²⁴ Loc.cit. III.rész. 161-162.p.

²⁵ Protector Securitatis: *A rendőrakadémia.* op.cit. 400.p. ; MOST ; Protector Securitatis: *Rendőrakadémia-idomítás.* 277.p.

²⁶ *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* 360.p. 32.§

²⁷ Rendőrakadémia-idomítóiskola városunkban. 4.p.

²⁸ Rendőrakadémia-idomító tanfolyam Esztergomban. 3.p;

A Magyarországi Rendőr- és Védőakadémia Egyesület (MRVE) szervezése 1912-ben kezdődött, egyetemi alapszabályait a belügyminiszter 1913 nyarán látta el bemutatási záradékkal 100.261/1913. szám alatt. Elnök meszlényi MESZLÉNYI Pál Esztergom megyei főispán. Társelnökök GEGUS Dániel budapesti rendőrtanácsos és PETERDY Kálmán esztergomi rendőrkapitány, titkár és pénztáros CSERNÁK Béla esztergomi rendőrtanácsos.

Kutyák a rendőrség szolgálatában. 20.p. ; Rendőrakadémia-idomító tanfolyam Esztergomban.

²⁹ Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete=MROE 1907-ben alakult, legfőbb törekvése volt a vidéki rendőrségek államosítása, de más rendőri témák is szerepeltek tevékenységében.

A rendőrtisztviselők szatmári közgyűléséről. 4.p.

³⁰ ILOSVAY 103.p. ; VÉRTESSY

³¹ VASS

³² Magyar rendőrakadémia. 3.p.

³³ ILOSVAY: op.cit. 103.p.

³⁴ FÉLIX Endre emlékére napjainkban versenyeket is rendeznek, azonban életrajzi adatai a megtett erőfeszítések ellenére is feltárhatalanok maradtak. VÉRTESSY: op.cit. 517.p. ; FÉLIX: Hozzászólás „A erdőőrök és vadőrök biztonságának érdekében” című cikkhez. 253.p.

³⁵ FÉLIX: *Vezérfonál a rendőrakadémia nevelésére és idomítására.*

³⁶ 1925-ben nemcsak a színházi folyóirat mutatott érdeklődést a gödöllői kutyatelep iránt, hanem forgattak ott 337 méter hosszú mozgóképet „*A csendőrkutya idomítótelepen*” címmel egy felvonásos riportban. A harmincasévekben a rendőrkutyaversenyek, bemutatók pedig többször voltak láthatók filmhíradók képsoraiban. Szintén megjegyezhető, hogy a később bemutatásra kerülő kispesti kutyatelepről rádióközvetítések zajlottak élőben és felvételről egyaránt. Az időpontok a napilapok rádióműsor rovatában kerültek közzétételre.

U. J. : 29.p.

³⁷ *A M. Kir. Kormány 1919-1922. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló Jelentés és Statisztikai Évkönyv.*

³⁸ A m. kir. csendőrkutyatelep közleményei. 101-102.p. ; ÜRMÖSSYÉ: 77.p.

³⁹ 220 254/1924. (XII. 5.) BM.r. 184.p.

⁴⁰ - ZAJCSEK (ZAJICEK) Alfonz (Alfons) 1911-ben végzett tűzértisztként, főhadnagy 1917.IX.1-jei ranggal. (52.420.eln.8./1920. (IV.12.) HMr.) A trianoni békediktátum folytán 1921. XI. 1-jével nyugállományba helyeztetett. (30.947.eln.8./1921. (X.11.) HMr.) Nyugállományú százados 1921. IX. 1-től. ZAJICEK Alfonz nyászds. a Gödöllői Csendőrkutyatelep parancsnoka, Ecsi=Egyesített Csendőriskolák Cegléd. Elismerései: 3. osztályú Vaskorona Rend hadidíszítmény kardokkal; 3. osztályú Katonai Érdemkereszt hadidíszítmény kardokkal; Ezüst Katonai Érdemérem hadidíszítmény kardokkal, másodsor adományozva; Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítmény kardokkal; Károly Csapatkereszt.

A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. (1925). 30.p.

- 1929 őszén a *Csendőrségi Lapok* olvasói kérdésre válaszolva üzenté, hogy ZAJCSEK Alfonz százados a nagykanizsai aknavető üteg parancsnoka.

Tündé kert jeligére válasz. 1009.p.

⁴¹ Vác 104. jeligére válasz. 225.p.

⁴² Tündé kert jeligére válasz op.cit. 1009.p.

⁴³ E felhozott okot egyébként az idő haladtával többször cáfolták.

V. L. 13.p.

⁴⁴ *Csendőrléxikon.* op.cit. 135.p.

⁴⁵ Loc.cit. 136.p.

⁴⁶ Loc.cit. 137.p.

⁴⁷ Loc.cit.

⁴⁸ A rendőrség kutyákat kap. 3.p.

⁴⁹ Magyar Királyi Állami Rendőrség Központi Rendőr- és Védőkutya Tenyész- és Idomítótelepe, Budapest IX. Ecséri út 3.

⁵⁰ A Budapestvidéki Kerületi Főkapitányság állománya. 324.p.

⁵¹ WACZULA Rezső építész-mérnök, műépítész, több kutyaegyesület tisztségviselője és tevékeny munkatársa, a vadászebek kiváló szakértője. A háborúból főhadnagyként szerelt le. VIRKER Béla ezredes és GEGUS Dániel figyelemfelhívására és ajánlására került PETERDY Kálmán látókörébe. Napjaink érdekldésének is előterében lévő 1912-1914-ben épült, ferencvárosi Tompa utca 15/A. számú épületet ő tervezte.

GEGUS: Waczula Rezső (nekrológ).

⁵² - Az idén három gyilkosság tetteseit nyomozták ki a budapesti rendőrakadémia. 7.p.

- GUBODY Sándor Marosvásárhelyen született, Budapesten jogot tanult. 1912-ben szülővárosában kezdte rendőri pályafutását. A háborúból főhadnagyként tért haza, több kitüntetés birtokosaként. Az elsők között avatták vezérré. 1921-től teljesített szolgálatot a Budapestvidéki Kerületi Főkapitányságon, 1924-ben Szolnokra került az egyenruhás állomány parancsnokának. A Nagyvárad Rendőrkapitányság osztályparancsnokaként hunyt el. Nekrológ (Gubody Sándor). 308.p.

⁵³ 246 496/1924. (XII. 9.) BM.r. ; V. L. op.cit. 13-14.p.

⁵⁴ A négy lábú rendőr. 8.p.

⁵⁵ KOTOFF ; VÉRTESSY: op.cit.

⁵⁶ BORBÉLY — KAPY: 260.p. ; Rendőrakadémia szolgálatot kell rendszeresíteni Budapest periferiáin. 4-6.p.

⁵⁷ TÖRÖK: 175-181.p.

⁵⁸ Loc.cit. 181.p.

⁵⁹ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 259.p.

⁶⁰ ÁGOSTON

⁶¹ Kutya a közbiztonság szolgálatában (1911). op.cit. 214.p. ; A nemzetközi rendőrakadémia vizsga Pozsonyban. 289.p.

⁶² *Az Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület Rendőrakadémia vizsga és verseny szabályzata. Útmutató rendőrakadémia nevelésre és idomításra.*

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BAGYÓ — BAGYÓ Jánosné: *A polgári kutya nevelése és gondozása*. Budapest, 1942, Béta Irodalmi Rt. 222+2p.
- BORBÉLY — KAPY — BORBÉLY Zoltán — KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. I.köt. 1-299 p. II.köt. 300-600 p.
- FÉLIX: *Vezérfonál a rendőrkutya nevelésére és idomítására*. Budapest, 1923, Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete – Uránia Nyomda. 68 p. (A Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete rendőrkutya-vizsga és rendőrkutya-verseny szabályzatának függeléke.)
- FÉLIX Endre: *Vezérfonál a rendőrkutya nevelésére és idomítására*. Budapest, 1923, Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete – Uránia Nyomda. 68 p. (A Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete rendőrkutya-vizsga és rendőrkutya-verseny szabályzatának függeléke.)
- ILOSVAY — ILOSVAY Lajos Károly: *A kutya sportszerű tenyésztése, nevelése és idomítása. Részletes vezérfonal ebtenyésztők és ebkedvelők számára*. Budapest, 1929², Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat. 371 p.
- KATONA — KATONA Géza: *Közbiztonság-védelem Magyarországon az I. világháborúig*. Budapest, 1984, BM Könyvkiadó. 174 p. HU-ISBN 963 03 1985 3.
- KOVÁTS — KOVÁTS Zsolt: *A rendőrkutya története*. Budapest, 2016, Dietvet-Holistic Bt. 261 p. HU-ISBN 978 963 12 6548 4.
- MOST — MOST Konrád: *Vezérfonál a rendőr- és védőkutya idomításához lélektani bizonyítékokkal*. [Leitfaden für die Abrichtung des Polizeiu: Schutzhundes mit psychologischen Begründungen.] Ford.: PANAJOTT Sándor. Budapest, 1911, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda. 267 p. (Változatlan 2. kiadás: 1912.)
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Csendőrség úttörői*. Budapest, 1926, Budapesti Hírlap Nyomdája. 368p.

- TISZA
(4.;5.;
- TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története*. Második, bővített kiadás, Pécs, 1925², „Haladás” Nyomda Részvénytársaság. 395 p.
(Előző kiadás: TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története: a legrégebb időkől 1912-ig*. Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomdája. 327 p.)
- ZAJCSEK
(10.;
- ZAJCSEK Alfons: *Az eb nevelése és kiképzése. A közbiztonsági és hadiszolgálati ebek vezetése*. Budapest, 1925, Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság. 276 p.

TANULMÁNYOK

- ERNYES
(4.;
- ERNYES Mihály: THURZÓ (TISZE) Miksa életútja. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Emlékkönyv ÖRY Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére*. 55-72.p. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 179 p. HU-ISBN 978 615 80 3095 3. HU-EISBN 978 615 80 3098 4. /Salutem, 6./ HU-ISSN 2416-2078. HU-EISSN 2560-094X.
- FORRÓ
(21.;
- FORRÓ János: A székesfehérvári csendőrkertület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 32-72.p. HU-ISSN 1216-6774.
- ÜRMÖSSYÉ
(38.;
- ÜRMÖSSYÉ Nagy Julia: Gödöllő emberföldrajzi leírása. *Föld és Ember*, VII.évf. (1927) 1-2.sz. 56-92.p.
- ZAJTAY
(2.;7.;
- ZAJTAY Artúr: A kutya, mint rendőr. *Heti Szemle*, XI.évf. (1902) 38.sz. (IX.17.) 1-3.p.
- VASS
(31.;
- VASS Károly: Hadikutyáink. *Magyar Katonai Szemle*, XIII.évf. (1943) 1. negyedév, 180-186.p.

CIKKEK

- Apróhirdetések. (16. ;) — Apróhirdetések. *Nyugat*, V.évf. (1912) 7.sz. 641.p.
- ÁGOSTON (60. ;) — ÁGOSTON József: Néhány szó a szolgálati kutyákról. *Magyar Rendőr*, VI.évf. (1939) 10.sz. (V.15.) 235-236.p.
- GEGUS: Waczula Rezső (nekrológ). (51. ;) — GEGUS Dániel: Waczula Rezső (nekrológ). *A kutya*, VII.évf. (1923) 4.sz. (IV.24.) 1.p.
- Dunaparti Rendőrku-
tyatelep. (15. ;) — Dunaparti Rendőrku-
tyatelep. *Közbizton-
ság*, XVIII.évf. (2011) 49.sz. 614.p.
- Egy érdeklődő. (8.;22.;23.;24. ;) — Egy érdeklődő. A kutya a csendőrség szol-
gálatában.
- I.rész. *Csendőrségi lapok*, I. évf. (1907) 13.sz. 152.p.
- II.rész. *Csendőrségi lapok*, III. évf. (1909) 6.sz. 61-64.p.
- III.rész. *Csendőrségi lapok*, III. évf. (1909) 14.sz. 159-162.p.
- FÉLIX: Hozzászólás „A erdőőrök és vadőrök biz-
tonságának érdekében”
című cikkhez. (34. ;) — FÉLIX Endre: Hozzászólás „A erdőőrök és
vadőrök biztonságának érdekében” című
cikkhez. *Nimród Magyar Vadász*, XIII.évf.
(1935) 16.sz. 253-254.p.
- GEGUS (14. ;) — GEGUS Dániel: A kutya, mint rendőr. *A
természet*, XIII.évf. (1917) 2.sz. 20.p.
- Az idén három gyilkos-
ság tetteseit nyomozták
ki a budapesti rendőrku-
tyák. (52. ;) — Az idén három gyilkosság tetteseit nyomozták
ki a budapesti rendőrku-
tyák. (A Magyarország
tudósítójától.) *Magyarország*, XXXI.évf. (1924)
102.sz. (V.27.) 7.p.
- KOTOFF (55. ;) — KOTOFF Olivér: A német rendőrku-
tyaszol-
gálat. Német mintára kell átszervezni a ma-
gyar rendőrku-
tyaképzést. *A Magyar Detek-
tív*, V.évf. (1930) 22.sz. (XI.15.) 11-14.p.
- A kutya a közbiztonság
szolgálatában (1908.) (3.;12. ;) — A kutya a közbiztonság szolgálatában.
(Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi
lapok*, II.évf. (1908) 7.sz. 73-75.p.

- Kutya a közbiztonság — Kutya a közbiztonság szolgálatában. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi lapok*, V.évf. (1911) 18.sz. 213-214.p.
- Kutyák a rendőrség szol- — Kutyák a rendőrség szolgálatában. (Szerkesztőségi közlemény.) *Pesti Napló*, LXIV.évf. (1913) 127.sz. (V.30.) 20.p.
- Magyar rendőrakadémia. — Magyar rendőrakadémia. (Szerkesztőségi közlemény.) *Körösvidék*, II.évf. (1921) 60.sz. (III.19.) 3.p.
- A m. kir. csendőrakadémia közleményei. — A m. kir. csendőrakadémia közleményei. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) 4.sz. 101-102.p.
- Nekrológ Gubody Sándor. — Nekrológ Gubody Sándor. (Szerkesztőségi közlemény.) *Magyar Rendőr*, VIII. évf. (1941) 18. sz. (IX.15.) 308.p.
- A nemzetközi rendőrakadémia vizsgálata Pozsonyban. — A nemzetközi rendőrakadémia vizsgálata Pozsonyban. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi lapok*, V.évf. (1911) 25.sz. 289.p.
- A négylábú rendőr. — A négylábú rendőr. Szerkesztőségi közlemény. *Budapesti Hírlap*, XLVII. évf. (1927) 230. sz. (X.11.) 8.p.
- Pacceli bíboros magyar kutyát vett. — Pacceli bíboros magyar kutyát vett. (Szerkesztőségi közlemény.) *Délamerikai Magyarország*, X.évf. (1938) 1301.sz. (VII.5.) 3.p.
- Protector Securitatis: A rendőrakadémia. — Protector Securitatis: A rendőrakadémia. *Csendőrségi lapok*, V.évf. (1911) 34.sz. (VIII.20.) 397-400.p.
- Protector Securitatis: Rendőrakadémia-identifikáció. — Protector Securitatis: Rendőrakadémia-identifikáció. *Csendőrségi lapok*, X.évf. (1916) 24.sz. 277-280.p.
- RAITSITS — RAITSITS Emil: Bírói jelentés a magyar juhászakadémia. 133-134.p. *A természet*, XIX.évf. (1923) 21-24.sz. 133-134.p.
- Rendőrakadémia-identifikáció tanfolyam Esztergomban. — Rendőrakadémia-identifikáció tanfolyam Esztergomban. (Szerkesztőségi közlemény.) *Esztergom és vidéke*, XXXVI.évf. (1914) 55.sz. (VII.9.)
- Rendőrakadémia-identifikáció iskolája városunkban. — Rendőrakadémia-identifikáció iskolája városunkban. Szerkesztőségi közlemény. *Esztergom és Vidéke*, XXXVI.évf. (1914) 34.sz. (IV.26.) 4.p.

- Rendőrkutya szolgálata — Rendőrkutya szolgálatot kell rendszeresíteni Budapest periferiáin. (Szerkesztőségi közlemény.) *A Magyar Detektív*, IX.évf. (1934) 9.sz. (V.1.) 4-6.p.
- A rendőrség kutyákat kap. — A rendőrség kutyákat kap. Saját tudósítótól. *Pesti Napló*, LXXI. évf. (1920) 210. sz. (IX.4.) 3.p.
- A rendőrtisztviselők szatmári közgyűléséről. — A rendőrtisztviselők szatmári közgyűléséről. (Szerkesztőségi közlemény.) *Esztergom és vidéke*, XXXVI.évf. (1914) 55.sz. (VII.9)
- S. L. — S. L. : Rendőrkutya tenyésztése, nevelése és alkalmazása. *Világ*, III.évf. (1912) 48.sz. (II.25.) 14-15.p.
- TÖRÖK — TÖRÖK János: *Jelentés a m. kir. budapesti rendőri őrség 1938. évi működéséről*. 686.biz./1939. (II.28.) Rfjk.sz. Budapest, 1939. A Magyar Királyi Rendőrség budapesti őrszemélyzetének főparancsnoksága. 229 p.
- Tündérgert jeligére válasz. — Tündérgert jeligére válasz. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 31.sz. (XI.1.) 1009.p.
- U. J. — U. J.: Megható és tanulságos történetek, melyeknek kutyák a hősei. *Színházi Élet*, XV.évf. (1925) 45.sz. (XI.8-tól XI.14-ig) 29.p.
- Vác 104. jeligére válasz. — Vác 104. jeligére válasz. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 8.sz. (III.10.) 225.p.
- VÉRTESSY — VÉRTESSY Iván: A hadikutya. *Magyar Katonai Szemle*, X.évf. (1940) 2. negyedév, 517-518.p.
- V. L. — V. L. Kóbi-Bikfic helyreigazít. *Magyarország*, XIV.évf. (1933) 24.sz. (I.29.) 13-14.p.
- WITZELHUBER — WITZELHUBER Károly: A rendőrkutya és alkalmazása. *Csendőrségi lapok*, V.évf. (1911) 21.sz. 241-242.p.

ALMANACHOK, LEXIKONOK, ZSEBKÖNYVEK, ADATTÁRAK

Csendőrlexikon. — *Csendőrlexikon.* Budapest, 1899, Rendőri Lapok. 535 p.
(20.;44.;45.;46.;47.;)

A Budapestvidéki Kerületi Főkapitányság állománya. — A Budapestvidéki Kerületi Főkapitányság állománya. In BAKSA János (szerk.): *Rendőrségi almanach 1923.* Budapest, 1922, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó. 544p.
(50.;)

A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve. (1925) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* XXXIII.évf. (1925) 30.p.
(40.;)

ÉVKÖNYVEK

A M. Kir. Kormány 1919-1922. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló Jelentés és Statisztikai Évkönyv. — *A M. Kir. Kormány 1919-1922. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló Jelentés és Statisztikai Évkönyv.* Budapest, 1926, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Könyvnyomdája. XVII+277p.
(37.;)

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

MNL.OL. — MNL. (Magyar Nemzeti Levéltár) OL. (Országos Levéltár) K-428. (Könyvgyűjtemények 1920-1949).
(18.;)

SZABÁLYZATOK

Laktanya-szabályok a Magyar Királyi Csendőrség részére. — *Laktanya-szabályok a Magyar Királyi Csendőrség részére.* Budapest, 1876, Pesti Könyvnyomda Rt. 26+1 p.
(19.;)

Az Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület Rendőrakadémia vizsga és verseny szabályzata. Útmutató rendőrakadémia nevelésre és idomításra. — *Az Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület Rendőrakadémia vizsga és verseny szabályzata. Útmutató rendőrakadémia nevelésre és idomításra.* Budapest, 1929, Országos Magyar Rendőrakadémia Egyesület szakbizottsága. 63p.
(62.;)

Utastások a Magyar Királyi Csendőrség számára. — *Utastások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, Várnay és Fia „Municipia” Kiadóhivatala. 360 p. és 384 p.
(26.;)

JOGSZABÁLYOK

- 220 254/1924. (XII. 5.) — 220 254/1924. (XII. 5.) BM.kr. a Magyar
BM.kr. Királyi Csendőrség átszervezése (A Magyar
(39. ;) Királyi Csendőrség szervei tagozása).
Csendőrségi Közlöny, IX.évf. (1924) 26.sz.
183-204.p.
- 246 496/1924. (XII. 9.) — 246 496/1924. (XII. 9.) BM.r. kerületi rend-
BM.r. őrfőkapitányságok megszüntetése és a rendőr-
(53. ;) hatóságok újabb területi beosztása.
Belügyi Közlöny, XXIX.évf. (1924) 57.sz.
(XII.28.) 1376-1377.p.

PARÁDI Ákos*
A Magyar Királyi Folyamőrség.
(Hungarian Royal River Patrol.)

Absztrakt

A Magyar Királyi Folyamőrség 1921-től 1931-ig működött. A Kárpát-medence hajózható vizeinek a védelme, azokon a rend fenntartása egyidős a keresztény magyar állam történetével. Az Osztrák-Magyar Monarchiában e feladatot a Császári és Királyi Haditengerészet Dunafloottillája látta el. A trianoni békediktátum a magyar állam számára megtiltotta a hadihajózást. A Dunafloottillát pedig hadizsákmányként rekvirálták. E nehéz körülmények ellenére a magyar állam vezetése úgy döntött, hogy rendvédelmi erőnek álcázva és a vízrendészeti feladatkör ellátásának a fedésében mégis létrehoznak folyami erőket a megcsónkított Magyarország hajózható vizein. E kettős — legális és illegális — feladatkört a testület kiválóan ellátta. Az 1938. évi Bled-i egyezmény után — amely elismerte Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát — a Magyar Királyi Folyamőrség harci feladatok ellátására alkalmas részét a Magyar Királyi Honvédségbe integrálták. A vízrendészeti feladatokat pedig átadták a Magyar Királyi rendőrség számára 1939 elején.

Kulcsszavak:

A Magyar Királyi Folyamőrség ; Budapesti Tengerészeti Különítmény ; Magyar Királyi Honvéd Folyamerők ; révkapitányság ; révkirendeltség

Abstract

The Hungarian Royal River Patrol from 1921 worked until 1931. Protection of the Carpathian Basin's navigable rivers and lakes are same age of the Christian Hungarian state's history. In the Hungaro-Austrian Monarchia the Imperial and Royal Danube Flottilla performed this task. After the dictated peace-treaty of trianon the shipping war was forbidden for Hungary. In this difficult situation the leaders of Hungary decided creating shipping war behind the guise of water police. After the 1938 Bled Convention the part of the Hungarian Royal River Patrol was integrated to the Hungarian Royal Army. The water-policing tasks were handed to the Hungarian Royal Police in early 1939.

Keywords:

Hungarian Royal River Patrol ; Budapest Navy Task-force ; Hungarian Royal Defense River Patrol Forces ; port captiancy ; port outstation

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

Institutional attachements

= Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: akos.paradi@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.85-112.p

Irásomban arra a kérdésre kívánok választ adni, hogy mi volt a folyamórség. A magyar haderő vízi haderőneme, vagy pedig a magyar rendvédelem vízi rendőrsége?

A Magyar Királyi Folyamórség létrehozásáról a minisztertanács az 1921. I. 3-ai ülésén döntött. A testület felállításának az időpontját 1921. III. 1-vel határozták. A minisztertanácsi ülés arról határozott, hogy a nemzeti hadsereget érő megcsonkítást az államrendészeti szervek és fegyveres őrtestületek nagyarányú fejlesztésével fogja ellensúlyozni.¹ A minisztertanács arról is határozott, hogy a hadihajózás felszámolásával kell a folyamórséget létrehozni.

A Folyamórség elnevezésű szervezet tehát a magyar történelemben új volt, azonban a Kárpát-medence hajózható vizeit mára kezdetektől használták árú- és csapatszállításra. A római Limes Duna mellé telepítésének az indokai között is szerepelt a folyó hadászati lehetőségeinek a hasznosítása.² Mivel a vízi közlekedésnek és a vízi szállításnak a későbbiek során sem mérseklődött a jelentősége, ezért eleink igyekeztek védeni a magyar hajózást, nem utolsó sorban az ellenséges flottillákkal szemben. Ez a vonulat végighúzódik a magyar honvédelmen, hiszen a Németrómai Birodalom haderejével vívott 907. VII. 7-ei és a Török Birodalom haderejével 1456. VII. 22-ei pozsonyi,³ illetve Nándorfehérvári⁴ csatákban is kiemelkedő szerepet játszottak a flottillák. Később a vizek védelmére állandó és elkülönült csapatokat hoztak létre a katonai határőrvidék kötelékében. Ezek voltak a titeli sajkások.⁵

Az Osztrák-Magyar Monarchiában is szerepet kapott a Kárpát-medence hajózható vizeinek a védelme. A haditengerészetből kikülönítették a Budapesti Tengerészeti Különítményt (Dunaflottillát). A Pest-Fiumei Hajógyárban készített *Maros* és *Leitha* monitorokat, amelyek a kor legkorszerűbb hadihajói közé tartoztak.

A Dunaflottillát folyamatosan fejlesztették. Ennek eredményeként — a háborús veszteségeket leszámítva — 1918. XI. 1-én a Dunaflottilla állományában 10 monitor, 8 őrnaszád, 1 tengeralattjáró, 2 felfegyverzett gőzös, 9 motoros naszád, 2 páncélos motorcsónak, 6 gőzös, 9 gőzcsónak, 1 siklócsónak, 32

uszály, azaz összesen 77 úszóegység teljesített szolgálatot. A vízijárművek közül azonban 5 uszály nem a Dunaflozilla tulajdonát képezte, hanem bérelték azokat.⁶

A Dunaflozilla tetemes értéket képviselt. Nem számítva a fenntartási költségeket az I. világháború kitöréséig csupán 8 monitor esetében 11 917 403 és 8 őrnaszád tekintetében pedig 1 369 087, összesen tehát 13 286 490 korona rendszerbe állítási költség keletkezett. Ez az összeg akkor értékelhető kellően, ha figyelembe vesszük, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének a teljes éves költségvetése 1912-ben 71 757 210 korona volt.

A Dunaflozilla központi bázisa az óbudai Laktanya utcai épületegyüttesben volt. Az eredetileg tengerészlaktanyának, majd folyamór laktanyának nevezett kaszárnyát a magyar Pártállam időszakában karhatalmi laktanyaként használták, majd — a rendszerváltás után — a katasztrófavédelem szervezetének a létrehozása nyomán a katasztrófavédelem országos kiképző bázisának az otthonává vált. Az épületegyüttes 1818 és 1820 között hozták létre a katonai határőrvidék személyi állománya egyenruháinak a tárolása céljából. Itt tárolták a textíliákat, melyet a haderő szabászaí szabtak ki, majd a környező szabómesztereket bízták meg azok megvarrásával. Magát a telket a véderő 1780-ban vette át a kamara tulajdonából. Az ingatlan területén pedig eredetileg a török hódoltságot megelőzően kolostor állt, melynek maradványait valószínűleg felhasználták a haderő raktárának a felépítéséhez.

A laktanya utcája az 1875. évi városrendezés kapcsán kapta a „Laktanya utca” elnevezést. Ma is ez az utca neve. A városrendezés előtt az utcát „Kaser Gasse” (Laktanya utca)-nak nevezték. Korábban pedig „Tömlőc utcának” hívták, mivel az utca úgynevezett Schaffer házában működött az óbudai úriszék tömlőce.

Az ingatlan a Dunával volt határos, pontosabban az Óbudai sziget és a folyó jobb partja közötti keskeny Duna ággal, amely az Óbudai sziget öblével ideális kikötőnek bizonyult.⁷

Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészete a világháború kitörésekor az európai országok között a hatodik, világviszonylatban pedig a nyolcadik helyen állt. Ezzel szemben a

Dunaflottilla a Dunán a második legerősebb folyami erő volt. A Dunaflottilla feladatát alkotta: „*Ellenséges úszó haderők elpusztítása, elkobzása, szemrevételezések, járőr- és jelentszolgálat, a szárazföldi haderő folyóra támaszkodó szárnyának biztosítása, védelme, ellenséges folyóátkelések megakadályozása, saját erők partraszállásának biztosítása, ellenséges folyami erődítmények és állások leküzdése, saját csapatok mozgásának és állásainak fedezése, vízi szállítmányok kísérése és oltalmazása, közreműködés folyamzárak létesítésénél (ezt akkoriban műszaki csapatok végezték, ezért csaknem évente tartottak közös gyakorlatot velük) és ellenséges folyamzárak eltávolítása.*”⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchia Császári és Királyi Haderejének Dunaflottillája béke időszakban a jég megjelenése előtt, illetve olvadása után a hajózható vízfelületeken járőrözött, illetve a Duna vízgyűjtő medencéjének az Osztrák-Magyar Monarchia felségterületéhez tartozó térségében a véderő hadműveleteiben vett részt. Az annexió válság idején 1908 októberétől 1909 márciusáig — az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje 1908 végén bevezetett részleges mozgósításának a részeként — készülségbe helyezték és az Al-Duna térségébe vezényelték a Dunaflottillát, amely a tél korai beálltával 1908. XI. 16-án visszatért az Óbudai bázisára. Óbudán — a szokásos téli leszerelés és karbantartás helyett — kikötőn belüli harc készülségben tartották a válság 1909. III. 31-ei lezárulásáig.

1912. X. 9-én Montenegró hadat üzent a Portának. Montenegróhoz néhány napon belül Bulgária, Görögország és Szerbia is csatlakozott. A Dunaflottillát 1912 novemberében mozgósították. A balkáni háborút az 1913. V. 30-ai londoni béke zárta le. Ezzel a Dunaflottilla mozgósítása is véget ért. Hamarosan újabb fegyveres konfliktusra került sor a Balkánon, mivel a törökök kiűzése során a határok elhelyezkedésének a témája megbontotta a balkáni szövetséget.

Bulgária 1913. VI. 29-én rátámadt Szerbiára és Görögországra. A háborúba rövidesen Románia és a korábbi közös ellenség, azaz Törökország is beszállt. A négyfrontos harc terheit a bolgár állam azonban nem volt képes elviselni. Bulgária békét kötött. A második balkáni háborút az 1913. VIII. 10-ei bukaresti

békeszerződés zárta le. Ezzel véget ért a Dunaflottillánál is a harcokszülségi állapot.⁹

A Dunaflottilla az I. világháború harcaiban is részt vett kezdetben Szerbia, majd miután a románok hátra támadtak bennünket a Román Királyság elleni hadműveletekből is kivette a részét. A háború utolsó éveiben a Fekete-tenger parti vízeken Odessza térségében, illetve a Dnyeperen és a Dnyeszteren is tevékenykedtek a Dunaflottilla hajói. 1918 őszén a Dunaflottilla hajóit igyekeztek a Magyar Királyság felségterületére irányítani. A Dunaflottilla parancsnoksága 1918. X. 29-én Belgrádból Újvidékre tette át a székhelyét. Itt fogták az Osztrák-Magyar Monarchia tengernagyának a Konstantinápolyi császári és királyi tengeri attaséhoz küldött nyílt szikra táviratát, melyben legfelsőbb parancsra hivatkozva elrendelte a „Dunai hajóhad” átadását a magyar királyi kormánynak, a nem magyar nemzeti-ségű legénység elbocsájtását. A Dunaflottilla Budapest irányába vonult vissza, útja során támogatva a visszavonuló osztrák-magyar csapatokat. A legénység délszláv tagjainak a többsége Vukovárig, az osztrákok és csehek pedig Budapestig a Dunaflottillánál maradtak.¹⁰

A Magyar Királyi Folyamórség elődszervezetének tekinthető Császári és Királyi Haditengerészet Dunaflottillája tehát egyértelműen nem rendvédelmi, hanem honvédelmi szervezet volt. A magyarországi tanácsköztársaság időszakában sem rendvédelmi, hanem honvédelmi feladatokat kapott, illetve az úgynevezett „monitor lázadás” során is katonai alakulatként tevékenykedett.¹¹

A Magyarországot megcsonkító, a magyar nemzetet feldaraboló, a magyarságot a védelmi képességeitől megfosztó trianoni békediktátum a magyarországi tanácsköztársaság katonai veresége után még mindig létező Dunaflottillát hadiszákmánynak tekintette, melyet a leendő kisantant országok között osztott szét. A Dunaflottilla hajóinak az elvételi folyamata azonban már korábban elkezdődött. A KÁROLYI-kormány időszakában a Dunaflottilla hajóinak egy részét fegyverzeteiktől és a működtetésükhöz szükséges gépalkatrészekről a brit tengerészek már megfosztották, mivel a magyar tengerészek ezt a parancsot megtagadták. A fegyverzetet és a fontos alkatrészeket a britek

demarkációs vonalon túlra szállították. Már ekkor is át kellett adni a Dunaflottilla állományából öt monitort és két őrszázdot a hozzájuk tartozó tartalékanyagokkal, összesen 12 974 641 aranykorona értékben.

Az antant tengerészeti bizottsága úgy döntött, hogy Ausztria és Magyarország a saját dunai flottillájából visszakup négy-négy őrszázdot a folyamrendészeti teendőinek az ellátása céljából. A Dunaflottilla többi hajóját a kisantant országok között osztották szét. Az Ausztriának és Magyarországnak ítélt nyolc folyami hadihajó a demarkációs vonalakon túl az újvidéki kikötőben horgonyzott. A hajókat hosszas huzavona után vehette át a magyar és az osztrák delegáció a Szerb-Horvát-Szlovén Államtól. Azok azonban olyan rossz állapotban voltak — gyakorlatilag mindent leloptak róluk, ami mozdítható volt — hogy vontatni kellett a hajtótesteket a magyar, illetve az osztrák fenntartóság alá tartozó kikötőkbe. A trianoni békediktátum rögzítette is, hogy Magyarország nem rendelkezhet folyami hadihajókkal.¹²

Ilyen előzmények után döntött a minisztertanács úgy, hogy Magyar Királyi Folyamőrséget kell felállítani az újra létrehozandó Dunaflottilla álcázására. Az új szervezet fedőfeladatkörét pedig a vízirendészeti teendők ellátásával határozták meg. A trianoni békediktátumban foglaltakkal összhangba kellett hozni a magyar fegyveres testületeket. Az antanttal egyeztetve meg kellett állapítani, hogy hány és milyen feladatkörrel, illetve létszámmal, valamint fegyverzettel felszerelt fegyveres testület működhet Magyarországon. Erre vonatkozóan 1921-ben, illetve 1922-ben alkottak törvényeket, valamint rendeleteket.¹³ Ebbe a folyamatba illeszkedtek a Magyar Királyi Folyamőrség szervezetéről, létszámáról, kiegészítési módjáról és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922. évi törvény és rendeletek.¹⁴

A Magyar Királyi Folyamőrséget tehát kifejezetten azzal a céllal hozták létre, hogy a trianoni békediktátum által a folyami hajóhadtól eltiltott magyar állam mégis rendelkezzen olyan képességgel, amely alkalmas arra, hogy szükség esetén rövid időn belül folyami hajóhaddá alakítható legyenek az e célra felkészí-

tett és állami szolgálatban álló hajók és személyzetük. Ez a kezdeményezés a magyar tengerészek köréből indult ki és kétség kívül találkozott azzal a minisztertanácsi elgondolással, hogy a magyar haderő várható mérséklésére irányuló elvárásokat a rendvédelmi testületekbe bújtatott katonai erővel kíséreljék meg valamelyest kompenzálni.

A magyar tengerészek köréből kiinduló kezdeményezés élén WULF Olaf Richárd fregattkapitány állt,¹⁵ aki 1920. X. 4-ei keltezéssel memorandumot juttatott el a Nemzeti Hadsereg¹⁶ vezérkarának a főnökéhez. A memorandumban fejtette ki a szerző, hogy a folyami hadihajózás szervezetét folyamrendészeti testületté célszerű alakítani, amelyet a honvédelmi tárcától át kell irányítani a rend fenntartására hivatott belügyi tárcához de oly módon, hogy rejtetten a katonai vezetés felügyelete érvényesülhessen. A vezérkar a koncepciót még 1920 októberében megtárgyalta és az abban foglaltakkal egyetértett. Ezt követően határozott a minisztertanács a testület 1921. III. 1-ei határidővel megvalósuló felállításáról.¹⁷

1920 augusztusában a flottilla személyi állománya 111 fő tisztből és hasonló állásúból (tisztviselek, mérnökök, gazdászok, hadbírók stb.) és 650 főnyi legénységből állt.

Ekkor a magyar folyami hadihajózás szervezete a Hadihajós Csapat-parancsnokság irányítása alatt állt, a Honvédelmi Minisztériumban pedig a 6. és a 11. osztály foglalkozott a folyami hadihajózás ügyeivel. A magyar folyami hadihajózás szervezete ekkor javítóműhelyből katonai hajózási szállításvezetőségből és hadihajós csapat-parancsnokságból állt.

A hadihajós csapat-parancsnokság alárendeltségébe tartozott:

- az őrhajó egységek parancsnoksága;
- a folyamfelvételi osztály;
- a kikötői osztály-parancsnokság;
- a törzs osztály-parancsnokság és;
- a tanfolyamok parancsnoksága.

A Katonai Hajózási Szállításvezetőség — amely a vezérkari főnök közlekedési irodájának a felügyelete alá tartozott — alárendeltségében állt:

- a dunai központi hajóállomás-parancsnokság és az irányítása alá tartozó;

- gönyői, esztergomi, szobi és érsekcsanádi katonai hajóállomás-parancsnokságok;

- a tiszai központi hajóállomás-parancsnokság, melynek az irányítása alá a szolnoki katonai hajóállomás-parancsnokság tartozott.

A Magyar Királyi Folyamőrség létszámát 5 000 főre tervezték, az antant azonban csupán 1 620 főnyi fegyveres személy — 96 fő tiszt és 1 524 fő legénység —, valamint 1 800 fő fegyvertelen alkalmazott foglalkoztatását engedélyezte.¹⁸

Az antant a magyar rendvédelmi szervezetek újjászervezését illetően jóval megértőbb volt, mint a haderő tekintetében. A trianoni békediktátum a magyar haderő létszámát 36 000 főben maximalizálta és eltiltotta a legmodernebb fegyvernemek kialakításától, valamint a nehézfegyverzetét is maximalizálták, továbbá a lakosság katonai kiképzését sem engedélyezte. A haderőnél sorozott és tartalékos állomány nem teljesíthetett szolgálatot.¹⁹

Ezzel szemben az antant hozzájárult ahhoz, hogy — Horvátországot is beleszámítva — 325 411 km² területről 92 823 km²-re csökkentett területen, illetve a 20 886 487 főről 7 606 971 főre fogyott lakosság körében²⁰ ugyanolyan létszámú csendőrség (12 000 fő) és rendőrség (12 000 fő) működjön, mint ami a történelmi Magyarországon teljesített szolgálatot. Emellett pedig hozzájárult két olyan rendvédelmi szervezet létrehozásához — nevezetesen a Magyar Királyi Folyamőrség és a Magyar Királyi Vámőrség felállításához —, amelyek a Magyar Királyságban korábban nem léteztek.

A folyamőrség 3 420 fővel, a vámőrség pedig 4 200 fővel működhetett, összesen tehát 7 620 fővel nőtt a rendvédelmi testületek létszáma. A rendvédelmi testületek száma és létszáma gyarapodása engedélyezésének a motivációja minden bizonnyal a magyarországi tanácsköztársaság lehetett.²¹

A magyar vezetés az antant által meghatározott kereteket igyekezett maximálisan kihasználni. Ennek az oka az volt, hogy a megcsonkított Magyarországot — Ausztria kivételével — ellenséges érületű országok vették körül, amelyeket nem lehetett

azzal vádolni, hogy jóindulattal figyelik Magyarországot. Mivel ezen országok területük és lakosságuk jelentős részét Magyarországtól való elcsatolással szerezték meg, ezért attól tartottak Magyarország előbb-utóbb olyan helyzetbe hozza magát, hogy az elcsatolt területeket visszaveszi. Ezért a kisantant országok — Csehszlovákia, Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (a későbbi Jugoszlávia) — már békeidőben egyeztette a terveit a maradék Magyarország lerohanására. Ezzel szemben a realitás az volt, hogy a kisantant országok mindegyikének a hadereje a honvédség többszöröse volt.

Mivel a kisantant országok bármelyikével különösen pedig, ha azok összességével fegyveres konfliktusba sodródott volna Magyarország, nyilvánvalóan a honvédség elégtelennek bizonyult volna. Ezért a magyar stratégia az volt, hogy a konfliktus rendezését diplomáciai útra kell terelni. A magyar vezetés el szeretne volna kerülni azt, hogy a megszállt ország kedvezőtlen pozíciójából legyenek kénytelenek tárgyalni a magyar diplomaták. Ezért a cél az volt, hogy az esetleges fegyveres konfliktus esetén az ellenséges előrenyomulás ütemét lassítsák. Ezt azonban a hadra fogható férfi lakosság mozgósításával lehetett csak elérni, mivel ily módon volt elérhető olyan erőkoncentráció létrehozása, amely már képes lehetett az ellenséges előrenyomulásnak a lassítására. Ehhez azonban kellő mennyiségű felszerelésre lett volna szükség, amivel a trianoni békediktátum előírásaiból fakadóan Magyarország nem rendelkezett. A megoldás az lehetett, hogy a magyar ipari centrumok működését átállítják haditermelésre. A haditermelés során előállított felszereléssel lehetett volna olyan nagyságú tömeget hadrendbe állítani, amivel már a siker reményében lehetett volna az ellenséges előrenyomulás ütemét mérsékelni. A baj azonban az volt, hogy a trianoni határok karnyújtásnyira kerültek a magyar ipari centrumokhoz. Ezért igyekeztek a Magyar Királyi Vámórség fedésében minél jelentősebb katonai erőt a trianoni határok mellé telepíteni.²² Erre azonban reális esély a Szövetségek Katonai Ellenőrző Bizottság (SzKEB) magyarországi helyszíni ellenőrzésének az 1927. évi beszüntetése nyomán kerülhetett sor. Ezt követően azonban minden harmadik magyar gyalogezred —

nem az engedélyezett, hanem a valóságos gyalogezredek számát figyelembe véve — a Magyar Királyi Vámórség fedésében a határ közelében állomásozott.²³

A Magyar Királyi Folyamórség esetében nem volt járható út, hogy a testület fedésében egy második flottillát rejtсенek el. Ezért a cél az volt, hogy a testületet folyami hadihajózásra alkalmas hajókkal szereljék fel. Ezeknek a hajóknak tehát alkalmasnak kellett lenniük az esetleges fegyveres konfliktus esetén — már a békeidőszakban rejtetten készenlétbe helyezett — fegyverzet felszerelése nyomán a harci feladatok ellátására. Természetesen a hajók békeidőben is rendelkeztek legális fegyverekkel is, fegyveres konfliktus esetén azonban ezt kiegészítették. Különböző kiegészítő eszközök felszerelésével a hajókat nagyon gyorsan olyan képességek birtokába juttathatták, amelyek lehetővé tették a hadihasználhatóságukat.

Így tehát minden úszóegységnek volt békeidőben megvalósításra kerülő rendvédelmi feladata és háborús időszakban kivitelezhető harci feladata is. Erre a testület személyzetét már békeidőszakban felkészítették, a flottilla üzemeltetése érdekében fenntartott műhelyek pedig a hajókon a szükséges haditechnikai felszerelést rövid időn belül fel tudták szerelni, hiszen azoknak a befogadási helyével a hajók ár rendelkeztek. A kellő tüzerő biztosítása mellett hasonló módon oldották meg más — a háborúban nélkülözhetetlen — képességek biztosítását is, mint -például a hírösszeköttetés, aknakerakásra, vagy aknafel-szedésre való alkalmazhatóság stb. A testületnek a békeidőszakban is használt rendszereit, híradás, javítás stb. tervezték fegyveres konfliktus esetén is használni, ezért ezeket a rendszereket már az esetleges harci feladatok ellátására való tekintettel működtették és fejlesztették.

A Magyar Királyi Folyamórség szervezete három fő részből állt, az úgynevezett hajós, a kiképző és a műszaki zászlóalj-ból. A hajós zászlóalj a géppuskás századból, a gépész századból, a törzs századból és a kormányos századból (itt kapta meg a legénység a kormányzási kiképzést) továbbá a hajótelepből állt.

A hajótelepet kezdetben az óbudai bázis képezte csupán, amely 1929-től kibővült az újpesti bázissal. A hajótelep a folyamőr szertár 1933. évi felállítását után szervezetileg beolvadt a szertárba.

A kiképző zászlóalj — melyet 1922-ben a komáromi csillag erődben állítottak fel — kezdetben két, majd a húszas évek végétől három kiképző századból állt.

A műszaki zászlóalj a kisvízkitűző századból — amelynek feladatát a hajózható víziutak kitézése, a bolyák és a világítótestek ellenőrzése alkotta háború idején aknász és torpedó alkalmazási feladatot kapott volna — és a hírszázadból (amely hírközpont, raktár és műhelyre tagozódott) állt. A kisvízkitűző századból fejlődött ki 1939 után a folyambiztosítási század, majd annak továbbfejlesztésével a folyamzár ezred. A műszaki zászlóaljhoz tartozott még Térképészeti Hivatal, melynek feladatát a hajózható vizek térképeinek az elkészítése és „naprakész” állapotban tartása képezte.

A Magyar Királyi Folyamórség műszaki üzemmel is rendelkezett, melyet 1933 után a folyamőr szertárba integráltak.²⁴

A Magyar Királyi Folyamórség nyílt, hatósági feladatainak az ellátását célozta a révkapitánysági szervezet, bár az eddig felsorolt szervezetek működését a révkapitányságok sem nélkülözhatték.

A Magyar Királyi Folyamórség nyílt felügyeleti szervezete a Magyar Királyi Belügyminisztérium volt. A belügyi tárcánál a VI/d. osztály (folyamrendészet), VI/e. osztály (gazdászat) és a VI/f. osztály (műszaki, híradó, egészségügyi) végezte a testület felügyeletével kapcsolatos teendőket. A testület hatáskörébe utalt folyamrendészeti ügyeket harmadfokon pedig a belügyi tárca folyamrendészeti osztálya intézte.

Folyamrendészeti ügyekben másodfokon a testület élén álló révfőkapitányság járt el. A révfőkapitányság élén a révfőkapitány állt, azonban a testület élén nem a révfőkapitány, hanem a testület vezérfelügyelője állt, aki a belügyminiszter közvetlen alárendeltségébe tartozott. A révfőkapitányság székhelye Budapesten volt.

A révfőkapitányság alárendeltségébe a révkapitányságok tartoztak. Révkapitányság működött Gönyűn, Komáromban,

Esztergomban, Szobnál, Észak-Budapesten és Dél-Budapesten, Dunaföldváron, Mohácson, Záhonyán, Szegeden, Barcon és Siófokon.

Révkirendeltségek (a révkapitányságoknál kisebb létszámú és hatáskörű folyamőr szervezeti egységek) Piskén, Nyergesújfalun, Oroszvároton, Kalocsa-foktőn, Dunacsunyan, Dunaremetén, Dunaalmáson, Mohácson és Szolnokon működtek.

A Magyar Királyi Folyamőrség szervezetében továbbá révőrségeket is állítottak fel. Ezek ideiglenes szervezeti egységek voltak, amelyeket a révkapitányságok különíthettek ki a saját személyi állományukból.

Ezen kívül a testület kötelékében létezett még egy rendész század is, amelyet később zászlóaljja fejlesztettek. A folyamőrség nyílt feladatrendszerébe tartozott a csempészet és a kémkedés megakadályozása, a hajóforgalom és a halászat, valamint a fürdőzés ellenőrzése, a hajózható vízszakaszok kitűzése, a bolyák és lámpák üzemeltetése illetve ellenőrzése, a vízi határkapukon pedig a forgalom ellenőrzése. A vámügyi feladatokat azonban a vámhivatalok végezték.²⁵

A Magyar Királyi Folyamőrség nyílt feladatát azaz a folyamrendészeti teendőit kiválóan ellátta. Számos jogszabály keletkezett a testület nyílt feladatainak a szabályozására, a magyar jogrendszerrel való harmonizálása és a nemzetközi vízijog, a Duna szabályzattal való összhangba hozása érdekében.²⁶ 1923-ban — Párizsban 1921. VII. 23-án aláírt — Duna-egyezményt törvényerőre emelték. Ugyanezen évben látott napvilágot a testület fegyverhasználatának a szabályozása. Jogszabályokban rendezték a hajóforgalom ellenőrzésének, az utasok szállításának, a csónakok bejelentésének és használatának, továbbá tárolásának a témáját.

A Dunán és mellékfolyóin jelentős hazai és nemzetközi személy- és áruforgalom valósult meg, valamint az utazó személyek száma is dinamikusan gyarapodott. Magyarország vízsein 1924-ben 313, 1925-ben pedig már 5 891 csónakot tartottak nyilván. Ebbe az emelkedésbe ugyan nyilvánvalóan jelentős szerepet kapott a bejelentési kötelezettség általánossá vá-

lása, azonban így is erőteljes volt a csónakok számának a növekedése. A hajóforgalom döntő többségét a dunai hajóforgalom alkotta, amelynek szinte 100 %-a Budapestet is érintette. 1920-ban 4 443 hajót, 1928-ban 1 708 hajót, 1938-ban pedig 22 260 hajót ellenőrzött a folyamórség a Duna budapesti szakaszán.²⁷

A Magyar Királyi Folyamórséget a lehetőségek függvényében folyamatosan fejlesztették. Erre 1927 után nyílt nagyobb lehetőség, amikor a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság (SzKEB) a magyarországi helyszíni ellenőrzését beosztotta. 1930-ban a Magyar Királyi Folyamórség 7 őrnaszáddal 5 segédhajóval (vontató, aknakutató stb.), 3 páncélos motorcsónakkal, 2 gőzbárkával, 7 úgynevezett jachttal, 8 nagy motorcsónakkal, 12 kismotorcsónakkal, 4 vitorlással, 9 uszályal és 8 egyéb (pontonok) stb. összesen 65 úszóegységgel rendelkezett. A mennyiségi gyarapodás mellett a minőséget is fejlesztették karbantartások, felújítások, a gyorsaság, páncélvédettség, tűzerő fejlesztése által.

A Magyar Királyi Folyamórség részt vett az I. bécsi döntés végrehajtásában.

A Magyar Királyi Folyamórség önálló egyenruhával és rangrendszerrel is rendelkezett. Kezdetben a Császári és Királyi Haditengerészet egyenruházatát és rangrendszerét viselték a folyamórség tagjai. Ezt azonban a testület felállítása után új öltözékekkel cserélték fel. A volt haditengerészeti egyenruha kihordási ideje 1925. év végéig volt lehetséges, melyet 1927. IV. 3-áig meghosszabbítottak. Ennek az egyenruhának a viselése az úszóegységeken, irodákban és laktányán belül 1940 végéig engedélyezett volt.

A folyamór formaruha a hagyományokat követte, kényelmes mozgást tett lehetővé és a fedélzeti körülményeknek megfelelően hatékony védelmet biztosított az időjárás viszontagságaival szemben. A matrózok fejfedője a szemernyő nélküli kerek tányérsapka (matrózsapka) volt, melyben — hátul a vállra lógó — fekete szalag futott körbe. A legénységi sapka homlok feletti részén — a hajón szolgálatot teljesítők esetében — a hajójuk neve, a legénység többi tagjánál pedig, akik nem hajón teljesítettek szolgálatot „Magyar Királyi Folyamórség” felirat volt olvasható. A sapkajelvény — amely a homlok feletti

rész közepén a tányérsapka felső részén helyezkedett el — bronzozott fémből készült. Úgynevezett homlokdísz babérral övezett horgonyt ábrázolt, melynek a tetején a Magyar Szent Korona volt látható. 1927-ig a legénységi sapkának lehajtható fülei is voltak. A legénységi sapka úgynevezett viharszíja bronzszínű volt.

Az altisztek és a tisztek tányérsapkát viseltek a zubbonyukkal megegyező anyagból és színben. A sapkajelvény mérete és motívuma megegyezett a legénységével, de az altiszteké ezüst- a tisztéké pedig aranyszínű volt. A tisztek tányérsapkájának szemernyőjét széles zsinór szegélyezte.

A legénységi altiszti és tisztizubbony (kihajtott gallérral), valamint nadrág szabása és színe azonos volt, csak anyagában tért el állománycsoportonként. A gombokon koronával fedett horgony volt látható, az állománycsoporttól függően bronzított (legénységi), ezüstözött (altiszti), vagy aranyozott (tisztiz) színben. Nyakkendő altisztek és a tisztek számára rendszeresítettek, a legénység a kihajtott inggallérral viselte. A legénység zubbonyára ünnepélyes alkalmakkor fehér matrőzgallért gomboltak.

A hivatásos állományú folyamőrök számára ünnepi alkalmakra fekete színű társasági ruha viselését írták elő. Ez dupla soros (2X4=8) gombos zubbony volt, melynek a szabása egyébként a köznapi öltözékkel megegyezett. A tisztek a társasági ruhán arany válllapot, úgynevezett „equalette”-t, lecsüngő rojtokkal „ziset”-ekkel viseltek. A díszöltözéket fekete, textil törőv egészítette ki folyamőr törrel. a törőv csattja aranyozott volt. Alakzatban megvalósított díszelgés esetén a tisztek kardot viseltek. A folyamőr tisztek törőv és kardot szolgálatban és szolgálaton kívül is viselhettek. Alakzatban, díszelgés során tábori barna öltözközelése volt kötelező, derékszíjjal és vállszíjjal, továbbá barna magasszárú cipővel és barna bőrkesztyűvel. Alakzaton kívüli díszelgés esetében — korabeli terminológia szerint „soron, vonalon kívül” — az előírt öltözközelés megegyezett az alakzatban előírttal, azonban vállszíj nélkül, fehér kesztyűben kellett megjelenni.

A személyi állomány számára a hajózás sajátos körülményeiből fakadó kiegészítő öltözközeléseket is rendszeresítettek. Ilyen volt a pamuting a téli ing és téli alsónemű, a vászon félcipő,

vízhatlan esőkabát, kötött pulóver, tére az úgynevezett baslik, amely fejre húzva a nyakat is védte (napjaink kötött sísapkájához hasonló). Emellett pedig a Magyar Királyi Honvédségnél rendszeresített különleges ruhadarabok használatát is bevezették a testületnél egy-egy feladat ellátásához kapcsolódóan. Ilyen volt az őrbunda, az őrcsizma, a szőrmegallér, irhamellény, alsóköpeny, bőrruha, a kesztyű, a nyári zsavolyruha — 1935-ig nyersfehér ó, majd zöld színnel — és a haskötő. Tisztek és altisztek számára megengedett öltözék volt nyáron a fehér vászonruha, fehér sapka és fehér cipő viselete is. Télen a testület teljes személyi állománya számára a Magyar Királyi Honvédséggel megegyező köpeny viselése volt kötelező derékszíjjal és vállszíjjal, továbbá magasszárú barna cipővel és barna bőrkesztyűvel.²⁸

A Magyar Királyi Folyamórség önálló rendfokozati rendszert viselt, amely nem egyezett meg a Magyar Királyi Honvédség rangrendszerével és az egyes rendfokozatok jelölése az egyenruhán eltért a Magyar Királyi Honvédségnél az egyenruhán viselt rangok jelölésétől. Ennek ellenére azonban minden folyamőr rangnak volt megfelelő rangja a honvédségi rangrendszerben is. A folyamőr rangjelzéseket az egyenruhán nem a vállon, illetve a galléron, hanem a zubbony úján viselték.

A Magyar Királyi Folyamórségnél 1921-ig a Császári és Királyi Haditengerészeti rangrendszerét használták. A haditengerészeti rangrendszer hét, egymásra épülő rangcsoportból állt, rangcsoportonként általában három, illetve négy vagy két, azaz összesen 22 rendfokozattal. A folyamőr rangrendszer hét egymásra épülő rangcsoportból, azon belül pedig összesen 17 rangból állt.²⁹ **(I.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Folyamórségnél a haditengerészeti hagyományoknak megfelelően a rendfokozatokat nem a vállon, mint a légierőnél, vagy a zubbony gallérján, mint a szárazföldi haderőnél, hanem a zubbony úján az alkari részen viselték.

Összességében megállapítható, hogy a Magyar Királyi Folyamórséget azért hozták létre, hogy a magyar folyami hadihajózás fedőszervezetként lehetővé tegye a trianoni békediktátum által megtiltott haderőnem tovább élését. Ezt a célt a testület — a trianoni korlátok által sújtva, egyben pedig azokat feszegetve

— megvalósította. A Magyar Királyi Folyamórség nem csupán katonailag szervezett fegyveres őrtestület volt, hanem egyben a magyar véderő része is. A testület honvédelmi feladatai teljesítésére irányuló képességeit ugyan rejtették, azok azonban kétségtelenül léteztek. A folyamórség szervezetében, szellemiségében, külsőségeiben, hadrafoghatósága és alkalmazhatósága tekintetében egyaránt honvédelmi szervezet volt. A magyarországi fegyverkezési egyenjogúságát kinyilvánító Bled-i egyezmény³⁰ nyomán az új magyar honvédelmi törvénnyel³¹ a testületet a Magyar Királyi Honvédségbe integrálták 1939. I. 15-én Magyar Királyi Honvéd Folyamerők elnevezéssel.³²

Az úgynevezett „katonásítás”-hoz (a folyamőrök — a csendőrökhöz, testőrökhöz, a képviselőházi örkökhöz és a koronaőrség személyi állományához hasonlóan — személyükben korábban is katonának számítottak) a Magyar Királyi Folyamerő a Csajkás Ezredből és a Szertárból, valamint az Intézetből állt. A Csajkás Ezred szervezetébe két folyambiztosító zászlóalj tartozott. Az elnevezésüket azonban rövid időn belül folyamzár zászlóaljakra változtatták. A zászlóaljak őrnaszád osztályból, aknász századból és zászlóalj közvetlen alegységként löveg szakaszból, bűvár szakaszból, műhely szakaszból és távbeszélő szakaszból álltak. Az első zászlóalj állomáshelye Budapesten volt, bár az egyik századát kikülönítették és Szegedre telepítették. A második zászlóalj állomáshelye Komáromban volt.³³

Nyilvánvaló tény tehát, hogy a Magyar Királyi Folyamórség honvédelmi szervezet volt, amely a Magyar Királyi Honvédséggel karöltve képes volt a szakterületén részt venni a magyar nemzeti érdekek érvényre juttatásának a harccselekményeiben.

Ugyanolyan történelmi tény azonban az is, hogy a Magyar Királyi Folyamórség fennállásának teljes időszakában eredményesen ellátta Magyarország hajózható vizein a vízirendőri teendőket is. A testület honvédségbe integrálásakor a vízirendőri teendőket a Magyar Királyi Rendőrség vette át, többé-kevésbé a volt folyamórségi révkapitányságok, illetve révkirendeltségek szervezetére támaszkodva. A Magyar Királyi Rendőrségbe integrált vízirendőri teendők ellátásra hivatott szervezeti egységek pedig — a testületi elv figyelembe vételével — a budapesti,

illetve a vidéki rendőrfőkapitányság irányítása alá kerültek. Ez alól a Balaton jelentett kivételt, ahol a szolgabírók hatáskörébe telepített vízirendészeti feladatok teendőit a Magyar Királyi Csendőrség 1940-ben újonnan létesített vízcsendőr őrszei látták el.³⁴

Álláspontom szerint tehát a Magyar Királyi Folyamőrség egyszerre volt honvédelmi és rendvédelmi testület. Mindkét feladatrendszert a szakterületén kiválóan teljesítette. E két feladatrendszer megvalósításához szükséges személyi és tárgyi feltételekkel rendelkezett.

Jegyzetek:

¹ MNL-OL. K27. W12.1921.01.04. A 6. napirendi pont: A keleti katonai helyzet ismertetése és a katonai szervezési program bemutatása (HM)

² VISY: 9-35.p.

³ TORMA — VESZPRÉMY: 49-50.p. + 99.p.

⁴ CSEH

⁵ CSONKARÉTI: *Hadihajók a Dunán.* 105-121.p. ; GYÖRE: 335.p.

⁶ CSONKARÉTI — BENCZÚR: 123.p.

⁷ Loc.cit.

⁸ Loc.cit. 56.p.

⁹ HIM-HL. pers. 23.doboz. SASHENFELSI Dietrich Richárd: A Császári és Királyi Haditengerészet világháborús története és magyar hősi halottjai.

¹⁰ SIBA ; HARDY

¹¹ BENKŐ

¹² 1921/XXXIII.tc.

¹³ 1921/XLIX.tc. ; 1922/VII.tc. ; 1922/VIII.tc.

¹⁴ 1922/XIV.tc. ; 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. ; 8 270/1923. (XI. 23.)

ME.r.

¹⁵ CSONKARÉTI — BENCZÚR: 146.p.

¹⁶ „*A Magyar Nemzeti Hadsereg létrejötte 1919. VI. 9-hez köthető, amikor HORTHY Miklós altengernagy — a gróf KÁROLYI Gyula által vezetett első szegedi kormány (1919. V. 30. — 1919. VII. 12.) hadügyminisztere — felhívást bocsátott ki a Magyar Nemzeti Hadsereg felállításáról, melyet a kormány 1919.VI. 10-én azzal erősített meg, hogy rendeletet alkotott a Magyar Nemzeti Hadsereg szervezéséről. Ezt a haderőt keresztelte át 1920. IV. 1-én Magyar Királyi Nemzeti Hadseregre SOÓS Károly gyalogsági tábornok honvédelmi miniszter azzal a rendeletével, melyben minden magyar katonai szervezet számára előírta, hogy az elnevezésében a magyar királyi előtagot használja. Végül pedig 1922. I. 4-én BELITSKA Sándor gyalogsági tábornok honvédelmi miniszter 1922. I. 1-ig visszamenőleges hatállyal — a magyar haderő átszervezéséről szóló rendeletében — a nemzeti véderő nevét ismét Magyar Királyi Honvédségre változtatta.*”

- 40/1919. (VI. 15.) HM.r.

- 239/1922. (I. 4.) HM.kr.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 98.p. (26.sz.jegyzet)

¹⁷ - „*A jelen szerződés életbe lépésének időpontjával az osztrák-magyar hadihajók — beleértve a tengeralttjárókat is — a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére végérvényesen kiszolgáltatottnak jelentetnek ki. A dunai flottillákhoz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felfegyverzett vízi járművet ki kell szolgáltatni a szövetséges és társult főhatalmaknak.*”

Magyarországnak mindamellett jogában áll, hogy a dunai folyamrendőri szolgálat céljára jelen szerződés 138. cikkében meghatározott Bizottságtól kiválasztandó három felderítő naszádot tartson. A Szövetséges és Társult Főhatalmak felemlhetik ezt a számot abban az esetben, ha ezt a említett Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné.”

1920/XXXIII.tc. 12. cikk. ;

- „*A Nemzeti Hadsereget érő megcsonkítást az államrendészeti szervek és fegyveres őrtestületek nagyarányú fejlesztésével fogja ellensúlyozni.*”

MNL-OL. K27. op.cit. W12.1921.01.04. A 6. napirendi pont: A keleti katonai helyzet ismertetése és a katonai szervezési program bemutatása (HM)

- „*» . . . a honvédség értékes kiegészítéséül szolgáljanak, másrészt azok leple alatt oly alakulatok állíttassanak fel, melyek a honvédség szűkre szabott létszáma, vagy a fegyvernem tiltott volta miatt a nyílt honvédségben nem szerepelhetnek . . . « Ugyanakkor megszületett az a minisztertanácsi döntés is, amely elhatározta a hadihajózás felszámolását, de amelynek értelmében a közeli jövőben . . . a volt haditengerészetből megalakul a folyamórség . . . «”*

MNL-OL. K27. op.cit. W12.1921.01.04. A 6. napirendi pont: A keleti katonai helyzet ismertetése és a katonai szervezési program bemutatása (HM) ;

CSONKARÉTI — BENCZÜR: 147.p.

(A CSONKARÉTI — BENCZÜR-féle könyv szövegében többször is 1921. I. 3-át jelöltek meg a szerzők az érintett témájú minisztertanácsi ülés dátumaként. A Nemzeti Levéltár Országos Levéltára által digitalizált minisztertanácsi jegyzőkönyvek között azonban csak 1921. I. 4-ei dátummal szerepel ilyen témájú minisztertanácsi ülés. Az 1921. I. 4-ei minisztertanácsi ülés jegyzőkönyvében — amelynek a tartalma valóban a fegyveres testületek átszervezésével kapcsolatos — azonban a CSONKARÉTI — BENCZÜR-féle könyvben szereplő idézetek szövege szó szerint nem egyezik meg a digitalizált jegyzőkönyvben szereplő szöveggel.)

¹⁸ CSONKARÉTI — BENCZÜR: op.cit 249-251.p.

¹⁹ CSONKARÉTI: A Magyar Királyi Folyamórség felállításának, szervezetének irataiból 1920-1922.

²⁰ *Magyar Statisztikai Évkönyv 1925.* 7.p.

²¹ PARÁDI: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. 86.p. + 91.p. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. 103.p. ; Idem: A magyar rendvédelem fejlődési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. 111.p. ; Idem: A dualizmuskori magyar rendvédelem. 84.p. ; Idem: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945. 142.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1867-1914. 83.p. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 103.p. ; Idem: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. 144.p. ; Idem: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. 84.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1867-1918. 52.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1919-1941. 86.p. ; Idem: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. 126.p.

²² Idem: A polgári magyar állam határőrizete. 74.p.

²³ Idem: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. 105.p.

²⁴ CSONKARÉTI — BENCZÚR: 273-275.p.

²⁵ Loc.cit. 152-154.p.

²⁶ FABA — WENINGER

²⁷ SUBA: 148.p. + 169-170.p. ; THIRRING

²⁸ CSONKARÉTI — BENCZÚR: op.cit. 272.p.

²⁹ Loc.cit. 11-12.p. + 157.p.

³⁰ MNL-OL. K. 1164.sz. Magyar Távirati Iroda. *Bizalmas értesítések.* 1938. VIII. 24. ; Marius: 4.p. ; HALMOSY: 439-441.p.

³¹ 1939/II.tc.

³² CSONKARÉTI — BENCZÚR: op.cit. 399.p.

³³ Loc.cit. 199-200.p.

³⁴ FODOR ; BEBESI

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

BENKŐ (11.;) — BENKŐ Kálmán: *Az 1919. évi június hó 24-ei tengerészeti ellenforradalom.* Budapest, 1920, Heizler. 56 p.

CSEH (4.;) — CSEH Valentin: *A nádorfehérvári csata, 1456.* Budapest, 2017, Zrínyi. 243 p. HU-ISBN 978 963 32 7736 2.

CSONKARÉTI: *Hadihajók a Dunán.* — CSONKARÉTI Károly: *Hadihajók a Dunán.* Budapest, 1980, Zrínyi Kiadó. 273 p. HU-ISBN 963 32 6280 1.

CSONKARÉTI — BENCZÚR László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamerőkhöz 1870-1945.* Budapest, 1991, Zrínyi. 291 p. HU-ISBN 963 327 153 3.

HALMOSY (30.;) — HALMOSY Dénes: *Nemzetközi szerződéses 1918-1945.* Budapest, 1983, Gondolat Könyvkiadó - Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 690 p. HU-ISBN 963 22 1268 1.

SIBA (10.;) — SIBA János: *Folyami hajók a világháborúban.* Budapest, 1931, SIBA János 101 p.

TORMA VESZPRÉMY (3.;) — TORMA Béla Gyula VESZPRÉMY László: *Egy elfeledett diadal: a 907. évi pozsonyi csata.* Budapest, 2008, HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. 253 p. HU-ISBN 978 963 70 9732 4. /A hadtörténelmi Intézet és Múzeum Kiadványai./ HU-ISSN 1787-3150.

VISY (2.;) — VISY Zsolt: *A római limes Magyarországon.* Budapest, 1989, Corvina. 142 p. HU-ISBN 963 23 2282 3.

TANULMÁNYOK

BEBESI (34.;) — BEBESI Zoltán: A balatoni vízi csendőrség. *Rendvédelem-történelmi Hírlevél (Nuntiotones Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2013) 39-40-41-42.sz. 193-197.p. HU-ISSN 1785-3257.

- CSONKARÉTI: A Magyar Királyi Folyamórség felállításának, szervezetének irataiból 1920-1922. (19.·;)
- GYÖRE (5.·;)
- HARDY (10.·;)
- PARÁDI: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. (21.·;)
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. (21.·;)
- CSONKARÉTI: A Magyar Királyi Folyamórség felállításának, szervezetének irataiból 1920-1922. *Hadtörténelmi Közlemények*, XC.évf. (1977) 2.sz. 265-279.p. HU-ISSN
- GYÖRE Zoltán: Sajkás kerület 1763-1873. 333-348.p. In RADICS Kálmán (szerk.): *Vármegyék és szabad kerületek I-II*. Debrecen, 2001, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár. 364 p. HU-ISBN 963 72 3826 3. /A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár közleményei, 27./ HU-ISSN 0133-8676.
- HARDY Kálmán: Dunai flottillánk a világháborúban. *Hadtörténelmi Közlemények*, XXXII.évf. (1931) 1.sz. 195-229.p.
- PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. *Rendvédelem-történelmi Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 84-96.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság Csendőrség-történelmi Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat első szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történelmi Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történelmi tudományos konferencia-sorozatnak „A közbiztonság közös európai örökségünk” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A magyar rendvédelem fejlődési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. (21.;)
- PARÁDI: A dualizmus-kori magyar rendvédelem. (21.;)
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945. (21.;)
- PARÁDI: A magyar rendvédelem 1867-1914. (21.;)
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem fejlődési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 98-112.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. évf. (2010) 21. sz. 66-84.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 124-143.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-1914. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 25.sz. 79-83.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009.december 3. Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. (21.)

PARÁDI: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. (21.)

PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (16.)

PARÁDI: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. (23.)

— PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. *Rendvédelem történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 121-146.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2014. február 21.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos szimpozions-orozatnak „*A kivételes hatalom és a közbiztonság*” című XIV. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.

— PARÁDI József: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 99-118.p. HU-ISSN 1216-6774.

- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (21.;
- PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem 1867-1918. (21.;
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 33-52.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem 1919-1941. (21.;
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 54.sz. 59-92.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. (22.;
- PARÁDI József: A polgári magyar állam határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2018. február 16-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett magyar közbiztonság-történeti tudományos szimpozion-sorozatának a „100 éve alakult át a magyar rendvédelmi modell?” című XVIII. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. (21.;
- PARÁDI József: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 56.sz. 97-130.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SUBA (27.;
- SUBA János: Dunai hajózás és vízrendészet 1929-1939. 141-171.p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Emlékkönyv ÖRY Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 179 p. HU-ISBN 978 615 80 3095 3. /Salutem, 6./ HU-ISSN 2416-2078.

CIKKEK

- FODOR (34. :) FODOR Sándor: A vízi csendőrségről. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 14.sz. 442-445.p.
- Marius (30. :) Marius: Trianontól Bledig. *Magyar Külpolitika*, XIX.évf. (1938) 8.sz. 4-5.p.

ÉVKÖNYVEK

- THIRRING (27. :) THIRRING Gusztáv (szerk.): *Budapest Székesfőváros statisztikai és közigazgatási évkönyve*. Budapest, Magyar Királyi Statisztikai Hivatal.
- XIII.évf. (1921-1924) 576 p.
 - XIX.évf. (1931) 610 p.
 - XX.évf. (1932) 606 p.
 - XXI.évf. (1933) 628 p.
 - XXII.évf. (1934) 594 p.
 - XXIII.évf. (1935) 514 p.
 - XXIV.évf. (1936) 596 p.
 - XXV.évf. (1937) 702 p.
 - XXVI.évf. (1938) 580 p.
- Magyar Statisztikai Évkönyv 1925.* — *Magyar Statisztikai Évkönyv*. Budapest, 1925, Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. (20. :) 277 p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- HIM-HL. pers. (9. :) — HIM (Hadtörténeti Intézet és Múzeum) HL (Hadtörténeti Levéltár) pers. (perszonáliák).
- MNL-OL. K. (30. :) — MNL-OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár) K (kézirattár).
- MNL-OL. K27. (1.;16. :) — MNL-OL (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár) K27 (polgári kori kormányhatóságok levéltárai, minisztertanácsi jegyzőkönyvek.)

SZABÁLYZATGYŰJTEMÉNYEK

- FABA — WENINGER (26. :) — FABA János — WENINGER László (szerk.): *Magyar hajózási, vízjogi és folyamrendészeti jogszabályok gyűjteménye*. Budapest, 1931, Jókai Nyomda. 878 p.

JOGSZABÁLYOK

- 1921/XXXIII.tc. (12.;15. :) — 1921/XXXIII.tc. az Észak Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá

- Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
- 1921/XLIX.tc. (13.;) — 1921/XLIX.tc. a Magyar Királyi Honvédségről.
- 1922/VII.tc. (13.;) — 1922/VII.tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/VIII.tc. (13.;) — 1922/VIII.tc. a Magyar Királyi Vámórség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/XIV.tc. (14.;) — 1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamórség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1939/II.tc. (31.;) — 1939/II.tc. a honvédelemről.
- 40/1919.(VI. 15.)HM.r. (16.;) — 40/1919.(VI. 15.)HM.r. A vörös terror leküzdésére, valamint a törvényes rend és biztonság helyreállítása céljából magyar nemzeti hadsereg felállítását rendelem el. *A Szegedi Ellenforradalmi Kormány Kiadványa.*
- 239/1922. (I. 4.) HM.kr. (16.;) — 239/1922. (I. 4.) HM.kr. „M. kir. honvédség” elnevezés használatbavétele. *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára. (Szabályrendeletek.), XLIX.évf. (1922) 2.sz. 13.p.*
- 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. (14.;) — 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. Az 1922: XIV. (folyamórségi) tervény végrehajtása. *Belügyi Közlöny, XXVII.évf. (1922) 35.sz. 1578-1587.p.*
- 8 270/1923.(XI.23.)ME.r. (14.;) — 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. a folyamrendészet gyakorlásáról és a m. kir. folyamórség szervezéséről, létszáma kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922: XIV. t.-c. végrehajtásáról. *Magyarországi Rendeletek Tára, LVII.évf. (1923) I.füzet. 335-340.p.*

I.sz. melléklet

A Császári és Királyi Haditengerészet, a Magyar Királyi Folyamőrség és a Magyar Királyi Honvédség rangrendszerei.

tengerészeti rangrendszer	folyamőrségi rangrendszer	honvédségi rangrendszer
vezértengernagy		tábornok
tengernagy		vezérezredes
altengernagy	vezérfőkapitány	altábornagy
ellentengernagy	vezérkapitány	vezérőrnagy
sorhajókapitány	főtörzskapitány	ezredes
fregattkapitány	törzskapitány	alezredes
korvettkapitány	törzsalkapitány	őrnagy
sorhajóhadnagy	kapitány	százados
fregatthadnagy	főhajónagy	főhadnagy
korvetthadnagy	hajónagy	hadnagy
tengerész zászlós	hajógyakornok (folyamőr zászlós)	zászlós
tengerész kadet	alhajónagy	alhadnagy
törzsfőhajómester	főtörzshajómester	főtörzsőrmester
törzshajómester	törzshajómester	törzsőrmester
alhajómester	hajómester	őrmester
hajómester segéd	negyedes	szakaszvezető
negyedmester	rajos	tizedes
árbócos	I.o. folyamőr	őrzető
I.o. matróz	II.o. folyamőr	honvéd
II.o. matróz		
III.o. matróz		
IV.o. matróz		

Forrás ! CSONKARÉTI Károly BENCZŰR László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamőrökig 1870-1945.* 11-12.p. + 157.p. Budapest, 1991, Zrínyi. 291 p. HU-ISBN 963 327 153 3.

PARÁDI József*

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje 1867-1944

(*Bourgeois hungarian state order protection model 1867-1944.*)

Absztrakt

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje az úgynevezett kontinentális típusú rendvédelmi modellcsoport részét alkotta. E rendvédelmi modelltípus lényege, hogy két pillértestületen nyugszik, a csendőrségen, mint katonailag szervezett fegyveres őrtestületen és a rendőrség(ek)e(n) mint polgári fegyveres őrtestület(ek)e(n). A vizsgált időszakot ugyan kettémetszi a magyarországi tanácsköztársaság 133 napos időszaka, azonban a dualizmus és a két világháború közötti időszak mégis egységes egészet alkot annak ellenére, hogy létrejöttek eltérések is. Magyarország viharos történetéből fakadóan számos rendvédelmi testület működött ebben az időben az országban. Létük és működésük nem kis mértékben a környező nagyhatalmak behatolási kísérleteinek a megelőzésére, illetve kivédésre irányultak.

Kulcsszavak:

kontinentális rendvédelmi modell ; katonailag szervezett fegyveres őrtestület ; polgári fegyveres őrtestület ; polgári magyar állam rendvédelme ; kettős alárendeltség

Abstract

The bourgeois hungarian state order protection model so called continental one type an order protection model group his part. This type of law enforcement model its essence, so it rests on two pillars, a gendarmerie, as military organized armed guards and a police officer(s) as a civilian armed guard body(ies). The later unified healthy creation despite the fact that various questionations arose. Due to the turbulent history of Hungary, there are several law enforcement tests that work in the country in this time. Their existence and operation were largely aimed to prevent and remedy the surrunding great power states intrusion.

Keywords:

continental law enforcement model ; military organized armed guards body ; civilian organized armed guard body ; law enforcement of the bourgeois hungarian state ; dual subordination

* - *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID)

<https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

Institutional attachements

= Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: paradi.jozsef@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.113-196.p

A részletek kifejtését megelőzően a polgári magyar állam és a rendvédelmi modell témájának a tisztázása elengedhetetlen.

A polgári magyar állam alatt a kiegyezéstől Magyarországon német megszállásáig tartó időszakban működő magyar államot értem, a magyarországi tanácsköztársaság kivételével. Nyilvánvalóan nem igényel indoklást az, hogy a tanács hatalom nem tekinthető a polgári magyar állam fejlődéstörténete részének.

Azért tartom a polgári magyar állam kezdetének a kiegyezést, mivel a megelőző időszak neoabszolutista¹ államát nem tekintem a magyar államfejlődés részének. Az 1848-1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot a cári haderő segítségével vérbe fojtó HABSBERG hatalmat és államát nem lehet magyarnak tekinteni, mivel megszüntette a magyar államot a területét pedig részekre szabdalva beolvastotta az Osztrák Császárságba, a magyar hazafiakat üldözte, a magyar nyelv hivatalos használatát sem engedélyezte, sőt még a magyar viseletet is büntette. Ezen állami terror ugyan 1861-től enyhült, a lényeg azonban nem változott.²

Ezt a neoabszolutista rendszert és politikai elitjét a számukra kedvezőtlenül alakuló körülmények — Solferino 1859. VI. 24. és Königsgrätz 1866. VII. 3. — kényszerítő hatása készítette a kiegyezésre. Tény, hogy az osztrák és a magyar fél is nagy utat tett meg a kiegyezésig. Ezen politikai alku eredményeként jött létre újra a magyar állam, de már a polgári államrend szerint. Jogos lehet a feltevés, hogy miért nem az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc államát tekintem a polgári államfejlődés kezdetének? Valójában ugyan ezt az államot tartom a polgári magyar állam első változatának, azonban a rendfenntartás tekintetében — a rendelkezésre álló idő rövidsége, a folyamatos honvédő harcokból következő más irányú elfoglaltságok miatt és a politikai vezető réteg rendfenntartásra vonatkozó eltérő nézetei következtében — nem alakult ki új rendvédelmi modell, legfeljebb annak a csirái valósultak meg.³ A polgári magyar állam rendvédelmi modellje a kiegyezést követően jött létre, majd formálódott a II. világháború során megvalósuló német megszállásig.³

A vizsgált időszak zárásának az idejét pedig azért tekintem a német megszállás időszakának, mert a megszállással az ország nyilvánvalóan elvesztette a szuverenitását. Ebből fakadóan pedig a megszállt országban működő közigazgatás már nem tekinthető a magyar államfejlődés részének, legfeljebb a magyar nemzet erőforrásait a maga javára fordító idegen hatalom helyi képviselőjének.⁴

A polgári magyar állam kezdetének tehát — legalább is a polgári magyar rendvédelmi modellt illetően — a kiegyezést tekintem, mivel a magyar nemzet ekkor szerezte vissza a szabadságát, az időszak végének pedig az országunk német megszállását tartom, mivel a magyarság ezzel veszítette el ismét a szuverenitását. Ez a szűk 77 év a vizsgált időszak, melynek a terepnuma azonban jelentős mértékben lecsökkent a Magyar Királyságot megcsonkító trianoni békediktátum következtében. Ez alatt a mintegy 3/4 évszázadnyi idő alatt jelentős változások zajlottak le Európában és a Kárpát-medencében egyaránt. Ezek a változások hatást gyakoroltak a magyar államra, és annak részeként a magyar rendvédelemre is. Mégis nyugodt szívvel állítható, hogy a polgári magyar állam rendvédelme — legalább is a főbb vonásait tekintve — egységes modell volt. E modellt ugyan kétfelé osztja a magyarországi tanácsköztársaság 133 regnálása, azonban a két részben oly számos azonosság tapasztalható, hogy a tanács hatalom előtti és utáni magyar rendvédelmi modell nem két, hanem egy modell két szakaszának fogható fel.

A rendvédelmi modell alatt azt a szervezetrendszeret értem, amelyet az államok a rend fenntartása érdekében létrehozhatnak és működtetnek. E modell tértől és időtől függően nyilvánvalóan változik. A modell tartalmát, szerkezetét és tevékenységét egyaránt meghatározza az adott ország kultúrája, gazdasági helyzete, társadalmi berendezkedése, jogrendje. A mindenkor rendvédelmi modell lényeges eleme, hogy abban milyen típusú rendvédelmi testületek vesznek részt és azoknak milyen a viszonya egymáshoz, a többi — a rendvédelmi tevékenységen kívüli — fegyveres szervezethez, illetve a közigazgatáshoz. Fontos tényező továbbá a modellben működő szervezetekben szolgálatot teljesítők létszáma, a képzettségük és az etikai állapotuk.

Ezek az állapotok azonban nem önmagukban értelmezhetők, hanem abban a társadalmi, gazdasági, kulturális közegben, amelyben a tevékenységüket kifejtik.

Lényegesnek tartom a konkrét helyzete konkrét vizsgálatát, mivel álláspontom szerint ez a helyes út a valóság megismeréséhez. Megítélésem szerint definícióknak való megfeleltetések inkább arra való, hogy különböző politikailag motivált prekonceptióknak megfelelően skatulyázzanak be államokat, országokat, rendvédelmi modelleket.

A rendvédelmi modell tekintetében is fontosnak tartom a vizsgálódás nyitottságát, illetve a lényegi körülmények megragadását és azok objektív történelemszemléleten nyugvó értelmezését.

Mindezek alapján álláspontom szerint a XIX-XX. századi Európában többféle rendvédelmi modell működött. Nevezetesen megkülönböztethető az angolszász, a kontinentális, majd az abból kinövő szovjet indíttatású pártállami rendvédelmi modell és annak utódai. Nem szabad azonban elfeledni, hogy a modellek között nincsen éles és merev határ, illetve a gyökerek sem különülnek el élesen, hanem összefonódnak és e modellek történelmi előzményei nem csupán a saját, hanem a többi európai rendvédelmi modellre is hatást gyakoroltak.

Az angolszász modell sajátosságának talán a leglényesebb eleme, hogy nélkülözi a csendőrség típusú testületet. Ezzel szemben a kontinentális rendvédelmi modell két fő pilléren nyugszik, a csendőrségen és a rendőrségen, illetve rendőrségeket. A pártállami rendvédelmi modell lényege, a kiterjedt hatáskörű és monopolhelyzetű rendőrség, amely a hatalmi központ közvetlen irányítása alatt áll. E modell azonban nem értelmezhető csak a klasszikus rendvédelmi testületek figyelembe vételével, mivel az állami felépítményben meghatározó szerepe van a politikai rendőrség típusú fegyveres szervezeteknek, amelyek nem ritkán karhatalmi feladatok ellátására alkalmas katonai típusú szervezetekkel is kiegészülve működnek meglehetősen tekintélyes létszámmal. Ez a rendvédelmi modellt ugyan első ízben a kommunista vezetés alatt álló pártállamban fejlődött ki, azaz a néhai Szovjetunióban, azonban hasonló modellt hozott létre a nemzetiszocializmus pártállama is.

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje egyértelműen a kontinentális típusú rendvédelmi modell csoportjába tartozik. Magyarországon a rendvédelem két fő pillértestülete a csendőrség és a rendőrségek, majd 1919 után az államosított rendőrség volt. A kontinentális rendvédelmi modell lényegében a nagy francia forradalom nyomán terjedt el Európában a Brit szigetek kivételével. A napóleoni császárság vonzáskörébe tartozó országok a francia közigazgatási minta részeként átvették a csendőrség intézményét is. BUONAPARTE Napóleon bukását követően pedig a csendőrség szervezetét általában nem szüntették meg, hanem — a testülettípus kiváló eredményeire tekintettel — tovább működtették. Mivel pedig a nemzeti csendőrség a korabeli rendőrségeknél gyorsabban, olcsóbban és hatékonyabban hozták létre a polgári működéshez szükséges rendet és tartották azt fenn, ezért a XIX. században a Brit-szigetek kivételével Európa valamennyi országában létrehozták a nemzeti csendőrséget.⁵

A csendőrséghez hasonló szervezetek a vidék rendjének megeremtése érdekében nem csupán Franciaországban jöttek létre, azonban a francia csendőrség volt a legszervezettebb és a legkiforrottabb, ezért ez a szervezet terjedt el Európa-szerte. A kontinentális rendvédelmi modell másik fő pillérét alkotó rendőrségek hagyományosan a városokban működtek. A rendőrségek centrális vezetés alá kerülése lassú folyamat volt, amely még a XXI. században is tart.

A kontinentális rendvédelem két fő pillértestülete nem csupán abban tért el egymástól, hogy a rendőrségek a városokban, a csendőrségek pedig vidéken működtek. A rendőrségek személyi állományainak a függelmi viszonyai hivatalnokiak, míg a csendőrségeké katonai volt. Ezt a helyzetet jól tükrözte a magyar terminológia, amely megkülönböztetett katonailag szervezett fegyveres őrtestületet és polgári fegyveres őrtestületet. A katonailag szervezett fegyveres őrtestület személyi állománya katonai rendfokozatot, mégpedig a szárazföldi haderőnem rangrendszerének a rangjait viselte. Mivel a személyi állományon belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak, őket a katonákra általában vonatkozó jogok megillették, illetve kötelezettségek terhelték. A katonailag szervezett fegyveres őrtestület személyi

állománya nem annak a tárcának az alárendeltségébe tartozott, amely minisztérium a testületet irányította, hanem a honvédelmi tárca alá. Ezzel szemben a polgári fegyveres őrtestületek személyi állománya nem katonai rendfokozatot, hanem a testületi rangrendszer rangjait viselte. A személyi állományon belüli viszonyok nem katonaiak, hanem hivatalnokiak voltak. Őket a katonákra általában vonatkozó jogok nem illették meg, illetve kötelezettségek nem terhelték. A polgári fegyveres őrtestületek személyi állományainak a tagjai annak a tárcának az alárendeltségébe tartoztak, amely minisztérium a testületet irányította.⁶

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje kontinentális volt, azonban nem egyik napról a másikra jött létre, hanem mintegy másfél évtizedes változatok eredményeként.

A magyar rendvédelem az Osztrák-Magyar Monarchia dualista rendszerében a kiegyezési törvényben foglaltaknak megfelelően jött létre és működött. Az Osztrák-Magyar Monarchia két ország, nevezetesen a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság olyan szövetsége volt, amelyben a két társország egyes ügyeit közösen intézte, ezen ügyeket pedig a két ország legfőbb közjogi méltóságait egyszerre betöltő uralkodó felügyelte.

Ez volt a kiegyezésről alkotott magyar felfogás lényege, mely szerint a gyakorlatban a dualisztikus államalakulat működött. A magyar fél a kiegyezést a *pragmatica sanctio*-ból vezette le. A magyar törvények közé becikkelyezett *pragmatica sanctio* törvényeiben nem csupán az szerepel, hogy a legfőbb hatalmat a HABSBERG-család egy tagja gyakorolja és támadás esetén a birodalom valamennyi országa köteles közösen szembeszállni a támadóval, hanem azt is, hogy Magyarország szabad és független ország.⁷

Ettől eltérő volt a kiegyezés osztrák értelmezése, mely szerint a HABSBERG-birodalom két — történelmileg, gazdaságilag és társadalmilag — eltérő fejlődési utat bejáró tartománycsoportból áll, ezért ezen tartománycsoportok egyes ügyeket önállóan intézik.

E két nézetet tükrözte a dualista államalakulat kétféle elnevezése.

- A magyar felfogást fejezte ki az:
Osztrák-Magyar Monarchia (Österreichisch-Ungarische Monarchia),

- az osztrák felfogás kifejezője pedig az:

Osztrák-Magyar Birodalom (Österreichisch-Ungarisches Reich) volt.

1866-ban az uralkodó még e két kifejezés alternatív használatát rendelte el a dualista államalakulat megnevezéseként. A gyakorlatban azonban az Osztrák-Magyar Monarchia kifejezés terjedt el, mivel az állt közelebb a valósághoz. A magyar fél — különösen a századfordulót követően — az Osztrák-Magyar Monarchia két államból álló szervezetének jelölését a nemzetközi szerződésekben is hangsúlyozni kívánta, ezért többnyire „Az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét állama” („die beiden Staaten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie”) kifejezés szerepel ezen okmányokban.⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchia tehát két ország szövetsége volt, melyben a közösen intézendő ügyeket és az azzal kapcsolatos témákat külön törvénybe foglalták. Mindkét társország rendelkezett kiegészítési törvénnyel, melyet az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság országgyűlése külön-külön magára nézve elfogadott. E két törvény ugyan nem volt egymás tükörfordítása, azonban tartalmukat tekintve tökéletesen azonosak voltak.⁹

Az osztrák fél a „közös ügyek”, a magyar fél pedig a „közös érdekű viszonyok” terminológiát használta. A közös érdekű viszonyok közé tartozó ügyeknek tekintette mindkét országgyűlés a hadügyet, a külügyet és azok finanszírozására szolgáló pénzügyet. Ezen ügycsoportot származtatta a magyar fél *pragmatica sanctio*-ból. A magyar kiegészítési törvény ugyan kiegészült még egy ügykörrel az uralkodói udvartartás témájában is, azonban kizárásos formában. Nevezetesen a magyar törvényhozás azt is fontosnak tartotta törvénybe iktatni, hogy az udvartartás nem része a közös ügyeknek. Az osztrák kiegészítési törvény az udvartartás témáját ezért meg sem említette.¹⁰

A kiegészítést követően alakult ki a „nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek” terminológia. Ezen ügyek közé tartozónak azon témákat tekintették, amelyekben fennállt ugyan az összehangolás érdekeltsege, de az egyezkedés megíúsulása esetén az önálló intézkedés lehetősége is. Ide tartozott a tízévente megújított vám- és kereskedelmi szövetség, a hitelügy, a

gazdasági szerződések külállamokkal, a közvetett adózás, a vasút, a hajózás és a posta, valamint a pénzrendszer és jegybank, továbbá Bosznia-Hercegovina 1878. évi okkupációját, majd 1908. évi annexióját követően a tartomány igazgatása is. Bosznia-Hercegovinát ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia egyik társországaéhoz sem csatolták és nem alkotott önálló harmadik egységet sem, hanem a két társország — a közös pénzügyminiszter által a tartománygyűlés és a szűkkörű belső önkormányzata igénybevételével — együttesen igazgatta a tartományt.¹¹

A rend védelme ebben a rendszerben — mint a közigazgatás speciális része — nem tartozott sem a közös ügyek, sem pedig a nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek közé. A rend védelmét mindkét társország önállóan és a saját országának a területére a saját állampolgárait kiterjedően szabályozta. Az Osztrák-Magyar Monarchiába közös állampolgárság nem létezett. A Magyar Királyság alattvalói magyar, az Osztrák Császárság alattvalói pedig osztrák állampolgárok voltak. Emellett létezett — csekély számban — osztrák és magyar kettős állampolgárság is.¹²

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének a kialakulása ugyan a kiegészéssel vette kezdetét, azonban az előzmények a reformkorig nyúlnak vissza. A reformkorban a municipálisok és a centralisták között elméleti vita zajlott arra vonatkozóan, hogy milyen legyen a jövő magyar közigazgatása. Ebben a vitában a municipálisok arattak győzelmet. Így a közigazgatás részének tekintett rendvédelem fejlődési iránya is ezen elméleti vita eredményeként kristályosodott ki.¹³

A másik tényező, amely befolyásolta a kiegészés utáni magyar közigazgatást és annak részeként a magyar rendvédelmi modell jellegét, az maga a neoabszolutizmus volt. A neoabszolutizmust — a Kárpát-medence lakosságához viszonyítva minden bizonnyal csekély számú kollaboráns, illetve az örökös tartományokból betelepített katonák, hivatalnokok kivételével — a lakosság nem szerette. A neoabszolutizmus nem csupán a magyar ajkúak körében talált elutasítást, hanem a nemzetiségek többségénél is, hiszen a nemzetiségek végső soron ugyanazt

kapták a császári hatalomtól jutalmul, mint a magyarok büntetésül. A neoabszolutizmus lényegi vonásához tartozott a centrális hatalomgyakorlás. Ebből fakadóan a magyar közvélemény a centralizmust a kiegyezéskor elutasította. A magyar államot az önkormányzatiság és a társországtól való függetlenedés szellemében igyekeztek újjászervezni eleink. Ennek szellemében ázárkóztak el a magyar illetékesek az elől az osztrák felvetéstől, hogy a neoabszolutista rendvédelmi testületek Magyarországon állomásozó alakulatait a magyar állam vegye át.¹⁴

A gyakorlatban azonban szükség volt a rendvédelem terén is jó szakemberekre. Őket — bizonyos elvárásokkal, mint például a magyar nyelv határidőhöz kötött elsajátítása — átvette a kiegyezés utáni magyar állam, ez azonban nem jelentette azt, hogy a neoabszolutizmus rendvédelmi szervezetei a kiegyezést követően tovább működhetek a Magyar Királyságban.

Tény azonban, hogy a neoabszolutizmus rendvédelmi testületei — annak ellenére, hogy jeleskedtek a magyar nemzet tagjainak a sanyargatásában — európai színvonalú, hatékony szervezetek voltak. A neoabszolutizmus rendvédelmi testületeinek hatékonysága nem abból állt, hogy önkényuralmi rendszerben működött, hanem abból, hogy e szervezeteket nyugat-európai minták alapján hozták létre és működtették a nyugat-európai tapasztalatok átvételével. A nyugat-európai rendvédelmi modellek szervezetében szakmai tapasztalatainak az átvételére viszont törekedett a magyar állam. A kiegyezéskor nyilvánvalóan a meglévő lehetőségekre támaszkodva volt kialakítható a magyar rendvédelmi struktúra, amely azonban a dualizmus időszakában jelentős változásokon esett át. A magyar rendvédelmi modell részeiben e folyamat eltérő módon és ütemben valósult meg.

A büntetés-végrehajtás terén például a kiegyezéskor a börtönökben foglalkoztatott személyzet vezetőitől elkészöntek. Helyükre az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc honvéd tisztjeit nevezték ki. Az önálló magyar börtönügy szervezete kiépítésének a kezdetén nyugat-európai tanulmányútra küldte a minisztérium a szakterület jeles művelőit. Ezt követően pedig a külföldi impressziók hasznosításával hozták

létre a magyar börtönügy új rendszerét. Ennek részeként újították meg a börtönöri testületet, azaz a fegyőrök szervezetét. Ily módon Európa leghaladóbb szellemű szakmai szabályrendszere és azt megvalósító börtönügyi szervezete jött létre, amelytől azonban jelentősen elmaradt a neoabszolutizmustól örökölt büntetés-végrehajtási intézetrendszer. A dualizmus alatti folyamatos intézményfejlesztési folyamat fejlesztéseként azonban ebből az intézmény struktúrabeli lemaradásból sokat behozott a magyar állam.¹⁵ Hasonló folyamatok mentek végbe a magyar rendvédelem más szakterületein is.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljét tehát kezdetben az önkormányzatiság dominanciájával kezdték el létrehozni. A központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt rendvédelmi testületeket csak ott alakították ki, ahol az önkormányzati felügyelet alatt álló rendvédelmi szervezetek működtetése nyilvánvalóan nem volt célszerű. Emellett — akár önkormányzati, akár a központi államhatalom által közvetlenül felügyelet szervezet kialakításáról volt szó — valamennyi rendvédelmi testületet rendvédelmi szervezetnek tekintettek. Szinte magától értetődő volt az is, hogy a rendvédelem mely szakterületein milyen szervezetek működjenek. A kiegyezés utáni magyar rendvédelmi modellben nem hoztak létre államrendőrség típusú szervezetet. Az Osztrák Császárságban ugyan fennmaradt a neoabszolutizmusból örökölt államrendőrség, a Magyar Királyságban azonban — mivel e testületnek nem volt magyar hagyománya — a neoabszolutizmus államrendőrségének magyarországi szervezeteit úgy szüntették meg, hogy nem hoztak létre helyette magyar szervezetet, legalább is a vizsgált időszak kezdetén.¹⁶

A magyar rendvédelem terrénuma azonban nőtt is egy szakterülettel, nevezetesen a határőrizettel. A határőrizet ugyanis hagyományosan az uralkodói felségjogok körébe tartozott, melyet katonai erővel valósítottak meg. A HABSBURG-birodalom haderején belül — a Török-birodalom irányában — e célból működött a katonai határőrvidék, amely lényegében a Magyar Királyság teljes déli határvonalára kiterjedt. Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc időszakában azonban a katonai határőrvidék magyarajkú alakulatai döntően

a forradalom mellé álltak. A HABSBURG-hatalom ezért ezen alakulatokat feloszlatta. Így a kiegyezés időszakában — az 1848 előtti állapothoz képest — a katonai határőrvidék már foghíjassá vált. Nem kellett már továbbá tartani az oszmán csapatok betöréseitől sem. Megszűnt tehát az a fenyegetettség, amely a szervezet létrehozásához vezetett.

A szervezet egyébként is a magyar országgyűlésben szinte a létrehozása óta a folyamatos támadások célkeresztjében állt. A katonai határőrvidék magyar földbirtokosai és az érintett vármegyék követelték a jogszerű állapot visszaállítását. Az uralkodók minden esetben el is ismerték a kérés jogosságát, azonban annak teljesítését — a fenyegető török veszélyre hivatkozva — visszautasították. A kiegyezést követően elérkezett az idő a katonai határőrvidék megszüntetésére, a térség és a hatóság visszaintegrálására a magyar közigazgatásba. Ez a folyamat — a közös haderő, illetve az uralkodó beleegyezésével — 1872-ben vette kezdetét és az 1880-as évek második feléig tartott. A térség visszaintegrálásának az elősegítése érdekében külön rendvédelmi testületet is létrehozott a magyar állam Magyar Királyi Vám- és Adóórség elnevezéssel, amely az integráció befejezésével megszűnt, helyét pedig ebben a térségben a Magyar Királyi Pénzügyőrség vette át.¹⁷

A Török-birodalom közvetlen szomszédságának a megszűnése külpolitikai orientáltságú okain túlmenően azonban volt egy másik indítéka is annak, hogy a határőrizet levált a véderő feladatokról és a rendvédelmi teendők részesévé vált.

A technikai forradalom — elsősorban a kontinens nyugati részében — olyan következménnyel is járt, hogy a haditechnika is jelentősen fejlődött. Ebből fakadóan pedig a harcéljárások is módosultak. Elképzelhetlenné vált a modern haditechnikával ellátott csapatok megfelelő erőkoncentrációjának a hiányával úgy a védekező, mint a támadó tevékenység. Az alapelveket Karl von CLAUSEWITZ *A háborúról (Vom Kriege.)* című művében, amely a XIX. század utolsó negyedében magyar nyelven is megjelent.¹⁸ Az országok hadvezetése arra törekedett, hogy minél több a modern haditechnika fegyvereivel felszerelt alakulatot legyenek képesek hadrendbe állítani. A haderő csapatainak

határőrizeti feladatok ellátásába való bevonása viszont ezzel a törekvéssel ellentétes helyzetet teremtett.

A határőrizeti teendők teljesítése érdekében igénybe vett csapatoktól ugyanis — a határőrizeti feladatok eredményes végrehajtása érdekében — a nehézfegyverzetet be kellett vonni, továbbá a személyi állományt apró szervezeti egységekre bontva viszonylag keskeny és hosszan elnyúló területsávban kellett elhelyezni. Ezek a körülmények azonban lényegében megszüntették az érintett csapatok harcértékét. Ennek az elkerülése céljából Nyugat-Európa országaiban a békehatárőrizeti teendőket a haderők átadták a rendvédelmi testületeknek. Az Osztrák-Magyar Monarchiában erre a lépésre — Nyugat-Európához viszonyítva némi késéssel — a kiegyezés utáni haderőreform részeként került sor.

A békehatárőrizet tehát már nem tartozott a haderő feladatkörébe, így azt nem is lehetett a közös ügyek részének tekinteni. A határok őrzésének a teendői a két társország rendvédelmi testületeinek a feladatkörét gyarapította.¹⁹

A dualizmus időszakában többféle rendvédelmi testület vékenykedett a magyar állam rendvédelmi modelljében.

A rendőrségek alkották kezdetben a polgári magyar állam rendvédelmének a gerincét. Néhány kivételtől eltekintve a rendőrségek önkormányzati rendvédelmi testületek voltak. A kiadásukat az önkormányzati költségvetésből fedezték és annak a települési önkormányzatnak az irányítása alatt álltak, amely a szervezetet létrehozta, illetve fenntartotta. Az első állami rendőrség a fővárosi rendőrség volt, melyet 1872-ben ideiglenes jelleggel a belügyminiszter irányítása alá vontak, majd 1881-ben véglegesen államosítottak.²⁰

A magyarországi rendőrségek között 1906-ig a fővárosi rendőrség volt az egyetlen állami rendőrség. Ekkor állították fel az 1903. évi határrendőrségi törvény nyomán a Magyar Királyi Határrendőrséget az ország második állami rendőrségeként.²¹ A történelmi Magyarország harmadik állami rendőrségét a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrséget meglehetősen későn, 1916-ban hozták létre a fiumei határrendőr kapitányság és a fiumei városi rendőrség összevonásával.²²

A polgári magyar közigazgatás kiépítése során a települések rendezéséről szóló többször módosított törvényekben az országgyűlés a községekhez és a törvényhatósági jogú városokhoz telepítette a rendőrhatalósági jogkört. Így a települések váltak jogosulttá a rendőrhatalósági jogaik érvényesítése érdekében rendőri szervezet létrehozására és működtetésére.²³

Az önkormányzati rendőrségek meglehetősen tarka képet mutattak. Valamennyi rendőrség önállóan szabályzattal és egyenruházattal rendelkezett. Kezdetben a bűnvádi eljárás egységes jogi szabályozása is hiányzott. E hiányt volt hivatott pótolni az úgynevezett „Sárga könyv”, amely lényegében ideiglenes bűnvádi eljárás szabály volt. A büntetőeljárást először 1880-ban szabályozták.²⁴

A rendőrök fegyverzete egy rendőrségen belül is eltérő volt, hiszen a fegyvereiket önállóan szerezték be. A dualizmus kori magyar rendőrségek fegyverzete akkor vált többé-kevésbé egységessé, amikor a Magyar Királyi Csendőrségnél rendszerezett forgópisztolyokat Frommer-féle öntöltő pisztolyokra cserélték. Ekkor az egyébként működőképes, kifogástalan állapotban lévő forgópisztolyokat kedvezményes áron felajánlották megvételre a rendőrségek tagjai számára, akik általában éltek is a kedvező beszerzési lehetőséggel.²⁵

A rendőr tisztek — akiket rendőr tisztviselőknak neveztek — képesítési követelménye a közigazgatási tisztviselőkével azonos volt. A rendőr legénység átlag 1/5-e analfabéta volt, ezért a legénység számára csupán szóbeli felkészítést lehetett megvalósítani, illetve képzésük lényegét a jelentős gyakorlattal rendelkező rendőrtársak társaságában eltöltött szolgálatteljesítés során szerzett tapasztalat alkotta.

A fővárosi rendőrség — amely a rendőrségek elit szervezete volt — igyekezett segítséget nyújtani a vidéki rendőrségeknek. Továbbképző tanfolyamaira — amelyek témái általában hazai és külföldi új bűnelkövetési módszerek megismertetéséből és azokra a célszerű rendőri reagálás bemutatásáról szóltak — meghívták a vidéki rendőrségek képviselőit, akik a megszerzett ismereteket multiplikátorként adhatták tovább a saját rendőrségüknek. A fővárosi rendőrségnél 1909. I. 1-én kezdte a működését az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal, amelynek

anyagát kezdetben csupán a fővárosi rendőrök feljegyzései alkották, azonban rövid időn belül több osztályból álló szervezetté nőtte ki magát, melynek az anyagát a vidéki rendőrségek nem csupán használhatták, hanem gyarapíthatták is.²⁶

A hivatás részeként kialakított Bűnügyi- és Rendőrmúzeum sem zárkózott el vidéki témák archíválása és bemutatása elől.²⁷

A fővárosi rendőrség vitathatatlanul hasznos kezdeményezései azonban önmagukban nem voltak képesek megoldani a vidéki rendőrség hatékonyságának a fejlesztését.

Ez a rendőrsi struktúra nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Nem tudta a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a polgári fejlődéshez szükséges biztonságot kialakítani és fenntartani. Ez az 1870-es évekre egyértelművé vált. A magyar kormányok kezdetben úgy kívánták a helyzetet megoldani, hogy a rendfenntartás tekintetében a legrosszabb helyzetbe került vármegyecsoportok élére teljhatalommal felruházott királyi biztosokat neveztek ki. Ilyen volt gr. RÁDAY Gedeon is, akit a délvidéki vármegyék közbiztonságának a helyreállításával bíztak meg. A királyi biztosok — így gr. RÁDAY Gedeon is — drákói módszerekkel ugyan, de rendet tettek a rájuk bízott ország részben. Amint azonban a feladatukat teljesítve távoztak, az anarchia rövid időn belül visszarendeződött.²⁸ Ekkor került előtérbe a csendőség létrehozásának a gondolata.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása azonban nem jelentette azt, hogy a vidéki településeken működő valamennyi rendőrség automatikusan megszűnt volna. Számos településen tovább működött az önkormányzati rendőrség a magyar csendőség létrehozása után is egészen a magyar rendőrségek államosításáig.²⁹

Vitathatatlan, hogy a nagyobb városok rendőrségei jobban megállták a helyüket, mivel a működtetésükre erőteljesebb pénzügyi források álltak rendelkezésre. Összességében azonban a rendőrségek messze elmaradtak az 1881-ben felállított Magyar Királyi Csendőrségtől. Az önkormányzati rendőrségek széttagoltsága mellett a bűnüldözési képességüket negatívan befolyásolta, hogy csak a település határáig volt illetékességük, továbbá a működésük nem volt ellenálló a helyi notabilitások

befolyásával szemben. A virilizmus elve szerint működő önkormányzatok eleve nagyobb beleszólást biztosítottak a legnagyobb adófizetők számára a városi ügyek intézésébe, így a városi rendőrség működtetésébe is. Emellett pedig a rendőrtisztviselők sem jelentettek kivételt a többi önkormányzati tisztviselővel kapcsolatosan kialakult eljárás alól. A tisztviselőkkel ugyanis általában meghatározott időre szóló szerződést kötött a település, illetve hatévente újraválasztották őket. Mindkét esetben lényegében a helyi notabilitások akarata érvényesülhetett a tisztviselők foglalkoztatását illetően. Emellett pedig az önkormányzati tisztviselők számára a szerződésükben rögzített járandóságok általában jóval mérsékeltebb volt, mint amit a központi államhatalom biztosított a közvetlen irányítás alatt álló szervezetek személyi állománya tagjainak a számára.³⁰

Mindez arra sarkalta a rendőr tisztviselőket (tisztteket), hogy mozgalmat indítsanak az önkormányzati rendőrségek államosítása céljából. A vidéki rendőrségek gondjainak orvoslása érdekében 1886-ban a rendőrkapitányi kongresszust szerveztek. A kongresszus hatására került be a törvényhatóságokról és a községekről szóló új törvényi szabályozásba, hogy a rendőrkapitányokat „élethossziglan” (nyugdíjjig) nevezzék ki.³¹

Ez a lépés azonban önmagában nem oldotta meg a vidéki rendőrségek gondjait. 1893-ban újabb kongresszust szerveztek, mely memorandumot juttatott el a miniszterelnökhöz a vidéki rendőrségek államosítása tárgyában. A rendőrtisztviselők szervezetet is létrehozta a Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) elnevezéssel a rendőrségek államosításának az elősegítése érdekében. A szakmailag indokolt államosítási igényt a MROE kedvező politikai légkörben tűzte zászlajára. A dualizmus időszaka ugyanis a magyar közigazgatás centralizációjának a korszaka volt, bár a dualizmus kori centralizáció mértéke messze elmaradt a későbbi korokétól.

Minden esetre a kormányok a rendőrség államosítását összeegyeztethetőnek tartották a közigazgatás fejlesztésének az irányultságával. Az önkormányzatok pedig nem tiltakoztak az államosítás ideája ellen, mivel a városukban úgy maradhatott fenn a rendőség, hogy a testület fenntartásának egyébként teteemes költségei nem terheltek a település költségeit.

1912-ben a készülő új városi törvény kapcsán az országgyűlés felkérte a belügyminisztert arra, hogy két év múlva terjeszsen be törvényjavaslatot a rendőrségek államosítására. A tárcánál külön osztályt hoztak létre a téma feldolgozására, a törvényjavaslat előkészítésére. A törvényi indítványt az országgyűlés elé is terjesztették 2014-ben, amely azt átdolgozás céljából visszaküldte. Újabb megvitatásra azonban már nem nyílt lehetőség, mivel kitört az I. világháború.³²

A Magyar Királyságban a dualizmus időszakában, legalább is annak egy részében működött még egy rendőrség, a Mezőrendőrség. E testületet 1840-ben törvény létrehozásával állították fel a mezei lopások és rongálások megelőzése és elhárítása céljából. A testület azonban az idők folyamán eljelentéktelenedett, különösen a Magyar Királyi Csendőrség létrehozását követően. Végül a XIX. század végén átalakították. A mezőrendőrségből hozták létre a mezőőrséget.

A mezőrendőrség abból a szempontból is érdekes, hogy ezen testületet létrehozó törvény kapcsán került be a nyelvújítással létrejött rendőr és rendőrség szavaink a magyar törvénytárba. Maga a rendőr szó először MÁRTON József nyelvész 1823-ban kiadott magyar, latin és német nyelvű lexikonában bukkant fel a „Polizei, Landreiter” fordításaként. Ezt követte FOGARASI István 1833-ban publikált „*Deák-magyar műszókönyv.*”-ében a rendőr szó. Ezt követően kiadott szótárakban pedig már rendszeresen előfordult a rendőr szó, amely 1840-ben került be a Corpus Juris-ba.³³

A közigazgatási centralizáció útján megvalósuló hatékonyság növelésére irányuló fejlesztés a dualizmuskori államfejlődés jellemző vonása. Ebbe a tendenciába illeszkedett a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása és működtetése is.

A Magyar Királyi Csendőrséget 1881-ben hozták létre. A magyarországi csendőrs testület létrehozásáig azonban a csendőrség intézménye meglehetősen hosszú és kacsringós utat járt be. A csendőrség francia indíttatású intézmény. Eredetileg a francia haderőn belüli olyan íjász alakulat volt, melynek a hivatását a haderőn belüli rend fenntartása alkotta. Fokozatosan — a polgári lakosság kérésére — terjesztették ki a hatáskörét a pol-

gári lakosságra a hadműveleti területeken túlra, majd békeidőben is a teljes Francia Királyság területére a városok kivételével. A testület neve eredetileg Maréchaussée (Márizsosszé) volt, melyet röviddel a „nagy francia forradalom” kitörését megelőzően változtattak csendőrségre. A forradalom időszakában ugyan a csendőséget is megszüntették sok más intézményhez hasonlóan, azonban hamar kiderült, hogy a szervezetre szükség van, ezért azt visszaállították. A testületet BUONAPARTE Napóleon modernizálta.³⁴

Európában úgy terjedt el, hogy a Napóleon-i császárság vonzáskörébe került országok által importált francia közigazgatási minta részeként állítottak fel csendőrségeket. Napóleon bukását követően pedig — mivel a testület kiváló hatásfokkal működött — e csendőrségeket megtartották, sőt azokban az országokban is bevezették a csendőrséget, ahol korábban ilyen szervezet nem működött. A XIX. század a csendőrség diadalszázada volt, mivel Európa valamennyi országában létrehozták e szervezetet.³⁵

Magyarországra a csendőrség intézménye osztrák közvetítéssel érkezett annak ellenére, hogy a reformkorban a főrendi ház már kezdeményezte magyar csendőrség létrehozását, melynek érdekében gyűjtést is indított. A magyar csendőség létrehozásának a gondolata azonban nem találkozott az uralkodó egyetértésével, így a kezdeményezés elhalt.³⁶

A csendőrséget a HABSBURG-birodalomban először — hagyományosan az Osztrák Császársághoz tartozó — Lombardiában állították fel, mivel BUONAPARTE Napóleon uralkodása alatt a tartomány a Francia Császárság vazallus államává vált. A HABSBURGOk azonban — miután a tartomány Napóleon bukása után ismét a fennhatóságuk alá került — a lombardiai csendőrséget nem szüntették meg, hanem a testület kiváló eredményeire való tekintettel tovább működtették. A lombardiai csendőrség vált a HABSBURG-birodalom neoabszolutista rendszere csendőrségének a mintájává. A HABSBURG-hatalom a neoabszolutizmus birodalmi rendvédelmi szervezetként a teljes vidéki területre kiterjedően hozta létre és működtette a csendőrséget, melynek hatáskörét a katonai közigazgatás alatt álló ha-

tárörvidékre is kiterjesztette. Az 1849. III. 4-én oktrojált össz-birodalmi alkotmányban már szerepelt, hogy „... a birodalom belső biztonságának az őrzése birodalmi ügy.”³⁷

Ennek a szellemében hozták létre a vidékre kiterjedően az osztrák császári birodalmi csendőrséget, a városokra kiterjedően pedig az osztrák császári birodalmi rendőrséget a HABSBURG-birodalom teljes területén.³⁸

A kiegyezéssel ugyan megszűnt a csendőrség a Kárpát-medencében, ám a HABSBURG-birodalmi csendőrség magyarországi alakulatainak a felszámolása tárgyában az uralkodó által 1867. III. 23-án kibocsájtott és báró WENCKHEIM Béla belügyminiszter által ellenjegyzett rendeletben már szerepel a csendőrség elnevezés.³⁹ Ebből fakadóan nyilvánvalóan nem lehet elfogadni REKTOR Béla „*A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.*” című könyvének 14. oldalán szereplő azon véleményyt,⁴⁰ hogy a csendőr szavunk először valószínűleg 1873-ban bukkant fel jogszabálysövegeinkben az 1873/XXI. törvénycikkből.⁴¹ Az azonban valószínűsíthető, hogy a csendőr kifejezés a nyelvújításból fakadóan a BARCZI-ORSZÁGH-féle „*A magyar nyelv értelmező szótára*” című többkötetes szótárban leírtak szerint 1834 körül keletkezhetett.⁴² Annyi azonban bizonyos, hogy a neoabszolutizmus időszakában a „zsendár” (gendarmerie) kifejezés terjedt el a köznyelvben. A csendőr szavunk a csend és az őr — közte az őr a magyar nyelv legrégebbi szógyökei közé tartozó szógyök — összevonásával jött létre.

A magyarországi HABSBURG császári csendőr alakulatok megszüntetése ellenére azonban Erdélyben és Horvátországban mégis fennmaradt egy-egy csendőr ezred a közös haderő kötelékében. Ezen ezredeket a magyar kormány 1876-ban vette át. Az erdélyi csendőr ezred vált a Magyar Királyi Csendőrség megszervezésének a kiinduló pontjává. TISZA Kálmán jutott arra a gondolatra, hogy a gyenge magyar közbiztonság megerősítése érdekében létre kell hozni a Magyar Királyi Csendőrséget, hiszen a csendőrség intézménye valamennyi európai országban bevált. E testület típus vidéken a rendet Európa-szerte megteremtette és eredményesen fenntartotta. Először a magyar illetékeseket győzte meg elgondolása helyességéről, majd a közös minisztertanáccsal — annak ellenére, hogy a rendvédelmi

ügyekben az nem rendelkezett kompetenciával — is véleményeztette álláspontját, ahol az uralkodó egyetértését is elnyerte. Végül pedig a magyar országgyűlés törvénybe iktatta a magyar csendőrség létrehozását, — miután a kormányfő biztosította a honatyákat arról, hogy az új magyar rendvédelmi testület nem fog a néhai császári birodalmi csendőrség politikai rendőrség jellegű tevékenységéhez hasonló feladatokat teljesíteni — melyet az uralkodó 1881. II. 14-én szentesített. Ez a nap vált 1933-tól a testület napjává.⁴³

A Magyar Királyi Csendőrség lényegében a vidék rendőrsége volt, bár hatósági jogkörrel nem rendelkezett. A testületi tagok rendőr közegként teljesítettek szolgálatot. A csendőrség köteles volt a közigazgatás megkereséseinek eleget tenni, ha azok összhangban álltak a vonatkozó törvényekben foglaltakkal.⁴⁴

A csendőrséget bő évtizede leforgása alatt építették ki több lépcsőben. Kezdetben a hiányzó legénységi állományt kiváló minőségű honvédekkel pótolták, mindaddig, amikor már meg tudták valósítani a teljes legénységi állomány hivatásos altisztekkel való feltöltését. A csendőr legénység a honvédség altiszti karának a jellegével bírt. A csendőr legénységgel szemben felvételi elvárás volt a mai fogalmaink szerinti egészséges szellemi és fizikai állapot mellett az ép testalkat, az elemi iskolai végzettség és a sorkatonai szolgálat eredményes letöltése, valamint a bűnügyileg fertőzetlen családi környezet és nemzethű szemlélet, továbbá a nőtlen vagy gyermektelen özvegy családi állapot. A tisztekkel szemben a Ludovikai Akadémia elvégzése volt a testülethez kerülés előfeltétele. A Magyar Királyi Csendőrségbe kizárólag magyar honos, büntetlen előéletű, fiatal férfiakat vettek fel. A tiszti kar tagjai számára a szakmáim felkészítést az elméleti és gyakorlati közigazgatási szakvizsga keretei között valósították meg a próbaidő (gyakornoki idő) alatt. Ennek során a leendő csendőr tiszt egyrészt megismerkedhetett a majdani beosztottjai által teljesítendő feladatok végrehajtásának a teendőivel, továbbá az előtte álló parancsnoki és kiképzési teendők lényegével, valamint e tevékenységet meghatározó jogszabályi környezettel, továbbá a magyar szellemi alkotóműhe-

lyek azon tevékenységeivel, amelyek eredményei hasznosíthatóak lehettek a várható szolgálati feladatai ellátása során. A csendőr tisztek első beosztása döntően valamilyen alacsony szintű tiszti parancsnoki hely helyettesi beosztása volt. A legénységi állománynak a próbaidő alatt kellett eredményesen elvégeznie a járőrtársi tanfolyamot, majd ezt követően szolgálatot teljesítenie. Amennyiben az előjárói elégedettek voltak a teljesítményével, akkor véglegesítették a próbacsendőrt a testületnél. Valamennyi csendőrnek el kellett végeznie a későbbiek során a járőrvezetői tanfolyamot. A legkiválóbbak pedig bejuthattak az őrs-parancsnoki tanfolyamra, melynek eredményes elvégzése során őrs-parancsnok helyettesi, majd őrs-parancsnoki beosztásba helyezték őket.⁴⁵

A rendszer lényege az volt, hogy az állami iskolai végzettségekre alapozó és egymásra épülő szakmai tanfolyamok rendszere által legyen megvalósítható a szakmai karrier, amely egyben biztosította a személyi állomány naprakész felkészültségét. Ezt az állapotot eredményesen egészítette, hogy napirend szerinti foglalkozás keretében a legénységi állomány naponta foglalkozott szakmai témákkal, általában a *Csendőrségi Lapok*ban megjelentetett belügyi és közrendvédelmi, vagy a rendvédelem valamely más területét érintő olyan típushelyzetek elméleti megoldásával, amely a csendőr járőr szintjén előfordulhatott.

A személyi állomány felkészültsége és tenni akarása volt a záloga a testület kiváló eredményeinek. Ezen eredmények eléréséhez hozzájárult az egységes ruházat, fegyverzet, szervezet és irányítás. A testület szervezeti felépítése ötlépcsős volt (őrs, szakasz-parancsnokság, szár-parancsnokság, kerület-parancsnokság és végül csendőr felügyelőség). A kerület-parancsnokságok rendelkeztek egy-egy pót-szárnyal is, amelyeknek nem volt működési területük. A pót-szárnyak végezték a végrehajtó szolgálat eredményes ellátásához szükséges háttértevékenységet (személyzeti munka, gazdálkodás, továbbképzés stb.). A felügyelőség közvetlen alárendeltségébe tartoztak továbbá a központi szervezetek. Pótlóidomító telep, központi anyagraktár, kiképzőbázis stb.. A testület személyi állományának 5 %-a tartozott a tisztek, újabb 5 %-a a háttértevékenységet megvalósítók közé (gazdászok stb.) 90 %-a pedig a végrehajtó szolgálatot

látta el. Az őrsvolt a végrehajtó szolgálat színtere, a legénység ott teljesített szolgálatot. Az őrsvök létszáma általában 6 és 20 fő közötti volt. Emellett ideiglenes és állandó jelleggel különítményeket is létrehozta ott, ahol különösen indokolt volt a nagyobb létszámú csendőri jelenlét. A csendőrség diszlokációja is a permanens változás állapotába jutott, mivel szinte minden település arra törekedett, hogy náluk is legyen csendőr őrsv. Az őrsvök telepítését a domborzat, a növénytakaró, illetve a közlekedési infrastruktúra, a lakosság létszáma, elhelyezkedése és összetétele, továbbá a bűnügyi fertőzöttség figyelembe vételével alakították. A testület létszámát azonban nem gyarapították a lakossági igényeknek megfelelően, így az esetek többségében a meglévő létszámot osztották el több őrsv között. Ebből fakadóan pedig nem csupán a nagyobb létszámú őrsvök száma mérséklődött erőteljesen, hanem idővel a parancsnokságok számát is növelni kellett, mivel egyes őrsvök túlzottan távolra kerültek a parancsnokságuktól. Az eredetileg 6 csendőr kerületből álló szervezetet a XX. század elején 9 kerületre kívánták növelni, amelyből azonban az I. világháborúig csupán 2 új kerületet hoztak létre, ezért a testület 8 kerülettel működött 1914-ben. A 8 kerület alárendeltségében (kerületszékhelyek: Kolozsvárott, Szegeden, Budapesten, Kassán, Pozsonyban, Székesfehérvárott, Brassón és Debrecenben) összesen 57 szárny, a szárnyak alárendeltségében pedig 136 szakasz, végül pedig a szakasz-parancsnokságok alá 2001 őrsv tartozott, amely szervezeti egységekben összesen 11 628 fő csendőr teljesített az utolsó békeévben. Ez a csendőrségi struktúra 65 vármegye területére terjedt ki. Az I. világháború alatt pedig a szervezetfejlesztés szóba sem jöhetett.⁴⁶

Már a dualizmus időszakában kialakult a csendőrségen és a rendőrségeken — mint két fő tartópilléren — nyugvó rendvédelmi struktúra. E két meghatározó szervezet mellett azonban más testületek is tevékenykedtek a korabeli magyar rendvédelemben.

A Magyar Királyi Pénzügyőrséget a kiegyezéskor hozták létre a Császári Birodalmi Pénzügyőrség magyarországi szervezeteinek a kiváltása céljából. A Magyar Királyi Pénzügyőrség a pénzügyi tárca irányítása alatt állt és működési területe lefedte

a történelmi Magyarország teljes területét. A pénzügyőrség szó is a testület létrehozása kapcsán bukkant fel első ízben a magyar jogszabályok szövegében.⁴⁷

A dualizmus időszakában a Magyar Királyi Pénzügyminiszterium alárendeltségében 19 szakhatóság működött, bár nem volt jelen valamennyi szakhatóság valamennyi vármegyében. A pénzügyi tárca hatóságainak középszintű irányítási teendőit a vármegyénként szervezett pénzügyigazgatóságok végezték. A pénzügyigazgatóságokat az 1872. évvel kezdődően állították fel és a századfordulóra a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken már szinte minden vármegyében működtek. A pénzügyigazgatóságok komplex szervezetek voltak, amelyek nem csupán a helyi pénzügyi szakhatóságok irányítását végezték, hanem a helyi közigazgatás pénzügyi felügyeletét is ellátták. Hatáskörük kiterjedt a vármegyében elterülő törvényhatósági jogú városokra is. A főváros külön pénzügyigazgatósággal rendelkezett. A pénzügyigazgatóságokban a pénzügyi szakemberek mellett megtalálhatóak voltak azon magyar pénzügyi hatóságoknak a tisztjei, amely pénzügyi szervezetek az adott vármegyében működtek.⁴⁸

A Magyar Királyi Pénzügyőrség valamennyi vármegyében tevékenykedett, valamennyi pénzügyigazgatóságban jelen voltak a pénzügyőr tisztiek. A pénzügyőrség diszlokációja tekintetében a vármegyék kerületét biztosi kerületekre osztották, melyek élén a testület tisztjei álltak. A biztosi kerületek irányították a működési területükre telepített pénzügyőr szakaszokat. A szakaszok voltak a konkrét pénzügyőr munka szinterei. A szakaszokban teljesített szolgálatot a pénzügyőr legénység, a szakaszokon szolgálatot teljesítő pénzügyőrök létszáma a kisebb létszámú csendőr őrsökhöz volt hasonló. Egy-egy pénzügyőr szakasz hatósági területe több településre is kiterjedt.⁴⁹

A Magyar Királyi Pénzügyőrség egységes fegyverzettel, ruházattal, szervezettel, szolgálati szabállyal rendelkezett, a pénzügyőrök pedig egységes szakmai felkészítésben és továbbképzésben részesültek. A pénzügyőrség volt a Magyar Királyi Pénzügyminiszterium egyetlen fegyveres szervezete, amely a dualizmus teljes időszakában működött. A pénzügyőrség sze-

mélyi állománya — mivel a központi államhatalmat megtestesítő kormány közvetlen irányítása alatt állt — az állami alkalmazottakra vonatkozó szabályok szerinti ellátásban részesült.⁵⁰

A Magyar Királyi Pénzügyőrség a pénzügyi hierarchiába és a polgári magyar állam rendvédelmi modelljébe egyaránt jól illeszkedő, hatékony szervezet volt.

A fegyőrök szervezete — mint a korabeli büntetés-végrehajtási testület — a lakosság döntő többségével ugyan nem került közvetlen kapcsolatba, mégis fontos és nélkülözhetetlen rendvédelmi feladatkört teljesített a szabadságvesztéssel járó büntetések szakszerű megvalósítása által.⁵¹

A fegyőr testület a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium hatáskörébe tartozott. A testületet büntetés-végrehajtási intézetenként szervezték meg és irányították. A szervezet működtetésének a szabályozása, fegyverzete, öltözeke azonban egységes volt. A testület személyi állományának az ellátása pedig az állami alkalmazottak ellátási rendszerének a részét képezte.⁵²

A büntetőtörvénykönyv négyféle szabadságvesztéssel járó büntetésfajta tartalmazott. Ezek voltak a fegyház, államfogház, börtön és a fogház. E mellett pedig — a kihágási törvényben foglaltak alapján — létezett még az elzárás is. A fegyház büntetést országos fegyintézetben, az államfogház büntetést országos fogházban, a börtönbüntetést kerületi börtönben, a fogházbüntetést törvényszéki, vagy járásbírósi fogházban, az elzárás büntetést pedig bírósági fogházban valósították meg.⁵³

A határőrizet a magyar rendvédelem integráns részévé vált ugyan a dualizmus időszakában, azonban a határőrizeti feladatok ellátására külön határőrizeti szervezetet eleink nem hoztak létre kezdetben. A határőrizet klasszikus hármas tagolású feladatrendszerének a végrehajtására, azaz a határvonal őrzésére, a határforgalom ellenőrzésére és a határrend betartatására a magyar szervezetek határmenti részszervezeti egységei közül azokat kérték fel, amelyek alapfeladatai többé-kevésbé harmonizáltak az adott határőrizeti teendők ellátásával. Mindez azonban csupán a magyar-román és a magyar-szerb határon volt szükséges, mivel az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közötti határvonalat bárki, bármikor és bárhol szabadon átléphetette. A

két társország közötti utas- és áruforgalom ellenőrzése nem létezett.⁵⁴

Kezdetben a két útlevelköteles határszakasz határvonalának az őrzése kizárólag a Magyar Királyi Pénzügyőrség vámhatárvonallal rendelkező szakaszaira hárult. E pénzügyőr szakaszok a határvonal őrzési teendőiket a pénzügyőrségi alapfeladataik ellátása mellett valósították meg. A kiegyezést követően a pénzügyőrség ezen szakaszai jelentették a magyar határőrizetbe bevont legjelentősebb erőt. A határforgalom ellenőrzését a közeli városok rendőrségeinek a személyi állományából kikülönített néhány fős csoportok valósították meg. A határrend betartatásának a teendőit pedig a vámhatárvonal menti járáások kikülönített határmenti szolgabírói kirendeltségei látták el.⁵⁵

Először a határvonal őrzésének a megerősítésére került sor 1891-ben, amikor a Magyar Királyi Csendőrség vámhatárvonallal rendelkező őrseit is bevonták a határőrizeti teendők ellátásába. A csendőrség ezen őrsei is — a pénzügyőrségi szakaszokhoz hasonlóan — a csendőrségi alapfeladataik ellátása mellett végezték a határvonal őrzési teendőiket. Mindkét testület személyi állományának határőrizeti teendőket is ellátó tagjai határőrizeti pótlékban is részesültek. A határszéli csendőrséget több ízben fejlesztették, a legerőteljesebb formában 1912-ben, amikor a szervezetbe olyan elemeket is beiktattak — az OLÁH Sándor által vezetett csendőr tiszti delegációnak az örökös tartományokban és Bosznia-Hercegovinában tett tanulmányútján tapasztaltakról készített tanulmány jelentésében foglaltak alapján —, amelyeket a testület más részeinél nem alkalmaztak.⁵⁶

1906-ban létrehozták a Magyar Királyi Határrendőrséget, amely a polgári magyar állam időszakában az első olyan rendvédelmi testület volt, amelynek az alapfeladatát a határőrizet alkotta. A határőrizet triászából azonban csak a határrend betartatását végezte, mely teendőket a határmenti szolgabírói kirendeltségektől vette át. Emellett a határrendőrség látta el a határforgalom ellenőrzésének a teendőit is, melyet a határmenti városi rendőrségek kikülönített csoportjaitól vett át, bár a kishatárforgalom ellenőrzésébe a belügyminiszter bevonta a határszéli csendőrséget is. A határvonal őrzését azonban továbbra is

a vámhatárvonallal rendelkező pénzügyőr szakaszok és a határ-széli csendőrség végezte. A határrendőrség feladatkörébe tartoztak továbbá a társ rendvédelmi testületek által megvalósított részhatárőrizeti feladatok koordinálása, valamint szükség esetén a határmenti önkormányzati rendvédelmi erők bevonása a határőrizetbe.⁵⁷

A Magyar Királyi Koronaőrség, a Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség, továbbá a Magyar Királyi Képviselőházi őrség is a polgári magyar állam rendvédelmi modelljének a részeként működtek. Közrendvédelmi és bűnügyi feladatokat ugyan — a fegyőrökhöz hasonlóan — nem láttak el, azonban a közjogi méltóságok, a törvényhozó testület, illetve a magyar állam szimbólumainak az őrzése által közvetlenül hozzájárultak a közbiztonság megvalósításához, a nemzeti szuverenitás kinyilvánításához.

A koronaőrség és a nemesi testőrség tekintélyes múlttal rendelkező szervezetek voltak, amelyeket a neoabszolútizmus során felszámoltak ugyan, azonban a kiegyezés kapcsán újjászerveztek. A darabont testőrséget osztrák minta alapján hozták létre 1904-ben. E szervezet lényegében palotaőrség volt, feladatát alapvetően a Budai Királyi Vár őrzése alkotta. A nemesi testőrség az uralkodó személyét őrizte. A Magyar Királyságban e testület felelt *Ferenc József* biztonságáért. Emellett az uralkodót — osztrák császári minőségében — még három testőrség védte. Valamennyi testőrség a főudvarmester felügyelete alá tartozott. Viszonylag későn, a TISZA István elleni sikertelen merénylet nyomán hozták létre a képviselőházi őrséget, amely az országgyűlés épületében és a közvetlen környezetében volt hivatott a rend fenntartására. A képviselőházi őrség az országgyűlés elnökének a felügyelete alá tartozott. A koronaőrség pedig az uralkodó és az országgyűlés egyetértésével felkért két koronaőr kompetenciájába tartozó szervezetként működött. A koronaőrök személyét törvénybe iktatták, tisztségük a legmagasabb közjogi méltóságok közé tartozott. Mivel mindhárom szervezet személyi állományának a tagjai személyükben katonának minősültek, ezért valamennyien az állami alkalmazottakra vonatkozó

ellátási rendszerben részesültek. Ily módon számos szállal fűződtek ugyan a Magyar Királyi Honvédséghez, a honvédségnek azonban utasítási jogköre e szervezetek irányában nem volt.⁵⁸

Nem lehet szó nélkül hagyni azt a manapság elterjedt tévhitet, hogy a korona és a koronázási jelvények őrzése, valamint a koronaórság a Magyar Királyi Honvédséghez tartozott volna. Ez a vélekedés nem felel meg a történelmi valóságnak. Ugyanis valamennyi katonailag szervezett őrtestület személyi állománynak a tagjai, — mivel személyükben katonának minősültek — a honvédelmi tárca kompetenciájába tartozott. Ez azonban nem jelentette azt, hogy az érintett szervezet felett is diszponált volna a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium. A koronaőr testület felett az irányítási jogkör egyértelműen a két koronaőr kompetenciájába tartozott. A koronaórság személyi utánpótlásának is — mivel a testületi feladatkör alapvetően díszelgő jellegű volt — a bázisát a Magyar Királyi Honvédség alkotta. Másutt ilyen jellegű felkészültséggel rendelkezőkre nem számíthatott a koronaórság. Az is tény, hogy a testület működéséhez szükséges tárgyi feltételeket (ruházat, fegyverzet stb.) a honvédség hadtápszolgálatára bízta. Ez azonban nem jelentette azt, hogy rendelkezett is azok felett. Könnyű belátni, hogy csekély létszámú szervezetek esetében — mint például a testórság, koronaórság, vagy a képviselőházi őrség — dőreség lett volna önálló hadtápszervezetet létrehozni. Inkább rábízta a gazdálkodási teendőket arra a már meglévő szervezetre, amelynek az alapfeladatai leginkább harmonizáltak e testületek eredményes működéséhez szükséges gazdálkodási teendőkkel.

Összességében a magyar rendvédelmi modellben átstrukturálódási folyamat zajlott, melynek során az önkormányzati dominanciától haladtak a centralizáció irányába, a polgári fegyveres őrtestület típusú szervezetek túlsúlya felől a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek többségi modellje felé. Az I. világháború kitörésekor e folyamat még nem fejeződött be. A modell kiépülése és a kialakuló módosulási folyamatok egyaránt a nemzeti érdekeknek való hathatósabb megfelelést ösztönözték. A kiegyezéskor az idegen elnyomó HABSBURG-hatalom elleni hathatós védekezési reflexeként megvalósított rendvédelmi rendszer konkrét elméleti gyökerei a reformkorig nyúltak

vissza. Ebből fakadóan egyértelmű volt a decentralizált és az önkormányzatiságra hagyatkozó rendvédelmi modell kialakítása, pedig az önkényuralmi rendvédelemnek a központosításból fakadó előnyei kézzelfoghatóak voltak, azokat azonban elhomályosították a nemzetellenes állami terror cselekményei.

A dualizmus időszakában azonban felszínre kerültek az önkormányzati orientáltságú rendvédelmi modell hátrányai. Ezen hátrányok kiküszöbölése érdekében pedig — szintén a nemzeti érdekeknek megfelelően — a centralizáció által nyújtotta lehetőségeket igyekeztek kiaknázni. Ez a változás hosszas folyamat formájában zajlott le több lépcsőben.

A hátország rendvédelme az I. világháború során sajátosan alakult, mivel a háború elhúzódó időszaka megnövekedett rendvédelmi teendőinek az ellátására a magyar állam felkészületlen, vagy csupán részlegesen felkészült volt. Magyarország olyan rendvédelmi modellel lépett be a háborúba, amelynek a hatékonyabbá tétele folyamata még nem fejeződött be és a háborúból fakadó rendvédelmi teendők ellátására alkalmas szerkezetmódosításokra való felkészülést is nélkülözte a modell.

Az utolsó békeévben a Magyar Királyságban 282 870 km²-nyi területre kiterjedően, csaknem 18 264 532 főnyi lakos körében összesen 8 rendvédelmi testület — a rendőrségeket egy testületként kezelve — tartotta fenn a rendet kielégítő határfokkal. E testületek voltak a:

- Magyar Királyi Csendőrség 1881 — (12 000 fő, 36,6%)
katonailag szervezett fegyveres őrtestület;
- magyar rendőrségek 1867 — (12 000 fő, 36,6%)
polgári fegyveres őrtestület;
- Magyar Királyi Pénzügyőrség 1867 — (5 500 fő, 16,77%)
polgári fegyveres őrtestület;
- fegyőrök 1870 — (3 000 fő, 9,15%)
polgári fegyveres őrtestület;
- Magyar Királyi Képviselőházi Őrség 1912 — (78 fő, 0,25%)
katonailag szervezett fegyveres őrtestület;
- Magyar Királyi Koronaőrség 1867 — (58 fő, 0,19%)
katonailag szervezett fegyveres őrtestület;

- Magyar Királyi Nemesi Testőrség 1867 — és Magyar Királyi Darabont Testőrség 1904 — (a két testőrség 142 fő, 0,44%) katonailag szervezett fegyveres őrtestületek.

Összesen 32 778 fő, amelyből 20 500 fő (37,46%) tartozott a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek és 12 278 fő (62,56%) a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományához. Az állami rendőrségeket leszámítva pedig az önkormányzatok irányítása alá mintegy 9 000 fő rendőr tartozott a teljes létszám 27,46 %-a.⁵⁹

Egyértelmű a kiegyezés időpontjához viszonyított arányeltolódás a katonailag szervezett fegyveres őrtestületbe tartozó személyi állomány javára, amely döntően a Magyar Királyi Csendőrség felállításából fakadóan jött létre. A kiegyezéskor — a még szerény létszámú rendvédelmi modellen belül — az önkormányzati kompetenciába tartozó rendvédelmi testületek személyi állományának az aránya 57,75 % volt. Hasonló volt a helyzet a polgári fegyveres rendvédelmi testületek és a katonailag szervezett fegyveres rendvédelmi testületek aránya tekintében is. A kiegyezéskor a magyar rendvédelmi modellen belül a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományának a modellben tevékenykedő valamennyi testület tagjához viszonyított aránya 98,65 % volt. Ezzel szemben az utolsó békeévben ez az arány 62,56%-ra módosult. Értelemszerűen a fennmaradó létszám a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állománya körébe tartozott.⁶⁰

A magyar rendvédelmi modell háborús körülmények közötti alkalmasságának a jogi feltételrendszerét az 1912. évi kivételes hatalomról szóló törvény fogalmazta meg. Az osztrák birodalomban már jóval korábban és több törvényben szabályozták a kivételes hatalom témáját a háború előtt utoljára 1913-ban. A Magyar Királyságban a közös haderő többszöri sürgetése nyomán 1912-ben hozta létre az országgyűlés a kivételes hatalomról szóló törvényt.⁶¹

A kivételes hatalom gyakorlására vonatkozóan Európa-szerte törvényeket alkottak ebben az időben. Ezen jogszabályok lényege arra vonatkozott, hogy a polgárok szabadságjogait korlátozzák, illetve a központi hatalomgyakorlás jogosultságait ki-

szélesítsék, továbbá az erőforrások háborús igénybevételi lehetőségének a nehézségeit felszámolják a megvívandó harc eredményessé tétele érdekében. A kivételes hatalom gyakorlása szabályozásának kétféle típusa alakult ki. A német minta szerint a kivételes hatalmat a haderő gyakorolta, a brit minta szerint pedig a kormány. Az Osztrák-Magyar Monarchia Osztrák Császárságában a német mintát követték, a Magyar Királyságban pedig a brit mintát. Ennek következtében a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a rendvédelmi testületek — a hadművelleti területek kivételével — nem kerültek a haderő fennhatósága alá háború időszakában sem.⁶²

Biztosítva volt tehát, hogy a magyar rendvédelmi testületek a háború során is magyar irányítás alatt maradtak. Rendelkezésre álltak a működéshez szükséges jogi keretek, melynek csupán az alapját alkotta a kivételes hatalomról szóló törvény, mivel a részletek számos alacsonyabb szintű jogszabály keretében formálódtak.

A Magyar Királyságban a kormány — eltérően az Osztrák Császárságtól — nem csupán a kivételes hatalom egyes területeinek a megvalósítása érdekében kért fel kormánybiztosokat, hanem a közös haderő felső vezetésével való érintkezés céljából is. A magyar kormány ily módon fenntartotta magának a döntés jogát a Magyar Királyság területén a véderő alakulatainak a felvonulása, élelmezése kapcsán felmerülő hadiszolgáltatások teljesítését illetően. Az Osztrák Császársággal ellentétben — ahol a rendeleti kormányzásra történő áttérésből fakadóan a törvényhozás működését felfüggesztették, az esküdtbírók tevékenységét szűkítették, így a politikai jellegű ügyek tárgyalása a katonai bíróságokhoz került — a Magyar Királyságban csupán a katonai témájú bűnügyek tartoztak a hadbírókhoz.

Az Osztrák Császárságban a hadüzemek felügyeletét a Háborús Felügyelő Hivatal végezte, ezzel szemben a Magyar Királyságban e feladatkört a kormány megbízottjai látták el. A hadi utánpótlás biztosítása céljából az ipari üzemekben és a mezőgazdasági birtokokon 1 560 000 főt foglalkoztattak az Osztrák-Magyar Monarchia gazdaságában. E munkástömeg Magyarországon dolgozó része felett a magyar kormány diszponált. Ezzel szemben a közös haderő az Osztrák Császárságban

tartományfőnöki hatásköröket is átvett. Magyarországon ehhez hasonló átruházásra nem került sor.

1915-ben a magyar kormány a Magyar Királyságot illetően elhárította a Hadsereg-főparancsnokság azon elképzelését, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia határai mentén határvédelmi térségeket alakítsanak ki. 1916-ban a Hadsereg-főparancsnokság ugyan létrehozta a hátszági katonai karhatalmi alakulatokat, ezeknek a Magyarországon állomásozó csapatait azonban a magyar kormány a Magyar Királyi Csendőrség alárendeltségébe helyezte. A magyar kormány 1918. II. 10-én határozott arról, hogy a magyarországi karhatalmi erőket a kormány felügyelete alatt álló egységes vezetés alá helyezi. A 1918 márciusi döntés alapján 1918 májusában felállított katonai rendőrség — melynek alapfeladata a katonai objektumok és hadiüzemek rendeltetésszerű használatának a biztosítása volt — szükség esetén a magyar rendvédelmi testületek tevékenységét is támogathatta. Az I. világháború rendfenntartásának ebbe az összképébe illeszkedik a magyar rendvédelmi testületek felügyeletének a témája.⁶³

A Magyar Királyságban tehát a háború időszakában a magyar vezetés alatt maradt a rend védelme. A gondok nem a rendvédelmi testületek feletti kompetencia témájában keletkeztek. A jogi természetű felkészülés azonban koránt sem bizonyult elégségesnek. A 32 778 fő összlétszámú magyar rendvédelmi testületek közül nyilvánvalóan nem lehetett bevonni a közrendvédelmi feladatok ellátásába a büntetés-végrehajtási testületek tagjait, a testőrsegeket, a koronaőrseget és a képviselőházi őrséget, továbbá a rendőrsegeket is csupán részlegesen lehetett ilyen jellegű feladatok ellátására igénybe venni. A fennmaradó mintegy 24 000 fő — azaz 12 000 fő csendőr és 12 fő rendőr — közül pedig a többnyire szedett-vedett fegyverzettel, kiképzettséggel és polgári stílusú vezetéssel működő rendőrsegek alkalmatlanok voltak csapaterős karhatalmi feladatok ellátására. Békeidőszakban ezek a testületek a rendszeresített létszámukkal a rendet fenn tudták tartani, bár a karhatalmi feladatok teljesítésére egyedül alkalmas Magyar Királyi Csendőrség is — a nagy területen kislétszámú szervezeti egységekre bontott diszlokációjából fakadóan — csupán a nem túl jelentős létszámot igénylő

karhatalmi feladatok ellátására volt alkalmas. Nagyobb létszámot igénylő karhatalmi feladatok ellátására a haderő kijelölt csapatai voltak hivatottak békeidőben is.⁶⁴

A magyar rendvédelem két pillértestülete közül a mérsékeltőbb képességekkel rendelkező rendőrség átszervezés előtt állt. A rendvédelem élcsapatát alkotó a Magyar Királyi Csendőrségre hárult az ország területének és lakosságának nagyobb részén a rend fenntartása. A két pillértestület létszámát azonban jelentősen megritkították a behívások, illetve a frontszolgálatra az önkéntes jelentkezések. A Magyar Királyi Csendőrség létszámát emellett tovább apasztotta a táborig csendőri szolgálat ellátási kötelezettsége is. A csendőrök a haderőben általában alegységparancsnoki beosztások (szakasz- és század-parancsnok) tekintetében közkedveltek voltak, mivel a felkészültségükből és az életmódjukból fakadóan szellemileg és fizikailag is kiválóan el tudták látni ezen beosztásokat. A csökkent létszámú csendőrök és rendőrök száma pedig már kevésnek bizonyult a háború miatt megnövekedett rendvédelmi feladatok ellátására. Utánpótlás pedig nem érkezett, mivel a szolgálatra alkalmas lakoságot a frontokra irányították.⁶⁵

Ezen a helyzeten az sem változtatott lényegesen, hogy 1914. IX. 16-án létrehozták a polgári őrséget, amelynek az alapfeladata a rendvédelmi szervezetek támogatása volt. A polgárőrség szabályzatát az egész országra kiterjedően egységesen alapították meg. A polgárőrök karszalaggal és saját maguk által beszerzett fegyverrel látták el szolgálatukat. A polgárőrség nem volt hatóság, szolgálatát az önkormányzati utasításoknak megfelelően látta el. Lényegében a csendőrség és a rendőrség segédcsapataként működött.⁶⁶

Az összeomlás időszakában — az elégtelen létszámú csendőrség és rendőrségek mellett — számos milícia jellegű fegyveres testület létesült, nem ritkán lokális jelleggel. A magyarországi tanácsköztársaság kikiáltását követően valamennyi rendvédelmi szervezetet a Vörös Őrségbe integrálták. A tanács hatalom bukását követően pedig a megtépázott csendőrségre és rendőrségekre szállt vissza a rendvédelmi teendők ellátása. A tiszti különítmények és a szerveződő Nemzeti Hadsereg

ugyanis elsősorban karhatalmi teendőket láttak el, illetve a tanácsköztársasági tisztségviselőket igyekeztek elfogni, nem ritkán velük leszámolni.⁶⁷

A polgári magyar állam rendvédelme a dualizmus időszakában jelentős változásokon esett át és jelentős átszervezés előtt állt az I. világháború kitörésekor. Hiányos képességei és szűkös létszáma ellenére is — nagy nehézségek árán, de — fenntartotta a rendet, az összeomlás éveiben azonban már a rend védelme meghaladta a lehetőségeit. A polgári magyar állam illetékesei azonban tanultak a korabeli magyar rendvédelem tapasztalataiból és a tanács hatalom bukását követően a tapasztalatokat igyekeztek hasznosítani a polgári magyar rendvédelmi modell reorganizációjára, illetve fejlesztése során.⁶⁸

Összességében elmondható, hogy a dualizmus kori polgári magyar rendvédelem nem, vagy csupán részlegesen volt felkészülve a háborús rendvédelemre. Ez az állítás azonban nem egyformán igaz a korabeli magyar rendvédelem valamennyi észak-területére. A határőrizet terén ugyanis az átállás jól előkészített volt.

Mivel a dualizmus kori Magyar Királyságban a határőrizet lényegében csupán a vámhatárokon, azaz a magyar-román és a magyar-szerb határon folyt, ahol Magyarország határai egybeestek az Osztrák-Magyar Monarchia külső határaival, ezért a katonai határőrizetre való áttérés tervezése is erre a határszakaszra korlátozódott. Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös határán nem volt valószínűsíthető harcselekmény. A magyar-román és a magyar-szerb határvonalakon azonban fennállt a lehetősége a fegyveres konfliktusoknak, vagy a határmenti térségek hadművelési területté válásának. Ebből fakadóan pedig a közös haderő illetékesei már békeidőben elkészítették a katonai határőrizetre való áttérés terveit. A katonai határőrizet kivitelezésére a mozgósítások kezdetétől a haderőnek a határvonalra való felvonulásaig került sor. Ezt követően már nem határőrizetről, hanem határvédelemről lehetett szó, illetve a véderő valamilyen támadó vagy védekező műveleteiről.⁶⁹

Békeidőszakban a magyar határőrizet vezető testülete a Magyar Királyi Határrendőrség volt, háborúban azonban a határszéli csendőrség jutott vezető szerephez.⁷⁰

Az Osztrák-Magyar Monarchiában a hadműveleti irányokat felosztották a hadtest-parancsnokságok között. Ebből fakadóan a román és a szerb határszakaszon a katonai konfrontációt előkészítő katonai határőrizetre vonatkozó terveket a területileg illetékes hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályai dolgozták ki. A magyar rendvédelmi testületeknek a határőrizetben résztvevő helyi szervezeteinek képviselőivel a helyszínen egyeztettek a tervekben foglaltakat 1912-ben a területileg illetékes hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályainak a képviselői.⁷¹

A katonai határőrizetre való áttérés időszakában a határmenti térségben élő hadköteleseknek nem az ország belsejében felállított bevonuló központokba kellett utazniuk, hanem a határmenti csendőr őrsőkön kellett jelentkezniük. Fegyvereiket, felszerelésüket a határszéli csendőr őrsőkön tárolták, illetve amit lehetett azt otthoni tárolásra kiadták a bevonulásra tervezett személyeknek. Ők a bevonulásukkal a csendőr őrs-parancsnokok alárendeltségébe kerültek, akik a haderőnek a határra való felvonulásáig a határőrizetet irányították, azt követően pedig a határra felvonult tisztjei vették át az irányítást. A határmenti pénzügyőr szakaszok személyi állományát mozgósításkor népfőlkelői állományba helyezték, ők is a területileg illetékes csendőr őrs-parancsnoknak az alárendeltségébe kerültek. Az érintett pénzügyőr szakaszoknál kizárólag 30 év alatti nőtlen pénzügyőrök teljesíthettek szolgálatot, akiknek a fegyverzetét és öltözékét folyamatosan kifogástalan állapotban kellett tartani. Az érintett pénzügyőrök számára — a határszéli csendőrség személyi állományához hasonlóan — a haderő rendszeresen továbbképző tanfolyamokat szervezett, amelyeken a megjelenségük kötelező volt.⁷²

A határszéli csendőr őrsök épületeit a katonai határőrizetre történő áttérés előkészületi teendőinek a részeként kibővítették és futóárkokkal, valamint lőállásokkal vették körül, melyeket - drótkadályokkal is megerősítettek. Az őrsök környezetében a rendszeresített személyi lőfegyverek hatásos lőtávolságán belül

a kilövést zavaró növényzetet kiírtották. Az őrsök számára — mivel az ország ezen távoli vidékeit még nem látták el telefonvonalakkal, illetve távíró készülékekkel — a haderő úgynevezett optikai távjelző készülékeket biztosított, melyek lehetővé tették az őrsök között a folyamatos összeköttetést. E készülékek kezelésére pedig az érintett személyi állomány számára tanfolyamot szerveztek.⁷³

A katonai határőrizetre történő áttérés időszakában is alapvetően járőrözéssel valósult meg a határvonal őrzése, azonban a békeidőszaktól jelentősen eltérő körülmények között. A közlekedési infrastruktúra és a csapatok elhelyezésére alkalmas műtárgyak őrzésére úgynevezett vonalszakasz és műtárgy őrségeket hoztak létre, melyekhez tartalékerőt is rendeltek az esetleges támadások alkalmával igénybe vehető megerősítések céljából. A két fős járőrök helyett 6-12 fős járőröket vezényeltek, amelyeknek már nem a csempészek elfogása volt a feladata, hanem az ellenséges erők járőrei az ország területére való behatolásának megakadályozása. Emellett a magyar járőröknek törekedniük kellett az ellenséges területre települt katonai erők felderítésére, tevékenységüknek már sokkal kevésbé szabott határt a határvonal, mint békeidőszakban. Alapelv volt, hogy a járőrök tagjai között lehetőleg legyen mindenhol egy fő, aki a helyi terepet jól ismeri.⁷⁴

A katonai határőrizetre azonban az Osztrák Császársággal közös határvonalon — ahol a jelenlegi ukrán és lengyel térségből indított orosz csapatok behatolása valósult meg a Kárpát-medencében — nem került sor, mert ebben a térségben békeidőszakban sem létezett magyar határőrizet. Az 1916. évi román hátbatámadás kapcsán pedig szintén nem került sor a katonai határőrizetre való átállásra, mivel a román hátbatámadás váratlanul érte az Osztrák-Magyar Monarchiát, így annak kivédésére nem is tettek lépéseket.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének dualizmuskori időszaka a magyarországi tanácsköztársaság létrejöttével zárult és annak bukásával kezdődött a modell második időszaka.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének második időszaka lényegében megegyezett ugyan a dualizmuskorival, azonban voltak eltérések is.

A második periódus első éveire a tisztí különítmények tevékenysége nyomta rá a bélyegét. A tanácsköztársaság utáni közhangulatot a biztonságot mindenáron érzés jellemezte. Ennek volt az egyik válfaja a tisztí különítmények működése, melyek a tanács hatalom tisztségviselőit igyekeztek felkutatni és felelősségre vonni. A rendszer konszolidációjával azonban a különítményeket az állam vezetése belesimította a fegyveres szervezetekbe. A rendszer konszolidációjának az előrehaladtával a rend fenntartásának a funkciói fokozatosan visszakérültek a magyar rendvédelmi testületekhez.

A trianoni békediktátumig a romjaiból újjáépítkező dualizmuskori rendvédelmi testületek látták el az ország rendvédelmét nehéz körülmények között. A megszállt területeken a megszálló csapatok általában lefegyverezték a magyar rendvédelmi testületeket és a megszálló hadseregeknek rendelték alá.⁷⁵ Volt, ahol már a trianoni békediktátumot megelőzően hozzáfogtak a megszálló ország rendvédelmi szervezeteinek a kiépítéséhez. A megszálló csapatokra jellemző volt a magyarellenesség,⁷⁶ továbbá azon térségekről, amelyekről úgy gondolták, hogy nem csatolják az országukhoz, igyekeztek a mozgítható értékeket elszállítani. E téren a román haderő járt az élen.⁷⁷

A magyarországi tanácsköztársaság bukását követően a dualizmuskori rendvédelmi rendszer újjászervezésével valóstították meg a rend fenntartását. Az első és talán a legfontosabb módosítást a magyarországi rendőrségek államosítása képezte.⁷⁸ Az államosítási folyamat 1919 novemberében kezdődött és 1921 augusztusában fejeződött be. Az államosítási folyamat előtt elkezdődött a rendőrök tanács hatalom alatt tanúsított magatartásának az elbírálása igazolási eljárás formájában. A fővárosi rendőrség ekkor mintegy 3 400 főnyi személyzetéből 111 főellen indítottak eljárást, közülük 50 fő esetében — a személyi állomány 1,77 %-ára kiterjedően — zárult a vizsgálat elbocsájtással. Hasonlóak voltak az arányok a többi rendvédelmi testületnél is.⁷⁹

Magyar Királyi Állami Rendőrség elnevezéssel kezdte el tevékenységét az államosított rendőrség. Melynek hatósági területe a városok működési területére terjedt ki. Az államosítás során mintának tekintették a fővárosi rendőrséget. A kormányzó 1920. X. 23-án fogadta a megújult rendőrség díszelgését. Ezt követően rendezték a testületnél a státuszokat, fizetéseket stb., ily módon a testület működése is stabilizálódott, bár addig is — megfeszített munka során ugyan, de — komoly eredményeket ért el a tanács hatalom nyomán megtépázott közbiztonság helyreállítása terén. 1920 novemberében a rendőrség fegyverezte le a Britaniás különítményt.⁸⁰

A rendőrségnek — amellet, hogy folyt az államosítási folyamat — több kihívással is szembesülnie kellett. Egyrészt a tanács hatalom időszakában elkövetett tettek következményei elől menekülni próbálókat kellett felderíteni és ügyeiket kinyomozni, továbbá fel kellett lépnie a különítményesek túlkapásai ellen, valamint vissza kellett szorítani a háborús állapotok következményeként létrejött és a közellátást veszélyeztető cselekményeket, a közbiztonságot rontó magatartásokat és tetteket. A rendőrség ezen feladatait eredményesen megoldotta. Az 1920-as évek első felében pedig megvalósításra kerültek a testület szervezetmódosítási teendői, illetve a szakmai felkészítés modernizációja.

A rendőrség Budapest javára túlsúlyos volt ugyan, azonban a trianoni békediktátum által szabott határokon belüli többi városokhoz képest a főváros túlsúlya is vitathatatlan volt. A rendőrség személyi állományának megközelítőleg 1/4-e teljesített szolgálatot a fővárosban.

Az államosított rendőrség élén elviekben a főkapitány állt volna, ám a frankhamisítási ügybe keveredése miatt ezt a tisztséget sohasem töltötték be és a főkapitányság is csupán fantomszervezet volt, mivel a főkapitányságra senkit sem helyeztek. A főkapitányság helyett a testületet a Magyar Királyi Belügyminisztérium Rendőri Osztálya vezette. Az ország városaiban pedig városi kapitányságok működtek. A városi kapitányságok és a Magyar Királyi Belügyminisztérium között pedig hét rendőrfőkapitányság állt. E főkapitányságok hatósági területe meggyezett a Magyar Királyi Csendőrség kerületeinek a működési

területeivel, illetve a Magyar Királyi Honvédség vegyesdandárjainak a területeivel. Egy-egy főkapitányság alá a működési területén található városok kapitányságai tartoztak. Budapest önálló főkapitányságot alkotott, alárendeltségébe pedig a kerületi kapitányságok tartoztak.

Az 1930-as évek elején technikai és szervezeti modernizáláson esett át a magyar rendvédelem. Ekkor a vidéki főkapitányságokat összevonták egy főkapitányságba. Így két főkapitányság maradt, nevezetesen a budapesti és — az ugyancsak budapesti elhelyezésű — vidéki főkapitányság.

A területvisszacsatolások nyomán ez a szervezet fennmaradt, azonban a kapitányságok száma gyarapodott a visszatért városok számának megfelelően. A területvisszacsatolások nyomán 89 vidéki kapitányság működött Magyarországon.⁸¹

Az államosított rendőrségen belül számos specializáció valósult meg. E specializációk működése számára teret biztosító szervezeti keretek egy része az aktuális bűnügyi helyzetre nyújtott válasz eredményei voltak, melyeket a helyzet normalizációjával általában visszafejlesztettek ugyan, de a szakterület el-látó szervezeti elem megmaradt. Más rendőrségi szervezetfejlesztések a technika, a tudomány és az életmód változásaiból fakadó új törvénysértő magatartási formák kezelése érdekében jöttek létre. Ezek a szervezeti egységek viszonylag stabil fejlesztési folyamat eredményeként működtek és gyarapodtak. 1921-ben állították fel a fővárosi rendőrség kerékpáros osztályát, 1926-ban pedig a közlekedési rendőrséget, továbbá több lépcsőben fejlesztették a detektívtestületet. 1922-ben jelent meg az államosított rendőrség új szolgálati szabályzata. Az 1920-as években elkezdődött a szervezet motorizációja, helyszínelő, rabszállító és csapatszállító gépkocsik rendszeresítésével. 1929-ben felállították a bűnügyi rádióállomást. 1930-ban létrehozták a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságot (KEOKH). 1934-ben megalakult a rendőrség karhatalmi zászlóalja budapesti hatáskörrel. 1936-ban felállították a budapesti főkapitányság szervezetében a közlekedésrendészeti bíróságot. 1939-ben — mivel a Magyar Királyi Folyamőrséget beolvasz-

tották a Magyar Királyi Honvédségbe Honvéd Folyamerők elnevezéssel — a vízirendészeti teendők elvégzése céljából felállították a Magyar Királyi Rendőrség révkapitányságait.⁸²

A Magyar Királyi Rendőrség szervezetében — a speciális szakmai feladatok eredményes ellátása érdekében — további speciális szervezeti elemek voltak a határszéli rendőri kirendeltségek, a határforgalom ellenőrzése céljából. A területvisszacsatolások nyomán határmenti kirendeltségek is működtek, bár — elsősorban a kihatárforgalom ellenőrzése céljából — a határőrizeti szervezet is működtetett határátkelőhelyeket. Kárpátalja visszatérését követően pedig a helyi speciális rendőri feladatok eredményes teljesítése érdekében Határvidéki Rendőrkapitányságot hoztak létre Ungvár székhellyel, amely 7 határvidéki rendőri kirendeltséget irányított.

Az államosítás nyomán kialakuló konszolidált szervezeti reformok következményeként a rendőrség fokozatosan felzárkózott a Magyar Királyi Csendőrség mellé, bár a csendőrség a polgári magyar állam időszakában mindvégig megtartotta vezető szerepét.

A *Magyar Királyi Csendőrség* ott és úgy folytatta a tevékenységét, ahol a magyarországi tanácsköztársaság hatalomra jutásakor abbahagyta, bár a tanács hatalom működése nyomán a körülmények egyértelműen kedvezőtlenebbé váltak. A csendőrség továbbra is katonailag szervezett fegyveres őrtestület maradt. Diszlokációja, — bár a két világháború között permanensen változott, főleg az őrök tekintetében — elsősorban a szervezeti felépítése kisebb módosításoktól eltekintve a dualizmus korinak felelt meg.⁸³

A terület elcsatolásokat követően 1927-ben a trianoni országhatárok között a Magyar Királyi Csendőrség 7 csendőr kerületi parancsnoksággal működött, amelynek az alárendeltségébe 30 osztály tartozott, az osztályok pedig 93 szárnyat, míg a szárnyak 209 szakaszt irányítottak. A csendőrségi szolgálatteljesítés színterét továbbra is az őrök alkották, összesen 853 őrsel.⁸⁴

A csendőrségre is — a rendőrséghez hasonlóan — a specializáció volt jellemző a két világháború közötti időszakban annak ellenére, hogy a személyi állomány továbbra is homogén

maradt, azaz nem bomlott őrsemélyzetre és detektívtestületre. Létrejött azonban az országúti forgalomra kiterjedően a közlekedési csendőrség, majd a vasúti-, később pedig a légi csendőrség⁸⁵, végül pedig a vízi csendőrség csírái is.⁸⁶ A háború alatt felállították — a II. világháború során keletkezett tapasztalatok nyomán — a csendőr karhatalmi zászlóaljat 1942-ben az elleneséges diverzáns cselekedetek felszámolása érdekében. A testület tekintetében — az első éveket leszámítva — ez a szervezet volt az egyetlen, ahol sorozott személyi állományt is foglalkoztattak. 1930-ban létrehozták a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságát, amely a csendőr kerületeknél kialakított nyomozó szervezeti egységek szakmai felügyeletét látta el. A nyomozásokat azonban továbbra is az őrök végezték. Az egyre differenciáltabbá váló csendőri szolgálatteljesítésben azonban a csendőr tisztikar továbbra sem vehetett részt. Az ő feladatuk alapvetően az irányítás és a képzés maradt.⁸⁷

A Magyar Királyi Csendőrség kettős alárendeltségét ugyan a trianoni békediktátum előírásai miatt fel kellett számolni, azonban a belügyi tárca nyílt irányítása mellett személyügyi témákban rejtetten továbbra is fennmarad a honvédelmi tárca kompetenciája 1938-ig. Ezt követően pedig — a Bled-i egyezményt követően — visszatért az eredeti állapot.

A Magyar Királyi Csendőrség élén a csendőrfelügyelőség állt a csendőrfelügyelő vezetésével. A Magyar Királyi Csendőrség országos szervezetei voltak:

- Szabályzatszerkesztő és Tanulmányi Bizottság;
- Csendőrségi Felszerelési- és Anyagraktár;
- Híradó-parancsnokság;
- Központi Közlekedési-parancsnokság;
- Központi Nyomozó-parancsnokság;
- Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal;
- Csendőrtiszti Tanfolyam;
- Nagyváradi Csendőrs Tanosztály;
- Galántai Csendőrs Zászlóalj;
- Kiskunhalasi Lovas Kiképző-parancsnokság.

A csendőrség szervezete a visszacsatolások nyomán 1942-ben 10 csendőr kerületből állt. A kerületek alárendeltségébe 35 osztály (a két világháború között a Magyar Királyi Csendőrség

parancsnoksági szintjei már nem három hanem négy szintűek voltak), 93 szárny- és 173 szakasz-parancsnokság tartozott 22 000 fő személyi állománnyal, a szolgálatteljesítés helyszínei pedig — a dualizmuskorival azonosan — az őrsök voltak, ahol 1 295 őrsön mintegy 22 000 fő csendőr teljesített szolgálatot.⁸⁸ A csendőr kerület-parancsnokságok is rendelkeztek közvetlen alakulatokkal, mint például a nyomozó alosztályok stb. Az alsóbb szintű parancsnokságoknak közvetlen szakalegységei már nem voltak, azonban az átlagos bűnügyi helyzettől lényegesen eltérő térségekben továbbra is működtek csendőr különítmények.

A testület tevékenységét a két világháború közötti időszakban is lényegében járőrözéssel valósította meg.⁸⁹ A testület szolgálati tevékenységét a bűncselekménynek megelőzésére koncentráltta, amely jelentős mértékben hozzájárult a legendás 90% körüli bűnfelderítési mutatóinak a kialakulásához.

A testület modernizációja a két világháború közötti időszakban vette kezdetét. Kezdetben a közlekedési csendőrséget szerelték fel gépjárművekkel, melynek a gépkocsitípus váltásaira is sor került. A bűnügyi szolgálatot is ellátták gépjárművekkel, illetve a karhatalmi zászlóaljat is felszerelték csapatszállító gépkocsikkal, valamint az olasz gyártmányú Ansaldo-típusú könnyű harcokcsikkal.⁹⁰

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének két fő pillértestülete a két világháború között is a csendőrség és a rendőrség maradt. Mindkét testület a területvisszacsatolásokig 12 000 fővel, azt követően pedig 18 000 (rendőrség), illetve 22 000 fővel (csendőrség) látta el szolgálatát. Ezen belül a tiszti kar aránya mindkét testületnél a teljes személyi állománynak megközelítőleg 5 %-a, míg a testület működéséhez nélkülözhetetlen háttérfeladatokat ellátó gazdászok stb. létszáma is a teljes személyi állomány 5 %-át alkotta. Mindkét testületnél tehát a teljes személyi állomány mintegy 90 %-a látott el valamilyen konkrét rendvédelmi feladatot.

A személyi állomány felkészítése tekintetében a két világháború közötti időszakban a rendőrség lényegében behozta a lemaradását. A két testület képzési rendszere — bár nem teljesen megegyező tartalommal ugyan, de — többé-kevésbé azonos

időtartamú felkészítési tanfolyamokból állt. Nevezetesen a legénységi állomány esetében mintegy egyéves alaptanfolyam elvégzését követően osztották be a csendőröket, illetve a rendőröket szolgálatba. Általában 10 éven belül kellett a legénység tagjainak elvégezniük a járőrvezetői tanfolyamot, végül pedig a legkiválóbbakat beiskolázták a hathónapos — csendőrségnél őrs-parancsnoki, a rendőrségnél ezt a képzési szintet másképp nevezték — tanfolyamra. A különböző szaktevékenységek, mint például a vízirendészet, közlekedési rendészet stb. betöltéséhez általában 1/4 éves időtartamú tanfolyamokat szerveztek. A leendő csendőr- és rendőrtisztek továbbra is a Ludovika Akadémia, illetve a tudományegyetem állam- és jogtudományi kar diplomájával vehettek részt a közigazgatás elméleti és gyakorlati szakvizsgarendszerében. A rendőrség esetében azonban — lényegében a tiszti karhoz soroltan — jelen volt még egy közbülső állománykategória nevezetesen a detektívek és az őrszolgálati felügyelők, akinek az állami iskolai végzettségbeli képzési követelménye az érettségi volt.⁹¹

Mindkét testület valamennyi állománykategória számára a testületben való véglegesítés követelményei közé tartozott a próbaidő, illetve gyakornoki idő eredményes teljesítése, melynek az időtartama többszöri módosítást követően mintegy 3 év volt. Ez alatt az idő alatt kellett a választott hivatáshoz szükséges elméleti és gyakorlati ismereteket megszerezniük, melyet az előírt tanfolyamok elvégzését követő eredményes vizsgákkal bizonyítottak. A tanfolyamok tartalma természetesen testületenként és személyi állomány kategóriánként eltérő tartalmú volt.⁹²

Ez az összességében 24 000, majd a területvisszacsatolásokot követően mintegy 40 000 fő alkotta a két világháború közötti magyarországi rendvédelemnek a gerincét. Jól felkészített, a szükséges felszereléssel a kor színvonalán megfelelően ellátott, az európai gyakorlattal harmonizáló jogi szabályok szerint tevékenykedő személyi állomány volt. A két rendvédelmi testület egymással és a társ rendvédelmi testületekkel, illetve a közigazgatási szervekkel jogszabályokban rögzített példamutató együttműködést valósított meg, amely nem kis mértékben járult hozzá a közrend és a közbiztonság megerősödéséhez.⁹³

A Magyar Királyi Pénzügyőrség a magyarországi tanács-hatalom bukását követően a dualizmuskori feladatkörével és szervezetével azonosan végezte tevékenységét a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarországon, majd a visszatért területeken. A harmincas évek elején — amikor a magyar rendvédelmi szervezeteket modernizálták, a Magyar Királyi Csendőrséghez hasonlóan — a Magyar Királyi Pénzügyőrségnél is kialakították a testületi nyomozó szolgálatot. E szolgálat szervezeti keretét olyan újonnan létrehozott pénzügyőr szakaszok alkották, amelyek feladatkörét a nyomozás képezte, a hatósági területük pedig számos biztosi területre kiterjedt.⁹⁴

A magyar börtönügy szervezete a két világháború között is a büntetés-végrehajtási intézetenként működő fegyőr testület volt a trianoni békediktátum határai közé szorított Magyar Királyságban. A fegyőrök feladatrendszere, szervezete kisebb módosításoktól eltekintve lényegében azonos volt a dualizmuskoriéval, bár a magyar büntetés-végrehajtási intézetek száma lényegesen lecsökkent az elcsatolt területeken fekvő büntetés-végrehajtási intézmények elvesztése miatt.⁹⁵

A Magyar Királyi Képviselőházi Őrség változatlan feladatkörrel és szervezettel az országház épületében és közvetlen környezetére kiterjedő területi hatállyal az országgyűlés elnökének a felügyeletével látta el továbbra is a teendőit.

A Magyar Királyi Koronaőrség is a dualizmuskori feladatrendszerével és szervezetével működött a két világháború közötti időszakban. 1929-ben az országgyűlés törvényt alkotott a „*Szent Korona és a hozzá tartozó drágaságok gondviseléséről*”. Ezt megelőzően a törvényhozás utoljára 1790-ben hozott törvényt a koronaőrzéssel kapcsolatosan. Az 1928. évi törvénybe beépítették az országgyűlésnek a koronával kapcsolatosan évszázadok alatt kikristályosodott jogait és kötelezettségeit, az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc időszakában és az Osztrák-Magyar Monarchiában attól némileg eltérő módon kialakult miniszterelnöki felelősséget. A törvény meghatározta a koronaőrök és a miniszterelnök közjogi méltóságok viszonyát is. A törvény megállapította az őrzés helyét, az elvárásokat, a koronázási jelvények mozzgatásának és a kulcsok kezelésének a szabályait is. Ezen szabályok szerint valósult meg a

Magyar Szent Korona Őrzése, melynek során a koronaőréség — a dualizmuskori gyakorlatnak megfelelően a koronaőrök felügyeletével végezte teendőit.⁹⁶

A Magyar Királyi Testőrség a Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség maradványaiból jött létre 1920-ban. A testőrséget többször átszervezték. Szervezetéhez csatolták a Spanyol Lovasiskolát, majd a terület-visszacsatolások kapcsán székely testőr szakaszt is felállítottak, végül pedig a II. világháború időszakában testőr lövész zászlóaljat is létrehoztak, melynek feladata a Budai Vár védelme volt.⁹⁷

A Magyar Királyi Folyamőrség a két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmi testületei között újonnan felállított szervezet volt. Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének ugyan volt dunai flottillája, ez azonban közös szervezet volt, mivel a haditengerészet is a közös haderő részét alkotta. A megmaradt dunai flottilla hajóit egyébként is át kellett adni az antantnak 1918. XI. 1-én — a 11 bérelt hajótól eltekintve — a Császári és Királyi Dunaflozilla 13 féle hajótípus formájában összesen 72 vízijárművel rendelkezett.⁹⁸

Az 1918. XI. 6-án Budapestre érkező Császári és Királyi Dunaflozilla utoljára úszott a piros-fehér-piros hadilobogó alatt. Ezt követően az osztrákok, a csehek és a morvák kihajózásával egyidőben a maradék hajóállomány hajóin felhúzták a piros-fehér-zöld lobogót. A dunai flottilla apasztása a Pádua-i fegyverszünettel kezdődött. Ekkor 6 monitort kellett átadni az antantnak, azonban a szövetséges erők végül is 5 monitort és 5 őrnaszádot „vettek át” a flottillából a magyar tiltakozás ellenére. A tanács hatalom harctevékenységei nyomán végül is a flottilla hajóállománya 22 úszóegységből állt. A flottilla személyi állománya ekkor 111 fő tisztet és 650 fő legénységet tett ki.⁹⁹

A dunai flottilla számára a kegyelemdőfést a trianoni békediktátum 120. cikke adta. „*A jelen Szerződés életbelépésének időpontjával az összes osztrák-magyar hadihajók - beleértve a tengeralattjárókat is - a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére végérvényesen kiszolgáltatottnak jelentetnek ki. A dunai flottillákhoz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felfegy-*

verzett vízi járóművet ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmoknak. Magyarországnak mindamellett jogában áll, hogy a dunai folyamrendőri szolgálat céljaira a jelen Szerződés 138. Cikkében meghatározott Bizottságtól kiválasztandó három felderítő naszádot tartson. A Szövetséges és Társult Főhatalmak felemelhetik ezt a számot abban az esetben, ha azt az említett Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné. 121. Cikk. Az alább felsorolt osztrák-magyar segédcirkálókat és segédjáróműveket le”¹⁰⁰

Az 1921 január elején a vezérkar javaslatára a minisztertanács úgy határozott, hogy „A minisztertanács elhatározta, hogy » . . . a nemzeti hadsereget érő megcsonkítást az államrendészeti szervek és fegyveres őrtestületek nagyarányú fejlesztésével fogja ellensúlyozni. . . «”¹⁰¹ A Magyar Királyi Folyamőrséget 1921. III. 1-én állították fel. A testület létrehozásáról jogszabályok is születtek.¹⁰² Az antant a Magyar Királyi Folyamőrség számára 96 tisztet, 1 524 fő legénységet és 1 800 fő fegyver nélküli alkalmazottat, összesen tehát 3 420 főnyi személyzetet engedélyezett. A testület a belügyi tárca irányítása alá tartozott, mivel legális feladatát a vízirendészet alkotta. Rejtetten azonban a honvédelmi tárca felügyelete alatt állt.

A testület élén a budapesti székhelyű révkapitányság állt, amelynek az alárendeltségébe 10 révkapitányság és 10 révki-rendeltség tartozott. Emellett a révkapitányságok alkalmanként révőrségeket is kikülöníthettek. A Magyar Királyi Folyamőrség hatósági területe kiterjedt Magyarország teljes vízborította térségére.¹⁰³

A testületet fokozatosan igyekeztek hadrafogható flottilávává fejleszteni. Erre 1927. III. 31-e után mutatkozott nagyobb esély, amikor az antant Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottsága a helyszíni ellenőrzését a Magyar Királyság területén megszüntette. Végül a Magyar Királyi Folyamőrséget 1939. I. 25-én kivonták a belügyi tárca felügyelete alól és Magyar Királyi Honvéd Folyamerők elnevezéssel önálló fegyvernemként a honvédelmi minisztériumhoz helyezték, ahol a honvéd vezérkar főnökének a közvetlen alárendeltségébe került. A vízirendészeti teendők azonban továbbra is a belügyi tárca kompetenciájában

maradtak. 1939-től e teendőket a Magyar Királyi Rendőrség látta el.¹⁰⁴

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmének fontos részét alkotta a határőrizet. A korabeli magyar határőrizet egymást követő szervezetei voltak a *Magyar Királyi Vámőrség (1921-1931)*, a *Magyar Királyi Határőrség (1932-1938)* és a *Magyar Királyi Honvéd Határvédelmi Osztály (1939—)*.¹⁰⁵

Mivel a trianoni békediktátum csupán 35 000 főben állapította meg a Magyar Királyi Honvédség létszámát, ezért a magyar politikai vezetés igyekezett a határ mellé rejtett katonai erőt telepíteni. Az ugyanis nyilvánvaló volt, hogy a csökkentett létszámú és a haditechnikai fejlesztésektől eltiltott Magyar Királyi Honvédség a kisantant államok egyik országának a haderejével szemben sem képes a győzelem reményében szembeszállni. A magyar vezetés azért kívánt a határ közelébe katonai erőt telepíteni, hogy az esetleges ellenséges támadás ütemét legyen mivel mérsékelni. Ezzel lehetett ugyanis elérni, hogy a határközelivé vált ipari göcökben haditermelésre átváltított gyárak gyártásának annyi hadifelszerelést, amellyel a hátszéli lakosságot legalább részben fel lehetett szerelni. A mozgósításukkal lehetett volna elérni, hogy az ellenség ne tudja rövid időn belül megszállni a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyar Királyság teljes területét. A Magyar politikai vezetés az esetleges fegyveres konfliktust mindenképp diplomáciai útra kívánta terelni mivel az egyértelmű volt, hogy háború esetén csak vesztesek lehetünk. A magyar fél az esetleges fegyveres konfliktus esetén időt kívánt nyerni, hogy a diplomatáink ne a megszállt ország kedvezőtlen pozíciójából legyenek kénytelenek tárgyalni.¹⁰⁶

A magyarországi tanácsköztársaság bukását követően a Nemzeti Hadsereg valósította meg a határőrizetet a demarkációs vonalak mentén, mert más erő erre a célra nem állt rendelkezésre, illetve a határőrizetbe bevonható nem katonai erők összefogása és a határforgalom felügyelete céljából létrehozták a határforgalmi katonai felügyelő (HKF) tisztséget. A tisztséget betöltő tábormok a honvédelmi tárca felügyelete alá tartozott. A trianoni békediktátumot megelőzően a magyar álláspont az volt,

hogy — az erdélyi határszéli csendőrség mintájára — a csendőrségnek kell megvalósítani a határok őrzését. Már akkor felmerült ugyan a katonailag szervezett önálló határőr testület gondolata, azonban a vezérkar elhamarkodottnak ítélte a békeszerződés megkötése előtt ilyen testület létrehozását. A haderőtől a csendőrség vette át a határok őrzését. A csendőség 1920. III. 1-től 1920. III. 31-ig vette át a demarkációs vonalon húzódó határok őrzését. A trianoni békediktátum létrejötte nyomán pedig az 1921. VIII. 25-én felállított Magyar Királyi Vámőrség 1921. IX. 1-vel vette át a csendőségtől a magyar állam határainak az őrzési teendőit.¹⁰⁷

A Magyar Királyi Vámőrség a nyílt szervezetét tekintve a Magyar Királyi Belügyminisztériumhoz tartozott, rejtetten azonban a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium felügyelete alatt állt. A testület szervezeti felépítése négylépcsős volt. A testület élén a vámőr felügyelőség állt. A felügyelőség alárendeltségébe a vámőr kerületek tartoztak, amelyek száma azonos volt a honvéd vegyesdandárokéval és az őrzendő határszakaszuk is megegyezett a honvéd vegyesdandárok határszakaszaival. A 7 vámőr kerület-parancsnokság összesen 54 vámőr szakasz-parancsnokságot irányított. A vámőr szakasz-parancsnokságok alatt pedig 151 vámőr őrs állt. Az őrsök voltak a vámőri szolgálat teljesítésének a színterei. A Magyar Királyi Vámőrség létszáma mintegy 4 000 fő volt. A testület nehézfegyverekkel nem rendelkezett, csupán az objektumok védelmére kapott a testület sorozatlövő fegyvereket. A személyi állomány számára lőfegyverként karabélyt és pisztolyt rendszeresítettek. A testületben katonai erő rejtésére a Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság magyarországi helyszíni tevékenységének a beszüntetése nyomán kerülhetett sor. Ekkor a Magyar Királyi Honvédség minden harmadik gyalogezredét a testület álcájában rejtették el.¹⁰⁸

A Magyar Királyi Vámőrség és utódszervezetei a határvonalon őrzését és a határforgalom ellenőrzését végezték. A határforgalomból a távolsági határforgalom ellenőrzését a rendőrség határszéli rendőri kirendeltségei valósították meg. A határrend betartatását pedig a határőrizeti szervezetek a társ rendvédelmi

testületek határ mentén disszlokáló alakulataival közösen való-sították meg.¹⁰⁹

A dualizmuskori határőrizeti gyakorlatot tovább haszno-sító metodikát dolgoztak ki a két világháború közötti időszak-ban. Ennek a lényege az volt, hogy a határőризetet nem csupán a határok őrzését megvalósító szervezet végezte, hanem e tevé-kenységet a társ rendvédelmi testületek határmenti alakulataival közösen látták el. A határőrizet többlépcsős volt, amely a határ mentén húzódó általában 10-15 km széles területsávban való-sult meg.

Közvetlenül a határvonal mentén — kezdetben 500 méter, majd 100 méter szélességben — húzódó határsávban kizárólag a mindenkori határőrizeti szervezet végezte a határvonal őrzé-sét. Ez a szervezet kezdetben a Magyar Királyi Vámőrség, majd a Magyar Királyi Határőrség, végül pedig a Magyar Királyi Honvéd Határvadászok voltak. Ennek a sávnak az ország bel-seje felé eső vonalát a határvonallal rendelkező csendőr őrsők őrizték. Ez alkotta a határőrzés második lépcsőjét. Végül pedig a határsáv belső vonalától az ország belseje felé számított mint-egy 10-15 km sávot neveztek határkerületnek. Ebben a terület-sávban a határőrizeti testület a csendőrség, a rendőrség és a pénzügyőrség közösen és önállóan is végeztek határőrizeti te-vékenységet.

A csendőrség általában a személyi forgalmat felügyelte a települések ki- illetve bejáratainál, a forgalmi csomópontokon, a tömegközlekedési eszközök ellenőrzésével. A rendőrség a ha-tármenti városok hatósági területén ellenőrizte az utasforgal-mat, illetve a határállomásokon a távolsági határforgalmat. A határőrizeti testület pedig a kishatárforgalom számára megnyi-tott határátkelőhelyeken felügyelte a határforgalmat. A szoms-zédos országoktól függően és eltérő időszakokban, illetve el-térő megítéléssel ugyan, azonban döntően a trianoni határokon átvezető utak többsége a kishatárforgalom számára nyitott volt, legalább is a nappali órákban. A pénzügyőrség az áruforgalmat ellenőrizte, illetve a kereskedők és ipari tevékenységet folytatók árukészleteit kísérte figyelemmel. A határkerületben ugyanis — a csempészet tekintetében kurrens — árucikkek tartását szabá-

lyozták. A kedvelt csempészárukból a háztartásokban meghatározott mennyiségnél többet nem lehetett tárolni. Az ipari, illetve kereskedelmi célból tárolt ezen árukhoz pedig a teleptulajdonosoknak biztosítaniuk kellett a hatóságok számára a folyamatos hozzáférés és ellenőrzés lehetőségét. A határkerületnek az ország belseje felé eső részét pedig a pénzügyőrség ellenőrizte.

A határsávot és a határkerületet együttesen határővnek nevezték. A határőrizet számára kijelölt területtől függetlenül létezett a honvédelmi határsáv, amelyet a határvédelem szempontjai szerint jelöltek ki. A honvédelmi határsávban — amely részben lefedte a határövet — a Magyar Királyi Honvédség határvédelem érdekében hatósági jogkörök gyakorlására volt jogosult például a közlekedési infrastruktúra fejlesztése terén stb..

A határsávban — a társ rendvédelmi testületek határmenti alakulataival közösen megvalósított — háromlépcsős határőrizet valósult meg. Mindhárom lépcsőben a határsértések várható irányában és idejében több vonalasan vezényeltek járőröket az érintett rendvédelmi testületek.¹¹⁰

A Magyar Királyi Vámőrséget — a testület átkeresztelésével — a Magyar Királyi Határőrség váltotta fel. A határőrség szervezete — amely hasonló volt a vámőrségéhez — 1937-ben 7 kerületből, 24 határbiztosító osztályból és 70 határügyi tisztből (lényegében század-parancsnoki hatáskörrel) és 155 őrsből állt. A határőrség személyi állománya — a vámőrséghez viszonyítva — ugyan derekasan gyarapodott, így 1937-ben 7 314 fő volt, azonban a személyi állomány növekményének a döntő többségét a határvédelmi szolgálatot teljesítők tették ki, a határőrizetben szolgálatot teljesítők létszáma 5 735 fő volt. Mindez azonban a testület fedésében elrejtett honvéd gyalog ezredek nélkül értendő.

A határőrség és a belőle kialakult határvadász testület egyaránt kéttestű szervezetek voltak. Határszolgálatosoknak nevezték a határok őrzését megvalósító szervezeti egységekben szolgálatot teljesítőket. A testület többi — egyre nagyobb számú — személyi állományának megkülönböztető elnevezése nem volt. A határszolgálatosok és a többi — azaz a határvédelmi feladatokat ellátó — személyi állomány egyenruházata, fegyverzete,

személyi felszerelése azonos volt. A kiképzettségük azonban eltérő volt. A határszolgálatosokat a határok őrzésére, a többieket pedig a határok védelmére — azaz az ellenséges fegyveres támadás elleni harcra készítették fel. Ennek megfelelően a határszolgálatosok számára csak személyi fegyvert és az objektumok védelmére sorozatlövő fegyvereket, a testület fennmaradó részének pedig a harc megvívásához szükséges nehéz fegyvereket és egyéb a Magyar Királyi Honvédségnél használatos hadifelszerelési eszközöket is rendszeresítettek.

A Magyar Királyi Honvéd Határvasz testület kialakításakor a szervezetben belüli határvédelmi erők gyarapításának a folyamata megerősödött. A Magyar Királyi Honvéd Határvaszok személyi állományának a létszáma 9 424 fő volt. A határvédelmi erők pedig ennél is dinamikusabban gyarapodtak. A határszolgálatosok tevékenységüket a vámőrség, a határőrség és a határvasz testület keretében is az őrsőkön fejtették ki, az őrsöket pedig különböző időszakokban különböző elnevezéssel század-parancsnokság szintű parancsnokságok fogták össze, amelyek felett még kétszintű parancsnokságok voltak találhatóak. A határőrizeti erőkön belül a határvédelmi részleg erősödésével azonban a határőrizettel foglalkozó parancsnokságok felsőbb szintjei fokozatosan megszűntek. Helyüket a határvédelmi erők zászlóalj, ezred stb. parancsnokságai vették át. A honvéd határvaszoknál már határvasz zászlóaljak, majd a fejlesztések eredményeként határvasz dandárok működtek.¹¹¹

A történelmi Magyarország határvonala 4 166 km volt (100%), melyből őrzést nem igényelt az Osztrák Császárság 2 083 km hosszú (50%) határszakasza, továbbá Bosznia-Hercegovina 53,26 km hosszúságú (14%) határszakasza és a fiumei határszakasz 208,3 (5%) hosszúságú határszakasza. Összesen tehát 2 874,3 km hosszúságú határszakasz — amely a teljes magyar határ hosszának a 69 %-át alkotta — nem igényelt határőrizetet. A magyar államhatár 833,2 km hosszan Romániával volt közös (20%), 458,26 km hosszan pedig Szerbiával (11%). Összesen tehát az őrzendő határszakasz hossza 1 291,46 km volt, amely a teljes határvonal 31 %-át tette ki. Ezzel szemben a trianoni határok hossza 2 242 km hosszan húzódott (100%). Ezen belül a csehszlovák határ 823 km (36,7), a román határ

432 km (19,27%), a jugoszláv határ 631 km (28,15%), az osztrák határvonal pedig 356 km (15,88%) volt. Ezen határszakaszok mindegyikén szükséges volt a határőrizet.¹¹²

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljében a két világháború közötti időszakban 1938-ig összesen 8 szervezet vett részt. Ezek voltak az:

- államosított rendőrség (12 000 fő - 31,85%);
- a csendőrség (12 000 fő - 31,85%);
- pénzügyőrség (3 000 - fő 7,96%);
- a vámőrség (4 210 fő), majd utódszervezetei a határőrség (5 737 fő – 15,25%);
- a büntetés-végrehajtó szervezet (3 000 fő – 7,96%);
- a folyamőrség (1 620 – 4,3%);
- a testőrség (230 fő – 0,61%)
- a koronaőrség (31 fő – 0,09%)
- a képviselőházi őrség (58 fő – 0,15%). **(I.sz. melléklet)**

A területvisszacsatolások nyomán többé-kevésbé valamennyi testület személyi állománya gyarapodott. A Felvidék déli sávjának visszacsatolásakor 11 927 km²-el és 8 869 299 fővel, Kárpátalja visszatérésekor 12 171 km²-el és 496 000 fővel, Észak-Erdély visszacsatolásakor 43 591 km²-el és 2 185 546 fővel, Délvidék visszatértekor 11 417 km²-el és 1 025 508 fővel gyarapodott a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarország. Magyarország területe 1938-ban 93 073 km², lakosainak száma pedig 10 092 775 fő volt, ezzel szemben 1942-ben 172 149 km², a lakosainak száma pedig 14 669 128 fő volt.¹¹³

A visszacsatolások előtt a magyar rendvédelmi testületek összesített személyi állományának a létszáma 37 676 fő (100%). Közölők katonailag szervezett fegyveres őrtestületnél szolgálatot 19 676 fő (52,23%), a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományában pedig 18 000 fő (47,77%) teljesített szolgálatot.¹¹⁴

Ezek a létszámadatok különösen akkor figyelemre méltóak, ha számításba vesszük, hogy milyen acsarkodó véleményeket hangoztatnak egyesek a rendszerváltás után élő kövületként a két világháború közötti polgári magyar állam rendvé-

delmi modelljéről. Ezen — minden bizonnyal politikai prekonceptiók által motivált — vélemények a rendvédelmi modell erejét nyilvánvalóan nem veszik figyelembe. A harmadik évezred második évtizedében ugyanis csupán a rendőrség létszáma — a migránsáradat nyomán mintegy 4 000 fővel gyarapítva — 48 000 fő. a teljes rendvédelemben pedig hozzávetőlegesen 60 000 – 80 000 fő tevékenykedik. Még takarékosabb volt a polgári magyar állam rendvédelme a dualizmus időszakában. A polgári magyar állam rendvédelmére tehát nem lehet ráfogni, hogy a bűnözés kezelését meghaladó olyan erőkoncentráció létrehozására törekedett volna, amely alkalmas lehetett a magyar nemzet elnyomására.

Ebbe a képbe illik bele, hogy a magyar rendvédelem gyakorlatilag nem is rendelkezett karhatalmi erővel. Kezdetben, ha arra szükség volt a csendőrököt vonták össze, ám a nagy területen szerte-szét kis alegységekben szétszórta szolgálatot teljesítő csendőri erők csak kisebb csapaterős karhatalmi feladatok végrehajtására voltak alkalmasak. A Magyar Rendvédelmi modellben az első karhatalmi feladatok ellátására specializált szervezetet a fővárosi rendőrség kötelékében 1932-ben állítottak fel századerővel. Ezen alegységet fejlesztették fel két év alatt zászlóaljja. Ez volt a magyar rendvédelem egyetlen karhatalmi alakulata 1942-ig, amikor Galántán is felállítottak a csendőrség kötelékében egy karhatalmi zászlóaljat. Ennek az alakulatnak a feladata azonban nem a tömegfelvonulások elleni fellépés volt, hanem — a II. világháborús tapasztalatok alapján — az ellenséges diverzáns erők felszámolása.¹¹⁵ Nagyobb csapaterős karhatalmi tevékenység ellátására tehát kizárólag a honvédség volt alkalmas, a kijelölt honvéd alakulatok ilyen irányú bevetésére azonban rendkívül ritkán került sor.

A második szakterület, amit nem nélkülözhet egy népelnyomó diktatúra, az a politikai rendőrség. A polgári magyar állam időszakában a magyar rendvédelmi modell testületei között ilyen szervezet nem létezett. Az igaz ugyan, hogy az államhatalom erőszakos megdöntésére törekvő és a társadalom egy csoportjának a diktatúráját megvalósítani szándékozó ideológiákat képviselő szervezetek működését 1921-ben bűncselekménnyé nyilvánították Magyarországon. Ezen ideológiákat

valló szervezetek tagjait pedig a törvény üldözte.¹¹⁶ Nem létezett azonban a vizsgált időszakban Magyarországon olyan rendvédelmi testület, amelynek ez lett volna az alapfeladata. Csupán a fővárosi rendőrség detektívtestületének egyik részlege foglalkozott a szakterülettel az egész országra kiterjedő hatáskörrel. Később pedig a csendőrségnél egy alakulatot hoztak létre hasonló feladatkörrel. E két szervezet létszáma is rendkívül csekély, legfeljebb néhány száz fő lehetett a segéderőkkel együtt. Ez a létszám pedig eltörpült a magyar pártállam államvédelmi hatósága mellett, amelynek a létszáma több mint 30 000 főt tett ki magához vonva a határőrizetet és a karhatalmi feladatkört is.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének szervezeti, azok ereje az önkényuralmi rendszer jelzőjének a megalapozottságát nem támasztják alá, különösen nem akkor, ha figyelembe vesszük a pártállami terror során működtetett politikai rendőrség típusú szervezeteket és azok erejét.

Álláspontom szerint *a humán viszonyok* taglalása nélkül nem lehet hitelt érdemlően bemutatni a polgári magyar állam rendvédelmi modelljét. Megítélésem szerint a polgári magyar rendvédelmi modell humán viszonyainak az értékelése sokkal fontosabb, mint a modellt acsarkodó módon véleményező álláspontjának a kétségbe vonása.

Úgy gondolom, hogy elsősorban nem a jogszabályi környezet, nem a foglalkoztatottak létszáma, hanem a személyi állomány habitusa, a humán viszonyok azok a tényezők, amelyek a korabeli rendvédelem eredményeinek az okozói voltak.

A polgári magyar állam időszakában az állami alkalmazottak ellátási rendszere — kisebb módosításoktól eltekintve — azonos volt függetlenül attól, hogy a fegyveres testületek tagjaként, vagy civil hivatást gyakorolva álltak az állam szolgálatában. Ezen ellátási rendszer sarokpontjai voltak a fizetés, az orvosi ellátás és a nyugdíj. Ezen elemek külön-külön is biztonságot nyújtottak, összességében pedig olyan körülményeket jelentettek az állami alkalmazottak és családjaik számára, amely a piaci viszonyok átlagánál jobb colt és életre szóló egzisztenciális biztonságot jelentett.

Az állami alkalmazottak fizetését nem a kereslet-kínálat határozta meg, hanem a tudásuk társadalmi hasznossága, amely a képzettségi szintjükben jutott kifejezésre. E képzettségi alapra rakódott rá a tapasztalatot megtettesítő „korpótlék” azaz az állam szolgálatában eltöltött idő hossza. Minden állami beosztáshoz állami iskolai végzettségbeli követelmény kapcsolódott. Ez volt az egyik előfeltétele a fegyveres testületekhez való jelentkezésnek is. Eredményes felvételi eljárás — melynek során értékelték a jelentkező fizikai és pszichikai állapotát, a bűnügyi és nemzetbiztonsági körülményeit, a családi helyzetét — kerülhettek be a jelentkezők a fegyveres szervezetekhez. Ez azonban még nem jelentett véglegesítést. Mindenkit próbaidőre vettek fel, melynek a hossza a vizsgált időszakban többször változott ugyan, végül azonban három éves időtartammal stabilizálódott. A próbaidő alatt kellett a leendő testületi tagoknak elsajátítaniuk a várható beosztásukhoz szükséges elméleti és gyakorlati szakmai ismereteket, megismerkedniük a leendő szakterületük tapasztalatanyagának a lényegével. Ezt követően pedig valamilyen helyettesi jellegű beosztásba nevezték ki őket, ahonnan — eredményes szolgálatellátás nyomán a három éves próbaidő leteltével — véglegesítették a testületnél az arra érdemeseket. Nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy valamennyi képzettségi szintben a magyar ifjúság színe-virága közül válogathattak az illetékesek a legkiválóbb képességűek közül, mivel a túljelentkezés folyamatos volt.

Az érettségit, vagy diplomát igénylő beosztásokat XI és a gyakornoki beosztási osztályba sorolták. Az alacsonyabb képzettséget igénylő beosztásokat ugyan nem sorolták be központilag, azonban ezen állománykategória számára testületenként szintén kialakítottak fizetési osztályokat a központi rendszer mintájára csak alacsonyabb fizetésekkel. Meghatározták, hogy mely fizetési osztályok betöltéséhez milyen állami iskolai végzettség szükséges. Ezen belül a megfelelő szakmai tanfolyam elvégzésével és az előírt kivárási idő leteltével léphetett valaki magasabb fizetési osztályba. Ennek azonban az is előfeltétele volt, hogy az illetőt kinevezzék azon beosztások egyikébe, amelyekhez a magasabb fizetési osztály tartozott. Mivel azonban ál-

talában többen voltak, akik a magasabb fizetési osztálybesorolási beosztások képesítési követelményeivel rendelkeztek, ezért egy-egy fizetési osztályon belül fizetési fokozatokat is rendszeresítettek, hogy az adott fizetési osztályban huzamos időt eltöltött számára is lehetőség nyíljon a fizetésemelésre. A fizetési fokozatok tehát a tapasztalatokat voltak hivatottak hasznosítani a hivatásban eltöltött időhöz kapcsolódóan. Az állami alkalmazottak körében pedig nyilvántartották, hogy ki, mikor és milyen képzettséget szerzett. Az állások megüresedésekor pedig azon rangfokozati lista szerint ajánlották fel a megüresedett beosztásokat mindig annak a személynek, aki a legrégebben rendelkezett azzal a képesítéssel, amely az adott beosztás betöltéséhez szükséges volt.

A fizetés mértéke tehát a képzettségtől és a tapasztalattól függött. A fizetések általában — csekély mértékben ugyan, de — meghaladták a piaci viszonyok között az adott szintű tevékenységért biztosított átlagbért. A fizetések összege azonban alkalmas volt arra, hogy egy család tisztességes megélhetését biztosítsa. *Alapelv volt, hogy az állam kötelessége alkalmazottai számára a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosítása.* A fizetés azonban a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek közül csupán az egyik volt. A fizetés mellett pénzbeli járandóság volt a családi pótlék, amely az állami alkalmazottnak a vele egy háztartásban élő jövedelem nélküli közvetlen hozzátartozói után járt.

Mivel azonban a beosztás típusok között — azonos képesítési követelmények esetében is — jelentős eltérések lehettek, ezen eltéréseket pótlékokkal honorálták. Ezen pótlékok közé tartozott például a testületi pótlék, mivel a haza fegyveres szolgálata veszélyesebb volt, mint bármilyen más köztisztviselői beosztással járó teendő ellátása.¹¹⁷

A lakhatás biztosítása is fontos része volt a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosításának. Eszerint az állami alkalmazottak és családtagjaik számára lakhatást kellett biztosítani. A fegyveres rendvédelmi testületek esetében ez azt jelentette, hogy a nőtlen legénység számára a lakhatást laktanyai elhelyezéssel, a többiek számára pedig lakás

bérlése által biztosították. A beosztási szinttől és a család nagyságától függő méretű és komfortfokozatú lakásra volt jogosult valamennyi állami alkalmazott. Ezen előírásoknak megfelelő lakás lakbérét az állam teljes egészében megtérítette. Mivel pedig a lakberek nem voltak egységesek az országban ezért az ország területét lakbérövezetekre osztották. A különböző szolgálati helyeken tevékenykedő állami alkalmazottak eltérő mértékű hozzájárulásban részesültek ugyan, azonban a lakásuk mérete és komfortfokozata megegyezett az ország más területein azonos szintű beosztást betöltő és azonos nagyságú családdal rendelkező bajtársakéval. Az előírtnál rosszabb körülmények között és nem kívánatos környezetben nem lakhattak az állami alkalmazottak. Az előírtnál jobb körülmények között ugyan lakhattak az állami alkalmazottak, az államtól azonban abban az esetben is az előírt körülményeknek megfelelő lakbértérítést kaptak. Az állam az alkalmazottai által bérelt lakások lakbérét nem csak az aktív korúak számára térítette meg, hanem a nyugdíjasoknak is, sőt a haláluk után az özvegyeknek is, mindaddig, amíg újra férjhez nem mentek.¹¹⁸

Az egészségügyi ellátás is szerepelt a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek között. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek és a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományának a tagjai ugyan eltérő biztosítási rendszer nyomán, azonban a végeredményt illetően lényegében azonos ellátásban részesültek. Fizetésük 2-3 %-ának a kötelező befizetése nyomán a családjukkal együtt jogosulttá váltak a térítésmentes orvosi ellátására, kórházi kezelésre az állami kórházakban, továbbá a kedvezményes gyógyszerellátásra.¹¹⁹

A nyugdíj volt talán az állami alkalmazotti lét legvonzóbb eleme. Minden állami alkalmazott jogosult volt nyugdíjra. 10 év szolgálati idő után a fizetése 40 %-a járt nyugdíjként. Ez az összeg minden további szolgálati évvel 2 %-kal nőtt. Így tehát 40 évi szolgálati idővel fizetése 100 %-val mehetett nyugdíjba az állami alkalmazott. 40 évnél tovább pedig senki sem maradhatott aktív állományban, mivel senkinek sem lehetett több a nyugdíja, mint a fizetése. A nyugdíjkorhatár — azok számára, akik még nem szolgálták le a 40 évet — 65 év volt. 65 éves kora

után senki sem maradhatott aktív állományban függetlenül attól, hogy hány évet szolgált le állami foglalkoztatottként. A nyugdíj tekintetében a fegyveres szolgálatot teljesítők 5 év kedvezményben részesültek. Szolgálati idejük első 5 évét — amelybe a próbaidő is beleszámított — duplán számították. Így a fegyveres szervezetek tagjai 5 év szolgálati idő után nyugdíjként fizetésük 40 %-ra voltak jogosultak.¹²⁰ Nyugdíjjogosulttá azonban mindenki a nyugdíjaskor elérésével vált.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének testületeiben foglalkoztatott személyi állomány alkotta a korabeli rendvédelem legnagyobb értékét. A személyi állománnyal szembeni elvárás nem csupán ismeretek birtoklása volt, hanem ugyanolyan fontosnak tekintették a testületi tagok erkölcsi állapotát, hűségüket a haza és a nemzet iránt. A nemzethűséget elengedhetetlennek tartó szemléletmód volt az alapja és motorja a korabeli rendvédelem kiváló teljesítményének. A kortársak tiszteletre méltó hivatásnak tekintették a haza szolgálatát, melyet a nagyvállalatok jól fizetett állásai elé helyeztek. A testületek személyi állománya is büszke volt a hivatására. Ezt az elhivatottságot csupán erősítették a járandóságok (fizetés, lakás stb.). A közvélemény természetesnek tartotta, hogy a haza és a nemzet érdekében tevékenykedők kedvezőbb ellátásra jogosultak, mint a különböző magán- illetve csoportérdekéért munkálkodók. Ezt a szemléletet erősítette, hogy a személyi állomány képzettségbeli színvonala — különösen a tisztikar esetében — a piaci viszonyok között megszokottnál magasabb volt. Amennyiben azt vesszük alapul, hogy a tisztai beosztások betöltéséhez szükséges állami iskolai végzettségbeli szinttel a magyar lakosság hány százaléka rendelkezett — kivetítve napjainkra — a harmadik évezred magyar rendvédelmi testületek tisztjeinek tudományos fokozattal kellene rendelkezniük. A korabeli szakmai karrier kiszámítható volt. Amely a személyi tehetségétől és szorgalmától függött.¹²¹

A polgári magyar állam vezetése nyilvánvalóan tisztában volt azzal, hogy milyen értéket képviseltek a korabeli rendvédelmi testületek személyi állományai és milyen fontos és nélkülözhetetlen szerepet tölthettek be a magyar állam működésében. Ezt az állományt -óvni kívánták. Nyilvánvalóan nem volt

szükség Nemzeti Védelmi Szolgálatra (korábbi nevén Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára), azaz olyan szervezetre, amely a fegyveres testületek tagjait az operatív munka eszközeivel igyekszik figyelemmel kísérni abból a célból, hogy a visszaéléseket, bűncselekményeket felderítse. A korabeli politikai vezetés tehát óvni igyekezett ezt a személyi állományt. Ennek volt az egyik sarkalatos eleme, hogy tilalmazták a hitelfelvételt, mert az adóssággal rendelkező személy kockázati tényezőt jelentett a szolgálatteljesítés színvonala és az esetleges befolyásolhatóság tekintetében egyaránt. A fegyveres szervezetek tagjai nem vállalkozhattak, továbbá semmilyen másodállást sem, sőt a családtagjaik is kizárólag olyan foglalkozást végezhetnek, amely összeegyeztethető volt a családfő hivatásával.

Az állami alkalmazottak korabeli „kezelése” egyértelműen tükrözi, hogy az állam vezetése tisztában volt azzal az alapelvvel, mely szerint erős nemzet erős állam nem létezhet. Az állam működésének pedig fontos és nélkülözhetetlen eleme a rendvédelmi rendszer. Ezen rendvédelem színvonala, megbízhatósága pedig — bár sok mindentől függ, azonban alapvetően mégis — az ott szolgálatot teljesítők alakítják.

Mindezen követelmények összességében jó hatásfokkal működő, korrupció mentes, a társadalom megbecsülését élvező, a polgári magyar állam szilárd támaszát alkotó rendvédelmet eredményezett. A magyar pártállam létrehozásának a körülményei azt bizonyítják, hogy a polgári magyar államot felszámolni igyekvők ezzel tisztában voltak. Az úgynevezett „szalámi-taktikájuk” részeként az első teendőik egyikeként ennek a rendvédelmi struktúrának az éllovas szervezetét a Magyar Királyi Csendőrséget számolták fel, majd a magyar rendvédelmi struktúrát belülről bomlasztva törekedtek a szovjet rendvédelmi modell adaptációjára. A polgári magyar állam rendvédelmi modellje testületeinek személyi állományát a pártállam nem csupán mellőzte, hanem üldözte is. A pártállam ugyanis ellentétes volt mindazzal, amit a polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek a személyi állománya képviselt és ami szerint a szolgálatait ellátta.

Jegyzetek:

¹ Magyarország az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcot megelőzően nem abszolutizmus, hanem a rendi alkotmányon nyugvó kormányzás valósult meg. Ebből fakadóan pedig a történelmi Magyarország területén az 1850-es évek rendszere nem lehet neoabszolutizmus, hanem a helytálló kifejezés az abszolutizmus. Mégis az abszolutizmus kifejezést használok, mivel a teljes HABSBERG-birodalomra kiterjedően egységes volt a rendszer. Az örökös tartományokban pedig az abszolutizmust váltotta fel a neoabszolutizmus. A rendszer egységességéből fakadóan tehát nem volna célszerű másként nevezni a Kárpát-medencében és az örökös tartományok területén megvalósított ugyanazon struktúrát, illetve hatalomgyakorlást.

² A neoabszolutizmus sajátos vonása volt, hogy a polgárosodást — amelyet nem ellenezett, hanem támogatót — is fel szeretne volna használni a magyar nemzet ellen. A neoabszolutizmus magyarellenességét jól kifejezte a Felix Ludwig Johann Fürst zu SCHWARZENBERG herceg (Bömisch-Krumau, 1800. október 2. – Bécs, 1852. április 5.) herceg nevéhez fűződik a jogeljárás elmélet (Verwirkungstheorie), mely szerint a magyaroknak ugyan voltak jogai, ezeket azonban az uralkodók elleni lázadással elvesztették. A herceg miniszterelnöksége kezdetétől, azaz 1848 novemberétől 1852 áprilisában bekövetkezett haláláig ennek a szellemében kormányozta a HABSBERG-birodalmat. Ezen álnok elméletet kehidai DEÁK Ferenc cáfolta a kiegyezés előkészülete kapcsán. SCHWARZENBERG herceg sógora Alfred Candidus Ferdinand zu WINDISCHGRÄTZ tábornagy SCHWARZENBERG legidősebb nővérét Mária Eleonóra zu SCHWARZENBERGET vette feleségül. Az ő közbenjárására került az udvarhoz SCHWARZENBERG herceg, aki az egységes és erős HABSBERG-birodalom híve volt, amely az egységessülő Német Birodalommal fuzionálva vezető szerephez juthatott volna. A belpolitikát illetően centralista nézeteket vallott. A magyarsággal és az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharcral kapcsolatos érzelmeit jól tükrözi azon kijelentése, hogy „*A kegyelem jó dolog, de előbb egy kicsit akasztunk. Nem szabad visszariadni egy vérfürdőtől.*”

Ferenc József miniszterelnöke halála után is ragaszkodott annak szellemiségéhez és élete végéig legjobb miniszterelnökének tartotta SCHWARZENBERG herceget.

BERZEVICZY ; DEÁK Ferenc

³ URBÁN

⁴ KOVÁCS

⁵ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* 30.p.

⁶ Idem: A katonailag szervezett őrtisztület és a polgári őrtisztület. 77-80.p.

⁷ Pragmatica Sanctio

⁸ GALÁNTAI: 120-121.p.

⁹ 1867/XII.tc.

¹⁰ GALÁNTAI: 90.p.

¹¹ Loc.cit. 91-137.p.

¹² Loc.cit. 154.p.

¹³ BEKSICS

¹⁴ DEÁK Ágnes: 352-353.p. ; 26/1867. (III. 23.) Kir.r. ; RESS: 94.p.

¹⁵ MEZEY: *A magyar polgári börtönügy kezdetei.*

¹⁶ RESS: op.cit. 14.p.

¹⁷ BÚR ; IVÁNYI

¹⁸ CLAUSEWITZ

¹⁹ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmus kori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. 25-26.p.

²⁰ A Budát, Pestet, Óbudát és a Margit-szigetet egy közigazgatási egységben egyesítő 1872. évi törvény mondta ki, hogy „*A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam »fővárosi rendőrség« neve alatt saját közege által kezeli.*” A törvény alapján készült belügyminiszteri leirat nyomán a fővárosi közgyűlés elrendelte a városi rendőrség átadását a belügyminiszternek 1873. XII. 15-én.

1872/XXXVI.tc. ; 1881/XXI.tc.

²¹ 1903/VIII.tc. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.

²² 1916/XXXVII.tc. ; 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr.

²³ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc.

²⁴ 1878/V.tc. ; 1879/XL.tc. ; 38 547/1880. (IX. 15.) BM.kr.

²⁵ PARÁDI: A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei. 52.p. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. 97-104.p.

²⁶ BORBÉLY — KAPY: I.köt. 156-157.p.

²⁷ Loc.cit. 193-195.p.

²⁸ CSAPÓ : *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág fel-számolása.*

²⁹ TISZA

³⁰ BORBÉLY — KAPY: op.cit. II.köt. 393.p.

³¹ 1886/XXI.tc. ; 1886/XXII.tc.

³² BORBÉLY — KAPY: op.cit. II.köt. 394.p.

³³ 1840/IX.tc. ; 1894/XII.tc.

³⁴ ÓRY: A Maréchaussée-tól a Gen-darmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei.

³⁵ Loc.cit.

³⁶ REKTOR: 85-86.p.

³⁷ Nr.150/1849.

³⁸ ZACHAR: 105.p.

³⁹ 26/1867. (III. 23.) Kir.r. op.cit.

⁴⁰ REKTOR: op.cit.14.p.

⁴¹ 1873/XXI.tc. 2.§ XIV./5.

⁴² BÁRCZI — ORSZÁGH: I.köt. cs.

⁴³ 45 022/1933. (I. 24.) BM.kr. ; CSAPÓ : *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 13-39.p.

⁴⁴ SZUT-1881. 6.§

⁴⁵ PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. ; Idem: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere.

⁴⁶ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. ; *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1913.* 71-160.p.

⁴⁷ 1/1867. (III. 10.) PM.kr.

⁴⁸ PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. 177-184.p.

⁴⁹ Idem: A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. 82-85.p.

⁵⁰ Idem: A pénzügyőrség szerepe a dualizmuskori Magyarország határőrizetében. 46-48.p.

⁵¹ MEGYERY ; SZÖLLŐSY

⁵² ESTÓK József: A büntetés-végrehajtás függelmi viszonyrendszerének, felügyeletének története 1867-1990. ; Idem: A polgári magyar állam büntetés-végrehajtásának egyenruházata és rangrendszere 1867-1945.

⁵³ MEZEY: *A magyar polgári büntetőügy kezdetei.* op.cit. 183-200.p.

⁵⁴ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. 44-49.p.

⁵⁵ Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. 4-18.p.

⁵⁶ 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. ; 48 999/1912. (IV. 13.) BM.r.

⁵⁷ 1903/VIII.tc. op.cit. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.op.cit. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. op.cit.

⁵⁸ FAZAKAS — HEGEDŰS — HENNEL: 122-130.p. ; PARÁDI: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. 155-157.p. ; TÓTH László: 36-38.p.

⁵⁹ PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. 84.p. ; Idem: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918.

⁶⁰ Idem: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. op.cit.

⁶¹ 1912/LXIII.tc. ; 5 735/1914. (VIII. 1.) ME.r. ; TÓTH: Az 1906. évi osztrák kivételes intézkedések bevezetésének problémái a koalíciós kormány idején.

⁶² MEZEY: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. 11-18.p. ; Idem: A kivételes hatalom.

⁶³ PARÁDI: A hátszág rendvédelme. 108-124.p.

⁶⁴ Idem: Rendvédelem – karhatalom 1867-1945. 111-121.p.

⁶⁵ SZAKÁLY: *A magyar táborig csendőrség.* ; Idem: *A magyar táborig csendőrség története 1938-1945.* 13-19.p.

⁶⁶ 4 220/1914. (IX. 16.) BM.r.

⁶⁷ ÖRY: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „öszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. 42-53.p.

⁶⁸ PARÁDI: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. 101-108.p.

⁶⁹ Idem: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. 13-16.p.

⁷⁰ Idem: A Magyar Királyság határrendőrsége. 101-104.p.

⁷¹ Idem: A Magyar Királyság Csendőrség határőrizeti szolgálata. 77-81.p.

⁷² Idem: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzetében. 104-105.p.

⁷³ Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 94-95.p.

⁷⁴ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* 70-74.p.

⁷⁵ ERNYES: A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején. ; Idem: Szerb impérium Baranyában 1918-1921.

⁷⁶ FORRÓ: A magyar csendőrség Kelet-Dunántúl román megszállásakor. 31-36.p.

⁷⁷ A Magyar Nemzeti Múzeum kifosztását — ahol abban az időben a koronázási ékszereket is őrizték Harry HILL BANDHOLTZ tábornok erélyes fellépése hiúsította meg.

BANDHOLTZ

⁷⁸ 5 047/1919. (X. 1.) ME.r.

⁷⁹ BORBÉLY – KAPY: op.cit. I.köt. 50.p.

⁸⁰ BORBÉLY – KAPY: op.cit. 50-54.p.

⁸¹ 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r.

⁸² BORBÉLY – KAPY: op.cit. 48-67.p.

⁸³ REKTOR: op.cit. 201-208.p.

⁸⁴ *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1928.* 315-335.p.

⁸⁵ OLASZ: 105-116.p.

⁸⁶ BEBESI: 193-196.p.

⁸⁷ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 93-110.p.

⁸⁸ Loc.cit. 63.p. ; *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943.* 111-240.p.

⁸⁹ REKTOR: op.cit. 201-218.p.

⁹⁰ HEGEDŰS: 89-96.p.

⁹¹ PARÁDI: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói. 94-96.p. ; Idem: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. op.cit. 100-103.p.

⁹² Idem: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. op.cit. 90-92.p.

⁹³ PARÁDI: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. 79-86.p.

⁹⁴ Idem: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrzetben.* 39-41.p.

⁹⁵ MEZEY: A polgári büntetőügyi tudományosság a XIX-XX. századi Magyarországon. 91-102.p.

⁹⁶ FAZAKAS — HEGEDŰS: op.cit. 131-137.p. ; 1928/XXV.tc.

— HENNEL

⁹⁷ BANGHA: 7-248.p.

⁹⁸ CSONKARÉTI — BENCZÜR: 123.p.

⁹⁹ Loc.cit. 130-145.p.

¹⁰⁰ 1921/XXXIII.tc. II.Cím 120.Cikk.

¹⁰¹ CSONKARÉTI — BENCZÜR: op.cit. 147.p.

¹⁰² 1922/XIV.tc. ; 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r.

¹⁰³ CSONKARÉTI — BENCZÜR: op.cit. 1153-157.p.

¹⁰⁴ Loc.cit. 194.p.

¹⁰⁵ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. világháborúig. 74-902.p.

¹⁰⁶ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 81-83.p.

¹⁰⁷ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 19-27.p.

¹⁰⁸ Loc.cit. 281-289.p.

¹⁰⁹ Idem: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. 84-101.p.

¹¹⁰ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 281-289.p.

¹¹¹ Loc.cit. 24-68.p.

¹¹² PALOTÁS: 55.p. ; SUBA: TerületviSSzacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. 103.p.

¹¹³ PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* 76.p. ;

¹¹⁴ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* op.cit. 101-129.p.

¹¹⁵ REKTOR: op.cit. 213.p.

¹¹⁶ 1921/III.tc.

¹¹⁷ PARÁDI: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében.

¹¹⁸ Idem: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

¹¹⁹ Idem: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói.

¹²⁰ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség nyugellátása. ; Idem: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában.

¹²¹ Idem: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BANDHOLTZ (78.;) — BANDHOLTZ HILL Harry: *Román megszállás Magyarországon: napló nem diplomata módra.* [An Undiplomatic diary.] Ford BAKTAY Erik. Budapest, 1993, Magyar Világ. 241 p. HU-ISBN 963 78 1550 3.
- BANGHA (97.;) — BANGHA Ernő: *A Magyar Királyi Testőrség 1920-1944.* Budapest, 1990, Európa. 407 p. HU-ISBN 963 07 5215 8.
- BEKSICS (13.;) — BEKSICS Gusztáv: *A magyar doctrinaierek.* Csengery Antal, b. Eötvös József, b. Kemény Zsigmond, Szalay László, Trefort Ágoston. Budapest, 1882, Rudnyánszky Nyomda. 168 p.
- BERZEVICZY (2.;) — BERZEVICZY Albert: *Az abszolútizmus kora Magyarországon 1849-1865.* I.köt. Budapest, 1922, Franklin. 436 p. ; II.köt. Budapest, Franklin. 426 p. ; III.köt. Budapest, 1933, Franklin. 443 p. ; IV.köt. Budapest, 1937, Franklin. 106 p.
- BORBÉLY – KAPY (26.;27.;30.;32.;79.;80.;82.;) — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. I.köt. 1-299 p. II.köt. 300-600 p.
- CLAUSEWITZ (18.;) — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege.* [A háborúról.] Ford.: HAMARY Béla — HAZAI Samu. Budapest, 1892-1894, Ludovika Akadémia. (A *Ludovica Akadémia Közölyne* mellékleteként jelent meg nyolc kötetbe foglalva.) 720 p.
- CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* (43.p.) — CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* (28.;) — CSAPÓ Csaba: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* Pécs, 2007, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 204 p. HU-ISBN 978 963 94 9887 7. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.

- CSONKARÉTI — — CSONKARÉTI Károly — BENCZÜR László:
BENCZÜR *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A*
(98.;99.;101.;103.; *Császári (és) Királyi Haditengerészet Du-*
104.;) *naflottillájától a Magyar Királyi Honvéd Fo-*
lyamerőkhig 1870-1945. Budapest, 1991, Zrí-
nyi Kiadó. 291 p. HU-ISBN 963 32 7153 3.
- DEÁK Ferenc — — DEÁK Ferenc: Ein Beitrag zum ungarischen
(2.;) Staatsrecht : Bemerkungen über Wenzel Lust-
kandl's „Ungarisch-österreichisches Staats-
recht“. [Adalékok a magyar közjoghoz. Észre-
vételek Luskandl Venczel íly című munkájára:
„Das Ungarische-Österreichische Staatsrecht“
a magyar közjog történetének szempontjából.]
Budapesti Szemle, új folyam (1865) I.köt. 3-
170.p.
- FAZAKAS — HEGEDŰS — FAZAKAS László — HEGEDŰS Ernő —
— HENNEL HENNEL Sándor: *A Szent Korona őrzése. A*
(58.;96.;) *koronaőrök, a koronaörtség.* Budapest,
2002, Heraldika. 286 p. HU-ISBN 963 92
0402 1.
- GALÁNTAI — — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia*
(8.;10.;11.;12.;) *alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-*
1918. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-
ISBN 963 09 2589 3.
- IVÁNYI — — IVÁNYI István: *A tiszai határőrvidék 1686-*
(17.;) *1750.* Budapest, 1885, AIGNER Lajos. 118 p.
- MEGYERY — — MEGYERY István: *Magyar börtönügy és*
(51.;) *az országos letartóztatási intézetek.* Buda-
pest, 1905, Magyar Királyi Igazságügymi-
nisztérium. 572 p.
- MEZEY: *A magyar pol-* — — MEZEY Barna: *A magyar polgári börtön-*
gári börtönügy kezdetei. Budapest, 1995, Osiris-Szá-
(14.;53.;) *zadvég.* 229 p. HU-ISBN 963 83 8488 3.
/Jogtörténet./ HU-ISSN 1218-3814. + */Jog-*
történeti Értekezések./ HU-ISSN 0134-
0026.
- PALOTÁS — — PALOTÁS Zoltán: *Trianoni határok.* Buda-
(112.;) pest, 1990, Interedition. 93 p. HU-ISBN —
- PARÁDI: *A határszéli* — — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség*
csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség. 91
(74.;) p. HU-ISBN —

- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* (5.;114.;) — PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.
- PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* (94.;) — PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./ HU-ISSN —
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* (87.;88.;) — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- REKTOR (36.;40.;83.;89.;115.;) — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 093 42 1401 8.
- SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség.* (65.;) — SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség.* Budapest, 1990, Zrínyi. 154 p. HU-ISBN 963 32 6560 6.
- SZAKÁLY: *A magyar táborig csendőrség története 1938-1945.* (65.;) — SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000², Ister. 173 p. HU-ISBN 963 92 4324 8.
- SZÖLLÖSY (51.;) — SZÖLLÖSY Oszkár: *Magyar börtönügy. Büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása.* Budapest, 1935², Révai Testvérek Irodalmi Intézet. 601 p.
- TISZA: *Magyarország rendőrségének története a legrégebbi időktől 1912-ig.* (29.;) — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története a legrégebbi időktől 1912-ig.* Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda. 327 p.
- URBÁN (3.;) — URBÁN Aladár: *Szabadság és rend. Pest-Buda rendje és rendőrsége 1848-ban.* Budapest, 2015, Argumentum. 243 p. HU-ISBN 978 963 44 6710 6.

TANULMÁNYOK

- BEBESI (86. ;) — BEBESI Zoltán: A balatoni vízi csendőrség. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiotones Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2013) 39-40-41-42.sz. 193-197.p. HU- ISSN 1785-3257.
- DEÁK Ágnes (14. ;) — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszer- váltás és az államrendőrség 1867. *Törté- nelmi Szemle*, XLIX.évf. (2007) 3.sz. 351- 372. p. HU- ISSN 0040-9634.
- ERNYES: A közrend és a közbiztonság hely- zete Baranya megyé- ben a szerb megszá- lás idején. (75. ;) — ERNYES Mihály: A közrend és a közbiz- tonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején. *Historiae Praesidii Or- dinis*, IV.évf. (1994) 5.sz. 74-75.p. HU- ISSN 1216-6774.
- ERNYES: Szerb impé- rium Baranyában 1918- 1921. (75. ;) — ERNYES Mihály: Szerb impérium Bara- nyában 1918-1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2008) 19. sz. 18-50.p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 07.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvéde- lem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudomá- nyos konferenciasorozatnak „*Másfél évti- zed nemzeti rendvédelem-történetünk kuta- tásának szolgálatában*” című XIX. konfe- renciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ESTÓK: A büntetés-végre- hajtás függelmi viszony- rendszerének, felügyeleté- nek története 1867-1990. (52. ;) — ESTÓK József: A büntetés-végrehajtás függelmi viszonyrendszerének, felügyeletének története 1867-1990. *Börtönügyi Szemle*, XXXII.évf. (2013) 4.sz. 28-54.p. HU- ISSN 1417-4758.
- ESTÓK: A polgári magyar állam büntetés-végrehaj- tásának egyenruházata és rangrendszere 1867-1945. (52. ;) — ESTÓK József: A polgári magyar állam büntetés-végrehajtásának egyenruházata és rangrendszere 1867-1945. *Rendvédelem- történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 15-32.p. HU- ISSN 1216-6774.

- FORRÓ: A magyar csendőrség Kelet-Dunántúl román megszállásakor. (76.;) — FORRÓ János: A magyar csendőrség Kelet-Dunántúl román megszállásakor. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 31-42.p. HU-ISSN 1216-6774.
- HEGEDŰS (90.;) — HEGEDŰS Ernő: A Magyar Királyi Csendőrség harci és gépjárművei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 89-100.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben*” című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MEZEY: A kivételes hatalom. (62.;) — MEZEY Barna: A kivételes hatalom. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 4-6.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MEZEY: A polgári büntetőjogi tudományosság a XIX-XX. századi Magyarországon. (95.;) — MEZEY Barna: A polgári büntetőjogi tudományosság a XIX-XX. századi Magyarországon. 5-102.p. In BÓDIBNÉ Beliznai Kinga — MEZEY Barna et al. (szerk.): *A magyar büntetőjogi kutatásának alapjai*. Budapest, 2000², ELTE-ÁJK. 199 p. HU-ISBN 963 46 3221 1. /Jogtörténeti értekezések, 20./ HU-ISSN 0134-0026. /Bibliotheca Iuruduca. Publicationes Cathedrarum, 10./ HU-ISSN 1586-8265.

- MEZEY: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. (62.;
- MEZEY Barna: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. 11-18.p. In ÁDÁM János — SEGES Vladimír — PALLAI László et al. (szerk.): *Első világháború a Kárpátokban. Prvá svetová vojna v karpatoch. Перва світова війна в карпатах.* [Eperjes, 2016, Eperjesi Egyetem. 336 p. SK-ISBN 978 805 55 1717 9.
- OLASZ (85.;
- OLASZ Lajos: Légi csendőrség Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII. évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 105-120.p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2013. október 4-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A magyar rendvédelem, légiközlekedés, felderítés a XIX-XX. században*” című XXVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „őszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. (67.;
- ÖRY Károly: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „őszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5.sz. 42–54. p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. (34.;35.;
- ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten

- hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. (54.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (48.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. (119.;) — PARÁDI József: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, IV.évf. (1993) 1.sz. 130-136.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (69.;) — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. (109.;) — PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, III.évf. (1994) 2.sz. 84-126.p. HU-ISSN 1216-5018.

- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. (55.;) — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. (49.;) — PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 82-85.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.*” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. (93.;) — PARÁDI József: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12. sz. 79-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*A közbiztonság, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.*” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A pénzügyőrség szerepe a dualizmus-kori Magyarország határőrizetében. (50.;) — PARÁDI József: A pénzügyőrség szerepe a dualizmus-kori Magyarország határőrizetében. In. BERTA Gyula (szerk.): *Somogy megyei rendvédelem-történeti szimpózium 2001-2002*. Kaposvár, 2002, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 46-48.p. A tanulmány korábbi változata

2001. szeptemberében Kaposváron hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság „*Dél-Pannon Rendvédelem-történeti napok*” című szimpózium sorozatának 2001. évi rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. HU-ISBN —
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. (105.;) — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. 74-109.p. In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség.* Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány. 215 p. A tanulmány korábbi változata 2003. nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. HU-ISBN 963 21 4995 5.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. (25.;) — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000 március 19.-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közbiztonság közös európai örökségünk.*” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. (45.;92.;) — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-93.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan

- Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867-1945. (91.;) — PARÁDI József: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 94-99.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*.” című XVI. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. (45.;91.;) — PARÁDI József: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 100-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁD: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. (118.;) — PARÁD József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos

- konferencia-sorozatnak a „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság határrendőrsége. (70.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. évf. (2010) 21. sz. 101-116.p. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A magyar rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században*” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. (71.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 77-91.p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. (121.;) — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 92-114. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nem-*

- zeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. (68.;) — PARÁDI József: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 101-112.p. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelemkarhatalom 1867-1945. (64.;) — PARÁDI József: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009.október 9-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. (46.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 80-90.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak. „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.”

- című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 100-118.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1848-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében. (72.;
- PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. (73.;
- PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. (117.;
- PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 105-119.p. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti

- Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. (58.;) — PARÁDI József: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 155-160.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámország a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (106.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámország a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordini)*, XIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. (120.;) — PARÁDI József: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 99-118.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A hátország rendvédelme. (63.;) — PARÁDI József: A hátország rendvédelme. 108-124.p. In SZIDIROPULOSZ Archimédesz (szerk.): *Trianoni Szemle Évkönyv*. VII. évfolyam. Budapest, 2015, Trianoni Kutatóintézet Közhasznú Alapítvány. 311 p. HU-ISSN 2060-2502.
- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (6.;60.;) — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség nyugellátása. (120.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség nyugellátása. 193-206.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből*. Budapest, 2015, Nemzeti Közszolgálati Egyetem — Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-

- ISBN 978 615 55 2746 3. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 2./ HU-ISSN 2415-9875.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. (19.;)
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 25-42.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei. (25.;)
- PARÁDI József: A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei. 49-84.p. In PARÁDI József — SZAKÁLY Sándor — SZIGETVÁRI Oszkár — ZÉTÉNYI Zsolt: *Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 2017, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 401 p. HU-ISBN 978 615 80 3094 6. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 2./ HU-ISSN 2064-4728.
- PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. (59.;)
- PARÁDI József: A polgári magyar állam határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2018. február 16-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett magyar közbiztonság-történeti tudományos szimpozion-sorozatának a „100 éve alakult át a magyar rendvédelmi modell?” című XVIII. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. (59.;)
- PARÁDI József: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. XXVIII.évf. (2018) 56.sz. 97-130.p. HU-ISSN 1216-6774.
- RESS (14.;16.;)
- RESS Imre: A kormányzati hírszolgálat átalakulása az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezés után 1867-1873. 93-124.p. In CSÓKA Ferenc (szerk.): *Szakszolgálat*

Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és a titkos adatgyűjtés világából 1785-2011. Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 497 p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.

- SUBA: A területvisszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. (112.;
- SUBA János: A területvisszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 103-120.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme*” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- TÓTH Árpád (61.;
- TÓTH Árpád: Az 1906. évi osztrák kivételes intézkedések bevezetésének problémái a koalíciós kormány idején. *Jogtörténeti tanulmányok*, I.évf. (1966) 1.sz. (kötet) 73-88.p. HU-ISSN 0139-2042.
- TÓTH László (58.;
- TÓTH László: A Képviselőházi Őrség születésének története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 36-41.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, Trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR (38.;
- ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 105-109.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én, Budapesten a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos

Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZSEBKÖNYVEK

- A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1913.* (46.;) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1913.* XXVII.évf. Budapest, 1913, Magyar Királyi Csendőrség. 375 p.
- A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1928.* (84.;) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1928.* XXXVI.évf. Budapest, 1928, Magyar Királyi Csendőrség. 372 p.
- A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943.* (88.;) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943.* LI.évf. Budapest, 1943, Magyar Királyi Csendőrség. 431 p.

SZÓTÁRAK

- BÁRCZI — ORSZÁGH (42.;) — BÁRCZI Géza — ORSZÁGH László: *A magyar nyelv értelmező szótára.* Budapest, Akadémia.
- I.köt. *A-D.* 1966, 1091 p.
 II.köt. *E-Gy.* 1965, 1137 p.
 III.köt. *H-Kh.* 1966, 939 p.
 IV.köt. *Ki-Mi.* 1966, 1347 p.
 V.köt. *Mo-S.* 1966, 1315 p.
 VI.köt. *Sz-Ty.* 1966, 883 p.
 VII.köt. *U-Zs.* 1966, 671 p.

KÉZIRATOK

- BÜR (17.;) — BÜR Márta: *A magyar határőrvidék felszámolása. A házközösség /zadruga/ válsága.* Kandidátusi disszertáció (MTA). Kézirat. Budapest, 1962. 292 p.
- KOVÁCS (4.;) — KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság a nyilas korszakban.* Ph.D. disszertáció (PTE-BTK). Kézirat. Pécs, 2008. 306 p.
- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* (107.;110.;111.;) — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. I.köt. 264 p. + II.köt. 265-567 p. melléklet.19-27.p.

PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* — PARÁDI József: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* Budapest, 2017, Kézirat a szerzőnél. 180 p.

(113.;)

SZABÁLYZATOK

SZUT-1881. — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda és Részvénytársaság. 191 p.

JOGSZABÁLYOK

Pragmatica Sanctio — Pragmatica Sanctio
(7.;) — - 1723/I.tc. az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságai s kiváltságai atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentségesb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönetet mondanak.

- 1723/II.tc. Ő császári és királyi legszentségesebb felsége fölséges osztrák háza nőágának Magyarország Szent Koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről.

1840/IX.tc. — 1840/IX.tc. a mezei rendőrségről.
(33.;)

Nr.150/1849. — Nr.150/1849. Kaiserliches Patent, vom 4.
(37.;) — marz 1849, [Császári pátens, 1849. III. 4.] Kaiserliches Patent, die Reichsverfassung für das Kaiserthum Österreich enthaltend. [Császári pátens, a birodalmi alkotmány az Osztrák Birodalom és részei számára.] *Reich- Gesetz- und Regierungsblatt*, [Birodalmi törvény- és kormánylap] II.évf. (1850) 151-165.p.

1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és
(9.;) — az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.

1870/XLII.tc. — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok ren-
(23.;) — dezéséről.

1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
(23.;)

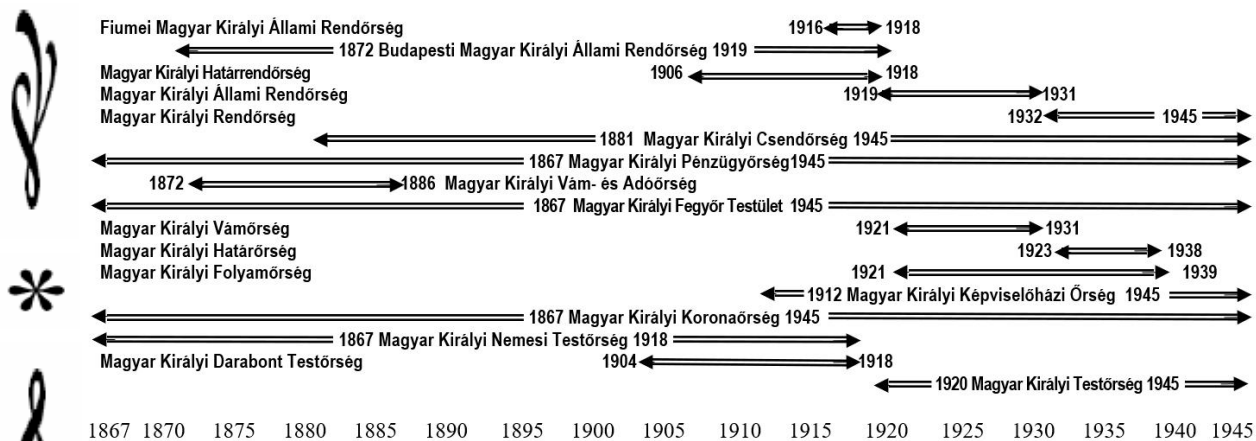
1872/XXXVI.tc. (20.;	—	1872/XXXVI.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
1873/XXI.tc. (41.;	—	1873/XXI.tc. az 1873. évi államköltségvetésről.
1878/V.tc. (24.;	—	1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről.
1879/XL.tc. (24.;	—	1879/XL.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról.
1881/XXI.tc. (20.;	—	1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.
1886/XXI.tc. (31.;	—	1886/XXI.tc. a köztörvényhatóságokról.
1886/XXII.tc. (31.;	—	1886/XXII.tc. a községekről.
1894/XII.tc. (33.;	—	1894/XII.tc. a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről.
1903/VIII.tc. (21.;57.;	—	1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
1912/LXIII.tc. (61.;	—	1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
1916/XXXVII.tc. (22.;	—	1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.
1921/III.tc. (116.;	—	1921/III.tc. az állami és a társadalmi rend hatályosabb védelméről.
1921/XXXIII.tc. (100.;	—	1920/XXXIII.tc. az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
1922/XIV.tc. (102.;	—	1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverkezésének megállapításáról.
1928/XXV.tc. (96.;	—	1928/XXV.tc. a Szent Korona és a hozzá tartozó drágaságok gondviseléséről.

- 1/1867. (III. 10.) PM.kr. — 1/1867. (III. 10.) PM.kr. önálló magyar
(47. ;) pénzügy szakhatóság föllállításáról.
- 26/1867. (III. 23.) Kir.r. — 26/1867. (III. 23.) Kir.r. a csendőrség
(14.;39. ;) megszüntetése tárgyában.
Magyarországi Rendeleték Tára, I.évf.
(1867) I.füzet. 51.p.
- 38 547/1880. (IX. 15.) BM.kr. — 38 547/1880. (IX. 15.) BM.kr. a magyar
(24. ;) büntető-törvénykönyvek végrehajtása tár-
gyában.
Magyarországi Rendeleték Tára, XIV.évf.
(1880) I.füzet 629-659.p.
- 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. — 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. a m. kir. bel-
(56. ;) ügyministernek 50.431. szám alatt I. Besz-
tercze-Naszód, II. Maros-Torda, III. Csik,
IV. Háromszék, V. Brassó, VI. Fogaras,
VII. Szeben, VIII. Hunyad és IX. Krassó-
Szörény vármegye közönségéhez intézett
rendelete, az 1888. évi XIV. törvénycik-
kel beczikkelyezett magyar-román határ-
egyezmény alapján kiadott határőrizeti
utasítás tárgyában.
Magyarországi Rendeleték Tára, XXV.évf.
(1891) I.füzet. 879-902.p.
- 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. — 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. a határrendőr-
(21.;57. ;) ségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetésé-
ről.
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf.
(1905) I.füzet. 1455.p.
- 91 000/1905. (XII.29.) BM.kr. — 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. valamennyi
(21.;57. ;) törvényhatósághoz Fiume város kivételével a
határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe lép-
tetésének a végrehajtásáról.
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf.
(1905) I.füzet. 1455-1541.p.
- 48 999/1912. (IV. 13.) BM.r. — 48 999/1912. (IV. 13.) BM.r. határszéli
(56. ;) külszolgálat átvétele a m. kir. csendőrség ál-
tal.
Belügyi Közlöny, XVII.évf. (1912) 18.sz. 141-
145.p.
- 4 220/1914. (IX. 16.) BM.r. — 4 220/1914. (IX. 16.) BM.r. a polgári ör-
(66. ;) ségek szervezéséről.
Magyarországi Rendeleték Tára,
XLVIII.évf. (1914) I. füzet. 2314-2325.p.

- 5 735/1914. (VIII. 1.) ME.r. — 5 735/1914. (VIII. 1.) ME.r. a háború esete-
(61. ;) rére szóló kivételes intézkedések tárgyában
kiadott rendeletek hatályának kiterjesztéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVII.évf.
(1914) 1448-1450.p.
- 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr. — 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr. A Fiumei
(22. ;) Magyar Királyi Állami Rendőrségről szóló
1916:XXXVII. törvénycikk végrehajtása és
a hatáskörök körülírása.
Belügyi Közlöny, XXII.évf. (1917) 16.sz.
406-411.p.
- 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség ál-
(78. ;) lamosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf.
(1919) I.füzet. 752-767.p.
- 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. — 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. Az 1922:
(102. ;) XIV. (folyamórségi) térvény végrehajtása.
Belügyi Közlöny, XXVII.évf. (1922) 35.sz.
1578-1587.p.
- 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r. — 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r. a rendőrség
(81. ;) szervezeti változásairól.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXV.évf.
(1931) XII.füzet. 1533-1534.p.
- 45 022/1933. (I. 24.) BM.kr. — 45 022/1933. (I. 24.) BM.kr. Csendőrnep
(43. ;) megünneplésének szabályozása.
Csendőrségi Közlöny, XVIII. évf. (1933) 3.
sz. 44.p.

*A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei 1867-1945.**

I.sz. melléklet

*A központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt, országos hatáskörű és legalább 10 évi működéssel rendelkező fegyveres testületek — átkeresztelések esetében rövidebb időszakot is figyelembe véve — kerültek feltüntetésre, függetlenül attól, hogy katonailag szervezett fegyveres őrtestületek, vagy polgári fegyveres őrtestületek voltak.

SUBA János^{*}
A magyar államhatár
a trianoni békediktátum előtt és után 1867-1941
(*Hungarian borders before and after*
the dictated peace treaty of trianon 1867-1941.)

Absztrakt

A történelmi Magyarország határai úgynevezett természetes határok voltak, amelyek mintegy 1 000 év alatt formálódtak. Ezen határok biztosították a keretet a Kárpát-medence politikai, gazdasági kulturális egységének. A dualizmus időszakában azonban előtérbe került az új korszerű technikai követelményeknek megfelelően kitűzött államhatárok létrehozása a terepen. A trianoni békediktátum nyomán pedig merőben új — a nagyhatalmi érdekeknek megfelelően mesterségesen létrehozott — államhatárok kitűzésére került sor, melyet a területvisszacsatolások kapcsán jórészt sikerült módosítani. A magyar állam határainak a polgári állam időszakában történő kitűzésének szervezeti és technikai körülményeit és eseményeit tárja fel a tanulmány.

Kulcsszavak:

határmegállapító bizottság ; történelmi államhatár ; trianoni államhatár ; demarkáció ; redemarkáció

Abstract

The borders of the ancient Hungary were natural borders, what formed more than 1000 years. These borders guaranteed the forms of the hungarian politic, economy and cultural commonality. In the dualism era came to the fore to create modern borders what are compatibilish with new technical challenges. After the dictated peace treaty of trianon were created new borders what served the interest of the international political powers. The national Hungarian government successfully changed the new borders by partuculary teritory feedbacks. This study explore the technical, cartography layout works, events of the Hungarian borders in the bourgeois era.

Keywords:

border setting commission ; historical border ;
border of dictated peace treaty of trianon ; demarcetion ; redemarcation

- *Open Researcher and Contributor ID*= Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)
<https://orcid.org/0000-0002-2310-7746>

<i>Institutional attachements</i>	= Szerző intézményi kötődései :
- <i>Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement</i>	= Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
- <i>Museum of Military History</i>	= Hadtörténeti Intézet és Múzeum
- <i>Military History Review</i>	= Hadtörténelmi Közlemények

@: suba.janos@mail.militaria.hu

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.197-234.p

Atéma szempontjából a kezdő időpontnak a kiegyezés tekinthető, amelynek nyomán a polgári magyar állam kiépítése megvalósult, záró időpontnak pedig 1945-öt tekintem, amikor gyakorlatilag visszaálltak a trianoni határok. Ezen idő alatt:

- megvalósult a történeti Magyarország államhatárának terepen való kijelölése és kitzúzése;
- az I. világháborút lezáró Párizs környéki békerendszerekben, köztük a trianoni békediktátumban kijelölték a magyar állam új határait;
- a két világháború között a magyar politikai vezetés által elért terület-visszacsatolások során az új államhatárok kijelölése és kitzúzése valósult meg, majd a II. világháborút lezáró 1947. évi párizsi béke előírásai intézkedtek az ország II. világháború előtti határainak visszaállításáról;
- az államhatár kijelölésének problematikája bonyolult és összetett feladat volt, amiatt, hogy annak jogi, pénzügyi, adminisztratív (belügyi, közigazgatási), határőrizeti határvédelmi, rendvédelmi és honvédelmi, valamint földmérési vetületeit is meg kellett valósítani;
- a határok témája mindig konkrét időben és konkrét helyen jelenik meg, a terepen geodéziailag kitzúzott, felmért, határok-mányokban (térképen) rögzített határvonal a Kárpát-medencében a polgári állam terméke, amely a vizsgált időszakban dinamikusan formálódott.

A történelmi Magyarország határpontosításainak megoldási formái és keretei

Az államhatár történelmileg változó tartalma a XIX. században azt jelentette, hogy a határkiigazítások tartalmának a vitássá vált határszakaszok hovatartozásának eldöntését tekintették, amelynek okmányokban való rögzítése maga után vonta a határvillongások megszüntetését, így valósultak meg a határkiigazítók.¹

A határvonal fekvése bizonytalanná válásának két fő oka volt. Az egyik a földrajzi ok. A természetes, és a mesterséges határjelek megsemmisültek. A vízi határszakaszon a folyó megváltoztatta a medrét, ezért a határvonal áthelyeződött a folyó valamelyik oldalára, így területnyereség, illetve területveszteség

keletkezhetett.² A másik a gazdasági ok. Amikor a határ két oldalán lévő birtok egy kézben volt akkor a tulajdonost nem érdekelte az államhatár menete, így nem jelölte meg (nagyobb birtok esetén be sem engedte a határmegállapító bizottságot birtokára). A problémák akkor kezdődtek, ha a határmenti birtok tulajdonjoga megváltozott (öröklés, eladás, földesúri jogok bérbe adása, stb.) és ebből (magán) jogvita (birtokper) keletkezett. Így jöttek létre a határviták, amelyek határvillongásokat is eredményezhettek.

A határviták megoldása a vizsgált időszakban három módon volt lehetséges. Az első — a külpolitikai és az államigazgatási szervezet útján — határmegállapító bizottság által megvalósuló rendezés volt.

A másik a jogi út volt, amely lehetett magánjogi, vagy közigazgatási per, illetve nemzetközi bírói döntés, valamint békeszerződés útján való rendezés.

A harmadik út a katonai erő alkalmazását jelentette, mint például az 1918. V. 7-ei bukaresti béke kapcsán létrejött határkiigazítás esetében.

Minden esetben — a megoldástól függetlenül — a delimitáció, a demarkáció, a bírósági ítélet, vagy a békeszerződés, vagy a külpolitikai egyezkedés eredményeként valósult meg. A végrehajtás gyakorlati kivitelezői pedig a határmegállapító bizottságok voltak.

A döntés végrehajtásának, a bizottságok létrehozásának három feltétele volt: a jogi alapok megteremtése, a pénzügyi feltételek biztosítása és a szervezeti keretek létrehozása.

Jogi feltétel lehetett békeszerződés, vagy az országok közötti egyezmény, amelyekről törvényt, vagy rendeletet alkottak. Jogszabályok rögzítették a gyakorlati megvalósítás feltételeit, melyet a minisztertanács — a tárcaközi koordináció nyomán — biztosított. Ennek során a személyi feltételek megteremtése érdekében kijelölték a személyi állományt, amely történhetett a közigazgatási apparátus bevonásával, vagy a feladat kiosztásával, továbbá az erre a célra felállított szervezet (határmegállapító bizottság) létrehozásával. Ez utóbbi volt a leggyakoribb és a vizsgált időszakunkban a legáltalánosabb megoldás.

A pénzügyi feltételeket többnyire az évenkénti költségvetésekben hagyták jóvá általános értelemben, mint például „*országos határkiigazítás céljára*”, vagy konkrét megnevezéssel, mint például magyar-román határ esetében, amely teendők megvalósítása érdekében külön törvény is született.³ Mivel általában menetközben derült ki, hogy a költség fedezet kevésnek bizonyult, ezért póthitelek váltak szükségesek, melyeket a minisztertanács hagyott jóvá.⁴

A határmegállapító bizottságok feladata a törvényben rögzített határvonal térbeli megjelenítése volt. A határvonal térbeli megjelenítése (határkijelölés) a politikai határmegállapításból (delimitáció), kiindulva a határvonal műszaki kijelöléséből a tényleges térbeli megjelenítéséből (demarkáció) vagy a már kijelölt határ helyreállításából, (térbeni újra megjelenítéséből, azaz redemarkációból) áll.

A határvonal térbeli megjelenítésére létrehozott szervezet felépítése a feladat szerint tagolódott. Általában a delimitációs és a demarkációs feladatokat kellett megvalósítani. Először a térképen meghúzott határvonalat kellett értelmezni, utána pedig ezt a határvonalat a terepen kellett ki-, illetve megjelölni. A delimitációs bizottság a határvonal konkrét elméleti elhelyezkedését állapította meg. Ez a határmegállapító bizottság az érintett országok államapparátusának kijelölt képviselőiből állt. A műszaki munkát végrehajtó (redemarkációs) bizottság földmérő, térképész stb. munkatársakból állt, akik a határ rögzítésének térbeli megjelenítését végezték. A demarkációs bizottság az általános hatáskörű /delimitációs/ (határmegállapító) bizottság része volt — mint a bizottság műszaki albizottsága — vagy egy konkrét műszaki feladatra létrehozott műszaki bizottság például határjelek felülvizsgálatára.⁵

Demarkáció estében csak a földmérők, térképészek dolgoztak. A redemarkációnál — ha a redemarkáció delimitációval történt, mely során a határvonal helyreállításakor olyan feladatok merültek fel, amelyek meghaladták a műszaki személyzet lehetőségeit — a vitás téma eldöntése már politikai megoldást igényelt, amely általában általános hatáskörű bizottság által va-

lósulhatott meg. A műszaki személyzet által elkészített határok-mányokat a bizottság hagyta jóvá, amelyek később, mint jogi alap szerepeltek.

A határkijelölés megvalósítására létrehozott szervezet által elkészített határok-mányok kétféle típusba sorolhatók. Ezen ok-mányok egy része írásos dokumentumokból állt a bizottság(ok) által készített jegyzőkönyvek, a határvonal általános leírása, a határszakaszok részletes leírása, és a határjelek leírása stb.. Az okmányok másik részét a térképek és egyéb kartográfiai, geodéziai dokumentumok alkották. Ezek a határok-mányok a későbbiek során esetlegesen felmerült határvitákban jogi igazodás alapját képezhették.

A XX. században a békeszerződések kijelölték (előírták) azokat a jogi, szervezeti kereteket, amelyeknek végre kellett hajtani a határok delimitációját, demarkációját, illetve redemarákálást. Ezek voltak a határmegállapító bizottságok.

A magyar állam határainál évszázadok alatt kialakult problémák megértéséhez — az államhatárokkal kapcsolatos (határkiigazítás, megvizsgálás, stb.) — az állam törvényei közé becikkelyezett szövegek adhatnak felvilágosítást. A témakörbe tartozó első törvény 1439-ben keletkezett, melyet számos újabb törvény követett.⁶

A dualista Magyarország határainak pontosítása

A polgári magyar állam közigazgatásának kiépítése – mint például a megyerendezés folyamata a határörvidék felszámolása – megkövetelte, hogy a vitás határszakaszok témáját rendezzék, így a nem ritkán évszázados jogi vitákat megoldódják. Terjedelmi korlátok miatt csak néhány jellemző példát említünk.

A román határvonalon korábban számos határvillongás történt. Ezért többször küldtek ki határmegállapító bizottságokat, így 1804-ben és 1839-ben. A minisztertanács 1870-től 7 estben foglalkozott a téma politikai vetületével. Az 1882-ben megindított tárgyalások hoztak eredményeket. Ezen a tárgyalásokon a magyar kormány közvetlenül nem vett részt, mivel a fő cél az osztrák-román határvonal vitás részleteinek megállapítása volt. A tárgyalások során az osztrák célkitűzés az 1792. évi határvo-

nal visszaállítása volt. Az 1886. XI. 2-án Bécsben ismét összehívott bizottság 1887. IV. 15-ig a határvonalat közös beleegyezéssel megállapította, szabatosan leírta és térképen rögzítette. Magyarország az egyezménynek csupán a magyar- román határ rendezésére vonatkozó részét hajtotta végre, de az egész nemzetközi egyezményt törvénybe iktatták.⁷

A magyar-román határvonalat hat szakaszra osztották, és minden szakaszon egyszerre kezdték el a kitűzéseket. A határkitűzési okmányokat külön ellenőrző bizottság vizsgálta felül. Az egyezmény szerint a határkijelölést követő két év múlva, az után pedig minden 10-ik évben közös határvizsgálatnak kellett megvalósulni.⁸ Az első ilyen határvizsgálatot 1890-ben tartották meg, ez után rendelték el a határvonal felmérését. Az 1894. és 1897-1899. évi „országos” határ felmérés célja az volt, hogy az 1888. évi határegyezmény alapján a „ . . . természetben kijelölt, határoszlopokkal és határdombokkal megállapított országos határvonalat részletesen felmérjék, hogy az esetlegesen elpusztuló határjeleket bármikor felújíthassák, az esetleges vitás határkérdések pedig a térkép alapján »kétséget kizárólag elintézhetőek legyenek.« ”⁹ Az egész munka körülbelül 900 km hosszú határvonal felméréséből állt, amely sikeresen valósult meg.

Az 1900. évi határvizsgálat során 1622 határoszlopot és határdombot építettek, ezek közül 257 teljesen újat, ott, ahol a „*határvonal biztos megjelölése*” azt szükségessé tette. Elkészült továbbá az új határleírás-tervezet és az átcsatolt területek bemérése és leírása. 1901-ben elkészült a háromszögelő hivatalban az új határtérkép mű másolata, amely 425 szelvényből állt.¹⁰

A Halastó vita a magyar közvéleményben a határkiigazítások során a legnagyobb érdeklődést a váltotta ki (a Magas Tátra második legnagyobb tava a Halastómely tónak és környékének a hovatartozása képezte a vita tárgyát). E vita során a birtokok hovatartozásának megkérdőjelezésével vált vitatottá a határvonal fekvése. Magyar felfogás szerint a Halastó keleti része a Tengersizem-csúccsal együtt Szepes vármegyéhez tartozik, míg a lengyelek az egész Halastavat a Tengersizemmel, valamint a Tengersizem-csúcs egy részével együtt Galiciának követelték. A kérdés lényege – nagyon leegyszerűsítve – az volt, hogy a határ futása szárazföldi legyen-e (a Magas Tátra gerincein), vagy vízi (a tó közepén).

Választott bíróságra bízták a határvita eldöntését. Miért kellett választott bírósághoz fordulni a két kormányznak? A terület évszázadok óta vita tárgyát képezte, mind a tulajdon, mind a birtoklás tekintetében. Mindkét állam századokon keresztül következetesen ragaszkodott eredeti álláspontjához, amely szerint a kérdéses területet sajátjának tekintette. A történelmi tapasztalatok azt mutatták, hogy azok a bizottságok, amelyek nem kimondottan a határkiigazításra szorítkoztak, hanem valamely terület hovatartozásáról kellett döntenüik, eredményt még soha nem értek el.¹¹

Nem maradt más hátra, mint a választott bírósághoz fordulás, annak döntését már elfogadhatta a magyar kormány Így állították fel a választott bíróságot a határvonal pontos fekvésének megállapítására.¹² A tárgyalás 1902-ben, Grazban folyt le. A bíróság az Osztrák Császárság javára döntött. A bírósági döntést a kormány tudomásul vette, az országgyűlés pedig törvényerőre emelte.¹³

Ez politikai döntés volt. A korabeli megfogalmazás szerint *„Nem egy kétségtelen terület elvesztéséről, hanem csupán egy kétesnek a lehasításáról van szó, tehát nem lehet szó a területi integritás csorbájáról sem. Az állami integritás pedig nemcsak a terület kérdésében tartandó fenn, de az állam reputációja s moralis megjelenésében is, minthogy épen a nemzetközi viszonylatoknak más, mint etnikai alapját elvileg nem ismerhetjük el.”*¹⁴ Az indokolást földrajzi köntösbe bújtatták, hiszen a bíróság érvelése nem állta meg a helyét. Földrajzi szempontból a döntés ellen ugyanannyi érvet lehetne találni, mint mellette. Egyetérthetünk viszont azzal a kortársi kívánsággal, miszerint *„... legyen ez az ítélet zárószava annak az áldatlan háborúságnak, mely hosszú időn át zavarta a két szomszéd békéjét.”*¹⁵

A dualizmus békeidőszakában a történelmi Magyarországnak valamennyi szomszédos országgal — az Osztrák Császársággal, a Román Királysággal és a Szerb Királysággal — közös határszakaszán történtek kisebb-nagyobb módosítások, amelyek hozzájárultak a vitatott határvonalak fekvésének végleges tisztázásához, a határőrizet köteles határszakaszokon (külső határokon) pedig a határőrizet eredményes megvalósítása előfeltételeinek a maradéktalan kialakításához.¹⁶

Igy alakultak ki a dualista magyar állam határai, 4 166 km hosszan, melynek 80% természetes határ volt. E határvonal 283 900 km²-ölelt körül.

A határszakaszok megoszlása:

- Osztrák Császárság: 2 083 km. (50%);
- Román Királyság: 833,2 km (20 %);
- Szerb Királyság 458,26 km (11%);
- BoszniaHercegovina 583,24 km (14%);
- tengerpart 208,3 km. (5%).¹⁷

A dualizmus időszakában a Magyar Királyságnak Bukovinával, Szerbiával és a jelenlegi osztrák területekkel közös határán is előfordultak határvitái. Ezek azonban a jelzett határvitáknál lényegesen kisebb jelentőségűek voltak. Mindegyiküket megnyugtató módon sikerült rendezni. *(a szerk.)*

Az Osztrák-Magyar Monarchia és a Román királyság új határa 1918-ban jött létre. Magyarország határának ezen szakaszát a szélesebb nagyközönség nem ismert, illetve nem ismerhetett meg, mivel ezen határszakasz az I. világháborúban a keleti határon végrehajtott „stratégiai határkiigazítás” eredménye volt. A határkiigazítás során mintegy 5-20 km széles sáv került Magyarországhoz. A határkiigazítások indoka Erdélybe egy újabb román betörés megakadályozása volt. A hadsereg főparancsnokság részéről katonai, a magyar kormány részéről biztonságpolitikai szempontok indokolták az új határ létrehozását.¹⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchia vezetése a katonai részről javasolt és a magyar kormány által támogatott határkiigazításhoz csak annyiban ragaszkodott, hogy a román vezetésnek ne fájjon túlságosan a területvesztés, illetve szükség esetén a magyar kormánynak taktikai okokból legyen miből engedni. A katonák szerették volna, ha a Szurdoki, Vöröstoronyi, Tömösi, Bodzai, Ojtozi szorosok területén szélesebb területsávot kapni. Azonban a békeszerződésben az Osztrák-Magyar Monarchia az általa igényelt határkiigazításnak csak 20-30 %-t kapta meg Romániától.

A békeszerződés értelmében Magyarország 3 249 km²-nyi területet, amely megfelelt Békés vármegye területének (3671 km²) és 22 915 lakost kapott. Összesen 5 636 km² román terület

területet 8 összefüggő darabban került az Osztrák-Magyar Monarchia katonai közigazgatása alá.¹⁹

Délen, az Orsovai szakaszon átlagosan 10 km-re, Turnu Severinnél 14 km-re tolták ki a határt. Sokkal keskenyebb volt a határkiigazítás sávja a petrosényi szakaszon, ahol a Vulkán és a Szurdoki szorosoknál 6, illetve 9 km a légvonalbeli távolság. Az a sáv, amellyel a magyar határ a Vaskaputól a Tölgyesi szorosig bővült, a nagyszebeni szakaszon a legszélesebb. Itt a régi és az új határ közti távolság légvonalban több mint 16 km volt. A brassói szakaszon a Törcsvári és a Tömösi (Predeál) szorosoknál kerek 8-8 km-t tett ki a régi és az új határ közti távolság. Az ország keleti határánál, a Gyimesi szoros környékén lévő román beöblösödést kiegyenesítették, hogy a Csiki medencét jobban tudják védeni. Itt a régi és az új határ közti különbség 6 km-ig terjedt. A Békási szorosnál 3, a Tölgyesi szorosnál 10 km-es a legnagyobb térnyerés. A magyar vezetést az a szempont is vezérelte, hogy minél kevesebb román lakost kapjon az ország. Így is 42 románok által lakott település esett a Magyarországhoz csatolt területre. Ezzel a történeti Magyarország elérte a huszadik századi legnagyobb kiterjedését.

A magyar-román határvonal előzetes helyszíni kitűzésére, leírására és térképezésére és a magyar kormány négy határmegállapító bizottságot állított fel. Az új magyar-román államhatár leírását a békeszerződés rögzítette. Azonban ez a leírás az új határvonalak csak egyes főbb pontjaira nézve tartalmazott közelebbi helymeghatározást, míg a közbeeső szakaszokra nézve csak általános iránymutatást nyújtott. Ennél fogva a határvonal helyszíni megállapítását az említett főbb pontokból kiindulva kellett a határbizottságoknak végrehajtani. A helyszíni megállapításnál általában katonai, határőrizeti s egyéb szempontok mellett figyelemmel kellett lenni arra, hogy — főleg kisebb terjedelmű birtokoknál — az új államhatárvonal általában a birtokhatárokhoz simuljon, hogy a határmenti birtokokat az új államhatárvonal ne vágja át, és minden esetben a természeti akadályok válasszák új államhatárvonalként. A bizottságok a határkitűzést és a felmérést megkezdték, amelyet csak 1918. IX. 29-én a szüntették be a hadsereg-főparancsnokság távirati rendeletére.

A trianoni határok kijelölése, kitűzése

A trianoni határokat megállapító munkát utasítások szabályozták, amelyek nem csupán a határvonal leírását írták elő, hanem a határkijelölés menetét és módját is. A trianoni békediktátum 27. cikkelye a határleírás, valamint az ennek kiegészítéséül szolgáló egymilliós méretarányú térkép, (28. cikk) csupán nagy általánosságban jelzi a határvonal menetét. Ezen előírást oly módon rögzítették a szöveges részben, hogy Ausztriával szemben 7 szakaszban, a Szerb-Horvát-Szlovén állammal szemben (ezt a rövidség kedvéért a továbbiakban Jugoszláviának nevezem) 13 szakaszban, Romániával szemben 5 szakaszban, Csehszlovákiával szemben 27 szakaszban állapította meg a határvonalat a békediktátum.

Összességében ennyiszor szerepel a békediktátumban a „*helyszínen megállapítandó vonal*” kifejezés. A határvonal részletes megállapítását a békeszerződés 29. cikke a bizottságokra bízta, amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmak, valamint az érdekelt államok képviselőiből álltak, ahogy azt a 42., a 46., az 50. és a 71. cikkelyek szabályozták. A békeszerződés 30. cikke a vízfolyásokkal megjelölt határvonalat definiálta aszerint, hogy hajózható, vagy nem hajózható vízfolyásról van szó. A 34. cikk azt a fontos rendelkezést tartalmazta, hogy a határköveket egymástól „*látótávolságnyira*” kell elhelyezni. Ez a kikötés azért volt fontos, mivel kedvezőtlen terepalakulat esetén sűrűn kellett elhelyezni a határköveket, ami jelentősen megnövelte a határkijelölés és felmérés költségeit. Ezeket a költségeket a 29. cikk szerint az érdekelt államok közösen viselték. A 35. cikk meghatározta, hogy a határrendezésre vonatkozó végleges jegyzőkönyveket, térképeket és egyéb dokumentumokat három eredeti példányban kellett kiállítani.²⁰

A magyar kormány számára a legfontosabb dokumentum — amely bizonyos mozgásszabadságot biztosított részére — a Szövetséges és Társult Hatalmak a magyar békedelegáció elnökéhez intézett válaszána kísérő levele, az úgynevezett „Millerand-levél” volt. Ez tulajdonképpen a trianoni határok bizonyos mérvű „*revízióját*” helyezte kilátásba: „. . . *A helyszínen megejtett vizsgálat esetleg szükségessé fogja tenni, hogy egyes helyeken a szerződés-*

ben megállapított határt áthelyezzék... ha a határmegállapító bizottságok . . . úgy vélik, hogy a szerződés intézkedései . . . valahol igazságtalanok, . . . módjukban lesz erről jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának. Ebben az esetben a Szövetséges és Társult Hatalmak hozzájárulnak, hogy ha az egyik érdekelt fél kéri, a Szövetségek Tanácsa felajánlhassa jó szolgálatait abból a célból, hogy az eredeti határt ugyanazon feltételek mellett, békés úton megváltoztassa ott, ahol ennek megváltoztatását valamelyik bizottság kívánatosnak mondja.²¹

A harmadik dokumentum a Nagykövetek Tanácsa által kiadott nyílt utasítások a határbizottságok részére a kísérőlevél értelmében való eljárásra. Ebben általános szinten szabályozták a határmegállapító bizottságok szervezetét, jogkörét, működésének elveit, az utasítás műszaki részében pedig a határkitűző munkálatok menetét, munkamódszerét, dokumentumait.

Később a felmerülő problémák megoldására szükségessé vált egy újabb utasítás kiadása „Pótutasítások a magyarországi határmegállapító bizottságok részére.” címen. Ez 1921. VI. 3-án kelt. A legfontosabb rendelkezései a következők voltak: „Elvileg a határt a helyszínen kell megvonni, úgy, amint a békeszerződés megállapította. Semmi szín alatt nem szabad... a határmódosításoknak olyan természetűeknek lenniük, hogy lényegében kérdésessé tegyék a szerződésben leírt vonalat.”²² Az utasítás szabályozza azt is, hogy mikor és milyen feltételek esetén lehet a Nagykövetek Tanácsához fordulni.

A határmegállapító Bizottságok munkája két szakaszra osztható. Az egyik szakaszt a békediktátumban leírt politikai határvonal megállapítása és a terepen való kijelölése alkotta. A másik szakaszt pedig a határkitűzés képezte, amely tisztán technikai művelet volt, melynek során a térképen bejelölt pontokat kellett a terepen három dimenzióban elhelyezett pontokkal megjelölni és különböző határjelekkel állandósítani. Ezt követően került sor a határvonal felmérésére, ami tulajdonképpen a határvonal és környéke térképezését jelentette a meghatározott sávban.

A magyar kormány a miniszterelnök tehermentesítésére 1922 augusztusában létrehozta a Határmegállapító Központot. Négy határmegállapító bizottság alakult a magyar - csehszlovák, a magyar - román, a magyar - szerb-horvát-szlovén (jugoszláv), valamint a

magyar - osztrák. A Határmegállapító Központnak mind a négy határmegállapító bizottság alá volt rendelve.²³

A munkát a határvonal általános tanulmányozásával kezdték. Ennek az volt a célja, hogy megállapítsák azokat a határrészeket, amelyekre nézve pontosan lehetett alkalmazni a békediktátum rendelkezéseit, valamint azokat a határszakaszokat, amelyek vitára adtak okot. A vitás kérdések eldöntéséig — a rend fenntartása érdekében — a békediktátum által megállapított határt fogadták el ideiglenes határként.

A bizottságok minden ténykedését befolyásolta az a tény, hogy az utódállamok általános és lokális gazdasági érdekeit tartották szem előtt. Ez sajnos minden esetben Magyarország rovására történt, mivel abból a felfogásból indultak ki, hogy Magyarország a jelen helyzetében is életképes állam. Emiatt a határvonal tanulmányozása során a nemzetiségi viszonyok elbírálását másodrendű kérdéssé degradálták. Kisebbségi, lényegtelen kérdésekben helyt adtak a magyar álláspontnak, támogatták azt, de a lényeges kérdésekben a bizottság tagjai a franciák által támogatott másik fél javára döntöttek.²⁴

A politikai határmegállapítás alkotta a határmegállapítás első fázisát. A „kísérőlevél”, — amelyhez a Magyar kormány nagy reményeket fűzött — a gyakorlatban csekély értékűnek bizonyult, mivel általában a magyar fél hátrányára értelmezték, és a bizottságok munkájának szabadságát is a magyar fél kárára korlátozták. Például feltartóztatták a magyar futárokat, megtiltották a rejtjeles üzenetek küldését, vagyis minden eszközzel gátolták az információáramlást.

A „kísérőlevelet” mindegyik határmegállapító bizottság másképpen értelmezte. A magyar-jugoszláv bizottság szerb biztos a kerekén kijelentette, hogy kormánya a kísérőlevelet nem ismeri el, és nem vesz részt olyan tárgyalásban, amely a trianoni vonaltól eltérő határra vonatkoznék. A bizottság többi tagja is kizártnak tartotta, hogy egy-egy nagyobb községet vagy területet a magyaroknak ítéljenek.²⁵

A magyar-cseh bizottság elnöke csak a kapott utasításokat fogadta el. Bár elismerte, hogy a „kísérőlevél” alapján a magyarok kívánhatnak új határvonalat, de azt kérte, hogy a levélnek ne csak a magyarokra kedvező intézkedéseit vegyék figyelembe.

A magyar-cseh bizottság többi tagja elismerte: a „*kísérőlevél*” jogot ad a határkiigazításra a határ egész hosszában, ragaszkodtak azonban ahhoz, hogy a magyar fél olyan határjavaslatot terjesszen elő, amely legalább részben elfogadja a trianoni határt. A bizottság azt akarta elérni, hogy a magyarok önként fogadják el a trianoni vonal egyik vagy másik szakaszát; ez hivatkozási alapul szolgálhatott arra, hogy a trianoni vonal egyes szakaszainak az elfogadása a magyarok részéről önként, minden külső erőszak alkalmazása nélkül történt.²⁶

A magyar-osztrák bizottság alapelve az volt, hogy „. . . *semmi szín alatt sem szabad a határmódosításoknak olyan természetűeknek lenniük, hogy lényegében kérdésessé tegyék a szerződés által leírt vonalat.*”²⁷ A bizottság elnöke ezt — más határmegállapító bizottságoktól eltérően — úgy értelmezte, hogy jogában áll átcsatolni egy határvonal menti községet, amelyet a békeszerződésben név szerint is megemlítenek.²⁸

A határmegállapító bizottságok működésében mindinkább előtérbe került a „*béke alapja*” (basé du traité) elv. Eszerint egyik fél sem támadhatja meg különféle javaslatokkal a béke alapjait. Az ilyen természetű javaslatokat nem fogadják el tárgyalási alapul sem. A probléma csak az volt, hogy a „*béke alapja*” értelmezésében és az alap megállapítását illetően is eltérő vélemények és fel fogások alakultak ki az egyes bizottságokban:

- a magyar-jugoszláv bizottság a stratégiai pontokat, nagyobb településeket, városokat, vasúti fővonalakat, vasúti csomópontokat vagy a katonai jelentőségű terepszakaszt és a hármashatárpontot tekintette a béke bázisául;

- a magyar-csehszlovák bizottság a trianoni vonalhoz ragaszkodott, amelytől egyes helyeken eltérni elsősorban gazdasági okokból lehet;

- a magyar-román bizottság kezdetben mereven ragaszkodott a békeszerződésben kijelölt és leírt határvonalhoz, nem is akart tárgyalni. Erre a magyar kormány visszahívta képviselőit a határmegállapító bizottságból. A román fél és a bizottság ezután konkretizálta a „*béke alapja*” elvet, amely szerint az Arad - Nagyszalonta - Nagyvárad - Szatmárnémeti vasútvonalat nem szabad áttörni. Emellett egyetlen települést sem adtak vissza,

amelyet a békekonferencia nekik juttatott. A Nagykövetek Tanácsa jóváhagyta ezt a román értelmezést;²⁹

A magyar-osztrák bizottság úgy vélte, hogy a „*béke alapja*” nem lehet holmi földrajzi momentumoktól (vasút, folyó stb.) függővé tenni, hanem csak azoktól az alapelvektől, amelyek az Antantot vezették a határok megvonásában. Itt azokra az etnikai, gazdasági érdekekre gondolhatunk, amelyeket a „*kísérőlevél*” is hangoztatott.

A bizottságok által vallott elvekből az következett, hogy csak olyan javaslatokat fogadtak el és tettek meg tárgyalási alapnak, amelyek megfeleltek felfogásuknak a „*béke alapja*” elvről. Minden javaslatot ebből a szempontból mérlegeltek. Különösen állt ez a magyar-román bizottság működésére. A „*béke alapja*” elve miatt nőtt meg a helyszíni szemlék fontossága. Ezek azt a célt szolgálták, hogy a bizottságok közvetlen tapasztalatokat szerezzenek egyes határszakaszok gazdasági helyzetéről. A szemlék tervezésénél nem vették figyelembe az etnikai helyzetet, de a gyakorlatban a bizottságok sokszor a nyílt terror ellenére is mindenütt tapasztalhatták a lakosság érzelmeit. Ez különösen a gazdasági továbbfejlődés kérdéseinek felvetésekor nyilvánult meg, amit számos tanulmány, emlékirat, feljegyzés tanúsít.³⁰

A közvetlen tárgyalások — mert ezekre is sor került az érdekelt államok között — semmilyen eredményt nem hoztak. A románokkal folytatott tárgyalás teljesen meddő maradt, a magyar kormány a merev román álláspont miatt egyetlen települést sem tudott visszaszerezni. A szerbek területi követeléseit pedig VASSEL Károly vezérkari ezredes, a magyar delegáció vezetője így kommentálta: „*Az antant-biztosok nem értették meg, hogy a magyar kormány a trianoni vonalat köteles elfogadni, de más olyan vonalra saját jószántából sem vállalkozhatik, amely magyar községeket juttat át az SHS. államhoz*”.³¹

A határmegállapító bizottságok gyakorlata megmutatta, hogy a „*kísérőlevél*” magyaroknak kedvező kitételeit már a bizottságoknak kiadott utasítások csökkentették. Később olyan értelmezést adtak az utasításoknak — a „*kísérőlevélről*” ekkor már szó sem esik —, amely szerint a másik érdekelt hatalom ugyanúgy követelhet a még magyar területekből, mint a magyarok a „*megszállt területekből*.”

Ez is azt bizonyította, hogy az antant letért a „kísérőlevél” elvi álláspontjáról és a neki kényelmesebb kisantant-felfogást tette magáévá, vagyis semmiféle kedvezményt nem adott a magyaroknak. Az a tény, hogy a bizottságok tevékenysége és mozgása a trianoni vonal mindkét oldalán csak egy szűk sávra terjedt ki, azt mutatta, hogy csak helyi jellegű kiigazításokra voltak felkészülve. Ez azonban azt is jelentette, hogy a határkiigazítás, ha a helyi gazdasági érdekek megkövetelik, a magyar oldalra is kiterjedhet. Ez a szűk mozgáslehetőség megfelelt a „béke alapja” elvet illető különböző bizottsági értelmezéseknek is. A bizottságok által képviselt elvek és utasítások leszűkítették és korlátozták a magyar igényeket és törekvéseket. Ennek ellenére a magyar fél úgy értelmezte a trianoni vonalat, hogy lehetőleg kitolja a határt, mert ha a Népszövetség nem fogadja el a magyar javaslatokat, akkor a trianoni vonal marad a végleges határ.

A határmegállapító bizottságok gyakorlati tevékenységének eredménye — bár komoly határkiigazítás az utódállamok ellenkezése és a Nemzetek Szövetségének tehetetlensége miatt nem történt —, mégis az volt, hogy:

- a magyar-csehszlovák határon 10 014 kataszteri holddal,
- a magyar-román határon 16 947 kataszteri holddal,
- a magyar-jugoszláv határon 34 000 kataszteri holddal,
- a magyar-osztrák határon 19 756 kataszteri holddal csökkent az elcsatolt térségek területe.

Ezen felül a magyar-osztrák határon az 1921. XII. 14-16-án megtartott soproni népszavazás során, a velencei egyezmény értelmében 44 628 kataszteri hold került vissza. Összességében tehát az osztrák határszakaszon 64 384 kataszteri holdnyi területet nem sikerült elcsatolni a trianoni békediktátum részeként.

A magyar kormány az elcsatolt területek méretének méréséklése terén elért eredmények ellenére sem volt elégedett. Elmondható, hogy a bizottság munkája alig volt több mint üres formalitás. Mivel utasításuk csak szűk területre terjedt ki a határvonal mindkét oldalán, a községek kataszteri határait nem vették figyelembe. Így történt, hogy a trianoni határvonal 220 község (76 a csehszlovák, 50 a román, 70 a jugoszláv és 22 az osztrák határon) területét kettészelte. 1 011 birtokosnak (290 a

csehszlovák, 597 a román, 100 a jugoszláv és 24 az osztrák határon) szétvágták a birtokát. A határ 46 vasútvonalat és 107 országutat keresztezett.³²

A határmegállapító bizottságoknak, illetve az érdekelt államok delegációinak legfontosabb feladata az újonnan megállapított határvonal kitűzése, határjelekkel való állandó megjelölése, számszerű felmérése, térképezése és a határleírási jegyzőkönyvek elkészítése volt. Erre a célra az érdekelt államok mindegyike a bizottság rendelkezésére bocsátotta a szükséges mérnököket. A Nagykövetek Tanácsának utasítása nem volt alkalmas a munkálatok műszaki vonatkozású részeinek egyértelmű szabályozására, ezért minden egyes bizottság műszaki végrehajtási utasítást dolgozott ki. Ezek az 1904-es magyar felmérési utasításnak a határ megállapítására vonatkozó rendelkezésein alapultak.³³

Határvonal szakaszolását az anyagi teherviselés megosztása érdekében valósították meg. A csehszlovák határvonalat 27 szakaszra bontották — amelyeket római számokkal jelöltek — a magyar-román határt 11, a jugoszláv határvonalat 6, az osztrák határt pedig 3 szakaszra osztották, ezeket pedig az abc nagybetűivel jelölték.

A magyar-csehszlovák határvonal műszaki munkálatai során a bizottság a teljes, 805 km hosszú határvonalat 19 úgynevezett munkaszakaszra osztotta fel. Az egyes szakaszok hossza 30-50 kilométer között váltakozott, mindegyiken egy-egy magyar és cseh mérnök közösen végezte a munkáját.

A jugoszláv határon felosztották egymás között a határvonal műszaki munkálatait. Magyar érdekeltségű lett az A, a C és az E jelű határszakasz, jugoszláv érdekeltségű a B, a D és az F jelű. Az érdekeltség itt egyrészt az anyagi teherviselést jelentette: a geodéziai munkálatok anyagköltségeit, a határokormányok elkészítését, sokszorosítását stb., másrészt azt, hogy melyik ország mérnöke végzi és ellenőrzi a földmérési és kitűzési munkálatokat.

A magyar-osztrák határon a helyszíni költségek megosztása céljából és a munkafolyamat célszerűbbé tétele érdekében mind a három határszakaszt 6 alszakaszra osztották, amelyeken felváltva dolgoztak a magyar és az osztrák felmérési osztályok munkatársai. Az egész határvonal egyik felét a magyar, a másikat az osztrák műszaki személyzet mérte fel.

Határvonal kitűzése és állandósítása jelentette a munkálatok befejező részét. A államhatárok kitűzése során a határmegállapító bizottság kijelölte az egyes szakaszokban a határvonalat és arról részletes leírást adott a bizottság műszaki csoportjának. E leírás kézhezvétele után az első feladatuk a már megszavazott határvonalrészeknek fakarókkal való megjelölése volt. A kijelölésnek szigorúan a kiadott utasításoknak megfelelően kellett történnie. A kijelölés után a bizottság tagjai bejárták a határszakaszt és megvizsgálták az ideiglenes kitűzést, hogy az valóban megfelel-e a megállapított határvonalnak, továbbá a kiadott műszaki utasításoknak. A megbízottak a vizsgálat lefolyásáról, a vizsgálat során felmerült észrevételekről, az esetleges javításokról jegyzőkönyvet vettek fel, és azt betérjesztették a bizottsághoz.

A határvonal kijelölése a legtöbb szakaszon csak lassan és részletekben történt meg, ahogy azt a bizottság megszavazta. Mindemellett egyes kisebb részek kivételével 1922 végére megtörtént a határvonal kijelölése.

Ennek a felülvizsgálata után elkezdődhetett a határvonal állandósítása határjelekkel. Ez az egyes határpontok jelentősége szerint különböző határjelekkel történt.³⁴ A legváltozatosabb határjelekkel a csehszlovák határon találkozhattunk, ezek a következők voltak: hármas határoszlop, szakaszhatárkő, főhatárkő, mellékhatárkő, közbeiktatott határkő, faoszlop, határdomb, határfa.³⁵

A román határon a jóváhagyás után a határkarók helyére vasbeton határköveket helyeztek el, úgy, hogy minden 300-500 méterre egy-egy főhatárkövet helyeztek le, a közöttük húzódó határrész kisebb töréseit pedig úgynevezett mellékhatárkövekkel állandósították. A munkálatok alatt egy külön beton állandósító osztály működött, mert szükségessé vált, hogy az Ecsedi-láp területén levő határköveket cement alépitménnyel lássák el. 106 fő- és 172 mellékkövet láttak el alépitménnyel, s ehhez 15 425 db téglát és 11 510 kg cementet használtak fel.³⁶

A mocsaras határrészekeken határkövek helyett táblával ellátott faoszlopokat (fapilótákat) helyeztek le. A magyar és a román határbizottság együttesen, Romániában vásárolta meg a pilóták lehelyezéséhez szükséges faanyagot: 200 nagy és 20 kis tölgyfaoszlopot, tekintettel arra, hogy ott a faanyag majdnem 50

%-kal olcsóbb volt. A mezőtelegdi impregnáló telepen kreozittal telítették az oszlopokat, hogy tartósabbak legyenek. A pilóták beverését egy román utáskülönítmény végezte el.³⁷

Az osztrákok a határvonal minden törését kövekkel akarták állandósítani. Ez azt jelentette volna, hogy sok helyen egymástól néhány méterre kellett volna a köveket felállítani. Ez a felvetés hetekig tartó vitára adott alkalmat. A műszaki utasítás 200 méter távolságot írt elő. A magyar fél a 100 méteres távolságot javasolta, ami 50 %-os kötöbbséget jelentett. A főköveket egy kilométer távolságra állították fel, százméterenként pedig közönséges határköveket helyeztek le, amelyeket folyamatosan számoltak. A határkövek esetében a magyar fél a műkövet javasolta, ezt az osztrákok előbb elfogadták, később olcsósága miatt tiltakoztak ellene. A magyar kormány azonban a már kiírt pályázat eredményeképpen megrendelte a műköveket. A vita kompromisszummal zárult: azokon a határszakaszokon, ahol a magyarok dolgoztak, műköveket, az osztrákoknak kiutalt szakaszokon termésköveket használtak.

A jugoszláv határszakaszon az ideiglenes határt jelölő rókát, később a határköveket 300-400 méterenként kellett elhelyezni. A határkövek közötti töréseket (hajlatokat) határdombbal jelölték.³⁸

Különböző határszakaszokon különféle határokmányokat (leírásokat és térképeket készítettek, ahogy a delegációk meg egyeztek.³⁹

A határmegállapító bizottságok műszaki munkájának eredményeképpen így alakult ki Magyarország „trianoni” határa, amely történelmi mércével mérve fiatalnak tekinthető. Az Állami Térképészeti Intézet szerkesztő osztálya a felmérési anyagok alapján hozzávetőlegesen ± 1 km-es pontossággal megállapította. A határokmányok alapján megállapítható a trianoni határok hossza: 2 266 km 297 m ± 1009 m.⁴⁰

A területvisszacsatolások kora 1938-1941

A magyar-szlovák határ kijelölésére és kitűzésére az I. bécsi döntés alapján került sor. Az 1938. XI. 2-án kihirdetett I. bécsi döntés a Felvidék és Kárpátalja déli részén Magyarországhoz 11 927 km²-es kiterjedésű területsávot csatolt vissza. Az érintett

1 058 000 lakos 86,5 %-a magyar volt. Az utólagos határkiigazításokkal a terület az 1939. III. 31-ei magyar-szlovák határ-egyezmény megkötéséig 12 012 km²-re növekedett. A megállapított új határvonalat 1: 750 000 méretarányú térképen húzták meg. A világoszölddel meghúzott vonal pontosan követte az etnikai határokat, csak Pozsony mellett hagyott meg Szlovákiának néhány magyar községet, hogy a tartományi fővárosnak háttérháza legyen. Kis méretarányánál fogva a térkép nem szabta meg egyértelműen minden határmenti község hovatartozását, ugyanis a vonal vastagsága a valóságban 750 m széles sávot jelentett, hegyen-völgyön át.

A bécsi döntőbírói határozat végrehajtására alakult magyar-csehszlovák bizottságok közül egy bizottság foglalkozott a bécsi döntőbíróóság által megállapított határvonal értelmezésével és magyarzásával. Ez a bizottság értelmezte a döntőbíróisági vonal elhelyezkedését és a községek hovatartozását a Dunától az Ung folyóig – Ungpinkóctól keletre – terjedő szakaszban. A határmegállapító bizottság 1938. XI. 3-tól 1939 márciusáig ülésezett, és 25 ülésen döntött a határvonal részletes kitűzéséről, viszonylag fájdalommentesen, mindkét fél számára elfogadható módon.⁴¹

A határmegállapítás elveit gróf TELEKI Pál⁴² dolgozta ki. A határmegállapításnál az addigi tárgyalások alapelveitől szolgáló nemzetiségi elv mellett a fő szempont az volt, hogy az új határvonal lehetőleg községi határvonalakon haladjon, s ez által minél kevesebb kettős birtokos legyen. Az egész határvonalat 5 főszakaszra osztották fel. A munkaterv szerint a határmegállapító bizottság munkafeladata a delimitációs tárgyalások mellett az volt, hogy öt csoportra osztva, csoportonként, a felsorolt szakaszok szerint a határvonalat minél előbb a helyszínen bejárja és a helyszínen esetleg felmerülő különleges kívánságokat, továbbá a községi határvonalakban időközben bekövetkezett változásokat megállapítsa. A helyszíni bejárás utáni tárgyalásokon kellett megállapítani a határvonal végleges helyzetét.

Az 1939. márciusában megindítandó helyszíni eljárás során kellett azután ezt a határvonalat a természetben kitűzni, felülvizsgálni, majd kövekkel megjelölni, és azt követően geodéziailag felmérni. A határmegállapítás költségeit a két államnak kö-

zösen és egyenlő arányban kellett viselni, s a mérnöki munkálatokhoz egyenlő számú mérnököt bocsátottak rendelkezésre. Megegyeztek abban, hogy a döntőbírák által megvont vonalon kisebb változásokat a határmegállapító bizottság saját hatáskörében is intézhet, a nagyobb változtatásokhoz azonban kormányjóváhagyás szükséges.

1939. III. 1-jén létrejött a végleges megállapodás a szlovák-magyar határon a részletek tekintetében is. A határmegállapító bizottságban befejezték a végleges jegyzőkönyveket és megrajzolták a térképeket.⁴³ A végleges jegyzőkönyveket a kormányok elé terjesztették, hogy ennek alapján igazítsák ki a demarkációs vonalat, és ezután kerüljön sor a határmegállapodások formális nemzetközi egyezménybe foglalására. Ezt az egyezményt, amely az egész határt egységesen fogja megállapítani, a magyar politikusok véleménye szerint nem kell törvénybe cikkelyezni, hanem csak egyszerűen közzétenni, mint a bécsi döntőbírósaági határozat végrehajtásaképpen létrejött megállapodást.

1939. III. 7-én kötött végleges határegyezmény következtében Magyarországhoz visszacsatoltak 132 km²-et, ahol 3 660 magyar és 1 263 szlovák lakos élt. Ezt eredményezte a bécsi térkép vonalának térképi és terepi értelmezése.⁴⁴ Az 1939. III. 7-ei és az ezt kiegészítő 1939. III. IV. 4-ei jegyzőkönyv szerint a határoknak a helyszínen történő kijelölését a határmegállapító bizottság által felállítandó vegyes helyi bizottságoknak kellett végrehajtani. A helyi bizottságoknak joguk volt a határvonalon kisebb jelentőségű igazításokat foganatosítani, ha azt a helyi viszonyok, illetve a kisbirtokoknak az országhatárhoz viszonyított fekvése megkívánta.

A határkijelölő központi bizottság elnökének MEDVEY AURÉL nyá. altbgy, a Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézet volt parancsnokát kérték fel. Feladata volt a határmegállapító bizottság, illetve a helyi bizottságok által megállapított határ ideiglenes és később végleges megjelölését célzó munkálatok megszervezése és végrehajtása. A határkijelöléssel kapcsolatos minden egyéb tennivaló ellátása. A határkijelölő központi bizottságban a feladatok jól körülhatároltak voltak. A határkijelölő központi bizottság helyi bizottságai a kataszteri térképek segítségével állapí-

tották meg a részletes határvonalat.⁴⁵ A helytelenül megszállt részekenél a határt az esetek 90 %-ában helyesbítették. Ily módon például a szlovákoknak, mintegy 1 100 holdat adtak vissza.⁴⁶ A magyar-szlovák határ kijelölése és terepen való kitűzés megtörtént. A határjelek helyét egyelőre fakarók jelölték. A határjelekkel való állandósítását háború utáni időre tervezték.

Kárpátalja visszatértekor a kialakult „új” határ azonos volt a régivel, vagyis a határ már határjelekkel volt állandósítva, — csak a címereket és az egyéb felségjelzéseket kellett megváltoztatni, — amely a maga 356 kilométerével határaink 10 %-át jelentette.

A módosított magyar-román határ kialakítására a II. döntés alapján került sor. A II. bécsi döntés 1940. VIII. 30-án Magyarországhoz csatolta vissza a Székelyföldet, Észak-Erdélyt és a Partium Nagyváradtól északra elterülő részeit (Bihart, a Szilágyságot, Szatmárt és Máramarost). Magyarországhoz került 43 104 km², ahol 263 3000 lakos élt, akiknek 51,4%-a magyar, 42,0%-a román, 3,7%-a pedig német volt. A visszacsatolást az országgyűlés az 1940. X. 8-án iktatta törvénybe.⁴⁷

A bécsi döntéseket törvénybe iktató 1938. évi⁴⁸ és az 1940. évi⁴⁹ törvények képezték a jogi alapot a visszatért területek integrálására. Minden minisztertanácsi, miniszteri és más határozatot, utasítást, intézkedést ebből vezettek le.⁵⁰ Így – Magyarország a trianoni békediktátum értelmében kijelölt határainak hossza amely 2 266 kilométer volt, — a terület-visszacsatolások után 1 225 kilométerrel, 54 %-kal növekedett, azaz összesen 3 491 km hosszúságúra nőtt. Az 1 031 kilométeres román határ az egész határvonal 30 %-át tette ki, itt a határt a demarkációs vonal töltötte be.⁵¹

A magyar csapatok Észak-Erdély megszállásakor felzárták a bécsi döntőbíróóság által térképen megrajzolt demarkációs vonalra.⁵² A térképen kijelölt demarkációs vonal megszállása a magyar és a román határőrizeti szervek között nagyon sok súrlódásra adott okot. Ezért a magyar-román vegyes katonai bizottság nagyváradi ülésén megállapodtak, hogy a demarkációs vonalat a magyar és a román szervek közösen tűzik ki a terepen. Ez meg is történt, bár a románok minden alkalmat megragadtak, hogy a munkálatokat lassítsák.

A demarkációs vonalak pontos rögzítését a terepen megnehezítette az a tény, hogy a magyarok 1:75 000 méretarányú, míg a románok 1:100 000 méretarányú térképekkel rendelkeztek. Az e térképeken rögzített demarkációs vonalat mindkét fél hivatalosan elismerte. A térképek méretarányainak és pontosságának különbözőségéből adódóan a terepen való kitűzésnél előfordultak eltérések. Addig nem volt baj, amíg mindkét oldalon a kitűzést végrehajtó határőrparancsnokok teljesítettek szolgálatot. Parancsnokváltás esetén azonban előfordult, hogy az új parancsnokok a demarkációs vonal kitűzését — a saját hivatalos térképekre hivatkozva — a terepen helytelennek tartották. Eből nagyon sok incidens keletkezett.⁵³

A demarkációs vonal bizonytalanságából előálló határsértések elkerülése céljából a magyar fél javasolta a román kormánynak, hogy szükség esetén vizsgálják felül a demarkációs vonalnak a terepen való kitűzését a három állandó magyar-román vegyesbizottság bevonásával, és közös megállapodás szerint újból tűzzék ki mindazokon a helyeken, ahol az egyik, vagy a másik fél a kitűzést a saját térképének adataitól eltérőnek, hátrányosnak tartja. A felülvizsgálat megtörténte után a kitűzött demarkációs vonal a végleges határ kitűzéséig kötelező érvénynyel bírt. A határincidensek ennek ellenére továbbra is napirenden voltak. Politikai okok miatt a magyar kormány nem sürgette a végleges határkitűzést.

KRUTTSCHNITT [MEDVEY] Aurél altbgy.⁵⁴ a határkijelölő központi bizottság elnöke 1941. I. 10-én a miniszterelnöknél tartott beszámolójában jelezte, hogy az ezeréves magyar-román határszakaszon valószínűleg felülvizsgálati munkák végzése célszerű, mivel feltehetően a régi határjelek már nincsenek a helyükön. Ezeknek a megvalósítása érdekében tárgyalásokra lesz szükség a románokkal. A miniszterelnök ezt helyeselte, és kihangsúlyozta, hogy csak egyoldalú tájékoztató munkálatokat szabad végezni. Vagyis a régi (történelmi) magyar-román Kárpátokon futó határ határvonalának egyoldalú redemarkációját kellett végrehajtani. A honvédelmi miniszter rendeletben szabályozta az alárendeltségébe tartozó személyi állomány feladatait a határvonal redemarkációjában.

E miniszteri rendelkezés értelmében 57 határvadász órs tisztjei (tisztjelöltjei) vettek rész e munkálatokban. A felülvizsgálatra kerülő határrészt három (K, L, M) főszakaszra és 19 szakaszra osztották fel. Minden főszakasz műszaki munkálatát a határkijelölő központi bizottság egy-egy kirendelt tagja vezette. Az egyes szakaszokban a munkálatokat a megbízott tiszt (tisztjelölt) végezte el. A z egyoldalú titkos redamarkáció időre elvégezték az előirt dokumentumokat (térképeket, határjelek leírását) leadták.⁵⁵

Magyarország déli határainak a szerepét az 1940-es évek első felében lényegében a demarkációs vonalak alkották. 1941. IV. 11-16. között a volt Jugoszláviától a Délvidék⁵⁶ és Muraköz került vissza az Magyarországhoz, 11 417 km²-nyi területtel, melyen 1 025 508 fő élt. Ebből 36,6 % magyar, 19 % német, és 16,1 % szerb nemzetiségű volt. Itt is demarkációs vonalak alakultak ki a határ helyett. A függetlenné vált Horvátország is magának követelte Muraköz területét. Hátra volt még a határ megállapítása Horvátország és Magyarország között a Délvidéken, hiszen az új horvát-magyar határ most már Gyékényestől Titelig húzódott.

1941. X. 23-án a pécsi hadtest-parancsnokság jelentette, hogy az új magyar-horvát határon a horvátok nem mindenütt vették alapul a régi Horvátország közigazgatási határát, hanem a helyett a gyakorlatban új határvonal alakult ki.⁵⁷ Mivel ez a horvátok által a gyakorlatban is elismert határvonal a magyarok számára nem volt hátrányos, a magyar hatóságok is ehhez tartották magukat.⁵⁸

A miniszterelnökség szerint a magyar-horvát határra vonatkozólag a politikai értelemben vett határmegállapítás még csak kezdetleges fázisban volt. A Magyar Királyi Külügyminisztérium már felvette a kapcsolatot a horvátokkal, de a Muraköz hovatarozása miatt az ügy zátonyra futott. A horvátok a Muraköz hovatarozását még nem tekintették lezártnak. A külügyi tárca horvát vonatkozásban nem látta időszerűnek a határmegállapításra vonatkozó tárgyalások felvetését.

1941-től tulajdonképpen csak katonai demarkációs vonal létezett, amelyet a vezérkari főnök a gyakorlatban kialakult és a horvátok által elismert, továbbá a magyarokra nézve előnyös vonal-

ként emlegetett. Ezt a helyzetet a Magyar Királyi Külügyminisztérium addig nem tartotta célszerűnek bolygatni, amíg nem látta elérkezettnek az időt a határmegállapítási tárgyalások felvételére.

Összességében tehát Magyarország trianoni békediktátum értelmében kijelölt határainak hossza 2 266 km volt. Ez a határvonal a visszacsatolások után 1 225 km-rel, 54 %-kal növekedett. Az új magyar-szlovák határ 858 km-rel az összes határszakasz 25 %-át jelentette, és ideiglenes határjelekkel volt állandósítva. Az 1 031 km román határszakasz az egész határvonal 30 %-át tette ki, itt a határ szerepét a demarkációs vonal töltötte be. Ugyanez volt a helyzet Temesközben, Bánátban, amely német katonai megszállás alatt állt. Ez a határ 216 km-et, a teljes határvonal 6 %-át jelentette. A közel 600 km hosszú horvát határszakaszt részben a határjelekkel állandósított volt trianoni határ, részben a demarkációs vonalak jellemezték. Ez a határszakasz az egész határvonal 17%-át tette ki. A Nyugati, 432 km hosszú volt osztrák (német) határt az állandósított határjelek jellemezték. A volt osztrák határszakasz 12 %-kal részesedett az összhatárvonalból. Ugyancsak az állandósított határjelek jellemezték az Északnyugati (kárpátaljai) határszakaszt, amely a maga 356 km-vel határaink 10 %-át alkotta.

A magyar államhatárok a kiegyezéstől a II. világháború végéig tehát dinamikusan változtak. E változások a háború után fejeződtek be, amikor lényegében újra felállították a trianoni határokat. Az 1947. II. 10-én aláírt párizsi békében Magyarország elvesztette az I. és II. bécsi döntés során visszacsatolt területet, azaz a Felvidék déli sávját, Kárpátalját, Észak-Erdélyt és a Partium északi részét, továbbá délvidéket és Muraközt. A békeszerződés kisebb módosításokkal állította vissza Magyarországot 1938. I. 1-i határait. Ez maga után vonta azt is, hogy a műszaki munkálatoknál nemcsak egyszerűen rekonstruálták az eredeti állapotot, hanem az adott politika és gazdasági helyzet által diktált szempontokat is figyelembe vették.⁵⁹

Jegyzetek:

¹ SUBA: A határkiigazítás feltételeinek megteremtése a dualista Magyarországon.

² Idem: Államhatár elméletek a XIX-XX. századi szakirodalomban.

³ 1900/XIX.tc.

⁴ SUBA: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei.

⁵ Idem: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században.

⁶ 1439/XVII.tc. ; SUBA: A történelmi Magyarország államhatáráról szóló törvények.

⁷ 1888/XIV.tc.

⁸ SUBA: A magyar-román határ pontosítása.

⁹ Loc.cit. 111.p.

¹⁰ Idem: A magyar-román határszakasz kitűzése és térképezése 1886-1910.

¹¹ A magyar fél tisztában volt azzal, hogy:

- a rendelkezésre álló történelmi dokumentumok egyértelműen a terület Magyar Szent Korona alá tartozását igazolják;

- a lengyel fél soha nem ismerte el, hogy a vitatott terület Magyarország része, ezért olyan választott bíróságot kértek fel — a lengyel féllel közösen — amelyről feltételezhető volt az, hogy a lengyelek javára dönt. Ez a döntés létre is jött, ily módon a magyar kormány nem volt támadható azért, hogy a Magyar Szent Korona alá tartozó terület egy kis darabját idegen kézre juttatta. (AA szerk.)

PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 11.p.

¹² 1897/II.tc.

¹³ 1903/IX.tc.

¹⁴ - SUBA: A Magyar királyság és az Osztrák császárság közötti „vitás határszakaszok” dualizmuskori rendezése.

- OGY.K-I. *Az 1901. évi október hó 24-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai.* XX.köt. 275.sz.iromány. A képviselőház igazságügyi bizottságának 275.sz.jelentése a Halastó körüli területen az országos határvonal megállapítása tárgyában hozott választott bírósági ítéletet beczikkelyező 267. számú törvényjavaslat tárgyában. 292.p.

¹⁵ SUBA: A dualista Magyarország államhatárainak változásai 1868-1918. 95.p. ; KAROLINY — LÖVY: 162.p.

¹⁶ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* op.cit. 6-15.p.

¹⁷ SUBA: *Magyarország határának kitűzése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése).* I.köt. 25.p.

¹⁸ NAGY: II.köt. 82-123.p.

¹⁹ SUBA: A magyar katonai vezetés elképzelése az 1918. évi Bukaresti békekben az Osztrák-Magyar Monarchiához csatolt új román terület felosztására Ausztria és Magyarország között.

²⁰ 1921/XXXIII.tc. 27.cikk, 29.cikk, 30.cikk, 34.cikk, 42.cikk, 46.cikk, 50.cikk, 71.cikk,

²¹ SUBA: A trianoni országhatárok kitűzésének politikai technikai kérdései.

²² MNL-OL. K69. KÜM.3386/Pol., 1921.

²³ SUBA: A trianoni országhatárok kitűzésének politikai technikai kérdései. op.cit.

²⁴ Loc.cit.

²⁵ Idem: A magyar-jugoszláv határmegállapító bizottság működése 1921-1924.

²⁶ Idem: A magyar- csehszlovák határ helyszíni megállapítása és kitűzése 1921-1925.

²⁷ Idem: A magyar-osztrák határ kitűzése és határokmányai. 71-82.p.

²⁸ Loc.cit.

²⁹ Idem: A trianoni magyar-román határ kitűzése 1921-1925.

³⁰ Idem: A trianoni csehszlovák határmegállapítás egyik mozzanata: a politikai határbejárás.

³¹ Idem: A Jugoszláv Királyság északi határának kitűzése (A Magyar-Jugoszláv Határmegállapító Bizottság működése 1921-1924).

³² Idem: A határszéli forgalom szabályozása Magyarországon a XIX-XX. században.

³³ Idem: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határok kijelölésében, kitűzésében. A magyar-csehszlovák határszakasz.

³⁴ Idem: Az államhatár és határjelei.

³⁵ Idem: A magyar-csehszlovák határszakasz határköveinek története 1921-1925.

³⁶ Idem: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határok kijelölésében, kitűzésében. A magyar-román határszakasz.

³⁷ Idem: A trianoni magyar-román államhatár határjeleinek története 1921-1925.

³⁸ Idem: A magyar-jugoszláv határszakasz határköveinek története 1921-1932.

³⁹ Idem: Magyarország trianoni határainak térképei 1920-1925.

⁴⁰ Idem: A Trianoni Magyarország határainak hossza és területe.

⁴¹ Idem: Határkijelölés a Felvidék visszatérése után 1938-1940.

⁴² gróf széki TELEKI Pál János Ede (Budapest, 1879. XI. 1. – Budapest, 1941. IV. 3.) Jogász, vármegyei tisztviselő, világhírű földrajztudós, egyetemi tanár, főcserkész. 1924-ben a háromtagú iraki határmegállapító bizottság tagja. A szegedi ellenkormányok külügyminisztere 1919. VI. 6. – 1919. VIII. 12. , a második szegedi ellenkormány földművelési minisztere 1919. VII. 16. – 1919. VIII. 12. , külügyminiszter 1920. IV. 19. – 1921. V. 14. , miniszterelnök 1920. VII. 19. – 1921. IV. 14. , külügyminiszter 1920. XII. 16. 1921. I. 17. , a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere 1920. XII. 16. – 1921. II. 26. és 1921. IV. 12. – 1921. IV. 14. , külügyminiszter 1921. IV. 12. – 1921. IV. 14. , vallás- és közoktatásügyi miniszter 1938. V. 14. – 1938. II. 16. , miniszterelnök 1939. II. 16. – 1941. IV. 3. , megbízva a külügyminiszteri teendők ideiglenes ellátásával 1940. XII. 21. 1941. I. 27. , külügyminiszter 1941. I. 27. – 1941. II. 4. BÖLÖNY: 292-293.p.

⁴³ SUBA: Az első magyar-szlovák határ leírása.

⁴⁴ Idem: A visszatért Felvidék határának megállapítása 1938-1939.

⁴⁵ Idem: Az első magyar-szlovák határ (1939-1945) munkatérképei. 237-248.p.

⁴⁶ Idem: A felvidék határa 1938.

⁴⁷ 1940/XXVI.tc.

⁴⁸ 1938/XXXIV.tc.

⁴⁹ 1940/XXVI.tc. op.cit.

⁵⁰ SUBA: A polgári Magyarország közigazgatási beosztásának alakulása a határváltozások tükrében 1867-1941.

⁵¹ Idem: A terület-visszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941.

⁵² Hat nappal a magyar csapatok megindulása után a Térképészeti Intézet jelentette: elkészítette azokat az 1:200 000 és 1:75 000 méretarányú térkép-szelvényeket, amelyekben az új ideiglenes magyar-román határ fel van tüntetve. A 33 szelvényből álló hetvenötzres, és a 11 szelvényből álló kétszázezres egységcsomagokat a csapatok korlátozott számban megrendelheték saját átalányuk terhére.

SUBA JÁNOS: Az 1939-40-ben visszatért területek térképezése.

⁵³ Idem: A terület-visszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941.

⁵⁴ KRUTSCHNITT [1931-től MEDVEY] Aurél (Budapest, 1884. XI. 22. – Budapest, 1961.) Hivatásos katonatiszt. A Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézet igazgatója 1938. VIII. 1-től 1939. V. 1-ei nyugdíjba vonulásáig. SZAKÁLY: 225.p.

⁵⁵ SUBA: Határvadászok és az „ezeréves határ”. (A Magyar Királyi Határvadászok szerepe a magyar-román határvonal Kárpátokban lévő szakaszának felülvizsgálatában 1941-ben.)

⁵⁶ A délvidék eredetileg a Duna-Tisza közének és a Tiszántúlnak a Szegedtől délre húzódó térségét jelentette Bácska és Bánát elnevezéssel és ide tartozónak tekintették a Szerémséget is. A szerző azonban jelen tanulmányában Délvidék alatt a Magyar Királysághoz visszacsatolt bácskai területet, az úgynevezett Baranya háromszöget érti. (A szerk.)

⁵⁷ A kortársak úgy határozták meg a horvát határt, hogy az a magyar-horvát-német hármashatártól addig a pontig, ahol az új határ a Drávához ér (Zákány vasútállomás), az új magyar-horvát határ megegyezik Horvátország régi közigazgatási határával. Zákány vasútállomástól Barcs község közúti hídjáig a trianoni határ megegyezik Horvátország régi közigazgatási határával, az új magyar-horvát határ a trianoni határ maradt. A barcsi közúti hídtól, Gyűrűs pusztától délre a Dráva mentén lévő 90. háromszögelési pontig (Siklóstól 10 km-re D-re) az új magyar-horvát határ a régi, közigazgatásilag nem egyező a trianoni határral. Gyűrűs pusztától a Tisza torkolatáig pedig az új magyar-horvát határ a Dráva és a Duna vonala.

⁵⁸ SUBA: Magyar-horvát határszéli forgalom 1941-1945.

⁵⁹ Idem: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi párizsi békeszerződés alapján.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- NAGY (18. ;) — nagybaconi NAGY Vilmos: *A Románia elleni hadjárat 1916-1917.* Budapest, 1923, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium. I. kötet. *Erdély.* 231 p.
II. kötet. *Havasalföld meghódítása.* 232 p.
III. kötet. *Események 1917-ben és a bukaresti béke.* 127 p.
- SZAKÁLY (54. ;) — SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.* Budapest, 2001, Ister. 409 p. HU-ISBN 963 92 4337 X.

TANULMÁNYOK

- SUBA: A dualista Magyarország államhatárainak változásai 1868-1918. (15. ;) — SUBA JÁNOS: A dualista Magyarország államhatárainak változásai 1868-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 87-101.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme.” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A trianoni országhatárok kitzítésének politikai technikai kérdései. (21.;23.;24. ;) — SUBA János: A trianoni országhatárok kitzítésének politikai technikai kérdései. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 61-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A terület-visszacsatolás határkijelölő munkálatai 1938-1941. (51.;53. ;) — SUBA János: A terület-visszacsatolás határkijelölő munkálatai 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 98-103.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány

- korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme.*” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi párizsi békeszerződés alapján. (59.;) — SUBA JÁNOS: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi párizsi békeszerződés alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VI.évf. (1996) 7.sz. 98-108. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Háborúból diktatúrába.*” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A magyar- cseh-szlovák határ helyszíni megállapítása és kitűzése 1921-1925. (26.;) — SUBA János: A magyar- csehszlovák határ helyszíni megállapítása és kitűzése 1921-1925. *Limes*, X.évf. (1997) 2.sz. 29-41.p. HU ISSN 0238-9266.
- SUBA: A magyar-osztrák határ kitűzése és határokmányai. (27.;28.;) — SUBA János: A magyar-osztrák határ kitűzése és határokmányai. 71-82.p. In TURBULY Éva (szerk.): „*Magyarok maradtunk*” 1921-1996: konferencia a soproni népszavazásról: Sopron, 1996. december 12. Sopron, 1997, Soproni Szemle Alapítvány. 112 p. HU-ISBN 963 04 8168 5./A soproni Szemle kiadványai Új sorozat 20./ HU-ISSN 0489-7595.
- SUBA: A határszéli forgalom szabályozása Magyarországon a XIX-XX. században. (32.;) — SUBA JÁNOS: A határszéli forgalom szabályozása Magyarországon a XIX-XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 167-173.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-

- történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre.*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A Jugoszláv Királyság északi határának kitézése. (A Magyar-Jugoszláv Határmegállapító Bizottság működése 1921-1924). (31.;)
- SUBA János: A Jugoszláv Királyság északi határának kitézése. (A Magyar-Jugoszláv Határmegállapító Bizottság működése 1921-1924). 223-242.p. In UHERKOVICH Ákos (szerk.): *Janus Pannonius Múzeum évkönyve 43. (1998)*. Pécs, 1999, Janus Pannonius Múzeum. 362 p. HU-ISBN — /Annales Musei de Iano Pannonio nominati, XLIII./ HU-ISSN 0553-4429.
- SUBA: A magyar-jugoszláv határmegállapító bizottság működése 1921-1924. (25.;29.;)
- SUBA János: A magyar-jugoszláv határmegállapító bizottság működése 1921-1924. [Odbor funkcije madžarsko-jugoslovanski meji 1921-1924.] *Lendvai Füzetek*, [Lendavski Zveki] XVII.évf. (2000) 17.sz. 137-148.p. SLO-ISSN 1408-1016. A tanulmány korábbi változata 2000-ben Lendván hangzott el, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet által „*A Mura mente és a trianoni békeszerződés.*” címmel rendezett tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A polgári Magyarország közigazgatási beosztásának alakulása a határváltozások tükrében 1867-1941. (50.;)
- SUBA János: A polgári Magyarország közigazgatási beosztásának alakulása a határváltozások tükrében 1867-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12.sz. 102-107.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.*” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- SUBA: A magyar-cseh-szlovák határszakasz határköveinek története 1921-1925. (35.;) — SUBA János: A magyar-csehszlovák határszakasz határköveinek története 1921-1925. 31-49.p. In DOMONKOS Alajos et al. (szerk.): *A Nógrád Megyei Múzeumok évkönyve 2001*. Salgótarján, 2001, Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. 248 p. /Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve XXV.köt./ HU-ISSN 0133-0802.
- SUBA: Az 1939-40-ber visszatért területek térképezése. (52.;) — SUBA János: Az 1939-40-ben visszatért területek térképezése. 40-47.p. In ILLÉS-FALVY Péter (szerk.): *Emlékezés a hegyi csapatokra 1999*. Budapest, 2002, Hadtörténeti Intézet és Múzeum. 114 p. HU-ISBN 963 00 9604 8.
- SUBA: A trianoni magyar-román határ kitézése 1921-1925. (29.;) — SUBA János: A trianoni magyar-román határ kitézése 1921-1925. 47-55.p. In FRISNYÁK Sándor (szerk.): *Pótfüzet Az Alföld történeti földrajza című gyűjteményes kötethez*. Nyíregyháza, 2000, Nyíregyházi Főiskola. 78 p. HU-ISBN 963 9130 656. A tanulmány korábbi változata 2000. április 18.-án Nyíregyházán hangzott el a Nyíregyházi Főiskola által szervezett „Az Alföld történeti földrajza.” című tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Határkijelölés a Felvidék visszatérése után 1938-1940. (41.;) — SUBA János: Határkijelölés a Felvidék visszatérése után 1938-1940. 463-482.p. In FISCHER F. et al. (szerk.): *Kárpát medence vonzásában. (Tanulmányok Polányi Imre emlékére.)* Pécs, 2001, Universitas Press. 598 p. HU-ISBN 963 64 1820 9.
- SUBA: Az első magyar-szlovák határ leírása. (43.;) — SUBA János: Az első magyar-szlovák határ leírása. 61-80.p. In MATTIS F – BAGYINSZKY Istvánné – GYÖRINÉ Mojzes Anikó (szerk.): *A Nógrád megyei múzeumok évkönyve 2003-2004*. Salgótarján, 2004, Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága. 339 p. /A Nógrád megyei múzeumok évkönyve XVII-XVIII.köt./ HU-ISSN 0133-0802.
- SUBA: Magyar-horvát határszéli forgalom 1941-1945. (58.;) — SUBA János: Magyar-horvát határszéli forgalom 1941-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 127-138.p. HU-ISSN 1216-6774.

- A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat I. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A történelmi Magyarország államhatáráról szóló törvények. (6.;) — SUBA János: A történelmi Magyarország államhatáráról szóló törvények. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14.sz. 102-119.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. november 08-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Az 1000 éves magyar rendvédelem” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Az államhatár és határjelei. (34.;) — SUBA János: Az államhatár és határjelei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14.sz. 120-126.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata — német nyelven — 1999. februárjában, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Államhatár elméletek a XIX-XX. századi szakirodalomban. (2.;) — SUBA János: Államhatár elméletek a XIX-XX. századi szakirodalomban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14.sz. 127-132.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Magyar Köztársaság Belügyminisztériumának Nemzetközi Oktatási Központjával közösen szervezett rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

- SUBA: A Felvidék határa 1938. (46.;
- SUBA János: A Felvidék határa 1938. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 114-126.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat I. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Határvadászok és az „ezeréves határ”. (A Magyar Királyi Határvadászok szerepe a magyar-román határvonal Kárpátokban lévő szakaszának felülvizsgálatában 1941-ben). (55.;
- SUBA JÁNOS: Határvadászok és az „ezeréves határ”. (A Magyar Királyi Határvadászok szerepe a magyar-román határvonal Kárpátokban lévő szakaszának felülvizsgálatában 1941-ben). *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII. évf. (2007) 15.sz. 205-211.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. áprilisában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Rendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett Szemere Beszélgetések szimpozion-sorozat rendezvényén a Rendőrség Tudományos Tanácsának közreműködésével. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században. (5.;
- SUBA János: A határkijelölés humán faktorai a XIX-XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17.sz. 84-96.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- SUBA: A magyar-román határszakasz kitűzése és térképezése 1886-1910. (10.;)
- SUBA JÁNOS: A magyar-román határszakasz kitűzése és térképezése 1886-1910. 56-61.p. In FÜLEKY György (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében: az erdélyi táj változásai: a Sapientia Magyar Tudományegyetemen, Marosvásárhelyen 2008. július 2-4. között tartott VII. Tájérténeti Tudományos Konferencia kiadványa.* Gödöllő, 2008, Környezetkímélő Agrokémiáért Alapítvány – Szent István Egyetem. 184 p. HU-ISBN 978 963 269 096 4. A tanulmány korábbi változata 2008. július 3.-án Marosvásárhelyen hangzott el a Sapientia Magyar Tudományegyetem által „*A táj változásai a Kárpát-medencében: az erdélyi táj változásai*” címmel szervezett V. Tájérténeti Tudományos Konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Magyarország trianoni határainak térképei 1920-1925. (39.;)
- SUBA János: Magyarország trianoni határainak térképei 1920-1925. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2008) 19.sz. 113-121.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 06-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában.*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített.
- SUBA: A magyar-román határ pontosítása. (8.;9.;)
- SUBA János: A magyar-román határ pontosítása. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVII. évf. (2009) 20. sz. 108-114. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2006. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A XIX-XX. századi magyar forradalmak hatása a nemzeti rendvédelmi rendszerünkre*” című XX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- SUBA: A trianoni magyar-román államhatár határjeleinek története 1921-1925. (37.;) — SUBA János: A trianoni magyar-román államhatár határjeleinek története 1921-1925. *Közép-Európai Közlemények*, II.évf. (2009) 4-5.sz. 130-136.p. HU-ISSN 1789-6339.
- SUBA: A határkiigazítás feltételeinek megteremtése a dualista Magyarországon. (1.;) — SUBA János: A határkiigazítás feltételeinek megteremtése a dualista Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX.évf. (2010) 22.sz. 125-134.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A trianoni cseh-szlovák határmegállapítás egyik mozzanata: a politikai határbejárás. (30.;) — SUBA JÁNOS: A trianoni cseh-szlovák határmegállapítás egyik mozzanata: a politikai határbejárás. *Közép-Európai Közlemények*, III.évf. (2010) 3.sz. 80-89.p. HU-ISSN 1789-6339.
- SUBA: A magyar-jugoszláv határszakasz határköveinek története 1921-1932. (38.;) — SUBA JÁNOS: A magyar-jugoszláv határszakasz határköveinek története 1921-1932. *Közép-Európai Közlemények*, IV.évf. (2011) 2.sz. 52-59.p. HU-ISSN HU-ISSN 1789-6339.
- SUBA: A visszatért Felvidék határának megállapítása 1938-1939. (44.;) — SUBA János: A visszatért Felvidék határának megállapítása 1938-1939. *Közép-Európai Közlemények*, IV.évf. (2011) 1.sz. 102-113.p. HU-ISSN 1789-6339.
- SUBA: Az első magyar-szlovák határ (1939-1945) munkatérképei. (45.;) — SUBA János: Az első magyar-szlovák határ (1939-1945) munkatérképei. 237-248.p. In GyÖRI Ferenc (szerk.): *A tudás szolgálatában. Földrajzi tanulmányok Pál Ágnes tiszteletére*. Szeged, 2012, Egyesület Közép-Európa Kutatására. 347 p. HU-ISBN 978 963 08 5415 3. /Közép-Európai monográfiák, 5./ HU-ISSN 2062-3712.

- SUBA: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. (4.;) — SUBA JÁNOS: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. 207-222.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.) *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből*. Budapest, 2015, Nemzeti Közszerkesztési Egyetem és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-ISBN 978 615 55 2746 3.
- SUBA: A Magyar királyság és az Osztrák császárság közötti „vítás határszakaszok” dualizmusról. (14.;) — SUBA János: A Magyar királyság és az Osztrák császárság közötti „vítás határszakaszok” dualizmusról. 121-142 p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság 155 p. HU-ISBN 978 615 80 3090 8. /Salutem, 1/ HU-ISSN 2416-2078.
- SUBA: A Trianoni Magyarország határainak hossza és területe. (40.;) — SUBA János: A Trianoni Magyarország határainak hossza és területe. *Történeti Földrajzi Közlemények*, IV.évf.(2016) 3-4.sz. 150-167.p. HU-ISSN 2064-390X.
- SUBA: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határok kijelölésében, kitézésében. A magyar-csehszlovák határszakasz. (33.;) — SUBA János: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határok kijelölésében, kitézésében. A magyar-csehszlovák határszakasz. *Catastrum. Évnyelvi katasztertörténeti folyóirat*, Ivévf. (2017) 3.sz. 29-41.p. HU-ISSN 2064-5805.
- SUBA: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határok kijelölésében, kitézésében. A magyar-román határszakasz. (36.;) — SUBA János: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határok kijelölésében, kitézésében. A magyar-román határszakasz. *Catastrum. Évnyelvi katasztertörténeti folyóirat*, Ivévf. (2017) 4.sz. 55-64.p. HU-ISSN 2064-5805.
- SUBA: A magyar katonai vezetés elképzelése az 1918. évi Bukaresti békében az Osztrák-Magyar Monarchiához csatolt új román terület felosztására Ausztria és Magyarország között. (19.;) — SUBA János: A magyar katonai vezetés elképzelése az 1918. évi Bukaresti békében az Osztrák-Magyar Monarchiához csatolt új román terület felosztására Ausztria és Magyarország között. *Történeti Földrajzi Közlemények* V.évf. (2017). 2.sz. 168-187.p. HU-ISSN 2064-390X.

ÉVKÖNYVEK

- KAROLINY — LÖVY — KAROLINY Mihály — LÖVY Mór: *A Magyarországi Kárpátgyesület évkönyve.* Igló, 1903, XXX.évf. Magyarországi Kárpátgyesület. 172 p.

LEXIKON ÉS ADATTÁR

- BÖLÖNY — BÖLÖNY József: *Magyarország kormányai 1848-1975.* Budapest, 1978, Akadémia. 328 p. HU-ISBN 963 05 1755 8. /A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV. – Levéltár- és történeti forrásdokumentumok, 2./ HU-ISSN 0441-4985.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- MNL-OL. K69. — MNL-OL. (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) K69. (Külgyminiszteri-umi Levéltár, Gazdaságpolitikai osztály)
- Ogy.K-I. — Ogy. (Országgyűlés) K-I. (Képviselőház – Irományok).

KÉZIRATOK

- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* (11.;16.;;) — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.
- SUBA: *Magyarország határának kitézése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése).* (17.;;) — SUBA János: *Magyarország határának kitézése és felmérése 1921-1925 között. (A határmegállapító bizottságok működése).* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1996.

JOGSZABÁLYOK

- 1439/XVII.tc. — 1439/XVI.tc. Magyarországnak és Ausztriának meg Morvaországnak határaitól.
- 1888/XIV.tc. — 1888/XIV.tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a monarchia két általma és Románia között fennforgott határvil-longások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött és Bukarestben 1887. évi december 7-én, november 25.-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

- 1897/II.tc. (12. :) — 1897/II.tc. Magyarország és Ausztria közt Szepes vármegye és Gácsország szélén, az úgynevezett Halastó körüli területen, az országos határvonalnak választott bíróság által leendő megállapítása tárgyában.
- 1900/XIX.tc. (3. :) — 1900/XIX. tc. a magyar-román határvonalon felállított határjelek kicserélése folytán felmerülő költségek fedezésére szükséges hitel engedélyezéséről.
- 1903/IX.tc. (13. :) — 1903/IX.tc. Magyarország és Ausztria között Szepes vármegye és Gácsország szélén az úgynevezett halastó körüli területen, az országos határvonalnak megállapítása iránt az 1897/II.tc. értelmében alakított választott bíróság által hozott ítélet becikkelyezése tárgyában.
- 1921/XXXIII.tc. (20. :) — 1921/XXXIII.tc. az Észak Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
- 1938/XXXIV.tc. (48. :) — 1938/XXXIV.tc. a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről.
- 1940/XXVI.tc. (47.;49. :) — 1940/XXVI.tc. a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről.

VEDÓ Attila *

**A Magyar Királyi Csendőrség közreműködése
az adóvégrehajtásban 1867-1944.**

(Tax-collection by Hungarian Royal Gendarmerie 1867-1944.)

Absztrakt

A polgári magyar állam időszakában a kedvezőtlen gazdasági körülmények nyomán esetenként szükségessé vált az adótartozások karhatalmi segédlettel történő beszedése. Ezeknek a helyzeteknek a jogi szabályozottsága ebben az időben jött létre, melyben fontos szerep hárult az egyetlen olyan közterületi szolgálatot ellátó magyar rendvédelmi fegyveres testületre, amely katonailag szervezett fegyveres őrtestületként működött. A karhatalom fogalma jelentős változáson esett át a vizsgált időszakban a magyar kultúrközegben. Ebből fakadóan a fogalmi tisztázás elengedhetetlen része a téma kifejtésének. A karhatalmi segítséggel megvalósuló adótartozások végrehajtása kapcsán érintőlegesen ugyan, de bemutatásra kerül a korabeli pénzügyi hierarchia is.

Kulcsszavak:

adóvégrehajtás ; Magyar Királyi Csendőrség ; karhatalom ;
pénzügyi közigazgatás

Abstract

In the ages of the bourgeois hungarian state sometimes were necessary tax-collection by police force. The law regulations of this situation born in this ages takes important to the only one law enforcement body what was military organized armed guard. The meaning of the police force have been great differents in this ages. Financial hierarchy will be presented in connection with tax-collection by police force too.

Keywords

tax-collection ; Hungarian Royal Gendarmerie ; police force ;
financial public administration

* *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :
<https://orcid.org/0000-0001-7382-5001>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudo-
mányi Kar

@: horatis@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.235-266.p

A polgári közigazgatás, így a pénzügyi közigazgatás is gyakran szembe került olyan helyzetekkel, amikor határozataiknak csak fizikai kényszerrel, a fegyverek kényszerítő hatásával tudtak érvényt szerezni. Ahogy az igazságszolgáltatási vagy rendészeti igazgatási döntések kikényszerítése érdekében, úgy az adófizetési kötelezettséget elmulasztókkal szemben is állami kényszerintézkedések voltak életbe léptethetők, melyek legsúlyosabb foka a karhatalmi erővel kikényszerített adóvégrehajtás volt. A kiegyezést követően a pénzügyi közigazgatás támogatására igénybe vehető fegyveres szervezet mind jellegében, mind feladataiban nagy fejlődésen esett át. A polgári hatóságok fegyveres testület által támogatott intézkedéseit a korszak szakmai terminológiája általában karhatalomként definiálta, melynek elsődleges szolgáltatója a haderő volt.¹ Az állami és társadalmi fejlődés azonban mindinkább megkívánta, hogy katonai alakulatok helyett rendvédelmi karhatalmi erőt vonjanak be a közigazgatás rendszer működése keretében hozott döntések végrehajtásába. A karhatalom kirendelésének szabályrendszere szintén hatalmas fejlődésen esett át,² mely során egyre inkább a Magyar Királyi Csendőrség, mint a szervezetében és képességeiben is alkalmas katonailag szervezett fegyveres közbiztonsági őrtestület szerepe került előtérbe.

A magyar pénzügyi közigazgatás vázlatos áttekintése

A kiegyezést követően létrejött polgári magyar állam is kiemelt kérdésként kezelte a pénzügyi közigazgatás helyzetét. Az állam funkcióinak gyakorlását biztosító pénzügyi forrásokkal kapcsolatos döntések érvényre juttatása, vagyis az adóbevételek biztosítása létfontosságú volt. A dualista államalakulat belső közjogi viszonyait rögzítő úgynevezett kiegyezési törvény³ értelmében a pénzügy nem tartozott az Osztrák-Magyar Monarchia közös ügyei közé a közös külügy és a hadügy finanszírozására szolgáló források kezelésén kívül, így megnyílt az út egy önálló magyar pénzügyi igazgatási rendszer kiépítése előtt. A neoabszolutizmus korának osztrák birodalmi kormányzata területi alapon négy finansziális körzetre osztotta a történelmi Magyarország területét⁴, és négy szinten szervező-

dő pénzügyi igazgatást hozott létre.⁵ A kiegyezés nyomán — a neoabszolutizmus kori tapasztalatokat hasznosítva — új pénzügyi hierarchiát hoztak létre a Magyar Királyságban, amelyben a Magyar Királyi Pénzügyőrség, mint polgári fegyveres őrtestület volt hivatott a vonatkozó jogszabályok végrehajtásának fegyveres kikényszerítésére.⁶ Ennek is voltak — a testület polgári fegyveres őrtestület jellegéből fakadóan — azonban korlátjai.

Az adózás rendjét felügyelő, részben a kiegyezés előtti korszakból megörökölt szervezetrendszer legfontosabb szervei a pénzügyigazgatóságok voltak, melyek az állami bevételek két harmadát kitevő egyenes adókat is kezelték.⁷ Szintén az egyenes adók és illetékek kivetése és beszedése volt a feladata az adóhivataloknak, valamint az 1867. III. 11-én kelt belügyminiszteri és pénzügyminiszteri közös rendelet értelmében valamennyi törvényhatóságnak.⁸ Az 1870-es évekre a pénzügyi közigazgatási rendszer áttekinthetetlenné vált, melynek következtében a magyar földadó-hátralék elérte a 96,8 %-ot.⁹ A helyzet az adóigazgatás reformjáért kiáltott, melyet 1875-1876-ban az illetékkiszabási hivatalok létrehozásával és az adófelügyelői intézmény bevezetésével kívántak kezelni. „Az államadóságok után a magyar korona országai által vállalandó évi járulékokról” című 1867. évi törvénycikk¹⁰ az adók behajtását a korábbi költséges és visszaélésekre okot adó adóvégrehajtói intézmény mellőzésével a községi és megyei tisztségviselőkre bízta.¹¹

Már „A közadók kivetése, befizetése, biztosítása, behajtása és pénzügyi törvényszékek felállítása iránt” című 1868. évi törvénycikk is elrendelte, hogy „*Ha az önkéntes fizetések nagyobb mérvű elmulasztásának következtében beáll a végrehajtás szüksége, ezt az adóhivatalok jelentései alapján akár egész kerületre vagy községre, akár egyes egyénekre nézve pénzügyi igazgatóságok fogják elrendelni.*”¹² A közadók kezeléséről szóló 1883. évi törvénycikkben foglaltaka királyi adófelügyelő közvetlen felügyelete alatt a községek (városok) és járások szolgabírák kötelességévé tették az adók behajtását, melyhez szükség esetén karhatalom is kirendelhető volt „*a közigazgatási hatóságok (községi előljáróságok, szolgabírák, polgármes-*

terek, alispánok, és az utóbbiakkal egyenlő rangban álló tisztviselők) kötelesek arról gondoskodni, hogy az 56-74. §-ban körülírt végrehajtási eljárás foganatosítása alkalmával a közrend szükség esetében karhatalom kirendelése által is fentartassék.”¹³

A pénzügyi közigazgatás szervezetének átalakításában csak „a pénzügyi közigazgatás szervezetének változtatásáról” szóló 1889. évi törvénycikk hozott jelentősebb eredményt, amely azonban az adóvégrehajtás körüli karhatalmi biztosítás tárgyában változatlanul hagyta a korábbi rendelkezéseket „I. Az 1883:XLIV. törvénycikknek azon határozmányai, melyek a főszolgabírárnak, a szolgabírárnak és községi (városi) közegeknek az egyenes és közvetett adók, a közvetlenül lerovandó illetékek és az egyenes adók módjára beszédendő kincstári követelések és egyéb tartozások végrehajtás útján való behajtására vonatkoznak, továbbra is érvényben hagyatnak.”¹⁴

Már a kezdeti szabályozásban is megjelent az igény a polgári pénzügyi közigazgatás rendelkezéseinek fizikai erővel történő kikényszerítésére, valamint az adó- és illetékfizetési kötelezettség alól kibúvók felderítése. erre való tekintettel is a pénzügyminiszter 1867. III. 10-én kelt rendeletével létrehozta a Magyar Királyi Pénzügyőrséget.¹⁵ A pénzügyőri szervezet alapegysége az önálló működési területtel bíró szakasz volt, élén szemlésszel vagy fővigyázóval. Több pénzügyőr szakaszt egy-egy pénzügyőri biztosi kerület foglalt magában, több kerület pedig egy vagy több vármegye területére kiterjedően a pénzügyigazgatóságok tömörítettek, élükön pénzügyőri (fő)biztossal vagy pénzügyőri felügyelővel. Legfelsőbb szinten a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium megfelelő ügyosztály állt pénzügyőri főfelügyelő irányítása mellett.¹⁶ A szervezet létszáma megalakulását követően mintegy 3 000 fő volt, amely a századfordulóra meghaladta az 5 000 főt.¹⁷

A dualizmuskori Magyar Királyság területéhez viszonyítva, kezdeti jelentős állam- és vámhatárőrizeti feladatai mellett¹⁸ a szervezet nem volt képes — a polgári örtestületi jellegeből fakadóan sokszor alkalmas sem — önállóan megfelelni valamennyi adóvégrehajtásra hatáskörrel rendelkező hatóság

közeg igényeinek, így a pénzügyi közigazgatás fizikai támogatását jellemzően más karhatalmi erő valósította meg.

A magyarországi tanácsköztársaság után reorganizált Magyar Királyi Pénzügyőrségnek szintén voltak klasszikus értelemben vett karhatalmi feladatai „*A m. kir. pénzügyőrség a pénzügyministernek van alárendelve. Feladata: a) megakadályozni a csempészetet és a pénzügyi törvények és szabályok áthágásait; b) felfedezni ezen törvények és szabályok áthágóit; c) a pénzügyi hivatalokat és közegeket hivatalos eljárásaikban támogatni.*”¹⁹ azonban önállóan továbbra sem volt képes ki-elégíteni az erre vonatkozó igényeket.

A dualizmus időszakában alakult ki a polgári magyar állam pénzügyi igazgatási testületeinek szervezeti felépítése, melyben 1944-ig csak kisebb módosításokat hajtottak végre. Az adók végrehajtásának fizikai erővel történő támogatását a II. világháborút megelőzően — a polgári közigazgatás más rendelkezéseinek érvényre juttatásához hasonlóan — karhatalom kirendelésével biztosították, melyet elsősorban a Magyar Királyi Csendőrség szolgáltatott.

A karhatalom értelmezése és viszonya a polgári közigazgatáshoz

A dualizmus időszakában a karhatalom sokkal szélesebb tevékenységi kört takart, mint amit napjaink szóhasználata lefed. A karhatalom nem jelentett egyet az úgynevezett csapaterővel végrehajtott feladatokkal, hanem a közigazgatás működésének olyan támogatását jelentette, melyben a legitim fizikai erőszak állami monopóliumával bíró fegyveres testületek jelenléte vagy intézkedése volt szükséges. Meg kell különböztetni a szűkebb és tágabb értelmű karhatalmat. Tágabb értelemben a hatósági tevékenységek fegyveres erővel történő támogatását jelentette, míg szűkebb értelemben a csapaterővel végrehajtott feladatokat. A karhatalom tehát nem volt más, mint a fenyegetett törvényesség biztosítására, a megzavart közrend helyreállítására kirendelt fegyveres erő. A szó közönséges értelmében a karhatalom olyan segítséget jelentett, amely fegyveresen jelenik meg és éppen fegyverének tekintélyével oszlatja el a tör-

vényességet fenyegető veszedelmet és állítja helyre a megzavart közrendet.²⁰

A rendvédelmi testületek nem rendelkeztek monopóliummal a karhatalmi teendők ellátását illetően. Ilyen jellegű feladatokra a haderő csapatai is igénybe vehetők voltak. A dualizmus időszakában a véderő részei közül elsősorban a Magyar Királyi Honvédség csapatait vették igénybe a csapaterős rendvédelmi feladatok ellátására, bár a jogi szabályozásból a közös hadsereg elsőbbsége következett volna hasonló esetekben.²¹ A haderő alakulatainak rendvédelmi csapaterős feladatok ellátására történő igénybevételét a korabeli honvédelmi törvények tették lehetővé, az igénybevétel módját pedig rendeletekben és szabályzatokban rögzítették. A véderő karhatalmi feladatokba történő bevonása nem tekinthető magyar sajátoságnak, mivel hasonló volt a helyzet a környező országokban, illetve a kontinens vezető hatalmai, Németország és Franciaország tekintetében is.²² A haderő alakulatainak karhatalmi célra történő igénybevétele nem csorbította a kivételes hatalomról szóló törvénycikkben²³ foglaltakat, ugyanis erre nem csupán a kivételes hatalom időszakában került sor, illetve a karhatalom végső soron a polgári hatóság felügyelete alá került. A polgári közigazgatás rendelkezésére bocsátott karhatalmak és segédletek után a civil hatóságoknak a honvédelmi tárca felé külön elszámolás szerint térítést kellett fizetniük. A honvédségi alakulatokat például pénzügyőri szolgálatokra, közigazgatási vagy közbiztonsági célokra (pl. vesztegzár, záróvonal fenntartása, foglyok őrkíséréte, rablók elleni kiküldetések), a hatóságok által kibocsátott rendelkezések és tilalmak végrehajtására, adóvégrehajtó különítményként, postakíséretül, árvizeknél és más elemi csapásoknál segítségnyújtásra, polgári közigazgatás alá tartozó pénztárak, börtönök és egyéb intézetek őrzetére éppúgy igénybe lehetett venni, mint a fentiekre elsődlegesen szánt csendőri erőt.²⁴ A dualizmus időszakában tehát nem emeltek áthidalhatatlan akadályokat a külső és a belső védelem megvalósítására létesített testületek igénybe vétele elé a rokon szakterületeken. A korabeli gyakorlat – egy-egy feladatot illetően – a testületek alkalmasságát tekintette mérvadónak. A törvényi szabályozás a rendfenntartás jogosultságait nem a rendvédelmi

testületekhez, hanem az önkormányzatokhoz, illetve a központi államhatalomhoz telepítette.²⁵

A rendvédelmi szervek által kiállított karhatalom igénye már 1867-ben is gyakran felmerült és egyre több hatósági eljárás követelte minisztériumi szintű iránymutatások kiadását. Az igazságügy miniszter 1867. VI. 22-én kelt rendeletében megfogalmazta, hogy a magánjogi és bírósági ügyekből eredő karhatalmi igények kielégítésre „*a csendőrséget helyettesítő s ennek teendőivel megbízott közegek alkalmaztassanak.*”²⁶ Voltak azonban olyan esetek, amikor a rendvédelmi közegek a feladat végrehajtására nem álltak rendelkezésre, így továbbra is haderő támogatta a hatósági eljárásokat. A felvonulás költségeit ekkor a kirendelő hatóság viselte.²⁷ A belső rend fenntartásának feladataira a haderő folyamatos kirendelése azonban nem volt fenntartható a fejlődő polgári államban.

A kiegyezést követően a vidéki területek közbiztonságának helyreállítására és fenntartására tett állami intézkedések egy országos illetékességű, katonailag szervezett, fegyveres közbiztonsági őrtestületet, a Magyar Királyi Csendőrséget hívták életre. A hosszas előkészítő munkát követően országszerte megszervezett csendőrség a közigazgatás valós és hathatós támaszát jelentette a törvényes rend fenntartásában és rendelkezéseik fegyveres erővel történő kikényszerítésében. Ez a karhatalomnak nevezett tevékenységi kör mind szabályozásában, mind tartalmában hatalmas változásokon esett át a csendőrségi testület fennállása alatt, melyek alapjaiban határozták meg a szervezet működését.²⁸

A testület 1881. évi Szervezeti és Szolgálati Utasítása szerint a testület feladata volt a megzavart rendet és békét helyreállítani, mely során a közigazgatási hatóságok rendelkezése alatt állt. Azok hivatalos felszólításainak feltétlenül engedelmeskedni tartozott és a felhívás megbírálásába nem bocsátkozhatott. A meghagyás vagy meghívás tartalmáért mindenkor az azt kiadó hatóság vagy egyén volt felelős, ahogy ezek fogantatásáért, valamint eközben a törvények és a szolgálati utasítás határozványainak pontos betartásáért az eljáró csendőr.²⁹ A Magyar Királyi Csendőrség tehát olyan rendvédelmi testület volt, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy a közigazgatási

döntések végrehajtását szükség szerint ki is kényszerítse akár fizikai erő, kényszerítő intézkedések, végső soron fegyverhasználat által is.³⁰

A csendőrség tevékenységi körében az arra feljogosított hatóság vagy tisztviselő felhívására, illetve kirendelésére teljesített szolgálatok között el kell különíteni a **karhatalmat**, a **rendőri segélyt** és az ezekkel rokon tartalmú, de más jogalapon nyugvó **felszólítás vagy rendelkezés folytán teljesített közbiztonsági szolgálatot**. E három fogalom, valamint a kusza jogszabályi szövegekben elrejtett fogalmi ismérvek hosszú időn át fejtörést okoztak a közigazgatási szervezeteknek.³¹

A karhatalom fogalomkörének rendezetlensége gyakran zavart keltett a közigazgatásban, ami főként a nem megfelelő helyről kirendelt, nem helyesen igényelt vagy megnevezett fegyveres erő alkalmazásában nyilvánult meg. Ezt kísérelte meg feloldani az igazságügy miniszternek 1874. IV. 18-án kelt, a királyi törvényszékek elnökeihez és a királyi járásbírákhoz intézett körrendelete,³² amely a bírósági végrehajtások alkalmával igénybe vett „karhatalom” és „rendőri segély” fogalmát tisztázta. Az elhatárolás alapjának ekkor egyrészt a kirendelés jogcímét, másrészt a kirendelt erő nagyságát tekintették. Rendőri segély alatt elsősorban a polgári perrendtartásról szóló törvény³³ szerinti ellenszegüléssel akadályozott végrehajtás foganatosítása érdekében igénybe vett erőt értették (bár a jogszabály szövege karhatalmat említ, ami végső soron a nem megfelelő értelmezés alapja is volt). Ilyen esetekben általában egy-két közbiztonsági közeg elegendő a feladathoz, akiket az illetékes járási tisztviselő rendel ki.

Ha azonban az ellenállás olyan mértékű volt, hogy több járás pandúrjait, vagy súlyosabb esetben haderő csapatait kellett kirendelni, erre már csak az alispán volt jogosult. Mivel az összpontosított erő karhatalomnak minősült, annak kirendelésére a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi törvényben foglaltak voltak érvényesek.³⁴ Ezen törvényt hatályon kívül helyező — a törvényhatóságokról szóló 1886. évi — törvény értelmében az alispán a vármegye első tisztviselőjeként intézkedhetett a karhatalom kirendelése iránt.³⁵ A végrehajtási eljárásról szóló 1868. évi törvény³⁶ helyébe lépő 1881.

évi törvény még élesebben elkülönítette a karhatalom és a rendőri segély közti különbséget, miszerint az ellenszegülés leküzdése közbiztonsági közegek „segélyével” eszközözendő, „32. § *A végrehajtás foganatosítását ellenmondással, kifogással vagy ellenszegüléssel gátolni nem szabad. A kiküldött, a mennyiben a végrehajtási cselekmény foganatosítása szükségessé teszi, a végrehajtást szenvedő lakását és tartályait felnyitathatja és kutatásokat eszközölhet. Ellenszegülés esetében a végrehajtás az illető törvényhatóság vagy község legközelebbi közbiztonsági közegének segélyével foganatosítandó, melyhez a megkeresést a kiküldött közvetlenül intézi. A netalán szükséges katonai karhatalom megszerzése végett a kiküldött a kiküldő bíróság főnökéhez köteles fordulni. A végrehajtásnak ellenszegülés által való meggátlása esetében, a kiküldött a bűnvádi eljárás megindítása végett, hivatalból külön jelentést tartozik tenni.*”³⁷ melyhez a megkeresést a hatóság képviselője közvetlenül intézi. A szükséges haderő által biztosított karhatalom kirendelése érdekében a kiküldő a bírósághoz volt köteles fordulni. Egyértelműen érzékelhető a közigazgatás folyamatos törekvése a két fogalom szétválasztására.

A hatóságok folyamatos fogalmi zavarát jelzi azonban a közadók szedéséről szóló 1883. évi törvény, mely szerint az eljárás során a közbiztonságot szükség esetén karhatalom kirendelésével is fenn kell tartani. „78. § *A közigazgatási hatóságok (községi előljáróságok, szolgabírák, polgármesterek, alispánok, és az utóbbiakkal egyenlő rangban álló tisztviselők) kötelesek arról gondoskodni, hogy az 56-74. §-ban körülírt végrehajtási eljárás foganatosítása alkalmával a közrend szükség esetében karhatalom kirendelése által is fenntartásuk.*”³⁸ A rendelkezés azonban tartalmában az ellenállókkal szemben fellépő rendőri segélyt takart és nem szűkebb értelemben vett, a jelenléttel visszatartó hatású karhatalmi fellépést.

A fogalmak fordított felcserélésére is van példa a korabeli joggyakorlatban. A Magyar Királyi Csenedőrség városi szolgálatellátásának lehetőségét szabályozó 1882. évi törvény szerint „3. § *Oly egyes esetekben, midőn a csend, rend és közbiztonság az illető városi rendőrség által fenn nem tartható, a városi*

hatóság főnöke, vagy törvényes helyettese a csendőrség segédkezését igénybe venni jogosult.”³⁹ olyan esetekben, mikor a városi rendőrség nem tudja fenntartani a közrendet, a városi hatóság vezetője a „csendőrség segédkezését” igénybe venni jogosult. Ez azonban nem esik a rendőri segély fogalmkörébe, mivel a csendőrség nem saját szolgálati feladatai teljesítésére volt kirendelve, hanem hogy megjelenésével tekintélyt szerezzen a rendőrség intézkedéseinek.

A büntető perrendtartásról szóló 1896. évi törvény szerint a terheltek előállításánál karhatalom vehető igénybe, ami azonban fogalmilag és tartalmát tekintve is helyes.⁴⁰ Ennek oka, hogy a csendőr egyszerűen szolgálatot teljesített akkor, ha a terheltet bekísérte a hatósághoz és karhatalomként járt el, ha az elővezető parancs közönséges kényszereszközökkel nem volt foganatosítható, vagyis a terhelt ellenállt. Ekkor a karhatalom általános céljának tartalmi elemei teljesültek, a helyzet azonban az alkalmazott alacsony létszám miatt sajátos volt.

A fogalmak teljes körű tisztázását még inkább nehezíti sem a karhatalomhoz, sem pedig a rendőri segély fogalmkörébe nem vonható intézkedések témája. Ilyenek voltak a több törvényben is megjelenő *visszakísérés* és *kivezetés*, melyek nem álltak másból, mint a munkavégzés helyéről távol maradt személy felhívása és kísérése rendszerint ellenállás nélkül. Itt a csendőr nem segélyt nyújtott egy hatóságnak, hanem közbiztonsági szolgálatot teljesített annak a szolgabírónak a rendelkezése folytán, akinek más közegek nem álltak rendelkezésére.⁴¹

A csendőrség tehát, ha nem a rendes szolgálati teendőt végezte, hanem megjelenésével tartotta vissza az erőszakoskodást vagy polgári tisztviselők felhívására biztosította a törvényes rendelkezések akadálytalan végrehajtását, karhatalmi szolgálatot teljesített, ha azonban aktív ellenállás leküzdése miatt került kirendelésre, akkor rendőri segély valósult meg.⁴²

A két világháború között a megváltozott jogi és társadalmi viszonyok világosabban rajzolták ki a karhatalom tartalmának határvonalait. A polgári közigazgatás vagy az igazságszolgáltatás által igénybe vett fegyveres erő karhatalmi és egyéb felhívásra teljesített (felszólított) szolgálatai továbbra is

több ponton összerosódtak, azonban a fejlődő jogi szabályozás és rendvédelmi szakmai módszertan eredményeként az átfedések mindinkább megszűntek. A karhatalom kifejezés az 1930-as évekre már inkább a szűkebb értelemben vett, csapaterővel megvalósított feladatot jelentette. Ekkorra mind jogszabályi, mind belső szabályzatok szintjén letisztultabbá vált a karhatalmi fellépésre jogosított és általánosan igénybe vett fegyveres testületek köre (ez elsősorban a csendőrséget jelentette), és a karhatalom kifejezés is élesebben különült el az egyéb közhatóságok felhívására avagy rendelkezése folytán teljesített csendőrségi szolgálatoktól.

Bár a helyzet a két világháború között rendeződött, vitás, külön értelmezésre szoruló kérdések azonban továbbra is maradtak. Az 1927. évi szolgálati utasítás⁴³ a csendőrség szolgálatát közbiztonsági és belső szolgálatra, a közbiztonsági szolgálatot pedig államrendészeti, közrendészeti, igazságügyi rendészeti és karhatalmi szolgálatra tagolta. Azonban míg a korábbi szolgálati utasítások szerint a karhatalom biztosítása a felszólított szolgálatok körében volt kezelendő, addig 1927-től élesen elhatárolták attól. Az elhatárolás alapja a kirendelt csendőrök helyszíni viselkedése volt, ugyanis a felszólított szolgálatoknál a csendőrség önállóan és aktívan végzett feladatokat, karhatalmi fellépés esetén azonban passzívan viselkedett mindaddig, amíg az illetékes tisztviselőtől felhívást nem kap a közbelépésre. Fontos különbség volt továbbá, hogy a felszólított szolgálatokra vonatkozó megkeresések és felhívások közvetlenül az őrsökhöz is érkezhettek, a karhatalom iránti igények azonban kizárólag a főszolgabíró vagy a szárny-parancsnokság útján.⁴⁴

Az adóvégrehajtás biztosítására bevezetett intézkedések a szabályzatok tükrében

Tekintettel arra, hogy a kiegyezést követően országos illetékességű fegyveres rendvédelmi testületként csak a kis létszámú és a polgári fegyveres őrtestület típusba tartozó Magyar Királyi Pénzügyőrség állt a polgári hatóságok rendelkezésére, a korai szabályzók főként a katonai karhatalom igénybevételéről rendelkeztek. Az egyes részkérdésekkel foglalkozó minisz-

teri rendeleteket követő első átfogó karhatalmi szabályozást a honvédelmi miniszter 1876. évben kiadott körrendelete jelentette. A körrendelet mellékleteként megjelent egy *Utasítás*, amely első ízben tartalmazott pontos szabályozást mind a közhatóságok, mind a katonai parancsnokságok által követendő eljárás tekintetében.⁴⁵ A rendelet leszögezi, hogy a haderő csapatait karhatalmi feladatok teljesítésére csakis abban az esetben lehet kirendelni, ha a „politikai hatóságok” rendelkezésére álló közbiztonsági erő nem elegendő. A legsürgősebb eseteket kivéve ezek a polgári hatóságok döntöttek saját erejük elégséges voltáról, illetve a haderő igényléséről. Ha a sürgős karhatalmi beavatkozás igénye miatt a kirendelő közvetlenül a haderő területileg illetékes állomás-parancsnokságához fordult, erről a belügyminiszternek táviratilag azonnal jelentést kellett tennie.

A rendelet mellékletét képezi az *„Utasítás a sorhadi vagy honvédségi karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásról”*, amely a karhatalom célját a következők szerint fogalmazza meg: *„... a közhatóságok támogatása, hogy ez által azoknak törvényes rendelkezéseik és hivatalos működéseik ellenében vetett erőszakos ellenállás ellen, a szükséges anyagi erő szolgáltatásuk.”*⁴⁶

Az utasítás felsorolja azon hatóságokat és közegeket, amelyek, illetve akik közvetlenül fordulhattak a haderő parancsnokságaihoz karhatalmi igénnyel. A 2. pont o)-s) alpontjaiban már itt megtalálhatóak voltak a magyar pénzügyi igazgatóságok, a vám- és adóügyi felügyelők, a pénzügyi biztosok, valamint a pénzügyőri szakasz-parancsnokok. A felsorolt személyek a hadsereg legközelebbi helyőrségéhez fordulhattak igényükkel a karhatalom céljának megjelölésével. A kiküldött erőt természetesen a karhatalmi feladatok teljesítésére felkészített alakulatok állományilletékes parancsnoka határozta meg. A Magyar Királyi Honvédség karhatalmat csak akkor szolgáltatott, ha az adott területen a közös hadsereg csapatai nem, vagy nem kellő létszámban álltak rendelkezésre.

A polgári hatóságok által kikért, a haderő karhatalmi feladatokat ellátó csapatainak tényleges fegyveres alkalmazásakor a közigazgatási tisztviselő háttérbe vonult és a további in-

tézkeedések tisztán katonai szempontok szerint történtek. Ez komoly garancia volt a katonai erő politikai vagy önös célokra történő felhasználása ellen, több részletszabály azonban nem volt teljesen kidolgozott.

Az utasítás alkalmazását a magyar királyi pénzügyminiszter a pénzügyminiszter 1876-ban „*a sorhadi vagy honvédségi karhatalom igénybevétele tárgyában*” című rendeletével tette kötelezővé valamennyi pénzügyigazgatóság számára.⁴⁷

Az 1876. évi rendelet módosítására és átdolgozott újbóli kiadására a honvédelmi miniszter 1886. évben kiadott és 1887. I. 16.-ai hatályosult körrendeletében került sor. Az új rendelet mellékleteként kiadott „*Utasítás a magyar korona országai-ban a hadseregbeli vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásra nézve*”⁴⁸ jelentős módosításokat nem, inkább aktualizálást és a közigazgatási szervezet változásaihoz igazítást jelentett. A pénzügyminiszter szintén kihirdette és valamennyi pénzügyi hatóság számára kötelezővé tette az utasítás alkalmazását.⁴⁹

A szabályozás újabb módosítására és jelentős kiegészítése a honvédelmi miniszter „*Utasítás a magyar korona országaiban a hadseregbeli vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásra nézve*” című 1896. évi rendeletének a kiadásával került sor.⁵⁰ Ez fontos és a polgári állam szellemiségét erősítő rendelkezést tartalmazott, miszerint a haderő csapatai a továbbiakban csak akkor voltak igénybe vehetők, ha az összpontosított csendőri erő nem volt elégséges. Bár az 1881-ben országos illetékességgel létrehozott Magyar Királyi Csendőrség⁵¹ szervezetének egész országot lefedő kiépülése alig fejeződött be az 1886. évi rendelet kiadásáig, mégis kijelenthető, hogy a karhatalmi csendőri erő olyan mértékben értékelődött fel az azóta eltelt 10 év alatt, hogy azt már a csapaterős karhatalmi feladatok elsődleges végrehajtójának tekintették. Szükséges volt azonban szem előtt tartani azt is, hogy nagyobb területet érintő vagy súlyos fegyveres harcot igénylő esetekben továbbra is a haderő kirendelt alakulatai voltak a karhatalmi teendők megvalósítói a közrend helyreállításának elsődleges eszközei,⁵² amelyre azonban az adóvégrehajtáshoz kapcsolódóan nem kel-

lett számítani. Az igazságügyminiszternek a karhatalom igénybevétele tárgyában kibocsátott rendelete az igazságügyi hatóságok számára is egyértelművé tette az új szabályozás kizárólagosságát és mellékletében közölte a karhatalmi utasítást is.⁵³ A pénzügyminiszter a pénzügyi közigazgatás számára az új eljárásrendet az 1896. évi „*a hadseregbeli és honvédségi karhatalom igénybevétele tárgyában*” című rendeletével tette kötelezővé.⁵⁴

A katonai karhatalommal kapcsolatos szabályozást természetesen a Magyar Királyi Csendőrség szabályzatai is követték. A testületnek az „*Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*” címmel 1881-ben megjelent első szolgálati szabályzata is tartalmazta, hogy a csendőrség a közigazgatási hatóságok rendelkezése alatt áll. Ezek hivatalos felszólításainak feltétlenül engedelmessé tartzik és a felhívás megbírálásába nem bocsátkozhat. Az adóvégrehajtás alkalmával megvalósítandó feladatokra vonatkozóan a testület szolgálati szabályzata rögzítette, hogy „*a segílyt nyújtó csendőrnek ily esetekben nem szabad az előforduló zálogolásnál vagy a végrehajtás más mozzanatainál tettelegesen közreműködni, hanem csakis arról kell gondoskodni, hogy a hatósági közegek feladatukat akadály nélkül teljesíthessék.*”⁵⁵

A Magyar Királyi Csendőrség 1912. évi szolgálati szabályzatának szerkesztői már pontosították a rendelkezést és a „*tettelegesen*” helyett a „*személyes*” közreműködést tiltja, valamint kiemeli, hogy a hatósági közegek személyét „*az erőszakoskodás ellen meg kell védeni.*”⁵⁶

Az I. világháborút követő első jelentős és egységes szabályozásnak az 1924. évi karhatalmi szabályzat⁵⁷ és a belügyminiszter 1925. évi „*a katonai karhatalom igénybeviteléről és alkalmazásáról.*” című rendelete tekinthető.⁵⁸ A karhatalom témája általános szabályzóinak az átdolgozása nyomán került sor a Magyar Királyi Csendőrség 1927-ben kiadott „*Szervezeti és szolgálati utasítás a m. kir. csendőrség számára.*” című szolgálati szabályzata karhatalmi témájával foglalkozó részének a módosítására, amely több jelentős változást is tartalmazott a korábbi szabályozáshoz képest.⁵⁹ Csendőrségi karhatalomnak azt a járőrt vagy csapatot tekintették, amely a közható-

ságok vagy hatósági személyek támogatására olyan célból került kirendelésre, hogy azoknak hivatalos eljárásukban esetleges erőszakos ellenállás vagy támadás leküzdésére a szükséges erő rendelkezésükre álljon. Az ilyen karhatalmi szolgálat célja tehát az volt, hogy valamely hatóságnak fegyveres segítséget nyújtson, ezért ebben a csendőrség csak olyan mértékben működött közre önállóan, amennyiben azt az a megjelölt cél elérése szükségessé tette. A csendőrséget csak akkor lehetett karhatalomként kirendelni, ha az érintett hatósági eljárásban korábban ellenszegülés fordult elő vagy attól nyomós indokkal tartani lehetett. Csendőri karhatalmi erőt csak működési területén lehetett alkalmazni, melytől csak a belügyminiszter engedélyével lehetett eltérni. A csendőr a hatósági ténykedésben nem vett részt, az annak biztosítása érdekében hozzá intézett felhívásokat nem bírálhatta, az eljárás jogalapját nem kérdőjelezhette meg a nyilvánvaló törvénytétés eseteit kivéve.⁶⁰

Az 1927-ben kiadott *„Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára”* című szolgálati szabályzat rendelkezéseit a honvédségi karhatalomra vonatkozó általános szabályokkal együtt kellett alkalmazni, mégis speciálisnak volt tekinthető mind a csendőrség szerepét, mind a szabályozás részletességét tekintve. Az 1924. évi karhatalmi szabályzat és az ezen alapuló csendőrségi szabályzók a következő évtizedekre időtálló módon meghatározták a karhatalmi tevékenység kereteit. Megváltoztatásukra csak 1942-ben került sor az új szabályzat kiadásával, melyet azonban nem szakmai indokok, hanem a megváltozott biztonsági prioritások tettek indokoltá.⁶¹

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium a korábbi gyakorlatnak megfelelően igazodott a központi szabályozáshoz, de 1927-ben *„a közadók kezeléséről szóló 1927.évi 600. PM. számú Hivatalos Összeállítás végrehajtása tárgyában.”* címmel saját rendelkezést is kibocsátott melyben továbbra is *„ . . . közbiztonsági közeg segítségével, vagy karhatalom kirendelése által . . . ”* rendelte biztosítani a végrehajtási eljárás sikerét.⁶²

A Magyar Királyi Csendőrség közreműködése az adóvégrehajtásokban

A dualizmus időszakában kiadott csendőrségi szolgálati utasítások külön, a karhatalmi feladatok speciális eseteként említették az adóvégrehajtások alkalmával történő közreműködést. A két világháború között viszont a témát az általános karhatalmi feladatokkal együtt kezelték. Elkülönülés és a feladat különleges jellegének érzékeltetése csak a csendőrségi szakirodalomban figyelhető meg, ahol több szócikk is tárgyalta a helyes taktikai eljárásokat és módszereket. A *Csendőrségi Lapok* „Csendőr Lexikon” című állandó rovatában a csendőrök rendszeresen mutattak be jogeseteket és tettek fel kérdéseket a végrehajtás és zálogolás témájában, melyekre a szerkesztőség adott indokolt választ.

Tekintettel a csendőrség személyi állományának származási összetételére az adóvégrehajtás biztosítása nem tartozott a kedvelt szolgálatok közé. A főként vidéki közegekből, gazdálkodó családokból a testülethez érkező csendőrök nehezen viselték a feladattal járó szubjektív tényezőket. Talán ennek is köszönhető, hogy a tetteg ellenszegülőkkel szembeni, nem egyszer halált okozó fegyverhasználatok (melyek általában szurony- vagy kardfegyvert, kisebb számban lőfegyverhasználatot jelentettek) mellett számos „fegyverhasználat nélküli eredménytelen fellépés” is történt a hasonló feladatok során. Az intézkedés mindkét nem kívánatos kimenetelét elkerülendő a kirendelt csendőri erő tevékenységének a megelőzésre és visszatartásra kellett irányulnia.

Az adóvégrehajtások biztosítására kirendelt csendőrségi karhatalom elosztására létezett általánosan elfogadott szakmai ajánlás, amely ezt a célt volt hivatott elérni. Egy 10 fős csendőri erő szolgálatba vezénylése esetén a karhatalom zöme tartalékként biztosította a végrehajtással érintett házat 50-60 méter távolságban, két fő a végrehajtó személyes védelmét szolgálta, két fő pedig az összegyűjtött zálogtárgyakat őrizte az erre kijelölt helyen. Az érintett házak udvarában gyülekező és ellenálló csoportok szétoszlátása nem volt célszerű, ezért felügyeletük-ről kellett gondoskodni a végrehajtás befejezéséig, amire szükség szerint járőrt különítettek el.⁶³ Ha a kirendelt erő a 15 főt

nem érte el, parancsnokuk az őrs-parancsnok volt, legalább 15 fős köteléket azonban már kirendelt tiszt vagy a csendőrszakasz parancsnoka vezényelt. Az őrs erejét és az esetleges megerősítő erőket közös gyakorlati foglalkozáson készítették fel a tényleges alkalmazás előtt. Ennek során a kivonulástól a tömegoszlatást követő teendőig minden mozzanatot és tömegkezelési technikát gyakoroltak az őrs udvarán és közterületen is. Általánosan elfogadott vélemény volt, hogy ha ezt a lakosság látta, az jótékony hatást gyakorolt a rendezvény későbbi békés lefolyására. A megelőzés és elrettentés fontosságát mutatja az is, hogy az összpontosított erőket — még a közigazgatási tisztviselők kérésére is — tilos volt elbújtatni és azt a látszatot kelteni, hogy csendőri biztosítás nincs jelen. Ezzel ugyanis nem volt elérhető az összpontosítás célja, vagyis a tömeg visszatartása az erőszakos cselekményektől, amelyre végső soron valamennyi intézkedés irányult.⁶⁴

A kirendelt csendőri erő tevékenysége körüli vitás kérdéseket legtöbbször a lefoglalt zálogtárgyak körüli eljárás eredményezte. Több esetben előfordult, hogy a zálogolást végrehajtó hatósági közeg a lefoglalás alól mentes⁶⁵ vagy ilyen szempontból vitás tárgyakat is lefoglalt a követelés biztosítása érdekében. Ez eredményezhette azt is, hogy az intézkedő csendőr olyan tárgy elvitele ellen fellépő személlyel szemben használta fegyverét, melyre a végrehajtónak nem lett volna joga. A Magyar Királyi Csendőrség 1927. évi szolgálati szabályzata alapján⁶⁶ a csendőr nem bocsátkozhatott a hivatalos eljárás jogalapjának elbírálásába, így abban az esetben is fel kellett lépnie, ha az adott tárgy lefoglalása vitatott volt. A karhatalmi szolgálatot csak abban az esetben tagadhatta meg, ha a végrehajtó nyilvánvalóan visszaélt hivatali helyzetével, vagy az adóst bántalmazta.

A lefoglalt zálogtárgyak szállítása és rakodása szintén többször surlódást okozott a karhatalom és a kirendelő között, ugyanis a végrehajtó hiába szólította fel a csendőröket a lefoglalt tárgyak elszállítására, azoknak a hasonló tevéleges közreműködés tilos volt.

A hasonló esetek helyes értelmezése és a közigazgatási hatóságokkal való rugalmas együttműködés érdekében a

csendőrség illetékesei a megtörtént eseteket és a végrehajtás során felmerült témákat gyűjtötték, rendszerezték, elemezték és rendszeresen kiadták.⁶⁷

Összességében megállapítható, hogy — bár az adóvégrehajtásban történő közreműködés nem tartozott a csendőrségi karhatalom elsődleges feladatai közé, mégis — rendszeresen került sor csendőrségi személyi állománnyal megvalósított karhatalmi teendők végzésére. Az adóbevételek fegyveres erő közreműködésével történő biztosításának módszertana jelentős fejlődésen esett át a kiegyezéstől a II. világháborúig, mely során egyre több garancia jelent meg az eljárásrendben és a végrehajtásban egyaránt. Bár a dualizmus időszakában akár a nagyobb katonai erő kivezénylése mellett végrehajtott tömeges adóvégrehajtás sem volt ritka, a két világháború között már a rendvédelmi szervek elsődleges igénybevétele volt jellemző. A Magyar Királyi Csendőrség országos megszervezését követően a testület elsődleges végrehajtójává vált a zálogolások biztosításának, melyet szabályzatainak fejlődése is tükröz. A karhatalomként kirendelt csendőri erő felszerelésében a tömeges ellenállás leküzdésére is alkalmas volt, az adófizetési kötelezettséget elmulasztókkal szemben mégis a megelőzés és visszatartás kapott hangsúlyt a kényszerítő eszközök alkalmazásával vagy a fegyverhasználatlaltal szemben. Az adóvégrehajtások biztosítása a Magyar Királyi Csendőrségnek egy kétség kívül érdekes, és a közvélemény állandó érdeklődésétől kísért tevékenysége volt, melyet speciális módszertana miatt a tágabb értelemben vett karhatalmi feladatoktól indokolt szétválasztani.

Jegyzetek:

¹ VEDÓ: A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1918. 143-150.p.

² PARÁDI — VEDÓ: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása 1867-1944.*

³ 1867/XII.tc.

⁴ STIPTA: A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849. és 1883. között.

⁵ SZABÓ: 124-134.p.

⁶ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében. 68-71.p. + 77.p. ; Idem: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. 72.p. + 81.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1867-1918. 39-40.p. + 50.p. ; Idem: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. 53-54.p. + 74.p. ; Idem: A magyar rendvédelem 1919-1941. 71.p. + 92.p. ; Idem: Pénzügy a dualizmuskori magyar békehatárőrizetben. 94-96.p. + 106.p.

⁷ A hozadéki jövedelmi és vagyoni adókat szokás egyenes adónak nevezni.

STIPTA: Az egyenes adók és illetékek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875. és 1883. között.

⁸ 1867 (III. 11.) BM-PM.r.

⁹ STIPTA: A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849. és 1883. között. op.cit.

¹⁰ 1867/XV.tc.

¹¹ STIPTA: Az egyenes adók és illetékek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875. és 1883. között. op.cit.

¹² 1868/XXI.tc. 29.§

¹³ 1883/XLIV.tc.

¹⁴ 1889/XXVIII.tc. 24. §

¹⁵ 1867. (III. 10.) PM.r.

¹⁶ PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.*

¹⁷ Idem: A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. 83.p.

¹⁸ Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. ; Idem: A magyar határőrizet 1867-1945. ; Idem: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. ; PARÁDI — SUBA — VEDÓ: 44-50.p. ; SUBA: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. 207-214.p. ; Idem: A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti „vítás” határszakaszok” dualizmuskori rendezése. 121-134.p.

¹⁹ 1922/VIII.tc. 1 §

²⁰ VEDÓ: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején. 170-176.p.

²¹ EGYED

²² PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945.

²³ 1912/LXIII.tc.

²⁴ 10 767/1905. (XII. 27.) HM.kr. ; BALLA

²⁵ PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. op.cit. ; Idem: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.

²⁶ 1867 (VI. 22.) FM.r.

²⁷ 10 186/1873. (V. 9.) IM.kr.

²⁸ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.*

²⁹ SZUT-1881

³⁰ SZIKINGER

³¹ VEDŐ: *A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején.*

³² 8 405/1874. (IV. 18.) IM.r.

³³ 1868/LIV.tc. 379. §

³⁴ 1870/XLII.tc.

³⁵ 1886/XXI.tc. 68.§ o) pont

³⁶ 1868/LIV.tc.

³⁷ 1881/LX.tc.

³⁸ 1883/XLIV.tc. op.cit.

³⁹ 1882/X.tc.

⁴⁰ 1896/XXXIII.tc. 131. §

⁴¹ 2 000/1898. (II. 15.) FM.r. 159. § ; 90 977/1907. (IX. 29.) BM.r.

⁴² K. NAGY: III.rész. 280.p.

⁴³ SZUT-1927

⁴⁴ HOROSTSÁK

⁴⁵ 1 962/1876 (VI. 13.) HM.kr.

⁴⁶ Loc.cit.

⁴⁷ 2 667/1876. (VII. 29.) PM.kr.

⁴⁸ 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr.

⁴⁹ 143/1887. (II. 3.) PM.kr.

⁵⁰ 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. ; 58 440/1896. (X. 29.) IM.r.

⁵¹ 1881/II.tc. ; 1881/III.tc.

⁵² 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. op.cit.

⁵³ 58 440/1896. (X. 29.) IM.r. op.cit.

⁵⁴ 2 975/1896. (XI. 5.) PM.r.

⁵⁵ SZUT-1881 op.cit. 74. §

⁵⁶ SZUT-1912. 32. §

⁵⁷ *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára A-15.*

⁵⁸ 4 132/1925. (IV. 15.) BM.r.

⁵⁹ SZUT-1927 op.cit.

⁶⁰ Loc.cit. 93. §

⁶¹ *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára.*

⁶² 60 000/1927. (X. 14.) PM.r.

⁶³ BALOGH

⁶⁴ PAJOR: 277.p.

⁶⁵ E tárgyak körét eredetileg a végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi törvénycikk határozta meg, melyet az 1908. évi törvényi szabályozás módosított.

1881/LX.tc. op.cit. 51. § ; 1908/XLI.tc. 2. §

⁶⁶ SZUT-1927 op.cit. 532.pont.

⁶⁷ BENEDEK

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* (16.;) — PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Típicó Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./ HU-ISSN —

PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* (28.;) — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

PARÁDI — SUBA — VEDÓ (18.;) — PARÁDI József — SUBA János — VEDÓ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1867-1918.* Budapest, 2014², Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 172 p. HU-ISBN 978 963 89 8285 8. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 3./ HU-ISSN 2062-8447.

PARÁDI — VEDÓ (2.;) — PARÁDI József — VEDÓ Attila: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása 1867-1944.* Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 336 p. HU-ISBN 978 615 80 3092 2.

TANULMÁNYOK

BALLA (24.;) — BALLA Tibor: A Magyar Királyi Honvéd Lovasság karhatalmi célú alkalmazása a dualizmusban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 13-15.p. HU-ISSN 1216-6774.

EGYED (21.;) — EGYED István: Karhatalom az önkormányzatban. *Városi Szemle, ?évf.* (1912. szeptember), 9.sz. 529-534.p.

PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. (18.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belsőügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.

- PARÁDI: A magyar határőrízet 1867-1945. (18.;) — PARÁDI József: A magyar határőrízet 1867-1945. *Rendészeti Szemle*, XLV.évf. (1997) 4.sz. 101-109.p. HU-ISSN 1218-8956.
- PARÁDI: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. (17.;) — PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 82-85.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.*” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. (25.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. (22.;25.;) — PARÁDI József: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrízete a migráció tükrében. (6.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrízete a migráció tükrében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 66-80.p. HU-ISSN 1216-6774.

- PARÁDI: Nemzeti határ-
őrizetünk polgári szaka-
sza.
(18.;)
- PARÁDI: Az Evidenz-
büro és a magyar ha-
tárőrizet kapcsolata.
(6.;)
- PARÁDI: A magyar rend-
védelem 1867-1918.
(6.;)
- PARÁDI: Hírszerzés és ha-
tárőrizet az Osztrák-Ma-
gyar Monarchia Magyar
Királyságában.
(6.;)
- PARÁDI: A magyar rend-
védelem 1919-1941.
(6.;)
- PARÁDI: Pénzügy a dua-
lizmuskori magyar béke-
határőrizetben.
(6.;)
- STIPTA: A pénzügyi köz-
igazgatás szervezete Ma-
gyarországon 1849. és
1883. között.
(4.;9.;)
- STIPTA: Az egyenes adók
és illetékek kezelésére vo-
natkozó hatáskörök 1875.
és 1883. között.
(7.;11.;)
- PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk
polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti Fü-
zetek (Acta Historiae Praesdii Ordinis)*,
XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 141-
154.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Az Evidenzbüro és a ma-
gyar határőrizet kapcsolata. *Rendvédelem-
történeti Füzetek (Acta Historiae Praesdii
Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 52.sz. 71-82.p.
HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-
1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta His-
toriae Praesdii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017)
53.sz. 33-52.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Hírszerzés és határőrizet az
Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Király-
ságában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta
Historiae Praesdii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017)
53.sz. 53-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1919-
1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta His-
toriae Praesdii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017)
54.sz. 59-92.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Pénzügy a dualizmuskori
magyar békehatárőrizetben. *Rendvédelem-
történeti Füzetek (Acta Historiae Praesdii Ord-
inis)*, XXVII.évf. (2017) 54.sz. 93-106.p. HU-
ISSN 1216-6774.
- STIPTA István: A pénzügyi közigazgatás
szervezete Magyarországon 1849. és 1883.
között, *Miskolci Jogi Szemle*, VIII.évf.
(2013) 1.sz. 18-34.p. HU-ISSN 1788-0386.
- STIPTA István: Az egyenes adók és illeté-
kek kezelésére vonatkozó hatáskörök 1875.
és 1883. között. *Acta Universitatis Szegedi-
ensis: Sectio politico-juridica*. LXXV.évf.
(2013) 1.sz. 601-608.p. HU-ISSN 0324-
6523.

- SUBA János: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. (18.) — SUBA János: A dualista magyar állam határkiigazításának költségei. 207-221.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből.* Budapest, 2015, Nemzeti Közzolgálati Egyetem – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-ISBN 978 615 55 2746 3. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 2./ HU-ISSN 2415-9875.
- SUBA János: A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti „vitás” határszakaszok” dualizmuskori rendezése. (18.) — SUBA János: A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közötti „vitás” határszakaszok” dualizmuskori rendezése. 121-142.p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok GÁSPÁR László 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 154 p. HU-ISBN 978 615 80 3090 8. /Salutem, 1./ HU-ISSN 2416-2078.
- SZABÓ (5.) — SZABÓ Andrea: A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig. 124-137.p. In CZENE-POLGÁR Viktória – ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes: *Mérföldkövek az adó- és vámigazgatás történetéből.* Budapest, 2017, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 246 p. HU-ISBN 978 615 00 0517 1.
- SZIKINGER (30.) — SZIKINGER István: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 187-198.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- VEDÓ: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején. (20.;31.;)
- VEDÓ: A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1918. (1.)
- VEDÓ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységének szabályozása a dualizmus idején. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 170-184.p. HU-ISSN 1216-6774.
- VEDÓ Attila: A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 143-154.p. HU-ISSN1216-6774.

CIKKEK

- BALOGH (63.;)
- HOROSTSÁK (44.;)
- K. NAGY (42.;)
- PAJOR (64.;)
- BALOGH Béla: Az őrsök karhatalmi szolgálata. II.rész. *Csendőrségi Lapok*, XXIX.évf. (1935) 3.sz. 75-78.p.
- HOROSTSÁK Béla: A karhatalmi szolgálatról. *Csendőrségi Lapok*, XXI.évf. (1927), 15.sz. 460-463.p.
- K. NAGY Sándor: Karhatalom. *Csendőrségi Lapok*, I. rész. III.évf. (1909) 22.sz. 253-255.p.
II. rész III.évf. (1909) 23.sz. 265-267.p.
III. rész III.évf. (1909) 24.sz. 277-281.p.
- PAJOR Tamás: Összpontosításoknál követendő eljárás. In *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1912*. Budapest, 1912, Franklin. 388 p.

LEXIKONOK, ADATTÁRAK

- BENEDEK (67.;)
- BENEDEK Mihály (szerk.): *Csendőrségi Lexikon. A Csendőrségi Lapok „Csendőrségi Lexikon” rovatából a SZUT-tal kapcsolatos kérdések és feleletek gyűjteménye*. Budapest, 1943, Stádium, 622 p.

SZABÁLYZATOK

- SZUT-1881 (29.;55.;)
- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest,1881, Pesti Könyvnyomda. 191 p. [az utasítás megjelent még: *Magyarországi Rendeletek Tára*, XV.évf. (1881) 4.sz. 1167-1344.p.]

- SZUT-1912 (56.;) — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, Várnay és Fia „Municipia” Kiadóhivatala. 360 p. és 384 p.
- Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára A-15.* (57.;) — *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára A-15.* Budapest, 1924, Pallas. 86 p.
- SZUT-1927 (43.;59.;60.;66.;) — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, Pallas, 387 p.
- Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára.* (61.;) — *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a m. kir. honvédség számára.* Budapest, 1942, Athenaeum. 104 p.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1867/XII.tc. (3.;) — 1867/XII.tc. a magyar korona országai és az Ó Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1867/XV.tc. (10.;) — 1867/XV.tc. az államadóságok után a magyar korona országai által vállalandó évi járulékokról.
- 1868/XXI.tc. (12.;) — 1868/XXI.tc. a közsadók kivétele, befizetése, biztosítása, behajtása és pénzügyi törvényszékek felállítása iránt.
- 1868/LIV.tc. (33.;36.;) — 1868/LIV.tc. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában.
- 1870/XLII.tc. (34.;) — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
- 1881/II.tc. (51.;) — 1881/II.tc. a csendőrség legénységi állományának a kiegészítéséről.
- 1881/III.tc. (51.;) — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1881/LX.tc. (37.;65.;) — 1881/LX.tc. a végrehajtási eljárásról.
- 1882/X.tc. (39.;) — 1882/X.tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein vló teljesítendőkről.

- 1883/XLIV.tc. — 1883/XLIV.tc. a közadók kezeléséről.
(13.;38.;
- 1886/XXI.tc. — 1886/XXI.tc. a köztörvényhatóságokról.
(35.;
- 1889/XXVIII.tc. — 1889/XXVIII.tc. a pénzügyi közigazgatás
(14.) szervezetének változtatásáról.
- 1896/XXXIII.tc. — 1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartás-
(40.) ról.
- 1908/XLI.tc. — 1908/XLI.tc. 2. §
(65.;
- 1912/LXIII.tc. — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivé-
(23.) teles intézkedésekről.
- 1922/VIII.tc. — 1922/VIII.tc. a Magyar Királyi Vámőrség
(19.) és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
1867. (III. 10.) PM.r. — 1867. (III. 10.) PM.r. a magyar királyi pénzügy-
(15.) miniszternek 1867. évi márcz. 26-án kelt rendelete mindenféle jövedéki vétségek és mulasztások miatt kiszabott büntetések, s ezek következményeinek engedése iránt.
Magyarországi Rendeletek Tára, Lévf. (1867) I.füzet. 56-58.p.
- 1867 (III. 11.) BM-PM.r. — 1867 (III. 11.) BM-PM.r. magyar királyi
(8.) miniszteri rendelet Magyar és Erdélyország összes törvényhatóságaihoz az adók tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, I.évf. (1867) 1.sz. 37-38.p.
- 1867 (VI. 22.) FM.r. — 1867 (VI. 22.) IM.r. katonai karhatalomnak
(26.) végrehajtásoknál igénybe vétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, I.évf. (1867) 1.sz. 174-175.p.
- 10 186/1873. (V. 9.) IM.kr. — 10 186/1873. (V. 9.) IM.kr. a végrehajtá-
(27.) soknál szükségelt katonai segédlet kirendelés költségeinek fedezése körüli eljárás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, VII.évf. (1873.) 1.sz. 182-183.p.

- 8 405/1874. (IV. 18.) IM.r. — 8 405/1874. (IV. 18.) IM.r. a bírósági végrehajtások alkalmával a karhatalomnak s illetőleg a rendőri segélynek miképpen leendő igénybevétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, VIII.évf. (1874) I.füzet. 341-342.p.
- 1 962/1876 (VI. 13.) HM.kr. — 1 962/1876 (VI. 13.) HM.kr. a katonai karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, X.évf. (1876) I.füzet. 285-286.p.
- 2 667/1876. (VII. 29.) PM.kr. — 2 667/1876. (VII. 29.) PM.kr. a sorhadi vagy honvédségi karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, III.évf. (1876.) 36.sz. 66.p.
- 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. — 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. a sorhadi és honvédségi karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásról szóló utasítás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXI.évf. (1887.) 1.sz. 22.p.
- 143/1887. (II. 3.) PM.kr. — 143/1887. (II. 3.) PM.kr. a hadseregbeli és honvédségi karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, IV.évf. (1887). 6.sz. 9.p.
- 2 975/1896. (XI. 5.) PM.r. — 2 975/1896. (XI. 5.) PM.r. a közös hadseregbeli, vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele tárgyában.
Pénzügyi Közlöny, XXIII.évf. (1896). 27.sz. 611.p.
- 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. — 6 707/1896. (X. 13.) HM.kr. utasítás a magyar korona országaiiban a közös hadseregbeli vagy honvéd karhatalomnak igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásra nézve.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, XXIII.évf. (1896) 35.sz. 223-225.p.
- 58 440/1896. (X. 29.) IM.r. — 58 440/1896. (X. 29.) IM.r. a karhatalom igénybevétele tárgyában kibocsátott, a karhatalmi új utasítás közlése tárgyában.
Igazságügyi Közlöny, V.évf. (1896) 11.sz. 357-366.p.

- 2 000/1898. (II. 15.) FM.r. — 2 000/1898. (II. 15.) FM.r. a munkaadók és a mezőgazdasági munkások közötti jogviszonyok szabályozásáról szóló 1898. évi II. t.-cz. végrehajtása, továbbá az igazolványok kiállítása, az elveszett, megtelt, vagy megsemmisült igazolványok megújítási eljárás, valamint az eljárási szabályok tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXII.évf. (1898) I.füzet. 299-363.p.
- 10 767/1905. (XII. 27.) HM.kr. — 10 767/1905. (XII. 27.) HM.kr. Karhatalmak (segédletek) után megtérítendő kiadásokról átnézet közzétételét.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára, XXXII.évf. (1905) 31.sz. 384.p.
- 90 977/1907. (IX. 29.) BM.r. — 90 977/1907. (IX. 29.) BM.r. a járási főszolgabíróknak a mezőgazdasági munkások elővezetésére vonatkozó és a nem a területükön fekvő csendőrsökhöz szóló megkereséseiket, ezen örsökhöz az illetékes közigazgatási hatóságok útján kell intézniök.
Belügyi Közlöny, XII.évf (1907) 40.sz. 384.p.
- 4 132/1925. (IV. 15.) BM.r. — 4 132/1925. (IV. 15.) BM.r. a katonai karhatalom igénybevétele és alkalmazása.
Igazságügyi Közlöny, XXXV.évf. (1926) 6.sz. 123.p.
- 60 000/1927. (X. 14.) PM.r. — 60 000/1927. (X. 14.) PM.r. a községek kezeléséről szóló 1927. évi 600. PM. számú Hivatalos Összeállítás végrehajtása tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXI.évf. (1927) I.köt. 2527-2989.p.

A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenységére vonatkozó előírás a testület 1941. évi szolgálati szabályzatában.

93. §.

Karhatalmi szolgálat.

526. „Csendőrségi karhatalom”-nak azt a csendőrrjáőrft vagy csapatot nevezük, amely a közhatóságok vagy hatósági személyek támogatására olyan célból van kirendelve, hogy azoknak hivatalos eljárásukban esetleges erőszakos ellentállás vagy támadás leküzdése végett a szükséges erő rendelkezésükre áll-jon. Az ilyen karhatalmi szolgálat célja tehát az, hogy valamely hatóságnak vagy hatósági személynek fegyveres segítség nyújtassék, ezért ebben a szolgálatban a csendőrség csak olyan mértékben működik önállóan, amennyiben azt az előbb megjelölt szolgálati célnak elérése szükségessé teszi.

A csendőrséget karhatalom gyanánt csak akkor lehet igénybe venni, ha törvényszerű hatósági eljárásnál ellenszegülés fordult elő vagy ilyentől nyomós okok alapján tartani lehet, amit az igénylés alkalmával kifejezésre kell juttatni. Csendőrségi karhatalmat szükségtelenül igényelni nem szabad.

527. Csendőrségi karhatalmat igénybe lehet venni:

- a) hatóságok, bíróságok és hivatalos kiküldetésben eljáró ha-tósági személyek személyes védelmére;
- b) az előbbi alpontban említettek támogatására, illetőleg az általuk kiadott törvényszerű rendelkezések végrehajtásának biztosítására és;
- c) katonai, közbiztonsági és más törvényszerű fegyveres testületeknek és szerveknek, valamint azok hivatásukban el-járó tagjainak támogatására, illetőleg segítségére.

528. Csendőrségi karhatalom közvetlen igénybevételére jogosultak:

- a) a belügyminiszter;
- b) a kormánybiztosok;
- c) a vármegye alispánja és az ő helyettese;
- d) a kir. ügyészség, a kir. törvényszék és a kir. járásbíróság elnöke és az ő helyetteseik;
- e) a vizsgálóbírák, továbbá a kiküldött bírák és kir. ügyészek;
- f) az illetékes járás főszolgabírája és az ő helyettese;
- g) a m. kir. rendőrségi hatóság vezetője és az ő helyettese, de hatóságának csak azon a területén, amelyen a közbiztonsági szolgálatot a csendőrség teljesíti.

A honvéd bíróságok és a katonai bünvádi perrendtartás szerinti illetékes parancsnokok ügyészei a d) és e) alatt említett hatóságokkal egy megítélés alá esnek.

Az itt felsorolt bíróságok, hatóságok és személyek karhatalom kiállítása iránt felhívásukat közvetlenül az illetékes őrs-parancsnoksághoz vagy a szolgálatban álló járőrőhöz intézik. Ha azonban a kívánt karhatalmi szolgálat teljesítésére az őrsnek rendelkezésre álló létszáma nem elegendő, megkereséseikkel az illetékes szárny- vagy osztályparancsnoksághoz fordulnak.

529. Sürgős esetben — ha a késedelem veszéllyel jár — kar-hatalmat közvetlen megkeresés útján igényelni jogosultak még:

- a) a honvédség, határőrség, folyamőrség szolgálatban álló egyénei, járőrei és ezek fölöttes parancsnokságai;
- b) a m. kir. rendőrség és pénzügyőrség szolgálatban álló egyénei és ezek fölöttes hatóságai;
- c) a rendőri hatóságoknak önálló intézkedésre jogosított ki-küldött tagjai, a községi előljáróságok tagjainak kivételével;
- d) letartóztatási intézetek igazgatóságai;
- e) kirendelt bírósági végrehajtók és;
- f) községi előljáróságok.

Minden más hatóság vagy hatósági személy, valamint nem sürgős esetekben az itt b) - f) alatt felsorolt hatóságok, csendőrségi karhatalom kirendelése iránti megkereséseiket közvetlenül az illetékes eljárás főszolgabírájához (m. kir. rendőrségi hatósághoz), míg az a) alatt megjelölt parancsnokságok, a csendőr tiszti parancsnoksághoz kötelesek intézni. Ha az e hatóságok részéről az őrs- vagy a szárnyparancsnoksághoz közvetlenül intézett megkeresések törvényessége ellen aggály merül fel, a teljesítésre nézve a eljárás főszolgabírájának (a m. kir. rendőrségi hatóságnak), ha az aggály az a) alpont alatti parancsnokságokkal szemben merül fel, az osztály-parancsnokságnak döntését kell kikérni.

530. A csendőrséget karhatalom gyanánt rendszerint csak saját működési területén lehet alkalmazni. Ezen a területen kívül való alkalmazását — halaszthatatlanul sürgős eseteket ki-véve — csak a belügyminiszter rendelheti el.

531. Hatóságok és hivatalos kiküldetésben eljáró hatósági személyek és közegek támogatására kirendelt csendőrségi kar-hatalom feladata az illető hatóságot vagy hatósági személyt az erőszakoskodások ellen megvédeni és feladatának akadálytalan teljesítését biztosítani, de magában a hivatalos eljárásban cselekvően résztvenni nem szabad.

532. A hivatalos eljárás jogos vagy jogtalan voltának elbírálásába — minthogy ezért a felelősség az eljáró hatósági személyt terheli — a csendőrség rendszerint nem bocsátkozhatik. Ha azonban a hatósági személy részéről tanúsított eljárás nyilvánvalóan törvénybe ütközik, akkor az illetőt fel kell kérni, hogy törvénytelen eljárásával hagyjon fel, mert különben a csendőrség kénytelen lesz a karhatalmi segély nyújtását meg-szüntetni. Ha ez a felkérés eredménytelen maradt, a karhatalmi segélynyújtást be kell szüntetni és erről a közvetlen előljáró tiszti parancsnokságnak és az eljáró hatósági személy felettes hatóságának azonnal jelentést kell tenni.

533. A csendőrség a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető mozgalmak, zavargások, lázongások, csendőregyének meg-támadása vagy lefegyverzése, továbbá nagyobb arányú fegyverhasználatok esetében hatósági felhívás (megkeresés) nélkül, saját kezdeményezésből karhatalmat rendelhet ki. Ilyen-kor az osztályparancsnok felsőbb parancs bevárása nélkül köteles azonnal intézkedni, hogy a mozgalom vagy rendezettség színhelyén a rendfenntartás végett legalább egy szakasz erősségű csendőrségi karhatalom je-

lenjék meg. Ez a karhatalom addig marad a helyén, amíg a közrendet teljesen helyre nem állította. A karhatalom bevonása iránt — a parancsnok jelentése alapján — az osztályparancsnok intézkedik.

534. Katonai vagy közbiztonsági fegyveres testületek csapataival vagy egyéneivel való karhatalmi együttműködés esetében a csendőrség az említett testületekkel vagy személyekkel egyetértésben, de saját utasításai szerint és önállóan jár el.

Népgyűlésekre kirendelt csendőrségi karhatalom az illetékes hatósági személynek, választásokra kirendelt karhatalom pedig a választási elnöknek rendelkezésére áll annyiban, hogy a rend fenntartására, illetőleg helyreállítására vonatkozó felhívásait teljesíteni köteles, a végrehajtás módját azonban a karhatalom parancsnoka állapítja meg. A karhatalom parancsnoka az itt említett személyeknél, ha tiszt, bemutatkozni, különben jelentkezni köteles.

535. Csendőrségi karhatalom kivezénylésére jogosítva van:

- a) az őrsparancsnok őrsének létszáma erejéig;
- b) a szárny-, az osztály- és a kerületi parancsnok, valamint a belügymiszter a jelen utasítás 216. és 217. pontjában meghatározott módon és mértékben.

536. A karhatalom létszámát a kivezénylő csendőr-parancsnokság határozza meg, mely felelős azért, hogy a karhatalom olyan erős legyen, hogy feladatának minden körülmények között meg tudjon felelni. Az igénylő hatóságtól tehát a kivezénylő parancsnokság tudja meg azokat az adatokat, amelyekből a karhatalom szükséges erejét megállapíthatja.

Összpontosított karhatalmi erőt mindig egységes parancsnoklás alá kell helyezni. Karhatalmi szolgálatra kivezényelt csendőr csapatok, az előírt békétáskalószeren kívül, puszkánként 30 darab tartaléktölténnyel és feltűzött szuronnal vonulnak ki.

A kivezényelt karhatalom elhelyezésére és élelmezésére vonatkozó előkészületeket az alkalmazás helyén lévő vagy arra a helyre nézve illetékes csendőrszárnyparancsnokság teszi meg.

Forrás ! Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat. 414 p.
93. § 252-256.p.

ZEIDLER Sándor*

A ZRÍNYI-sisak születése.

Rendőrfelügyelő, vagy történelmi festőművész a tervező?

(Is the planner police inspector, or historian painter?)

Absztrakt

A ZRÍNYI-sisak a polgári magyar állam rendőrségei öltözékeinek egyik emblematisz fejedője volt. A sisakot 1909-ben rendszeresítették és 1945-ig viselték. A témakör kutatói körében szinte axiómának számított, hogy a ZRÍNYI-sisakot NEMES Mihály történelmi festőművész tervezte. A téma közelmúltbeli kutatása során azonban magister ZEIDLER Sándor ékítménytörténész feltárta, hogy a sisak tervét a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség BENICZKY Tamás nevű felügyelője készítette el, csupán a látványtervét alkotta meg NEMES Mihály történelmi festőművész. A ZRÍNYI-sisaknak voltak előzményei is, ugyanis a Magyar Királyi Koronaőrség, a Magyar Királyi Darabonttestőrség és a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség öltözködési szabályzataiban ez a sisak típus már a XIX-XX. század fordulóján szerepelt. Valamennyi érintett korabeli sisakforma ősenek pedig az úgynevezett jáász-sisakot tekintették, amely az avar-hun fővegek utódjaként élt tovább Magyarországon.

Kulcsszavak:

ZRÍNYI-sisak ; NEMES Mihály történelmi festőművész ; a Magyar Királyi Koronaőrség 1872M sisakja, a Magyar Királyi Darabonttestőrség 1904M sisakja ; a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség 1912M sisakja

Abstract

The ZRÍNYI-helmet was one of emblematic part of the bourgeois Hungarian state's police uniform. The helmet was regularized in 1909 and worn until 1945. It was almost an axiom among the researcher of this subject that Mihály NEMES historical painter planned the ZRÍNYI-helmet. However during recent research the subject the ornament historian Sándor ZEIDLER was designed the supervisor of the Hungarian Royal State Police in Budapest, Tamás BENICZKY, and only the visual design created by Mihály NEMES. The ZRÍNYI-helmet also had an antecedent, as this type of helmet dates back to the 19th and 20th centuries in the dress codes of the Hungarian Royal Crown Guard, and the Hungarian Royal House Guard at the turn of the century. The ancestor of all the contemporary helmet forms involved was considered to be the so-called Jáász-helmet, which continued to live in Hungary as the successor of the ancient Hungary avar-hun veils.

Keywords:

ZRÍNYI-helmet ; Mihály NEMES historical painter ; 1872M helmet of the Hungarian Royal Crown Guard ; 1904M helmet of the Hungarian Royal Darabontduard ; 1912M helmet of the Hungarian Royal House Guard

*

Open Researcher and Contributor ID

= Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) :
<https://orcid.org/0000-0002-4056-4025>

Institutional attachments

- Bertalan Szemere Scientific Society of
History of Hungarian Law Enforcement
- Hungarian Numismatic Society

= Szerző intézményi kötődései :
= Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
= Magyar Numizmatikai Társaság

@: sndrzdrlr@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.267-278.p

AZrínyi-sisak a polgári magyar állam kormányai közvetlenül alárendelt rendőrségei többségének jellegzetes fejedője volt. Rendszeresítésére a XX. század kezdetén a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrségnél 1909-ben bekövetkezett öltözkékváltoztatás alkalmával került sor.

A neoabszolutizmus időszakában a Kárpát-medencében működő rendvédelmi testületek a HABSBERG hatalmi rendszer eszközei voltak. A birodalmi csendőrség, rendőrség, pénzügyőrség alapvető feladatát a Kárpát-medencében a magyar nemzet elnyomásán nyugvó császári politika kiterjesztésének elősegítése képezte. Félix Ludwig Johann, Fürst zu SCHWARZENBERG herceg¹ nevéhez fűződő Verwirkungstheorie (jogeljátszás elmélet)² szerint a magyarságnak ugyan voltak jogai, azokat azonban az uralkodója elleni lázadással elveszítette. Ez a hamis teória képezte a neoabszolutizmus elméletének az ideológiai alapját. A valóságban azonban e galád ide mögött politikai érdekek húzódtak meg. Nevezetesen a HABSBERG-birodalom népeit el akarták németesíteni annak érdekében, hogy a reményeik szerint kialakításra kerülő hatalmas tömegű német ajkú népességre támaszkodva a HABSBERGok vezetésével valósulhasson meg a nagynémet egység a HABSBERG-birodalom és német területek egyesítése által.

Ezt a számítást azonban — azon túl, hogy Félix Ludwig Johann, Fürst zu SCHWARZENBERG herceg a HABSBERG-birodalom miniszterelnökeként 1852-ben váratlanul elhalálozott — keresztülhúzta a porosz vezetéssel megvalósuló kisméret egység, illetve a magyar nemzet részéről alkalmazott passzív rezisztencia. Végül is a — Solferino-i³ és a Königrätz-i⁴ vereségek nyomán — a HABSBERG vezetés kénytelen volt kiegyezni a magyarokkal.

A kiegyezéssel a rendvédelem terén visszaállt az eredeti állapot. Eredetileg ugyanis a Magyar Királyságban a rend fenntartása az önkormányzatok kompetenciájába tartozott. Ezt a hagyományt ugyan felrúgta a „kalapos király” (II. József)⁵, azonban a halálos ágyán rendelkezéseit visszavonta. A rend védelme birodalmi ügyé nyilvánításának gondolata ismét az osztrák liberálisok körében merült fel, akik az úgynevezett Olmütz-i alkotmányban ezt rögzítették is.⁶ Bár az uralkodó a liberális eszmékkel nem rokonszenvezett a biztonság birodalmi ügyként való kezelésével azonban egyetértett.

Mivel a kiegyezéssel a rend védelmének a témája nem került be a közös ügyek közé,⁷ így az visszakerült magyar kompetenciába. A rendőrhatalósági jogokat a magyar országgyűlés pedig — a reformkorban lezajlott közigazgatási vita eredményeként, amelyben a municipálisok és a centralisták elméleti összecsapásából a municipálisok kerültek ki győztesen — nem a kormányhoz, hanem az önkormányzatokhoz telepítette.⁸ Az önkor-

mányzatok pedig a rendőrhatalósági jogkörük eredményes gyakorlása érdekében rendőrségeket hozhattak létre. E szervezetek közül azonban csupán a törvényhatósági jogú városok rendőrségei bizonyultak többé-kevésbé eredményesnek.

A Magyar Királyságban összesen három rendőrség, a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség,⁹ a Fiúmei Magyar Királyi Állami Rendőrség¹⁰ és a Magyar Királyi Határrendőrség¹¹ volt állami rendőrség. A többi rendőrség a települések önkormányzatainak a hatáskörébe tartozott, az önkormányzati rendőrségek felett irányítási jogkört nem, csupán törvényességi felügyeletet gyakorolhatott.

A császári elnyomástól megszabadulva a városi rendőrség mindegyike nemzeti jellegű formaruha kialakítására törekedett. Ahány rendőrség annyi rendőri egyenruha létezett ugyan a dualista Magyarországon, azonban közös jellemzőjük volt, hogy a rendőr uniformisokat igyekeztek nemzeti motívumok alkalmazásával kialakítani. E törekvés egyik legszínvonalasabb megnyilvánulása volt a fővárosi rendőrség új öltözkékének a kialakítása 1909-ben, melynek a részét képezte az úgynevezett Zrínyi-sisak bevezetése is.

A budapesti rendőrség öltözkékének jellegzetes része volt a Zrínyi-sisak, melyet a magyarországi városi rendőrségek államosításakor, 1919-ben az új Magyar Királyi Állami Rendőrség a néhai Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség öltözkékének az átvételekor szintén átvett.

A Zrínyi-sisakról mindenki úgy tudta a két világháborút követő időszakban és az azt követő időben is, hogy azt NEMES Mihály történelmi festőművész tervezte a szigetvári hősnek a Bécsi Történelmi Múzeumban őrzött sisakjának az adaptálásával.¹² A téma kutatása során azonban magister ZEIDLER Sándor olyan információk birtokába került, amelyek ezt a vélekedést felülírták.

Az ugyan egyértelmű, hogy a fővárosi rendőrségnél rendszeresített ZRÍNYI sisak a szigetvári hős sisakjának az adaptációja, bár a II. világháborút megelőzően lényegében napjainkig terjedően a szakterület művelői úgy tudták, hogy NEMES Mihály a jász-sisakot tekintette az általa tervezett sisak mintájának. Ő azonban a szigetvári hős sisakformáját is a jász-sisakból eredeztette. A jász-sisak, a szigetvári hős sisakja és a fővárosi rendőrség személyi állománya számára rendszeresített ZRÍNYI-sisak nyilvánvalóan azonos formavilágba tartozik, a hasonlósághoz kétség sem férhet. Aggályosnak tekinthető azonban a ZRÍNYI-sisak tervezésének NEMES Mihály személyéhez kapcsolása.

A Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete hivatalos lapjában 1899-ben már közölt egy rendőrsisak tervezetet, amelynek a kinézete harmonizál azzal a sisakkal, amiről sokan úgy gondolják, hogy azt 1909-ben rendszeresítették ZRÍNYI-sisak elnevezéssel a fővárosi rend-

őrség tagjai számára fejfedőként. Ugyanezen folyóirat már, mint a fővárosi rendőrségnél rendszeresített fejfedőt mutatta be a ZRÍNYI-sisakot, egyben pedig a sisak tervezőjeként a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség BENICZKY Tamás nevű rendőrfelügyelőjét nevezte meg.¹³ **(I.sz. melléklet)**

Az ZRÍNYI-sisakot azonban nem a fővárosi rendőrségnél rendszeresítették először. Ezt a formát megvalósító sisakot a Magyar Királyi Koro-naőrségnél már 1872-ben¹⁴ **(II.sz.melléklet)**, a Magyar Királyi Darabont Testőrségnél az 1904. évi megalakulásakor¹⁵ **(III.sz.melléklet)**, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrségnél pedig szintén a létrehozásától, azaz 1913-tól¹⁶ **(IV.sz.melléklet)** rendszeresítették a sisakot.

Eltekintve attól, hogy a fővárosi rendőrségnél rendszeresített ZRÍNYI-sisak **(V.sz.melléklet)** tervezése kinek a nevéhez fűződik megállapítható, hogy a vizsgált időszak egyik kedvelt fejfedője volt. A budapesti rendőrség egyenruhája pedig kifejezte a testület magyar jellegét, ugyanakkor praktikus is volt.

Jegyzetek:

¹ Félix Ludwig Johann, Fürst zu SCHWARZENBERG herceg (Böhmisch-Krumau, 1800. október 2. – Bécs, 1852. április 5.) Cseh-osztrák származású katonatiszt. METTERNICH alatt diplomata. 1848 márciusában RADETZKY hadseregében teljesített szolgálatot Milánóban, majd az osztrák fővárosba került. 1848-ban, Olmützben az ő vezetésével állították fel a forradalmi vívmányokkal leszámolni szándékozó kormányzatot. Személyesen hozzájárult ahhoz a döntéshez, hogy 1848.XII. 2.-án a szellemi fogvatékos *I. Ferdinánd* császárt az osztrák trónon *I. Ferenc József* főherceg váltsa fel. Ausztria miniszterelnöke 1848. XI. - 1852. IV.

² A Verwirkungstheorie (jogeljárás elmélet) már a kiindulási pontját illetően is hamis, mivel a Magyar Királyságban — ellentétben az Európa Lajtán túli területeinek a többségével — nem a királynak volt koronája, hanem a koronának volt királya. Ezt az ősi rendszert ugyan a Pragmatica Sanctio némileg megtépázta, de nem tűntette el teljesen. A jogeljárás elmélet lényegét azonban nem is a jogszerűség vagy jogszerűtlenség alkotta, hanem az, ami nem képezte a tárgyát, nevezetesen a HABSBURG-ház azon törekvése, hogy a birodalom valamennyi nem német ajkú polgárát elnémetesítse függetlenül attól, hogy az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcban milyen szerepe volt az adott nemzetiségnek. Nem kiáltani akarta ezen lakosságot, hanem a nemzeti kultúrájától szeretne volna megfosztani abból a célból, hogy az elnémetesített HABSBURG-birodalom jelentős számú alattvalójára támaszkodva létrehozassa az úgynevezett nagynémet egységet HABSBURG vezetéssel, amelyben a HABSBURG-birodalom és a Németrómai Császárság tartományai egyesültek volna. Ez a hazug idea a kiegyezés során érvényét veszítette, elméleti síkon pedig DEÁK Ferenc cáfolta.

DEÁK

³ A francia haderővel szemben Lombardiában 1859. VI. 24-én bekövetkezett katonai vereség.

⁴ A porosz haderővel szemben a mai Csehország területén 1866. VII. 3-án bekövetkezett katonai vereség.

⁵ *II. József* (HABSBURG–LOTHARINGAI József Benedek Ágost János Antal Mihály Ádám; Bécs, 1741 – Bécs, 1790), német-római császár (1765–1790), magyar király (1780–1790). Mivel *II. József* nem koronáztatta meg magát, azonban a trónt ő örökölte, így tehát ezért nevezzük kalapos királynak, kifejezve azt a közjogi helyzetet miszerint a Magyar Királyságnak ebben az időszakban nem volt jogszerű uralkodója. Az osztrák centralizmus híveként a magyar nemzeti függetlenség kárára igyekezett megvalósítani reformtörekvéseket, amelyek végül is kudarcot vallottak. Ezt felismerve vonta vissza halálós ítéletét.

⁶ Az Olmütz-i birodalmi alkotmányban 1849. III. 4-én megjelent hogy „... a birodalom belső biztonságának az őrzése birodalmi ügy.”

Nr. 150/1849.

⁷ 1867/XII.tc.

⁸ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc.

⁹ A Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrséget 1872-ben Óbuda, Buda és Pest városok egyesítését kimondó törvényben ideiglenes jelleggel államosították, majd 1881-ben külön törvényt hoztak a fővárosi rendőrségre, melyben kimondták a testület végleges államosítását is.

1872/XXXVI.tc.

¹⁰ A Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrséget 1916-ban hozták létre a fiumei városi rendőrkapitányság és a Magyar Királyi Határrendőrség fiumei kapitányságának az összevonása által.

1916/XXXVII.tc.

¹¹ A Magyar Királyi Határrendőrség létrehozását az országgyűlés 1903. évben hozott törvénye tette lehetővé. A testületet azonban — a következő évek sajtáságos közjogi helyzetéből fakadóan — 1906-ban állították föl.

1903/VIII.tc. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.

¹² „Az uniformist Nemes Mihály történelmi festőművész tervezte. Még 1906-ban bízta meg Boda főkapitány, aki viszont gróf Andrássy Gyula belügyminisztertől kapta erre az utasítást. (A belügyminiszternél viszont korábban Boda Dezső javasolta a többi reform között az új egyenruha bevezetését.) Nemes Mihály rendőrfővegenek az ősi jász-sisakot választotta. Ez a sisak végigvonul a magyar viselettörténelmen és a — művész szavával élve — a maga teljes szépségében a Zrínyi-sisaknál tetőzik. Nemes Mihály alaposan szemügyre vette a szigetvári hős akkor Bécsben őrzött sisakját. Ez a sisak — ugyancsak a művész szavai szerint : - hun – szittya eredetű, a magyar seregek öltözködésénél fejlődött ki a legnemesebb formában. (Töröknél, tatárnál degenerálódott.) A tervezésnél a művész arra törekedett, hogy olyan fűveget adjon, amely különösen alkalmas az ünnepélyes alkalmakra, magasabbá, daltiasabbá változtatja a viselőjét — mint mondogta — hasonlóképpen mint a gránátos kucsma. 1909-ben a pesti utcákon megjelent a Zrínyi-sisak.”

BORBÉLY — KAPY: 99.p.

¹³ Az új rendőr sisak.

¹⁴ Ruházati és felszerelési szabályzat a Magyar Királyi Koronaőrség számára.

¹⁵ Öltözeti szabályzat a Magyar Királyi Darabont Testőrség számára.

¹⁶ Öltözeti és felszerelési szabályzat a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség számára.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. I.köt. 1-299 p. II.köt. 300-600 p.
- DEÁK — DEÁK Ferenc: Ein Beitrag zum ungarischen Staatsrecht : Bemerkungen über Wenzel Lustkandl's „Ungarisch-österreichisches Staatsrecht”. [Adalékok a magyar közjoghoz. Észrevételek Luskandl Venczel ily című munkájára: „Das Ungarische-Österreichische Staatsrecht” a magyar közjog történetének szempontjából.] *Budapesti Szemle*, új folyam (1865) I.köt. 3-170.p.

CIKKEK

- Az új rendőr sisak. — Az új rendőr sisak. (Szerkesztőségi közlemény.) *Közbiztonság (Rendőri Lapok)*, XIV.évf. (1907) 21.sz. 528.p.

SZABÁLYZATOK

- Öltözeti szabályzat a Magyar Királyi Darabont Testőrség számára.* — *Öltözeti szabályzat a Magyar Királyi Darabont Testőrség számára.* Budapest, 1908, Magyar Királyi Allami Nyomda. 85 p.
- Öltözeti és felszerelési szabályzat a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség számára.* — *Öltözeti és felszerelési szabályzat a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség számára.* Budapest, 1913, Pesti Könyvnyomda. 36 p.
- Ruházati és folszerelési szabályzat a Magyar Királyi Koronaőrség számára.* — *Ruházati és folszerelési szabályzat a Magyar Királyi Koronaőrség számára.* Budapest, 1872, s.n.

JOGSZABÁLYOK

- Nr.150/1849. — Nr.150/1849. Kaiserliches Patent, vom 4. marz 1849, [Császári pátens, 1849. III. 4.] Kaiserliches Patent, die Reichsverfassung für das Kaiserthum Österreich enthaltend. [Császári pátens, a birodalmi alkotmány az Osztrák Birodalom és részei számára.] *Reich-Gesetz- und*

- Regierungsblatt*, [Birodalmi törvény- és kormánylap] II.évf. (1850) 151-165.p.
- 1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az (7. ;) Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1870/XLII.tc. — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
- 1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
- 1872/XXXVI.tc. — 1872/XXXVI.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- 1903/VIII.tc. — 1903/VIII.tc. a határrendőrségről. (11. ;)
- 1916/XXXVII.tc. — 1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről. (10. ;)
- 5 692/1905. (XII.29.)ME.r. — 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetéséről. *Magyarországi rendeletek Tára*, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455.p. (11. ;)
- 91 000/1905. (XII. 29.) — 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. valamennyi BM.kr. törvényhatósághoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetésének a végrehajtásáról. *Magyarországi rendeletek Tára*, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455-1541.p. (11. ;)

Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
A BENICZKY Tamás-féle rendőrsisak.
- II.sz. melléklet
A Magyar Királyi Koronaőrség sisakja 1872-1945.
- III.sz. melléklet
A Magyar Királyi Darabont Testőrség sisakja 1904-1918.
- IV.sz. melléklet
A Magyar Királyi Képviselőházi Őrség sisakja 1912-1945.
- V.sz. melléklet
A rendőrség tiszti ZRINYI-sisakja 1909-1945.

A BENICZKY Tamás-féle rendőrsisak.

„AZ ÚJ RENDŐRSISAK

Olyan nagyon nem lehet amellett kardoskodni, hogy a mi rendőreink a fővárosban nagyon izléselesen vannak öltözve. Az első, ami bántóan szembe tűnik az árvalányhajjas kalap. Komoly, széles kalapperem, mellyel hol kacéran, hol hetykén csokolózik a szélben billegő árvalányhaj. Mintha sehogy sem akarná azt a bizonyos hivatalos komolyságot respektálni.

De másként lesz most! Sisak jut a magyar rendőrnek. Nem amolyan német Pickelhaube-féle, hanem magyar Árpád-korabeli sisak.

Itt láthatók képeinken. A tervezés Beniczky Tamás rendőrfelügyelő érdeme, aki már be is mutatta az újfajta sisakot Boda főkapitánynak. A főkapitány elvben elfogata a sisakot s nemsokára kipróbálják azokat. Ne tessék tehát csudálkozni, ha a közeli napokban egyik-másik őrszem sisakosan indul a rend őrzésére.

Egyáltalán ne is tessék összecsendülni és bámulni!

Szól pediglen ez az intelem elsősorban a cipézmesterség kíváncsi ifjainak.

A Beniczky-féle sisakok egyébként szép s izléseles alkotmányok, melyeknek gyakorlati értékük is meglesz.

A sisakok keményre preparált s feketére lakkozott nemezről állanak nikel hegyvel, oldalt nikel gombbal és elől nikel címerrel. A közrendőr sisakja nyolc, az altiszt sisakja négy bordával indul. A tisztek sisakja négy fél, négy ezüst bordás oldalgombokkal, ezüsttel szegélyezett szemvédővel, nikel rohamstíjjal, ezüst pikkelézzel.

Véleményünk szerint azonban a sisakkal még nem volna teljesen befejezve a rendőrruha reformja. A kardoknak markolattal, kosárral való ellátása talán még fontosabb és sürgősebb.”

Rendőrsisak

Rendőrsisak (hátsórész)

Rendőrtisztisak

Altisztisak

Forrás ! Az új rendőr sisak. (Szerkesztőségi közlemény.) *Közbiztonság (Rendőri Lapok)*, XIV.évf. (1907) 21.sz. 528.p.

A Magyar Királyi Koronaőrség sisakja 1872-1945.

Forrás ! ZEIDLER Sándor magán képgyűjteménye.

A Magyar Királyi Darabont Testőrség sisakja 1904-1918.

Forrás ! ZEIDLER Sándor magán képgyűjteménye.

A Magyar Királyi Képviseletőházi Őrség sisakja 1912-1945.

(Azonos az 1872 mintájú koronaőr sisakkal.)

Forrás ! ZEIDLER Sándor magán képgyűjteménye.

A rendőrség tiszti ZRÍNYI-sisakja 1909-1945.

(A legénységénél a fém alakrészek ezüst színben.)

Forrás ! ZEIDLER Sándor magán képgyűjteménye.

**A kötet tanulmányainak jegyzetapparátusaiban
egységesen alkalmazott rövidítések**

et al.	=	<i>et alii</i> (és mások)
évf.	=	évfolyam
In	=	innen
kr.	=	körrendelet
Loc.cit.	=	<i>Loco citato</i> (ugyanott)
op.cit.	=	<i>opus citatum</i> (ugyanaz)
p.	=	<i>pagina</i> (oldal)
r.	=	rendelet
s.a.	=	<i>sine anno</i> (kiadás ideje nélkül)
s.l.	=	<i>sine loco</i> (kiadás helye nélkül)
s.n.	=	<i>sine nomine</i> (kiadó nélkül)
sz.	=	szám
szerk.	=	szerkesztő, vagy főszerkesztő
tc.	=	törvénycikk

A kötet szerzői

Dr. BODA József Ph.D. nyá.doc.

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-4010-896X>

A hadtudomány egyetemi és Ph.D. doktora. A rendvédelem-történet magistere. A Hadtudományi és a Rendészettudományi Doktori Iskola témavezető oktatója. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnökségi tagja, a Magyar Rendészet-tudományi Társaság, a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Repüléstörténeti Társaság, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Tudományos Tanácsa és a Rendőri Jövőkutatók Nemzetközi Szövetségének a tagja. A *Rendvédelem történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. szerkesztő bizottsági tagja. Kutatási területe a magyar békefenntartás története.

Dr.jur. ERNYES Mihály

(+36/06-20) 613-7098 ; ermi_uiroda@freemail.hu

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0001-7819-1781>

A rendvédelem-történet magistere. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a XIX-XX. századi magyar rendőrségek története.

Dr. PARÁDI József CSc, nyugalmazott főiskolai tanár.

(+36/06 70) 326 1151 ; paradi.jozsef@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0003-3368-2944>

Bölcsészdoktor, a hadtudomány kandidátusa. A Hadtudományi Doktori Iskola és a Rendészet-tudományi Doktori Iskola témavezető oktatója. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnöke. A rendvédelem-történet magistere. Határőrizettörténeti szakértő. A *Rendvédelem történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1216-6774. és a *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1785-3257. periodikák főszerkesztője, „*A magyar rendvédelem történet öröksége.*” HU-ISSN 2062-8447 , „*A magyar rendvédelem-történet hagyatéka*” HU-ISSN 2064-4728 , a „*Szegédtudományok a magyar rendvédelem-történet szolgálatá-*

ban” HU-ISSN 2064-5333 , a „Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok” HU-ISSN 2415-9875 és a „Salutem” HU-ISSN 2416-2078. könyvsorozatok sorozat szerkesztője. Kutatási területe a polgári magyar állam rendvédelem története.

PARÁDI Ákos

(+36/06-70) 326-1150 ; akos.paradi@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő

Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem történeti Tudományos Társaság tagja. A *Rendvédelem történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* HU ISSN 1216 6774 és a *Rendvédelem történeti Hírlevél (Nuntiotones Historiae Praesidii Ordinis)* HU-ISSN 1785-3257 periodikák, valamint a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság kiadványai szerkesztőségének tagja. Kutatási területe a XIX-XX. századi magyar rendvédelem közhatósági rendszere.

Dr. SUBA János Ph.D.

(+36/06-30) 566-7120 ; suba.janos@mail.militaria.hu

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő

Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-2310-7746>

A történelem segédtudományai (történeti földrajz) egyetemi doktora, a történelemtudomány Ph.D. doktora. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtárának vezetője. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnökségi tagja. A rendvédelem-történet magistere. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány kurátora. A magyar Hadtudományi Társaság Tagja. A magyar államhatárjelek és térképi ábrázolásuk történetének szakértője. Kutatási területe a történeti földrajz, a XVIII-XX. századi magyar állam határának története, objektumtörténet, a magyar fegyveres erők diszlokációjának története, Kárpát medencei erődítések.

VEDŐ Attila tanársegéd

(+36/06-30) 963-6119 ; horatis@gmail.com

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0001-7382-5001>

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a XIX-XX. századi magyar államhata-
r és a Magyar Királyi Csendőrség története.

ZEIDLER Sándor:

(+36/06-30) 961-9148; zeidler@upcmail.hu

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító [ORCID] : <https://orcid.org/0000-0002-4056-4025>

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnökségi tagja, a rendvédelem-történet magistere, az archontológia – falleriszтика — heraldika — insigniológia — vexillológia — numizmatika — ikonográfia történelmi segédtudományoknak a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre alkalmazott változatát műve-
li, munkásságában az általa gondozott szakterület szakértője.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság azon 65. életévükbe lépő esetenként annál idősebb tagjait köszönheti gyűjteményes kötettel, illetve készíthet az elhunyt tagjai tiszteletére emlékkötetet, akik doktorátussal, vagy azzal egyenértékű tudományos alkotással és a magyar rendvédelem-történet körében kifejtett jelenetős tudományos munkássággal rendelkeznek, valamint a személyük körül szellemi alkotóműhely alakult ki.

Jelentős tudományos munkásságnak a magyar rendvédelem-történet témakörében önálló szerzőséggel publikált és az első közlés feltételeinek megfelelő, továbbá a tudományos közléssel szemben támasztott elvárásokkal harmonizáló, legkevesebb 50 olyan írásmű értendő, amelyeknek a tartalma nem kompiláció jellegű, hanem a szerző tudományos kutatásainak az eredményein nyugvó alkotásokból áll.

A társasági tagsággal nem rendelkező személyek ugyanolyan feltételek esetében köszönhetőek fel gyűjteményes kötettel, mint a társasági tagok.

A „Salutem” könyvsorozat HU-ISSN 2416-2078 publikált kötetei:
„Vectigal quodam speculantes” (Tisztelgés a tudós előtt.)

1.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok GÁSPÁR László 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem történeti Tudományos Társaság. 154 p. HU ISBN 978 615 80 3090 8.

2.

PARÁDI Ákos et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok PARÁDI József 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 217 p. HU-ISBN 978 963 89 8289 6.

3.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok ERNYES Mihály 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2016, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 193 p. HU-ISBN 978 615 80 3091 5.

4.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok BODA József 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 184 p. HU-ISBN 978 615 80 3097 7. , HU-EISBN 978 615 59 3600 5

5.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok MEZEY Barna 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem történeti Tudományos Társaság. 199 p. HU ISBN 978 615 80 3096 0, HU-EISBN 978 615 80 3099 1

6.

PARÁDI József et al. (szerk.): *Emlékkönyv ŐRY Károly születésének 85. évfordulója tiszteletére.* Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 179 p. HU-ISBN 978 615 80 3095 3, HU-EISBN 978 615 80 3098 4

Felelős kiadó:
a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
elnöke

A kötet formátuma:
A / 5

A kötet terjedelme:
13,5 szerzői ív

Sorozatembléma:
ZEIDLER Sándor

Borító:
Dr. PARÁDI Józsefné

Műszaki szerkesztő:
PARÁDI Ákos

Papír minősége:
80 grammos könyvpapír

Betűtípusok:
Cambria, Monotype Corsiva és Times New Roman

